





**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM  
BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ TÜRKÇE EĞİTİMİ  
ANABİLİM DALI**

**DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA  
YAVUZ BAHADIROĞLU'NUN ÇOCUK  
ROMANLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tuğba EMİRHAN**

Danışman:

**Prof. Dr. Yavuz BAYRAM**

Samsun, 2016

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM  
BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ TÜRKÇE EĞİTİMİ  
ANABİLİM DALI**

**DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA  
YAVUZ BAHADIROĞLU'NUN ÇOCUK  
ROMANLARI**

Yüksek Lisans Tezi

**Tuğba EMİRHAN**

Danışman:

**Prof. Dr. Yavuz BAYRAM**

Samsun, 2016

## **BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ**

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

... / ... / 20...

Tuğba EMİRHAN

## TEZ KABUL VE ONAYI

Tuğba EMİRHAN tarafından hazırlanan Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz BAHADIROĞLU'nun Çocuk Romanları başlıklı bu çalışma, 25.01.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. Mehmet AYDIN

\_\_\_\_\_

Üye : Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

\_\_\_\_\_

Üye : Doç. Dr. Salim KÜÇÜK

\_\_\_\_\_

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

\_\_\_/\_\_\_/\_\_\_

Prof. Dr. Önder KABADAYI

Enstitü Müdürü

## ÖZET

### DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA YAVUZ BAHADİROĞLU'NUN ÇOCUK ROMANLARI

Tuğba EMİRHAN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ocak/2016

Danışman: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

Bu çalışmada Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan dinî ve sosyal değerler tespit edilerek eserlerin değerler eğitimi bakımından önemine dikkat çekilmiştir. Araştırmada problem durumu çerçevesinde alt problemlere, varsayımlara, tezin önemi ve amacına, konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiş; böylece çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

“Değerler eğitimi kapsamında referans noktamız ne olmalıdır?”, “Hangi değerler?”, “Kime göre değerler?” gibi sorular çerçevesinde Yavuz Bahadıroğlu'na ait 15 çocuk romanı nitel araştırma yaklaşımlarından tarama modeli esas alınarak incelenmiş; 11 dinî, 29 sosyal olmak üzere toplam 40 değere ait bulgu ve yorumlara ulaşılmıştır. Ayrıca yazarla yapılan röportaj, çalışmaya yön vermiş; söz konusu eserlerin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi noktasında önemli imkânlar sağlamıştır.

Araştırma neticesinde, çalışma kapsamında incelenen eserlerin çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği tespit edilmiştir. Bu sebeple değerler eğitiminde söz konusu çocuk romanlarından yararlanılmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.

**Anahtar Sözcükler:** değerler eğitimi, Yavuz Bahadıroğlu, çocuk romanları.

## ABSTRACT

### YAVUZ BAHADIROĞLU'S CHILDREN'S NOVELS

#### IN RESPECT OF VALUES EDUCATION

Tuğba EMİRHAN

19 Mayıs University, Institute of Educational Sciences

Department of Turkish Education, Master, January /2016

Name of the Thesis's Advisor: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

In this study, religious and social values in Yavuz Bahadıroğlu's children's novels are determined and the importance of the works in accordance with Values Education is pointed out. In this research, sub-problems as part of the main problem, hypothesis, the importance and aim of this thesis, researches about the subject are included. Thus the conceptual framework of this study is constituted.

As part of questions like "What should our reference point be as part of Values Education?", "Which values?", "Values according to whom?", Yavuz Bahadıroğlu's fifteen children's novels were examined based on the scanning model of Qualitative Research Approach. In all, 40 findings and interpretations of which eleven are religious and twenty-nine are social have been reached. Also, the interview with the writer had an influence on the study; it provides us an opportunity in the point of examining these works within the context of values education.

As a result of this research, it has been determined that these works which are examined within the context of this study include substantial examples of transferring value to children. Therefore, it is thought that benefiting from these children's novels would be appropriate in the point of values education.

**Key Words:** values education, Yavuz Bahadıroğlu, children's novels.

## ÖN SÖZ

Yeni nesiller; yaşanan teknolojik gelişmeler, yoğun iş hayatı, aile birliğinin zedelenmesi gibi nedenlerle millî, dinî ve insanî değerleri unutmaya ve bunlardan uzak bir yaşam sürmeye başlamıştır. Bu sebeple kendi değerlerine yabancılaşan bir kuşağın oluşmasını önlemek amacıyla hem dünyada hem de Türkiye’de konuyla ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Son yıllarda değerler eğitimi çalışmalarında, edebî metinlerden de yararlanılmaya başlanmıştır.

Bu anlamda dikkat çekici romanlara imza atan Yavuz Bahadıroğlu da özellikle çocuk edebiyatı bağlamında öne çıkan isimlerdendir. Yazarın çocuklara yönelik kaleme aldığı masalları, hikâye ve romanları bulunmaktadır. Yazar; özellikle millî, dinî ve insanî değerleri çocuk romanlarına taşımaktadır. Bu nedenle yazarın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından araştırılmasının isabetli olacağı düşünülmüştür. Ayrıca yazarla yapılan röportaj; çalışmaya yön vermiş, tezimize önemli katkılar sağlamıştır.

Romanlar, baştan sona defaatle okunmuş, dinî ve sosyal değerlerden hareketle belirlenen değerler, on beş roman taranarak fişlenmiştir. Sözü edilen on beş romandaki değerler sınıflandırılmış, iletiler çıkarılmış ve bunlara bağlı değerlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu değerlendirmelerde ve tezin yazımında Türk Dil Kurumunun resmî sitesinde yer alan Güncel Türkçe Sözlük tercih edilmiştir. Konuyla ilgili âyetler için, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan Kur’ân-ı Kerîm Meâli kullanılmıştır.

Çalışma sonunda; *Allah inancı, din büyüklerini örnek alma, dua etme, dinî konularda duyarlı olma, imanlı olma (kadere inanmak, kitaplara inanmak, ahiret gününe inanmak, meleklerle inanmak), ölüm gerçeğinin farkında olma, merhamet, iyi insan ve iyi Müslüman olma, şehitlik, şükür sahibi olma, tevazu (alçak gönüllük) şeklinde sıralanabilecek 11 dinî değer; adalet, aile birliği, affedicilik, arkadaşlık, barış ve huzurdan yana olma, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, diğerkâmlık (özgecilik), dürüstlük, empati, görünüşe gösterişe önem vermeme, hüner sahibi olma, hoşgörü, ilim irfan sahibi olma, kanaatkârlık, minnet etmeme, misafirperverlik, öğüt verme, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sır tutma, sorumluluk, tutumlu olma, vefâ, yardımseverlik şeklinde sıralanabilecek 29 sosyal değere ait bulgu ve yorumlara ulaşılmıştır. Dolayısıyla incelenen eserlerin, çocuklara değer*



aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği söylenebilir. Bu sebeple söz konusu romanlardan değerler eğitiminde yararlanılmasının isabetli olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Aydın Hocam'ın şahsında lisans ve lisansüstü eğitimim sürecinde ders aldığım hocalarıma, çalışmalarım boyunca yönlendirmelerinden ve rehberliğinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Yavuz Bayram'a, Yavuz Bahadıroğlu ile röportaj yapmamda yardımcı olan Sayın Cem Kurtulmuş'a, röportaja katkı sağlayan Sayın Muhammed İkbâl Güler'e, Burcu Koçan'a ve Kübra Kabil'e, röportaj talebimizi kabul ederek çalışmaya önemli katkılar sağlayan çok kıymetli büyüğümüz araştırmacı yazar Sayın Yavuz Bahadıroğlu'na, maddî manevî katkıları ve dualarıyla her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim.

**Samsun, 2016**

**Tuğba EMİRHAN**

## İÇİNDEKİLER

<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>A. Problem Durumu</b> .....	<b>1</b>
<b>B. Problem Cümlesi</b> .....	<b>2</b>
<b>C. Alt Problemler</b> .....	<b>3</b>
<b>D. Varsayımlar</b> .....	<b>3</b>
<b>E. Tezin Amacı</b> .....	<b>3</b>
<b>F. Tezin Önemi</b> .....	<b>4</b>
<b>G. Konu İle İlgili Araştırmalar</b> .....	<b>5</b>

## I. BÖLÜM

<b>1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE</b> .....	<b>11</b>
<b>1. 1. Değerler Eğitimi</b> .....	<b>11</b>
<b>1. 1. 1. Değer Kavramı</b> .....	<b>11</b>
<b>1. 1. 2. Değerlerin Önemi ve İşlevi</b> .....	<b>13</b>
<b>1. 1. 3. Değerlerin Özellikleri</b> .....	<b>15</b>
<b>1. 1. 4. Değerlerin Sınıflandırılması</b> .....	<b>17</b>
<b>1. 1. 4. 1. Spranger'in Değer Sınıflandırması</b> .....	<b>17</b>
<b>1. 1. 4. 2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması</b> .....	<b>18</b>
<b>1. 1. 4. 3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması</b> .....	<b>18</b>
<b>1. 1. 5. Değer Eğitimi</b> .....	<b>19</b>
<b>1. 1. 6. Değer Eğitiminde Ahilik</b> .....	<b>22</b>
<b>1. 1. 7. Değer Eğitiminde Aile</b> .....	<b>23</b>
<b>1. 1. 8. Değer Eğitiminde Okul</b> .....	<b>24</b>
<b>1. 1. 9. Değer Eğitiminde Öğretmen</b> .....	<b>26</b>
<b>1. 1. 10. Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler</b> .....	<b>27</b>
<b>1. 2. Edebiyat ve Eğitim</b> .....	<b>30</b>

1. 2. 1. Edebiyatın Değerleri Aktarmadaki Rolü .....	30
1. 2. 2. Romanın Çocuk Edebiyatındaki Yeri .....	31
1. 2. 3. Çocuk Romanlarının Taşınması Beklenen Özellikler .....	32
1. 3. Çocuk Romanları ve Yavuz Bahadıroğlu .....	34
1. 3. 1. Yavuz Bahadıroğlu'nun Hayatı .....	34
1. 3. 2. Yavuz Bahadıroğlu'nun Eserleri .....	35

## İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	39
2.1. Araştırmanın Modeli .....	39
2. 2. Evren ve Örneklem .....	39
2. 3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi.....	39

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR .....	41
3. 1. Romanlarda Tespit Edilen Değerler .....	41
3. 1. 1. Doğrudan Dinî Değerler .....	41
3. 1. 1. 1. Allah İnancı.....	41
3. 1. 1. 2. Din Büyüklerini Örnek Alma .....	48
3. 1. 1. 3. Dua Etmek.....	51
3. 1. 1. 4. Dinî Konularda Duyarlı Olma .....	56
3. 1. 1. 5. İmanlı Olma .....	59
3. 1. 1. 5. 1. Kadere İnanmak .....	59
3. 1. 1. 5. 2. Kitaplara İnanmak .....	61
3. 1. 1. 5. 3. Ahiret Gününe İnanmak.....	62
3. 1. 1. 5. 4. Meleklerle İnanmak.....	63
3. 1. 1. 6. Ölüm Gerçeğinin Farkında Olma .....	64
3. 1. 1. 7. Tevazu (Alçak gönüllük).....	67

3. 1. 1. 8. Merhamet .....	69
3. 1. 1. 9. İyi İnsan ve İyi Müslüman Olma .....	74
3. 1. 1. 10. Şehitlik .....	77
3. 1. 1. 11. Şükür Sahibi Olma .....	80
3. 1. 2. Sosyal Değerler İle İlgili Bulgu ve Yorumlar .....	83
3. 1. 2. 1. Adaletli Olma .....	83
3. 1. 2. 2. Aile Birliği .....	85
3. 1. 2. 3. Affedicilik .....	88
3. 1. 2. 4. Arkadaşlık .....	91
3. 1. 2. 5. Barış ve Huzurdan Yana Olma .....	96
3. 1. 2. 6. Cesaret .....	98
3. 1. 2. 7. Cömertlik .....	104
3. 1. 2. 8. Çalışkanlık .....	106
3. 1. 2. 9. Dayanışma .....	107
3. 1. 2. 10. Diğerkâmlık (Özgecilik) .....	111
3. 1. 2. 11. Dürüstlük .....	114
3. 1. 2. 12. Empati .....	117
3. 1. 2. 13. Görünüşe Gösterişe Önem Vermeme .....	119
3. 1. 2. 14. Hüner Sahibi Olma .....	121
3. 1. 2. 15. Hoşgörü .....	122
3. 1. 2. 16. İlim İrfan Sahibi Olma .....	124
3. 1. 2. 17. Kanaatkârlık .....	128
3. 1. 2. 18. Minnet Etmeme .....	130
3. 1. 2. 19. Misafirperverlik .....	133
3. 1. 2. 20. Öğüt Verme .....	135
3. 1. 2. 21. Özgürlük .....	139

3. 1. 2. 22. Sabır.....	144
3. 1. 2. 23. Saygı.....	146
3. 1. 2. 24. Sevgi (aile-arkadaş-doğa-vatan-memleket).....	149
3. 1. 2. 25. Sır Tutma .....	158
3. 1. 2. 26. Sorumluluk.....	159
3. 1. 2. 27. Tutumlu Olma .....	163
3. 1. 2. 28. Vefâ .....	164
3. 1. 2. 29. Yardımseverlik .....	168
<b>SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>173</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>177</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>186</b>
<b>EK 1: YAVUZ BAHADIROĞLU İLE RÖPORTAJ .....</b>	<b>186</b>
<b>EK 2: RÖPORTAJA DAİR FOTOĞRAFLAR.....</b>	<b>202</b>
<b>EK 3: İNCELENEN ROMANLARIN ÖZETLERİ.....</b>	<b>204</b>
<b>EK 4: İNCELENEN ESERLERE AİT GÖRSELLER.....</b>	<b>210</b>
<b>ÖZ GEÇMİŞ.....</b>	<b>214</b>

## KISALTMALAR

BC	Bizim Can
CHD	Can'ın Hatıra Defteri
CR	Canavar Robot
DO	Doktor Olacağım
HY	Heyecanlı Yolculuk
KS	Karıncalar Savaşı
KÇ	Köy Çocuğu
KK	Küçük Kahraman
SABÜ	Sular Altında Bir Ülke
TÇ	Tuhaf Çocuk
UÇ	Uzay Çocuğu
ÜKY	Üç Kaçak Yolcu
Vİ	Vatan İçin
YAZ	Yaramaz Ayı Zirzop
YÇ	Yetim Çocuk
EBE	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
akt.	Aktaran
çev.	Çeviren
ed.	Editör

vb.	Ve başkaları, ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
S.	Sayı
s.	Sayfa
DEM	Değerler Eğitimi Merkezi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu

# GİRİŞ

Giriş bölümünde tezin problem durumu, problem cümlesi, alt problemler ve varsayımlar açıklanmış; tezin amacı ve önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca konu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

## A. Problem Durumu

Milletler, millet olma vasıflarını koruyabildikleri ve geliştirebildikleri sürece var olurlar. Farklı kültür çevrelerinde yetişen bireylerin olaylara bakış tarzının dinî ve sosyal değerleri ölçüsünde farklılık göstermesi doğaldır. Anlatılan bir hikâyede, başkahramanın karşılaştığı sıkıntılara katlanması, Müslüman bir ülkede Allah inancı ve sabır ile ilişkilendirilip büyük takdir ile karşılanırken başka bir ülkede bu durum, anlamsız veya yanlış bir tutum olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle her kültürde önem kazanan değerler farklılık gösterir. Söz gelimi bir millet sevgi ve merhamet değerlerini öne çıkarırken başka bir millet adalet ve güven duygusunu ön planda tutabilir. Nitekim *“Değerler bir toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, inanılan ve korunmaya çalışılan davranış şekilleridir. Değerler bu nitelikleriyle milleti başka milletlere karşı açıklayan bir bütünü oluşturur ve ‘kültür’ kavramıyla da yakından ilgilidir.”* (Özbay, 2002: 114)

Türk kültüründe çalışkanlık, yardımseverlik, misafirperverlik, iffet (namus), kalp kırmama, sadakat, dua, şükür vb. değerler önemsenmiş; yeni nesillere bunların aktarılması için gayret gösterilmiştir. Ancak yaşanan teknolojik gelişmeler, yoğun iş hayatı, aile birliğinin zedelenmesi; bizi öz değerlerimizden uzaklaştırmıştır. Bunun sonucunda da zaman zaman tembel, riyakâr, gösteriş peşinde koşan, isyankâr, anlayışsız insanlarla karşılaşma ihtimali artmış görünmektedir. Bununla birlikte ebeveynler, eğitimciler ve yöneticiler gençlerin bu durumundan şikâyet ederken kendi hatalarını göz ardı etmemelidirler. Çünkü *“Değerleri çocuklara ve gençlere benimsetmenin yolu, sözlü uyarılardan daha çok, söz konusu değerleri yaşamakla ve örnek olmakla mümkündür.”* (Yaman, 2012: 18)

İlk sosyal çevresi aile olan çocuk; sevgiyi, saygıyı, sorumluluğu, dürüstlüğü, iyiyi, kötüyü bu kurumda öğrenir. *“Bireyin aile içinde kazandığı bilgi, tutum ve değerler sağlam temelli ve diğer değerler ile uyumlu olmalıdır. Aileden sonra toplumun etkisi başlar. Birey toplum içinde yaşarken gelenek, görenek, örf âdet ve töre ile ilgili değerleri, bilgileri ve tutumları*



*öğrenmeye başlar.*” (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 85) Okulda ise bu öğrendiklerini pekiştirir, geliştirir ve böylece kendi kişiliğini oluşturur. Bu süreçte çocuğun yanında durmak, ona yol gösterici olmak gerekir. Dolayısıyla toplum tarafından benimsenen, iyi olarak nitelendirilen bu değerlerin bireye gelişi güzel bir şekilde kazandırılması mümkün gözükmemektedir. Bu noktada değerler eğitiminden söz etmek gerekir. Çağlayan’a (2013: 95) göre; *“Eğitim kurumlarında öğrencilerin düzeylerine ve ilgilerine göre değerler eğitiminin programlanması, tartışılması; aklın süzgecinden geçirilmesi gerekir.”* Milli Eğitim Bakanlığı da özellikle 2003 yılından itibaren bu konuda çeşitli çalışmalar yapmış, değer eğitimine öğretim programlarında yer vermiştir. Böylece okul ders kitapları, sosyal kulüp çalışmaları, çeşitli etkinlikler bu alana da hizmet eder hâle gelmiştir.

Değerler eğitiminde edebiyat ürünlerinden de faydalanılması olumlu sonuçlar verecektir. Kendi karakterini bulma ve birey olma yolunda arayışa giren çocuk, arkadaş gruplarına dâhil olmaya çalışırken, arkadaşlarından etkilenerek okuma yelpazesini genişletir. Böylece; *“Çocuk kendisine anlatılanları dinleyerek veya okuyarak hem kendisini hem de ‘insan denilen meçhul varlığı’ tanıma fırsatı bulur. Korku, kıskançlık, öfke nefret, hırs gibi duygularda ölçsüzlüğün verdiği zararları fark eder, duyguları kontrol altına almak gerektiğini öğrenir.”* (Sınar, 2006: 176) Dolayısıyla çocuğun karşısına çıkacak olan edebiyat ürünleri onun hayatında, karakterinde, düşüncelerinde ve psikolojisinde önemli rol oynayacaktır.

Yavuz Bahadıroğlu, Çocuk Edebiyatı alanının önemli isimlerindedir. Yazarın çocuklara yönelik kaleme aldığı masalları, hikâyeleri ve romanları vardır. Ayrıca Bahadıroğlu, onlara geniş bir okuma yelpazesi sunarken değerleri geri plana atmaz; çocukların millî, dinî, insanî değerleri kendilerine rehber edinmesini hedefler. Bu nedenle yazarın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından araştırılmasının isabetli olacağı düşünülmüştür.

## **B. Problem Cümlesi**

Yavuz Bahadıroğlu’nun çocuk romanlarında yer verilen değerler nelerdir ve bu değerlerin çocuklara aktarımında eserlerin önemi ve katkısı nedir?

### **C. Alt Problemler**

1. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk edebiyatındaki yeri ve önemi nedir?
2. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında hangi değerler öne çıkmaktadır?
3. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan dinî değerler nelerdir?
4. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan sosyal değerler nelerdir?
5. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan değerlerle ilgili nasıl bir sınıflandırma yapılabilir?
6. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarından değerler eğitimi bağlamında nasıl yararlanılabilir?

### **D. Varsayımlar**

1. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarının 9-12 yaş arası çocuklara uygun olduğu varsayılmıştır.
2. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan değerlerin öğretim programlarında yer verilen değerlerle uyumlu olduğu varsayılmıştır.
3. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında dinî değerlerin var olduğu öngörülmüştür.
4. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında sosyal değerlerin var olduğu öngörülmüştür.
5. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan değerlerin hedef kitleye kazandırılacağı ve bu amaçla yöntemler geliştirilebileceği varsayılmıştır.

### **E. Tezin Amacı**

Araştırmanın amacı, Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan dinî ve sosyal değerleri tespit etmek ve eserlerin değerler eğitimi bakımından önemine dikkat çekmektir.

Araştırmanın alt amaçları ise şöyle sıralanabilir:

1.Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında hangi değerlerin öne çıktığını tespit etmek.

2. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan dinî değerleri tespit etmek.

3.Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında yer alan sosyal değerleri tespit etmek.

4.Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında değerler eğitimi açısından görölen olumlu ya da olumsuz özellikleri belirleyerek öneriler geliştirmek.

5.Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarından değerler eğitimi bağlamında nasıl yararlanılabileceğini örneklerle ortaya koymak.

## F. Tezin Önemi

Her toplum kendine ait değerleri sürdürmek ve gelecek kuşaklara taşımak ister. *“Kişi doğduğu toplumda toplumsal değerleri hazır olarak bulur ve zamanla benimser.”* (Altay, 1971: 32) Ne var ki günümüz dünyasında her alanda yaşanan hızlı değişimler insanların kendi değerlerinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu durum, değerleri yeni nesillere belirli bir plan çerçevesinde aktarmayı zorunlu kılmıştır. Yaman'a (2012: 19) göre;

“Bu süreç çok erken yaşlarda aile içinde başlatılmalı; örgün eğitim basamaklarının değişik süreçlerinde duygu oluşturma ve değer kazandırma etkinlikleriyle desteklenmelidir. Ailede, okulda, toplumda ve medyada 'sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, vakur, adalet, aileyi önemseme, bağımsızlık ve özgür düşünebilme, iyimserlik, diğergamlık, duyarlı olma, dürüstlük, vefa, temizlik, konukseverlik, vatanseverlik' gibi birçok değerin yapılacak etkinlikler ve uygulamalarla hayata geçirilmesi, davranışa dönüştürülmesi çok önemlidir.”

Bayram (2012), “Değerler Eğitiminde Unutulmuş Bir Değer: Divan şiiri” adlı bildirisinde kendi değerlerimizin önemine dikkat çekmiştir. Bildiride, değerler eğitiminin esasıyla ilgili şöyle bir vurgu yer almaktadır:

“Değerler eğitiminde esas olan, Batı'nın değerlerinden çok kendi değerlerimiz olmalıdır. Söz gelimi Batı dünyası gençleri cesur, atılgan, farklı ve çağdaş olmalarını sağlayacak değerlerle yetiştirmeye çalışırken ortaya sağduyudan uzak, söz dinlemez, çevresiyle uyumsuz gençler çıkmıştır. Keza bütün ahlâkî değerleri küçümseyen ve kendini dünyanın merkezi zanneden bencil gençlerin sorumlusu da aldıkları eğitim ve yaşadıkları sosyal ortamın gerçekleridir.”

Değerleri çocuklara aktarmanın birçok yolu vardır. Nitekim edebî metinler de çocuklara değer aktarımında yararlanılacak önemli kaynaklardandır. Çünkü çocuk; “İyilik, dürüstlük, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi hem ideal birey olmak hem de toplum hayatına uyum gösterebilmek için gerekli olan pek çok değer ve davranışı kitaplar vasıtasıyla kazanır. Ait olduğu grubun davranış biçimlerini öğrenir. Aile bireyleriyle, arkadaşlarıyla ve daha geniş bir çevreyle olumlu ilişkiler kurmanın yollarını fark eder.” (Sınar, 2012: 16) İşte bu noktada çocuklara seviyelerine uygun hikâye, masal, şiir, roman gibi nitelikli edebî ürünler sunmak yararlı olacaktır. Diaz, *Değerler Eğitiminde On Anahtar Sözcük* adlı kitabında *hiçbir bilmenin diyalog içinde olmaksızın makul kabul edilemeyeceğini; çünkü gerçekten öğrenilen her şeyin diyalogdan geldiğini, diyaloga gittiğini* ifade eder. Söz konusu diyalogun edebî eserler ile gerçekleştirilmesi mümkündür. Yalçın ve Aytaş’a (2012: 46) göre;

“Aile, doğa, iyi ve güzel değerler gibi temel kavramlar çocuk kitaplarını zenginleştirmek için vazgeçilmez temel unsurlardır. Yazarlar bu temel kavramlar doğrultusunda eserlerini ele almalı ve işlemelidirler. Bu temel değerler, çocuğun dünya görüşünü zenginleştirmesi bakımından da oldukça önemlidir. Her toplumun ortak kültür değerleri vardır. Bu değerler çocukların şuuraltına yerleşerek onlara olumlu davranışlar kazandıracak biçimde düzenlenmelidir.”

Yavuz Bahadıroğlu da bu değerleri ön planda tutan çocuk edebiyatı alanında öne çıkan bir isimdir. Yazarın çocuklara yönelik kaleme aldığı masalları, şiirleri, romanları vardır. Bununla birlikte çocuk edebiyatı alanında pek çok eseri bulunan yazarın eserleri ile değerler eğitimi arasındaki bağlantıyı incelemeye yönelik herhangi bir tez çalışması yoktur. Bu durum önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Bahadıroğlu’nun, çocuk romanlarında dinî ve sosyal değerlere yer vermesi, çocuklar tarafından sevilerek okunması, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından önerilmesinden hareketle eserlerinin incelenmesinin değerler eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle “Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Romanları” tezin konusunu oluşturmuştur.

## **G. Konu İle İlgili Araştırmalar**

Değerler, topluma mal olmuştur ve toplumun büyük bir kısmı tarafından kabul edilmiştir. Tural (1992: 29) da değerleri, *toplumun tarihî birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabulleniş ve inanışlar şeklinde tanımlamıştır.* Dolayısıyla toplumu yapılandıran ve geliştiren değerleri, kişiye gelişigüzel değil sistemli bir

şekilde kazandırılması fikri ön plana çıkmıştır. Bu nedenle günümüzde değerler eğitimi konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu tezde, “Edebiyat ve Değerler Eğitimi” bağlamında öne çıkan çalışmalara da yer verilecektir.

Öztürk (1991), *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler* adlı kitabında beş adet Batı çocuk klasiğini değerler eğitimi bağlamında incelemiştir. Bu eserleri şöyle sıralayabiliriz: Robinson Cruise, Pollyanna, Heidi, Pinokyo, Tow Sawyer. Bununla birlikte eser; *dini değerler, sosyal değerler, özelemler ve sevgi* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Yazar, dilimize kazandırılan bu eserlerde evrensel değerleri görmenin mümkün olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca araştırmada tercüme eserlerin değerleri kazandırmak için yeterli olmadığı, bizim de kendi klasiklerimizi yazmamız gerektiği ifade edilmiştir.

Şen (2007), *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği Yüz Temel Eserler Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma* adlı yüksek lisans tezinde 29’u yerli 29’u yabancı olmak üzere 58 eser üzerinde çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Yüz Temel Eser serisindeki kitaplarda sevgi değeri ilk sırada yer almıştır. *Sevgi değerini sırayla, duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk* değerleri izlemiştir. Bağımsızlık değerinin Yüz Temel Eser içerisindeki kitaplarda tespit edilememiş olması dikkat çekicidir.\* *Sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik* değerleri ise eserlerde en az yer verilen değerlerdir. Şen, araştırma sonunda Yüz Temel Eser serisinde yer alan kitapların değer aktarımı için yeterli olmadığını tespit etmiştir.

Gökçe (2008), *Gülten Dayıoğlu’nun Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerinin Türkçeye Katkısı* adlı tezinde yazarın 12 hikâyeye kitabında yer alan 67 hikâyeyi değerler açısından incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre yazar hikâyelerinde en çok *duyarlılık, dürüstlük, yardımseverlik, arkadaşlık ve paylaşma, çalışkanlık, doğa ve hayvan sevgisi, yaşama sevinci, aile sevgisi, özveri, komşuluk ve hoşgörü* değerlerine yer vermiştir. Bunun yanı sıra *yalancılık, bencillik, kıskançlık, büyük sözü dinlememe, ön yargı, batıl inançlar acelecilik ve telaş* gibi olumsuzluklardan uzak durmasını amaçlamıştır. Araştırma sonucunda Dayıoğlu’nun, çocuğa görelilik ilkesi doğrultusunda hareket ettiği, birbirinden anlamlı ve önemli

---

\* Şen, çalışmasında *bağımsızlık* kavramını, bir ülkenin ve milletin bağımsızlığı (istiklâli) anlamında değil *bireysellik, tek başına başarılı olabilmek, ayakları üzerinde durabilmek* gibi anlamlarıyla değerlendirmiştir.

değerleri öykülerinin içinde eriterek okuyucusunu eğitmeyi başardığı tespit edilmiştir.

Aydemir (2010), *Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri* adlı kitabında Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin değer açısından oldukça gelişmiş olduğunu, yazarın halkı eğitmek için bilinçli olarak değerleri telkin ettiğini tespit etmiştir. Çalışmada hikâyelerde iletilen değerleri *Kişilerde Oluşması İçin Telkin Edilen Değerler*, *Kişilere Telkin Edilen Sosyal Değerler* ve *Yurt, Millet ve Din Duygularının Telkini* olmak üzere üç ana başlıkta toplamıştır.

Karaca'nın (2010) *Edebî Çocuk Dergisi Kırmızı Fare*'deki Metinlerin Değer Aktarımına Katkıları adlı yüksek lisans tezinde, Türk Milli Eğitimi'nin genel ve özel amaçlarında geçen değerler tespit edilmiş, bu değerlerden hareketle değer inceleme formu hazırlanmış ve edebî bir çocuk dergisi olan Kırmızı Fare'deki çocuk metinleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda dergide en çok *armağan verme, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazanma, yardımsever olma, çalışkan olma, hayvanları sevme ve koruma, bilimsel düşünceye önem verme, sevginin gücüne inanma, doğayı sevme ve koruma, paylaşma* değerleri tespit edilmiştir.

Kolaç (2010), *Hacı Bektaş Velî Mevlânâ ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi* adlı makalesinde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkçe Öğretim Programlarını (1-5, 6-8) değerler ve hoşgörü kavramlarına yer vermesi bakımından incelemiş ve Hacı Bektaş Velî, Mevlânâ ve Yunus felsefesindeki hoşgörüyü vurgulayarak Türkçe Programlarında bunlardan yararlanılması gerektiğini ifade etmiştir.

Kumbasar (2011), *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde yazarın 1971-2003 yılları arasında yayımlanan 12 romanını araştırmıştır. Çalışma için Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı'ndaki değerler ölçüsünde 25 değerden oluşan bir liste hazırlanmıştır. Araştırma sonunda romanlarda en çok *sevgi* değerine rastlanmıştır. Sevgi değerini sırasıyla *saygı, yardımlaşma, çalışkanlık ve temizlik* izlemiştir.

Mocan (2011), *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Tarihî Romanlarındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde

Cumhuriyet dönemi Türk çocuk edebiyatının önemli isimlerinden olan Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun 18 tarihî romanı, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (6, 7, 8. sınıflar) genel olarak değinilen evrensel, millî ve ahlâkî/manevî değerler açısından incelemiştir. İçerdikleri değerler bakımından ele alınan romanlarda evrensel değerlerden *bağımsızlık, bağışlama, barış, bilim adamlarına önem verme, çalışkanlık, estetik, eşitlik, hoşgörülü olma, saygılı olma/saygı gösterme, sevgi* değerlerine; millî değerlerden *bayrağa saygı ve vatan sevgisi* değerlerine; ahlâkî/manevi değerlerden *alçak gönüllülük, arkadaşlık/dostluk, azimli olma, cesaret, dayanışma, dürüstlük, fedakârlık, gurur, güvenilir olma, itaatkârlık, iyiliğe karşı iyilik yapma (vefâlı olma), kanaatkârlık, merhametli olma, misafirperverlik, öz güven sahibi olma, öz eleştiri yapma, sabırlı olma, sadâkatli olma, sorumluluk sahibi olma, sözünde durma, takdir etme/övme, yardımseverlik* değerlerine yer verildiği tespit edilmiş ve bu değerlere ilişkin örnekler sunulmuştur. Kozanoğlu'nun romanlarında yer verilen değerler, Türkçe Öğretim Programı'yla karşılaştırılmış; romanlardaki değerlerle programda yer alan değerlerin uydukları görülmüş ve Türkçe eğitiminde evrensel, millî ve ahlâkî/manevî değerlerin aktarılmasında tarihî romanlardan yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Özby ve Tayşi (2011) *Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi* adlı makalede, 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8) doğrultusunda Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut kitabındaki 12 hikâyeyi incelemiştir. Araştırma, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan 20 değer dikkate alınarak yapılmıştır. Hikâyeler içerisinde toplam 190 değer bulunmuş; en fazla *saygı* değerini yansıtan örnekler tespit edilmiştir. Saygı değerini sırasıyla *sevgi, sorumluluk, dayanışma, vatan sevgisi* izlemiştir.

Aktürk (2012), *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri* adlı yüksek lisans tezinde Üzeyir Gündüz'ün çocuklar için yazdığı eserler arasında yer alan hikâyeleri ve romanları incelemiştir. Bu eserlerde bulunan eğitsel iletilerin; ahlâkî, manevî ve karakter geliştirici oldukları tespit edilmiştir. Ürünlerin Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkelerinin çoğunu barındırdığı; ancak bazılarının ise eksik kaldığı sonucuna varılmıştır.

Bayram (2012), divan şiiri ile değerler eğitimi arasında doğrudan ilişki kuran ilk örnek olarak da dikkat çeken Değerler Eğitiminde Unutulmuş Bir Değer: Divan Şiiri ve Kültürü adlı bildirisinde divan şiiri geleneğinden değerler eğitimi bağlamında nasıl yararlanılabileceğini tartışmış ve öneriler ortaya koymuştur. Bu doğrultuda divan şairlerinden örnek beyitler verilmiş, beyitlerin düzyazıyla dil içi çevirisi yapılmış, beyitler şairlerinin diliyle yeniden yorumlanmış, ardından değerler açısından yorumlanıp taşıdığı değerler ortaya konmuştur.

Kaynak (2012), *Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi* adlı yüksek lisans tezinde eğitim ve değerler eğitimi gibi kavramları açıkladıktan sonra Sevinç Çokum'un hikâyelerinde tespit ettiği değerler eğitimine ilişkin temaları ahlâk, toplum, din-tasavvuf ve eğitim-kültür başlıklarında sınıflandırılıp değerlendirmiştir.

Yılmaz (2013), *Fatih Erdoğan'ın Eserlerinin Eğitsel Değerler Açısından İncelenmesi* adlı doktora tezinde Erdoğan'ın 6 ile 14 yaş arasında bulunan çocuklar için yazdığı kitapları ve kaleme aldığı araştırma inceleme metinlerini değerler eğitimi doğrultusunda incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Fatih Erdoğan'ın çocuk edebiyatı ile ilgili çeşitli öneriler sunduğu, eserlerinde pek çok değere yer verdiği tespit edilmiştir.

Bayram (2014), divan şiiri ile değerler eğitimi arasındaki yakın ilgiyi örnekler eşliğinde vurguladığı *Divan Şiiriyle Değerler Eğitimi* adlı kitabında, değerler eğitimi bağlamında divan şiirleri metinlerini incelemiştir. Kitapta üç ana bölüm söz konusudur. Birinci bölümde *dinî ve ahlâkî* bağlamda değerlendirilebilecek örnekler, ikinci bölümde *sosyal yaşam* algısıyla ilgili değerler yer almıştır. Bu iki bölüm, değerler eğitimiyle doğrudan bağlantılı örneklerden oluşmuştur. *Aşk algısı* üzerine odaklanan üçüncü bölümde ise değerler eğitimiyle doğrudan bağlantılı örnekler yanında dolaylı olarak bu bağlamda değerlendirilecek örneklere yer verilmiştir. Ayrıca Bayram (2014), kitaptaki örneklerden hareketle divan şiiri metinlerinde “*şöhret peşinde koşmanın insanı nasıl sıradanlaştırdığı, tevekkül ve tevazunun herkesçe elde edilemeyecek bir ayrıcalık olduğu, insanın işine ve eşine karşı samimiyetinin kendisine ne kadar farklı ve güzel hazlar yaşatabileceği, günümüzde yaşanan pek çok ilişkinin aslında aşk olmadığı, gerçek aşkın bedensel hazlardan öte bir duygu olduğu, aşkın sonsuz bir nezâkete ve sadakate dayandığı, saygıyı şöhret ve*



*güç sahiplerinin değil ilim ve irfan erbabının hak ettiği, gerçek manada çağdaş bir insanın adaletli, dürüst, hak ve hukuka saygılı, cömert ve merhamet sahibi olması gerektiği, sabır ve azmin önemi, temiz kalpli olmanın ve makam mevki peşine düşmemenin güzelliği, gençliğin değerini bilmenin ve nefse boyun eğmemenin önemi, vefâ ve sadâkatin ayrıcalığı, sözün ve sözde durmanın değeri, iyi huylu kimselerin değeri, mert, hüner sahibi, sırdaş, cömert, güler yüzlü, anlayışlı ve empati yeteneğine sahip olmanın değeri; herkese minnet etmenin yanlışlığı... gibi hususların ön plana çıktığını ifade etmiştir.*

# BİRİNCİ BÖLÜM

## 1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### 1.1. Değerler Eğitimi

Çeşitli nedenlerle yeni nesillerin millî, dinî ve insanî değerlerini unutmaya ve bunlardan uzak bir yaşam sürmeye başladığına; dolayısıyla toplumsal yaşamda birtakım sorunların ortaya çıktığına yönelik şikâyetler veya tespitler, değişik vesilelerle gündeme gelmektedir. Bu sebeple kendi değerlerine yabancılaşan bir neslin oluşmasını önlemek amacıyla, hem dünyada hem de ülkemizde konuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Bu bölümde değer kavramı, değerlerin önemi, işlevleri ve özellikleri üzerinde durulmuş; ardından üç temel değer sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Ayrıca değerler eğitiminde öne çıkan *ahilik, aile, okul, öğretmen* kavramları ve *Türk Milli Eğitim sistemi ile değerler eğitimi arasındaki ilişkiye* değinilmiştir.

#### 1.1.1. Değer Kavramı

Felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi birçok bilim dalı değer konusu ile ilgilenmiştir. Dolayısıyla değer kavramına ilişkin özgün bakış açıları oluşmuştur. Bu noktada farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen değer tanımlarından söz edilecektir.

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) değer sözcüğünün anlamları şöyle sıralanmıştır:

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse
5. felsefe Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey
6. matematik Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı

7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü

Bilgin'in tespitlerine göre (1995: 83) "Değer kavramı ilk kez 1918'de Znaniecki tarafından kullanılmış ve Latince 'değerli olmak' ya da 'güçlü olmak' anlamına gelen *valere* kelimesinden türemiştir."

Güngör (2000: 279) değeri, "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç" olarak tanımlamıştır. Yaman'a göre ise (2012: 17) "Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb karşısında ortaya koyduğu duyarlıklardır." Kızılcılık ve Erdem'e göre (1994: 99) değer, "Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâki ilke veya inançlara denir." Doğanay (2006: 258) değeri "yaşamı etkileyen, yaşamda önem verilen düşünceler" olarak; Şentürk (2010: 53) ise "kişinin kıymet verdiği, ihtiyaç duyduğu, sevdiği ve beğendiği maddi ve manevi her şey" olarak özetler. Doğan da (2007: 309), sosyoloji kitabında değeri "kişi ya da toplumun kabul ettiği var olma ve hareket etme tarzı" olarak tanımlamıştır. (Kılınç ve Akyol, 2009: 5) ise şöyle bir tanımda bulunmuştur: "Birlikteliği, düzeni, kolektif bilinci, yüksek ahlâki öne çıkaran değerler, kargaşaya yol açabilecek durumlarda sosyal refleks oluşturabilecek kabullerdir." Diğer taraftan Özden de (1998: 167) değerleri "bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar" olarak ifade etmiştir.

Tepe (2002: 348) ise değere felsefe bilimi açısından şöyle yaklaşmıştır: "Felsefede değerlerle birlikte anılan iki kavram vardır: erdem ve iyi. İyi, birçok filozofa (Platon, Aristoteles, Kant, M. Scheler, N. Hartman) göre baş değerdir. Bazılarına göre ise 'iyi', bir değer yargısı yüklemi olarak kullanılmaktadır." Çağlayan'ın (2013: 94) da değer kavramına ilişkin tanımı felsefeye olan yakınlığı ile dikkat çekicidir:

"Değerlerimiz içimizdeki 'biz'in aynasıdır. Farklılıklarımızı öne çıkaran içimizdeki enerjidir. Arkamızda bıraktığımız silinmeyen izdir. Değerlerimiz vizyonumuzun temelidir. Misyonumuzdan vizyonumuza ulaşmamızı sağlayacak stratejinin, köprünün ayaklarıdır. Vizyonumuzun olmazsa olmazlarıdır. Değerlerimiz temel ve kalıcı öğretilerimizdir. Hayal ettiğimiz var oluş biçimidir. Kısaca değerlerimiz hayatımızın önemli kaldıracıdır. Değerleri olmayanın değeri olmaz."

Bütün bu tanımlardan hareketle şu sonuca varmak mümkündür: "Değer kavramına odaklanıldığında değerlerin inanç, yargı, amaç, hedef, tercih, tutum ve davranış kavramları ile ilişkisi görülecektir. Bireylerin tercihlerinde birer filtre görevi gören değerler, inanç formunda yargıların normu, standardı ve ölçütü olmuşlardır." (Köylü vd., 2016: 51)

### 1.1.2. Değerlerin Önemi ve İşlevi

İnsanî değerler, bir toplumda huzuru, hoşgörüyü, adaleti ve güveni sağlarken insanları ortak paydada buluşturur. Çağlayan, (2013: 17) *“Toplumsal yaşamı kolaylaştıran paylaşımlar sonucu sorumluluk duyan kişinin ülkeyi ilgilendiren temel değerlere, kimliklere, gelişmelere yabancı kalmayacağını”* ifade etmektedir. Söz gelimi bir ülkenin batısında yaşanan doğal bir felaket, sadece o bölgede yaşayanların sorunu olmaktan çıkar, ülkenin diğer bölgelerinde yaşayanların da sorumluluk üstelendiği bir görev hâline gelir. Ayrıca söz konusu değerlere sahip başka ülkeler de o bölgenin insanlarına yardım elini uzatır. Birçok araştırmacı, bu denli önemli bir misyonu üstlenen değerlerin işlevlerine ilişkin çeşitli tespitlerde bulunmuştur.

Fichter (1990), (Akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 8) değerlerin işlevlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

1. Değerler bireylerin sosyal statülerinin belirlenmesinde birer araç olarak kullanılırken rollerin seçiminde ve gerçekleşmesinde rehberlik ederler.
2. Değerler kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere üzerinde yoğunlaştırır.
3. Her toplumda ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından gösterilir. Böylece kişiler hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.
4. Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Ayrıca değerler onaylanmayan davranışları engeller ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlarlar.
5. Değerler dayanışma aracı olarak da işlevde bulunurlar. Toplum tarafından kabul görmüş ortak değerlerde sosyal dayanışmayı artıran ve sürekli kılan önemli faktörlerdendir.

Rokeach (1973) (Akt.: Akbaş, 2004: 46) ise değerlerin işlevlerini şu şekilde açıklamıştır:

1. Değerler davranış standartlarını belirler: Değerler bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Bireyler toplumsal olayları değerlendirirken ve yargılarken değerlerini kullanır. Değerler sayesinde insanlar inanç, tutum ve eylemlerini akıl süzgecinden geçirir ve toplumsal alanda kabul edilmezlik sonucu oluşan benlik zedelenmesini engeller.
2. Değerler karar vermede ve çatışmaları çözmede kullanılır: Birey çatışma ve karar verme durumuyla karşılaştığında değerler danışmanlık görevini yerine getirir. Böyle bir durum karşısında değerlerin biri değil birkaçı birden harekete geçer ve birey değerlerini kullanarak karar vererek çatışmaları çözer.
3. Değerler önem derecesine göre sıralanır: Değerler tek başına değil, birlikte var olurlar. Bir araya gelerek tutarlı ve sistemli organizasyonlar oluştururlar. Birey, aile, kişisel ilişkiler ya da iş yaşamı için ayrı değer sınıflaması yapabilir.

Türkiye’de ise, Tezcan (1974) ve Gökçe’nin (1994) tespitleri değerlerin işlevleri bağlamında ön plana çıkmıştır. Tezcan, (1974: 15) değerlerin işlevlerini şöyle sıralamaktadır:

1. Bireye amaç ve yön tayin eder.
2. Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin genel yönünü verir.
3. Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
4. Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklediğini bilmesini sağlar.
5. Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksızı, hoş giden ve gitmeyeni, ahlaki ve ahlâki olmayanı ayırt etmesini sağlar.

Gökçe ise (1994: 133) değerlerin işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Sosyo-kültürel bir değer temelde seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değer(ler), bilinçli ve amaçlı davranışın somut amacı için seçim kriteridir. Bu bakımdan, değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenilebilen arzu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.
2. Değer(ler) kültürel olarak şekillendirilmiş ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedirler. Belli bir kültürün gelişme sürecinde değer(ler) belli bir şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değer(ler) kültürün esasını oluşturmaktadırlar.
3. Değer(ler) insanlarla özdeşleşmiştir. Yani, sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısacası, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
4. Değerler sözel bir boyuta sahiptirler. Yani değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissi-duygusal yönünü belirten ifadelerdir.

Dilmaç, (1999: 16, 17) insanların hayatlarında yer alan ve önemsedikleri en belirgin değerleri sıralamış ve bu değerlerin önemini şöyle belirtmiştir:

1. İnsanları sevme; insan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür. İnsanlar arasında birlik, beraberlik, mutluluk ve refah esas alınır.
2. Uyumlu olma; insanlar yaptıkları eylemlerde, bunalma, kırgınlığa ve bölünmeye gidecek yolları terk eder. Kendi iç ve dış dünyasında denge kurmaya çalışır, bilir ki ancak bu durumda mutlu olabilecektir.
3. Hırsları kontrol altına alma; insanlar kendi kendilerini eğiterek iç dünyasında arzuları ile yetenekleri arasında bir denge kurmaya çalışır. Servet hırsı, şöhret hırsı ve şehvet hırsının esiri olmadan davranışlarını kontrol eder. İhtiraslarını törpülemeye ve mükemmel bir insan olmaya çalışır.
4. Başkalarının mutluluğunu isteme; insanlar kendi mutluluğu için harcadığı enerjini başkalarının mutluluğu için de harcar.
5. Kendini kontrol etme; insanlar her zaman hatalarından ve kusurlarından kurtulmaya çalışır. Bunun için bazen insan iç dünyasına dalar ve iç dünyanın muhasebesini yapar.

6. İyi insan olma; kalbinde ve zihninde temizliğe ve sadeliğe erişmiş, gönlü insan sevgisi ile dolu ve kâinatın sevgi mabedine inanan kimsedir.
7. Manevi değerlere inanma; manevi değerler insanın kötü özelliğini yok etmeye çalışırlar. İnsanlar arasında dine göre ayırım söz konusu değildir.
8. Yardımsever olma; yardımsever olan insanlar ağlayan gözlere gülümseme vermesini, kişinin acılı ve ümitsiz günlerinde onun yanı başında olmasını bilir. Böyle bir insan çevresindeki insanlarla olan görüş ayrılıklarına öfkelenmeden geçiştirmesini bilen insandır. Başkalarının düşüncelerine de önem veren insan niteliğindedir.
9. Tecrübeli ve bilgili olma; insan hayatının amaçlarından biri tecrübeli ve bilgi sahibi olmaktır. Sade iyi insan akıllı insan, temiz insan olmak yeterli değildir. Bilgili ve tecrübeli insan çevresini eğitmek ve topluma yararlı olmak için uygulamaya yaptığı zaman görevini yapmış olur.
10. Dost edinme; maddi ve manevi zenginlikleri dostları ile paylaşmak, almaktan çok vermek, dost edinmek açısından önemlidir. İnsanlar dostlarını günahı ve sevabıyla kabullenir.
11. Evlat yetiştirme; insanlar maddeyi ve görüntüyü amaçlayan becerilerden çok, insan evlatlarına ve iç dünyalarını ve gönüllerini zenginleştirecek sağlam ve iyi prensipler öğretir. İnsan evlatlarına maharet yerine dürüstlük, incelik yerine sevgi öğretir.
12. Eser oluşturma; insanları hayatları boyunca bir sanatkâr gibi ortaya bir eser çıkarmaları gerekmektedir. İnsanlar akılları, bilgisi ve tecrübeleriyle bir heykeltıraş gibi ortaya mükemmel bir varlık çıkarmak için çaba sarf eder. Böylece maddi varlıklara ve doğanın çeşitli kaynaklarına sahip olan insan, manevi yönden de zenginleşmiş birer varlık oluşturur.

### 1.1.3. Değerlerin Özellikleri

Değerlerin tanımları ve işlevlerine yönelik çalışmalar şunu göstermiştir: *Kültürel birikimin parçası olan değerler, bir yandan kişinin vicdanına hitap ederken bir yandan da toplumsal düzeni sağlar.* Dolayısıyla insan hayatını şekillendiren bu değerlerin bazı özelliklerinden bahsetmek gerekir.

Değerler birbirini tamamlar. Sözelimi hoşgörüsüz birinden merhamet beklenmez, adaletli olmayan birine de güven duyulmaz. Özensel (2003: 228), bu duruma şöyle açıklık getirir: *“Toplumsal yapıyı oluşturan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların hepsi kendisine ait değerleri de içerir. Ancak nasıl bu kurumların işleyişini birbirinden bağımsız düşünemiyorsak, değerleri de birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir.”* Tural (1992: 5) ise değeri, kavramlara yüklenen anlam olarak değerlendirmektedir. Ona göre değerlerin özellikleri şöyledir:

“Değer bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlara değer denilir. Bir toplumdaki değerler bazen iman, bazen kanaat, bazen bilgi şeklinde ortaya çıkar.

Kaynağı, ortaya çıkış şekli ve yaptırım gücü ne olursa olsun, değerler kavramlara yüklenen manalardır. Değerler, temel bakış açıları veya temel ilkelerin esas aldığı yaklaşım atomlarıdır. Değerlerden her biri, o sosyal yapının tarihi birikiminin sonucu olarak meydana gelir. Değerler, o sosyal yapıyı oluşturan üyelerin büyük çoğunluğu tarafından benimsenirler.”

Ulusoy ve Dilmaç’a (2014: 16) göre, “değerler insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür.”

Değerler durağan değildir, dönemin şartlarına göre değişime uğrayabilir. Abrams’ın yaptığı aşağıdaki araştırma, bu konuya dikkat çekmektedir.

“1890 yılında yapılan bir araştırmada anne babaların yüzde 64’ü bir çocuğun sahip olması gereken önemli değerlerinden birinin itaatkârlık olduğunu ifade ederken bu oran 1978 yılında ise yüzde 17’ye düşmüştür. Çocukların özgür olması ise farklı bir gelişim izlemiştir. Özgürlük yirminci yüzyılın başında önemli bir değer olarak görülmezken yüzyılın sonunda çok daha önemli bir hâle gelmiştir.” (Abrams, 2000’den akt.: Akbaş, 2004: 45)

Değerler konusunda araştırmalar yapan Schwartz ve Bilsky ise (1987) (Akt.: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60) değerlerin özelliklerini altı maddede toplar. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

1. Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değillerdir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakbilirlik, yardımseverlik...) ilişkilidir.
3. Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin itaatkârlık değeri evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
4. Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.
5. Değerler taşıdıkları değere göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer özelliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.
6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Araştırmacıların değerlerin bazı özelliklerine ilişkin ortak paydalarda buldukları ifade edilebilir. Bu özellikleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Değerler kültürün bir parçasıdır.
2. Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
3. Değerler zaman içinde değişikliğe uğrayabilir.
4. Değerler toplum düzenini sağlar.
5. Değerler kişilerin vicdanına hitap eder.

#### 1.1.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, araştırmacılar tarafından türlerine göre hiyerarşik olarak gruplandırılarak incelenmiştir. Bu çalışmada sınıflandırmalar arasında en çok kabul gören üç sınıflandırma üzerinde durulacaktır.

##### 1.1.4.1. Spranger'in Değer Sınıflandırması

Ulusoy ve Dilmaç (2014: 24), bu sınıflandırmanın Spranger tarafından 1928 yılında yapıldığını belirtir. Ayrıca “*Spranger, değerleri altı grupta sınıflandırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir.*” (Spranger 1973'ten akt.: Akbaş, 2004: 30)

Tablo 1: Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

<b>Bilimsel Değer</b>	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
<b>Ekonomik Değer</b>	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
<b>Estetik Değer</b>	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
<b>Sosyal Değer</b>	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazık ve sempatiktir. Bencil değildir.
<b>Politik Değer</b>	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
<b>Dini Değer</b>	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dünyevi hazları feda eder.



#### 1.1.4.2. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Rokeach değerleri *gaye değerler* ve *vasıta değerler* olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Güngör, (2000: 85) Rokeach'ın 1973 yılında yaptığı değer sınıflandırmasını aşağıdaki gibi aktarmıştır:

Tablo 2: Rokeach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

<b>Gaye Değerler</b>	Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
<b>Vasıta Değerler</b>	Bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen, nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı, yaratıcı.

#### 1.1.4.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Schwartz, değerleri *bireysel* ve *kültürel değerler* olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirmektedir. Araştırmacı, belirlediği 56 değeri güdüsel yönden farklı 10 temel tipe ayırmıştır. Schwartz'ın (Akt.: Kuşdil ve Kağatçıbaş, 2000: 60, 65) hazırladığı değer grupları ve listesi aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 3: Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

<b>Değer Grupları</b>	<b>Değerler</b>
Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü korumak, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık: Bireysel zevk ve hazza yönelim	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı

	olmak
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü, tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
Gelenekseverlik: Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın kendine verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kıbarlık, itaatkârlık, anne, babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin huzur ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak
İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımseverlik, dürüstlük, affedici olma, sadık olmak, sorumluluk sahibi olma, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi ve anlamlı bir hayat, alçakgönüllülük

### 1.1.5. Değer Eğitimi

Milletlerin, kendilerine ait değerleri doğrultusunda hedefleri vardır. Söz konusu hedeflere ulaşmak için de öncelikle değerlerin bireylere benimsetilmesi gerekmektedir. Bu noktada ise değer eğitiminden bahsedilebilir. Yaman (2012: 160) konuya şöyle yaklaşır:

“Aslında sevginin saygının, hoşgörünün, dayanışmanın olmadığı bir yerde kalkınmadan söz edilemez. Her şey insanla başlıyor. İşin özünü (insanı), unutup yalnızca maddi kalkınmaya yönelmek çözüm getirmedi/getiremez. Yalnızca maddi kalkınmaya ağırlık verilirse, insanlar birbirini sevmez hâle gelir. Sonuç ortadır!”

Değerlerin benimsetilip hayat felsefesi haline getirilmesi, rastgele yöntemlerle gerçekleştirilemez. Çünkü belli bir plan ve programa dayanmayan uygulamalarla hedefe ulaşılamaz; dahası istenmedik sonuçlar ortaya çıkabilir. Çağlayan konuya şöyle açıklık getirir:

“Eğitim kurumlarında öğrencilerin düzeylerine ve ilgilerine göre değerler eğitiminin programlanması, tartışılması aklın süzgecinden geçirilmesi önemlidir. Öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak akılcı bir yaklaşımla karakter ve ahlâkını olumlu yönde etkileyen ona kimliğini, sorumluluklarını hatırlatan bu rehberlik önemsenmelidir.” (Çağlayan, 2013: 95)

Değer eğitimi, bireyin problem çözme, yaratıcı ve eleştirel düşünme yeteneklerine seslenmektedir. Veugelers de (2000: 37'den akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 55) değer eğitiminin bu yönüne dikkat çekmektedir:

“Değer eğitimi, eğitimdeki değer transferini güçlendirme yollarını arar. Bu transfer ise okuldaki müfredat ve ahlâki atmosferle ilgilidir. Eleştirel düşünme, fikirlerin/düşüncelerin analizi ve karşılaştırılması aracılığıyla değerler ve değer gelişimi hakkındaki düşünceyi geliştirmeyi amaçlar.”

Kant, *Eğitim Üzerine* (Kant'tan çev.: Aydoğan, 2013: 119) adlı eserinde değer aktarımında eğitimin rolü ve önemine şöyle değinmektedir:

“Neredeyse okullarımızın hiçbirinde çocuklarda doğruluk ve dürüstlüğün teşekkülüne büyük yardımı dokunacak bir şeye, yani bir doğru davranış kılavuz kitabına tesadüf edilmez. Bu doğru ve yanlış bahsinde günlük hayatta karşılaşılan sorunları, herkesin anlayabileceği bir şekilde, ihtiva etmelidir. Sözgelimi bir insanın vadesi gelmiş muaccel bir borcu olsa, fakat yardıma muhtaç bir başkasını görse ve merhamete gelip alacaklısının hakkı olan parayı tutup bu kişiye verse doğru mu yapmış olur yoksa yanlış mı? Yanlış yapmış olur, çünkü cömertlik yapıp yardımda bulunacaksak eğer önce borçtan kurtulmalıyız. Sadaka verdiğimizde erdemli bir davranışta bulunmuş oluruz; fakat borçlarımızı öderken yapmaya mecbur olduğumuzu yaparız.”

Değerler eğitiminde, baskıcı bir ortam, hedeflenen başarıyı engeller. Bailey'e göre (2000'den akt.: Doğanay, 2006: 264, 265), “*Demokratik bir toplumda değer eğitimi akıl yürütme ve mantıklılığı teşvik ederek empati, özsaygı ve işbirliği geliştirerek olur.*”

Dünyanın çeşitli ülkelerinde değer eğitime ilişkin uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin “*ABD'de vatandaşlık eğitiminin temel ilkeleri arasında yer alan değer eğitiminin amacı, öğrencilerin 'amaçlı, gayretli ve olumlu' bireyler olarak yetiştirilmelerine yardımcı olmaktır.*” (Kıncal, 2002: 180). Avustralya'da ise etkili değer eğitimi ile ilgili uygulamalar, şu şekilde gerçekleşmektedir (Australian Government Department of Education, 2004:5'den akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 56):

1. Avustralya okullarında öğretimin amaçlarında biri olarak, öğrencinin özenli olmasını sağlamak, saygı duyan, işbirliği değerlerini benimseyen.
2. Okullarda pratik yaparak, açık sözlü, okulun ve toplumun değerlerini benimseyen, tutarlı davranışlar sergileyen,
3. Öğrencilerle ortaklaşa çalışarak, okul hayatının bir parçası olarak aileler ve okul toplumunu (öğrenciler, öğretmenler, personel, idare) arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmek,
4. Öğrencileri öğrenim çevresinde desteklemeli, onların kendilerini keşfetmelerini sağlamalı, öğrencileri cesaretlendirmeli, onların sahip olduğu değerleri okulun ve toplumun değerleri olduğunu belirtmek gerekir.

Avustralya'da değerler eğitiminin etkili ve kalıcı biçimde gerçekleştirilebilmesi için şu şartlar ve yaklaşımlar ortaya konmuştur (Australian Government Department of Education Science and Training 2005'ten akt.: Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 56):

1. Yardım etmek, öğrencileri anlamak, özen ve merhamet gibi değerleri uygulayabilmek. Öğrencilere en iyi yaptırmak, dürüstçe davranmak, özgürlük, dürüstlük, ve güvenilirlik, bütünlük, saygı, sorumluluk, anlayış ve tolerans gibi değerleri benimsetmek.
2. Öğretmenin amacı; hayatın Avustralya'nın demokratik yapısını geliştirmek ve Avustralya okullarında çeşitliliğe değer vermek olmalıdır.
3. Okul toplumun değerlerine açık olmalı, okul tutarlı bir şekilde bu değerleri uygulatabilmeli.
4. Okul personelinin öğrencilerle bir araya gelebilmesi, okul personeli okul yaklaşımının bir parçası olarak aileler ve okul toplumu, sorumluluğu uygulamak için ne yapılacağını aktarmak ve değerlerin esnekliğini kuvvetlendirmek.
5. Öğrencilerin kendilerini keşfetmelerini sağlamak ve onları cesaretlendirmek, öğrencilere okulunun ve toplumlarının değerlerinin olduğunu kavratmak.
6. Öğretmenlere farklı modeller, biçimler ve stratejileri kullanmak için uygun eğitim araçları ve kaynaklar teslim edilmeli.
7. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayan müfredatın tedarikini kapsamlı
8. Değer eğitiminde uygulanabilir yaklaşımların, tasarlanan sonuçları karşılıyor olduğunu kontrol edip incelemek.

Yurtdışında yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye’de de konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Hökelekli (2013) *İnsani Değerler* adlı eserinde 20 adet (sevgi, saygı, sorumluluk, adalet, iffet ve namus, cesaret, sabır, şükür, doğruluk, itidal, merhamet, şefkat, güven, vefa, diğerkâmlık, cömertlik, kanaatkârlık, tevâzu, affedicilik, hoşgörü) değer üzerinde durmuş; bunların eğitim yoluyla bireye nasıl kazandırılması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Hökelekli (2013: 37), değerler eğitimine ilişkin düşüncelerini şöyle ifade eder:

“...Okul programları, her öğrencinin kendini tanıyıp ailesini, ulusunu, vatanını, insanları, ve diğer varlıkları sevmesine imkân tanıyacak biçimde düzenlenmeli, sanatsal, felsefi, bilimsel etkinliklere yer verilmeli, insan ve diğer varlıkları aşağılayıcı sıfatlardan arınık olmalı, kişinin tek boyutlu değil, çok boyutlu bir ahenk içinde bilgi, beceri ve duygularını geliştirmesine imkân tanınmalıdır.”

Yaman (2012), *Değerler Eğitiminde Yeni Ufuklar* adlı eserinde değerler eğitimi uygulama önerilerinde bulunmuştur. Eserde (2012: 183,184), eğitim ile kişilik-karakter eğitimi ilişkilendirmiştir. “ ... Okullarımızda yaygın olarak uygulanan öğretim etkinlikleri yanında, verilen bilgileri davranışa dönüştürmeyi ifade eden en başta **kişilik ve karakter eğitimi olmak üzere “eğitim” algılaması ve etkinliklerini öne çıkarmakta büyük yarar vardır...**”

Çalışmalar gösteriyor ki değerlerin bireye belirli bir plan çerçevesinde aktarılması, hedeflenen başarıya ulaşılması için önemlidir. Bu nedenle son yıllarda Türkiye’de değer eğitimi çalışmaları hız kazanmıştır. 19. Milli Eğitim Şûrası’nda “Değerler eğitimine öğretim programlarında etkin bir şekilde sarmallık anlayışla yer verilmesi”

(MEB, 2014) tavsiye kararı bu noktada önemlidir. Zira değerler eğitime ilgi gösterilmesi, desteklenmesi ve devlet politikası hâline getirmesi, değerler eğitiminin başarıya ulaşmasına önemli katkı sağlayacaktır.

### 1.1.6. Değer Eğitiminde Ahilik

Selçuklular döneminde Ahi Evran tarafından kurulan Ahilik teşkilatı, değerlerin topluma aktarılmasında önemli rol oynamıştır. Zira ahi kelimesinin anlamı incelendiğinde kurumun, değerler üzerine inşa edildiği görülmektedir.

“Son zamanlarda Ahilik üzerinde yapılan çalışmalarda “ahi” kelimesinin Dîvânü Lugati't-Türk ve Kutadgu Bilig gibi ilk Türkçe eserlerde geçen ve âlicenap ve cömert anlamına gelen 'akı' geldiği görüşü öne çıkmaktadır. Bu görüşe göre eski Türklerdeki 'akılık' İslamî dönemde değişime uğrayarak Arapçada kardeşim anlamına gelen 'ahi' dönüşmüştür. Nitekim Atabetü'l-hakayık'ta 'ahi' kelimesi defalarca zikredilmiş ve her defasında âlicenap anlamında kullanılmıştır. Bu durum 'akı' kelimesinin zamanla yerini 'ahi'ye bıraktığını göstermektedir. Ancak Anadolu'da Arapçadaki 'ahi' (kardeşim) anlamında kullanılmış, 'uhuvvet' şeklinde de masdarlaştırılmıştır.” (Ahilik Ansiklopedisi, 2014: 212)

Değerler eğitimi kapsamında günümüzde yapılan çalışmalar ile ahiliğin özellikleri arasında benzerlik olduğu söylenebilir. Söz gelimi fütüvvetnâmelerde\* en çok vurgulanan değerler şöyledir: “*Sosyal dayanışma ve hizmet, samimiyet, cömertlik, Allah'tan başkasına kul olmama, insan sevgisi, iyi niyet, irade, bencillikten ve kibirden uzaklaşma, hürriyet ve kanaat, dürüstlük, sürekli gelişme ve yenilenme, tevazu, geçimli olma, hürmet, merhamet, dürüstlük, iyi kalplilik.*” (Solak, 2009: 5) Ayrıca, ahilik siteminin özelliklerinden biri olan yedi kez kuşak bağlama ve açma, değerler eğitimindeki hedeflerle aynı doğrultudadır. Akyüz (2009: 52), yedi kez kuşak bağlama ve açmanın anlamını şöyle izah eder:

- Cimrilik ve tamah kapısını bağlayıp cömertlik kapısını açmak.
- Zulüm kapısını bağlayıp kanaat kapısını açmak.
- Hırs ve heva kapısını bağlayıp kanaat kapısını açmak.
- Lezzet kapısını bağlayıp riyazet (nefsini kırma) kapısını açmak.
- Halktan bir şey umma kapısını bağlayıp sadece Hak (Tanrı)'dan bekleme kapısını açmak.
- Saçmalıklar kapısını bağlayıp Tanrı'yı anıp tatlı konuşma kapısını açmak.
- Şeytanca işler kapısını bağlayıp Tanrısal işler kapısını açmak

---

\* Fütüvvetnâmeler, Ahilik teşkilatında uyulması gereken ahlâki ve ticarî esasları içermektedir. Kuruma mensup kişilerin taşınması gereken özellikler detayları ile bu eserlerde yer alır.

Yine Akyüz'ün (2009: 52) aktardığına göre iyi bir ahinin üç şeyi açık, üç şeyi kapalı olmalıdır:

- Eli açık olmalı (cömert olmalıdır).
- Kapısı açık olmalı (konuksever olmalıdır).
- Sofrası açık olmalı (aç geleni doyurmalı).
- Gözü kapalı olmalı (kimseye kem gözle bakmamalı, ayıp araştırmamalı).
- Dili bağlı olmalı (kimseye kötü söz söylememeli).
- Beli bağlı olmalı (başkalarının ırz, namus, haysiyet ve şerefine saygılı olmalı, nefesine düşkün olmamalı).

Örneklerden de açıkça anlaşılacağı gibi ahiliğin temsil ettiği özellikler, toplumun ihtiyaç duyduğu millî, dinî ve insanî değerleri kapsamaktadır. Bu nedenle temelinde *cömertlik*, *kardeşlik*, *çalışkanlık*, *tevazu* gibi değerleri barındıran bu sistemden değerler eğitiminde faydalanılması isabetli olacaktır.

### 1.1.7. Değer Eğitiminde Aile

Aile, hem dinî hem de sosyal değerlerin öğrenildiği ilk kurumdur. Kağıtçıbaşı'ya (1998: 57) göre “*Ana-babanın değerleri, çocukların davranışlarına yansıdığından, toplumsal değerlere kıyasla çocuk üzerinde daha etkilidir.*” Bahsi geçen değer aktarımı ise mutlu ve huzurlu bir aile ortamında gerçekleşebilir. İlim irfan sahibi ve manevî bakımdan güçlü bir altyapıya sahip aileler, birlik beraberliğin getirdiği güven ile toplumda güçlü dururlar. Böylece sevgi dolu örnek bir ailede yaşamının yanı sıra değerleri geçmişten geleceğe taşıyan bir köprü olurlar. Yaman (2014: 81), toplum için ailenin önemini şöyle ifade eder:

“Bir toplumu ayakta tutan en önemli birim ailedir. Bireylerden oluşan ailede, bireyler sağlıklıysa aileler de sağlam kurulur; sağlıklı ailelerden de sağlıklı bir toplum doğar. Bu bakımdan ailenin sağlamlığı, hem bireylerin hem de toplumun en önemli güvencesidir. Geleneksel aile kurumlarımız, toplumumuzun temel taşları ve güçlü sütunlarıdır.”

Değer eğitimi ilk ailede başladığına göre, ilk eğitmenlerin de ebeveynler olduğu söylenebilir. Aile büyükleri, hâl ve hareketleri ile çocuklara örnek olurlar. Dolayısıyla değer aktarımında ebeveynler ön plana çıkar. Çünkü çocuk, büyüklerini rol model alma eğilimindedir.

“Bu nedenle çocukların çevresindeki yetişkinlerin onların bazı istenmedik davranışları karşısında önce kendi davranışlarına dikkat etmeleri yararlı olabilir. Örneğin, eğer babanın kendisi dağınık ise, eşyalarını uzun süre toplamıyor ya da

sonunda eşi yani anne topluyorsa bu durumda çocuktan eşyasını toplaması ya da odasını düzenli tutmasını beklemek çok gerçekçi değildir. Keza, evde öfkesini hep bağırıp çağırarak, hatta eşyaları yerlere, duvarlara fırlatarak ifade eden bir anne varsa çocuğun sorunlarını konuşarak saldırgan olmayan davranışlarla çözmesi beklenemez.” (Önder, 2014: 74)

Çocuğun okula başlaması ile değer eğitimi bitmiş olmaz. Aksine okul-aile işbirliği ile daha başarılı sonuçlara varılabilir. “*Pek çok çocuğun gelişmesi, aile yaşamı çocuğu okul yaşamına hazırlayamadığı ya da okul yaşamı daha önceki evrelerin vaatlerini yerine getirmediğinde kesintiye uğrar.*” (Erikson’dan çev. Üstün ve Şar, 1984: 24) Ayrıca Taşpınar’a (2009: 28) göre “*Aileler çocuklarına değerleri kazandırırken verdikleri eğitimin okulda verilen değer eğitimi ile çatışmamasına dikkat etmelidir.*” Örneğin çocuk, eşyalarını arkadaşları ile paylaştığı için ailesi tarafından azarlanırken öğretmeni tarafından takdir görüyorsa ikilemde kalacaktır. Bu durumda, birey kendini çatışmaların içinde bulacak ve değerlerin aktarımında sorunlar yaşanacaktır.

Değerler eğitiminde tamamlayıcı bir malzeme olarak düşünülen kitaplardan, aile ve okul dayanışması ile yararlanılabilir. Sınar’ın (2006: 172) şu tespiti bu düşünceyi destekler niteliktedir: “*İlköğretim üçüncü sınıftan itibaren uzun süreli okuma başlar. Bu yaş çocuğunun hem evde hem de okulda doğru bir yönlendirmeye ihtiyacı vardır.*” Dolayısıyla, değerler eğitimi çalışmalarında aile-okul koordineli bir şekilde çalışmalı, çocuğun ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak insanî değerleri onlara kazandırmalıdır.

### **1.1.8. Değer Eğitiminde Okul**

Eğitim kurumlarını değerler eğitiminin merkezi olarak nitelendirebiliriz. Okul öncesinden başlayarak liseler de dâhil olmak üzere değerler eğitimi çalışmaları okullarda yürütülmektedir. Hatta eğitim fakültelerinde okutulan *Topluma Hizmet Uygulamaları* dersi, değer kazanımının üniversitede de devam ettiğinin bir göstergesidir. Diğer taraftan birçok üniversitede *değerler eğitimi* ekseni zorunlu veya seçmeli dersler verilmektedir. Nitekim Yüksek Öğretim Kurulu tarafından esasları belirlenen Pedagojik Formasyon Eğitimi sertifika programlarında doğrudan *Değerler Eğitimi* adlı ders de seçmeli olarak önerilmektedir.

Çocuk, günün en verimli saatlerini okulda geçirir. Dolayısıyla bu zaman dilimi onun kişilik gelişimi için önemlidir. Kuran’ın (2011: 192, 193) aşağıdaki tespitleri okulların değer aktarımındaki önemine işaret etmektedir:

“ ... okullardaki eğitimin hayata hazırlıktan daha çok kitabî bilgileri test mantığı ile ezberletmeye yönelik olması yetişmekte olan çocukları doğal bir kültür eğitimi sürecinden uzaklaştırmakta ve yapay, sanal ve tek tip bir kültür eğitimi süreciyle karşı karşıya getirmektedir. Bu da oturduğu apartmandaki komşusuyla tanışma isteği duymayan, bayramlaşmaya, geçmiş olsuna, hayırlı olsun, başsağlığına... vb. gitmeyen; ölüm hastalık, vedalaşma, düğün, ölüm... gibi durumlarda neler söylenmesi ve neler yapılması gerektiğini bilmeyen, doğadaki değişimlere ve mevsimlere karşı coşkusuz ve duyarsız, el becerisi gelişmeyen, diline ait zenginlikleri Türkçe dersinin bir parçası olarak duyan ve öğrenmeye çalışan nesillerin yetişmesine sebep olmaktadır.”

Okulda değer eğitimi noktasında ön planda olan grup, şüphesiz öğretmenlerdir. Bununla birlikte yöneticilerle veliler de birtakım sorumlulukları paylaşmalıdır. Çünkü “Okul bütün öğretmenleri ve yönetimi ile gençlerin değerleri anlama derecesine yaklaşabilmesi için gereken egzersizleri sistemli olarak verir.” (Ülken, 1965: 23) Bu sebeple öğretmen sınıfta hoşgörü bağlamında etkinlikler yaptırırken okul yöneticisinin hoşgörüden uzak bir tutum sergilemesi, değer eğitimi başarıdan uzaklaştıracaktır. Lazerson vd. (1985’ten akt.: Yaman vd., 2009: 109) tarafından belirlenen okulda öğrencilere aktarılacak değerler incelendiğinde çalışmaların yönetici-öğretmen-veli dayanışmasını gerektirdiği söylenebilir. Söz konusu çalışmada değerler şöyle sıralanmıştır: “Dürüstlük, özgürlük, saygı, mutluluk, sorumluluk, sevgi, barış, eşitlik, cesaret, merhamet, sabır, gurur, insanlık, dini değerler, bilgelik, adalet, mükemmellik, estetik değerler, hoşgörü, çevreyi korumak, içtenlik, ruhsal değerler, ekonomik değerler, empati, rekabet, diğerlerine hizmet ve demokratik değerler.” Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan da 19. Milli Eğitim Şûrası’ndaki konuşmasında bu fikri destekleyen ifadelerle yer vermiştir:

"İşte, bizim eğitimde bunu başarmamız, değerler eğitimi, eğitim sistemimize egemen kılmamız gecikmiş ama aynı zamanda kaçınılmaz, ertelenemez bir şarttır. Bu, şu anda başarıyor, başarılı olduğu için de teşekkür ediyor, tebrik ediyorum. Yapılan tüm reformlar buna yöneliktir. İnşallah en iyi sistemi oturtarak, Türkiye için, öğrencilerimiz için en iyi yöntemleri bularak, değişimde karar kılarak, sarsılmaz bir eğitim sistemini de Türkiyemize kazandırmış olacağız. Bu noktada öğretmenlerimizin, eğitim yöneticilerimizin, tüm eğitim camiamızın büyük sorumluluğu var." (MEB, 2014)

Araştırmacılar, okulda her bir değeri kazandırmak için çeşitli etkinlikler tasarlamışlardır. Örneğin Hökelekli (2013: 72, 73)’ye göre “Okuldaki sorumluluk eğitimi, öğrencilerin sorumluluk almalarına fırsat sağlayan durumlar oluşturmakla başlanmalıdır.” Bu etkinlikler şöyle sıralamıştır:

Sınıf kural ve işlemlerini ve bunun (mantıksal) sonuçlarını belirleme.

Öğrencinin bunlara uyumunu sağlama.

Öğrencinin kişisel davranışını değerlendirme, kişisel gelişimini kaydetme ve/veya değerlendirme, kişisel davranışını düzeltmek için plan geliştirme.



Akademik hedeflerin belirlenmesine katılma, öğrenme etkinliklerini seçme, gruplarla çalışma.

Sınıfta bağımsız olarak çalışma, sınıf dışında bağımsız olarak çalışma.

Akranlarının davranışlarını değerlendirme, akranlarının davranışlarını düzeltmelerine yardımcı olma.

Sınıf yönetimi ile ilgili kuralları belirleme, öğretmenlere geri bildirim sağlama, sınıf toplantılarına katılma, okul programını değerlendirme.

Görüldüğü üzere, değer eğitiminde *öğrenci, öğretmen, veli, yönetici* uyumu ve bunların arasındaki âhenk, sonuçlara ulaşılması bakımından önem arz etmektedir. Keza 2006 yılından bu yana eğitim sistemimizde uygulanan yapılandırmacı eğitim de okulda yaparak yaşayarak öğrenmeyi desteklemektedir.

### 1.1.9. Değer Eğitiminde Öğretmen

Öğretmen; konuşması, tavırları, giyim kuşamı, yaşam tarzı... ile öğrencilere örnek olan kişidir. Dolayısıyla öğretmen, değer eğitimi noktasında önemli bir noktada yer alır. Öğretmenin bu önemi, yerli yabancı birçok kaynakta vurgulanmış; resmî veya sivil değişik otoritelerce ifade edilmiştir.

Tyree ve Vence'e (1997'den akt.: Dilmaç, 2002: 4) göre öğretmenler değerlerin öğretilmesi aşamasında şunlara dikkat etmelidir:

1. Öğrenciler için iyi bir model olmalı.
2. Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturmalı.
3. Her öğrenciye sorumluluk verip, ahlaki gelişimlerine katkı sağlamalı.
4. Öğrencileri cesaretlendirerek değerleri onlara aktarmalı.
5. Öğrencilere karar verme imkânı sağlamalı.
6. İşbirliğini teşvik etmeli.
7. Tartışma ve paylaşma ortamı oluşturmalıdır

Thomas Lickona, *Education for Charecter* adlı kitabında öğretmenlerin bazı sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğine işaret eder. Ulusoy ve Dimaç (2014: 99), Lickona'nın öğretmenler için hazırladığı tavsiyeleri şöyle aktarır:

1. Model, rehber olarak davranmak,
2. Ahlâkî bir topluluk oluşturmak,
3. Ahlâkî bir disiplin oluşturmak,
4. Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmak,
5. Müfredat aracılığıyla değerleri öğretmek,

6. İşbirlikçi öğrenme uygulamak,
7. Sanat bilinci geliştirmek,
8. Ahlâkî yansıtımı teşvik etmek,
9. Uyuşmazlıklar için çözüm önermek,
10. Okulda pozitif ahlâkî kültür oluşturmak,
11. Ebeveynlerle arkadaşlık geliştirmek.

Araştırmacıların ortak görüşü, öğretmenlerin öğrencilere rol model olduğudur. Ayrıca Lickona'nın tavsiyelerinin Türk öğretmenlerinin uygulamaları ile uyum sağladığı söylenebilir. Özellikle son yıllarda MEB, öğretmenlerin aile ziyaretleri yapmalarını teşvik etmektedir. Eğitimci, veli ile olan ilişkilerinde toplumun ahlâkî değerlerini de göz önünde bulundurması hâlinde bu görüşmeler daha da faydalı olacaktır.

#### **1.1.10. Türk Milli Eğitim Sisteminde Değerler**

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilk, orta, yüksek öğretim kurumları yönetmeliklerinde, ders programlarında değerler bir şekilde yer alır. Özellikle son yıllarda değerler eğitimi alanında yürütülen çalışmalar hız kazanmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "Millî Eğitimin Genel Amaçları"nı değerlendirmek gerekir. 1973 tarihli Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel amaçlar şöyle sıralanabilir:

Millî Eğitimin genel amacı bütün bireyleri;

1. Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Türk millî eğitiminin genel amaçları incelendiğinde hedeflerin *sevgi, saygı, hürriyet, ilim irfan sahibi olma, üretici düşünme, dayanışma, sorumluluk* değerlerine

gönderme yaptığı görülür. Yine aynı kanunda Türk millî eğitiminin temel ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yönelme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği
6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Lâiklik
10. Bilimsellik
11. Planlılık
12. Karma Eğitim
13. Okul ile Ailenin İşbirliği
14. Her Yerde Eğitim

Görüldüğü üzere demokrasi, bilimsellik, dayanışma, eşitlik gibi temel ilkeler de söz konusu değerlerle ilişkilidir. O halde, eğitim sistemimizin değerler eğitimi çalışmalarına katkı sağlayacak yapıda olduğu söylenebilir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından Samsun’da düzenlenen *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Kongresi*’nde, Gençlik ve Spor Bakanlığı Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü Recep KAYMAKCAN, *Gençlik ve Değerler* adlı açılış konuşmasında Türk eğitim sisteminin değerleri verme konusunu bir araştırmadan yola çıkarak şöyle yorumlamıştır:

“2002 sonuçlarına baktım 1996 sonuçlarına baktım sistematik olarak eğitim düzeyi ne kadar fazla olursa adam din ile ilgili değerlere daha az olumlu bakıyor. Eğitim düzeyi düşük olan daha olumlu bakıyor. Bu milletin, halkın değerlerine okumuş olanlar biraz yabancılaşıyor. Bu tez bir anlamda doğrulanmış oluyor. Pekala dedim diğer İslam ülkelerinde durum nasıl? Bu dünya değerler araştırma sonuçlarına baktım. İran, Mısır, ve Malezya’ya baktım eğitim durumu ile manevi değerler arasında İstatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yok. Yani pek etki yapmıyor eğitim durumu. Malezya’ya olumlu etki yapıyor. Üniversite mezunları daha dindar. Şimdi burada batıya baktım; Almanya, Fransa, İngiltere, Amerika’ya baktım. Fransa hariç diğer ülkelerde eğitim durumunun yüksek olması ile olmamasının manevi ve dini değerlerle bir ilişkisi yok. Bir tane Fransa var Türkiye gibi; orada okumuş olanların dini değerlere karşı daha olumsuz olduğunu düşünüyorum. Bu vesile ile neticede gençlik dönemimizde büyük bir oranda formal eğitim alıyoruz. Bu bir olgu, bunu nasıl yorumlayabilirsiniz. Benim yorumlarımdan bir tanesi şu 1.'si bizim eğitim sistemimiz bu konuda yani hangi konuda, manevi değerleri verme konusunda yetersiz. Seküler değerleri verme konusunda daha başarılı. İkisi arasında bir denge kuramıyoruz. 2.'si bizim anlattığımız din olan İslam, çok eğitim görmüşlere tam olarak hitap etmiyor” (2014, 27)

Değer eğitimini sadece sosyal değerler üzerine oturtmak ve öğrencileri dinî değerlerden uzaklaştırmak, eğitimde istendik hedeflerin gerçekleşmesini engelleyecektir. Değerlerin tek başlarına olmadıklarını birlikte var olduklarına, güç ve anlam kazandıklarına daha önce değinilmişti. O hâlde Sosyal Bilgiler dersinde Fatih Sultan Mehmet'in, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinde Hz. Ömer'in adaletinden bahsedilirken; Türkçe veya Edebiyat dersinde Mehmet Akif ERSOY'un adalet ile ilgili şiirlerine yer verilebilir. Böylece disiplinler arası yaklaşımla değer aktarımı daha kalıcı hâle getirilebilir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından düzenlenen söz konusu kongrede, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanı Emin KARİP, *Millî Eğitim Müfredatımız ve Değerler*" konulu açılış konuşmasında şu ifadelerle yer vermiştir:

"Öğrencilerimizin bu değerleri kazanabilmesi için, bizim bu derslerin içinde, bu öğretim programlarının içinde, müfredatın içinde; öğrencinin aynı zamanda yapabileceği, yani eğitim ve tecrübeyi birleştirebileceği fırsatlar oluşturmamız gerekiyor. Müfredat dediğimiz zaman, biz bir şeyin üzerinde odaklanıyoruz. O da Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının web sayfasında yer alan, hepinizin erişebileceği yazılı bir metin, resmi müfredat dediğimiz müfredat. Ancak şunu unutmayalım, bunun tıpa tıp uygulanan bir biçimi var. Bu uygulananla, o web sayfasında basılı doküman olarak elinizde bulunan, çoğu zaman birbirleri ile örtüşmeyebilir. Çünkü uygulanan öğretmenin sınıfta ne yaptığı ile ilgili, uygulanan kitap yazarının o öğretim programında, o müfredatta ne anladığı ve onu nasıl materyale dönüştürdüğü ile ilgili. Ama bunun da ötesinde örgün müfredat dediğimiz bir şey var. Yani burada yaptıklarımız ve yapmadıklarımız. Örtük müfredatla ilgili yaptıklarımız ve yapmadıklarımız ile ilgili bir örneği sizinle paylaşmak istiyorum. Bu öğrenci okulunun 3. Sınıf öğrencisi. Öğretmen sınıf başkanı seçmiş, sonra öğretmen sen yaramazlık yaptın diyerek görevden almış. Öğrenci de müdür ve müdür yardımcılarının cep telefon numaralarını yazmış ve çarşıda esnafa dağıtmış. Beni destekliyorsanız yazıp buraya gönderin demiş. 3. sınıf öğrencisinin irtibat adresi erkek kuaförü Adnan. Şimdi biz 3. sınıf müfredatında çocuklara demokrasinin ne olduğunu anlatıyoruz. Demokrasinin nasıl bir şey olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Bir de bunun bir uygulaması olarak sınıfta bir başkan seçiyoruz. Şimdi seçtiğimiz başkan bütün o anlattığımız demokrasi ile ilgili bütün değerlere zıt olarak, gel seni aldım, sen artık başkan değilsin. Üstelik sınıfın en yaramazını da başkan yaptınız. Şimdi buradaki inanılmaz şey, örtü programı dediğimiz şey. Öbür tarafta hayat bilgisi kitabında ne yazdığının hiçbir anlamı yok. Burada çocuklara söylemekten çok bizim yaptıklarımıza ve yapmadıklarımıza bakmamız gerekiyor" (2014, 31)

Karip'in tespitlerine göre, değer eğitiminde sadece müfredata odaklanmak yanlıştır. Çünkü her öğrencinin yaşam deneyim alanları, yaşadığı sosyo-kültürel şartlar nedeniyle farklılık gösterebilir. Dolayısıyla müfredat, bir kılavuz niteliğinde olup değerler eğitimi, durumun şartlarına göre şekillenmelidir.

18. Milli Eğitim Şûrası'nda değerler eğitimi, "*Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi başlığı altında özel bir komisyon aracılığıyla gündeme alınmıştır. Ayrıca değerler eğitimiyle ilgili verilen 53 önergeden 13'ü kabul edilmiştir.*" (MEB, 2010) 19. Milli Eğitim Şûrası'nda

da değerler eğitimi konusu ön plana çıkmıştır. Şûrada, okul öncesi dönemden itibaren değer eğitimi çalışmalarına başlanması yönünde öneride bulunulmuştur. Son yıllardaki çalışmalar, değer eğitiminde önemli adımların atıldığını göstermektedir. Bununla birlikte, müfredatta yer alan değer eğitimi çalışmalarının bilinçli öğretmen, veli ve yöneticilerin iş birliğiyle sağlanacağı unutulmamalıdır.

## 1.2. Edebiyat ve Eğitim

Edebiyat, yıllardır eğitimin temel bir parçası olarak Türk millî eğitim sisteminde kendine yer edinmiştir. Değerlerin sıklıkla yer aldığı edebiyat ürünlerinden değer eğitiminde de faydalanılmaktadır. Bu bölümde edebiyatın değerleri aktarmadaki rolüne, romanın çocuk edebiyatındaki yerine ve çocuk romanlarının taşıması gereken özelliklere değinilecektir.

### 1.2.1. Edebiyatın Değerleri Aktarmadaki Rolü

Edebiyat çeşitli türleriyle (şiir, hikâye, masal, roman, tiyatro...) insana ait değerleri (sevgi, saygı, ölüm, iffet-namus, iman...) aktarırken geniş bir kitleye hitap eder. Çünkü *“Edebiyat; malzemesi dile dayanan, insanların duygu ve düşünce ve hayallerini dile getiren, edebi ve estetik değeri olan, bayağılık ve çirkinliği kabul etmeyen sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır.”* (Yalçın ve Aytaş, 2012: 17) İlk çocukluk döneminden itibaren söz konusu ürünlerle karşılaşan bir çocuk, değerleri daha rahat benimseyecektir. Ayrıca *“Çocuk ve gençler için üretilen edebî ürünler, çocuk ve genç okurları önemsemeli, öte taraftan onlarda tanımaya ve anlamaya dayalı bilişsel ve duyuşsal boyutu istendik tavır ve davranışların uygulanabileceği, sınanabileceği olanaklar da sunmalıdır.”* (Gültekin, 2011: 104) Örneğin çocukların ilk karşılaştığı sözlü edebiyat ürünlerinden olan masallar, çocuklara değerler eğitiminde sağlam temeller atmak için iyi bir fırsattır. Masalları Günay, (1992: 326) şöyle açıklar:

“Bütün masallarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ile çirkinliğin, zenginlik ile yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Çok az istisna dışında, masallar mutlu sonla biter. Masallarda talihsizlik ve aksilikler gerçek hayattan farklı olarak bir kere de veya birbirine bağlı olarak arka arkaya orta çıkar. Bunlar çözümlendikten sonra yeni sıkıntılar söz konusu olmaz, iktidarı, başarıyı ve mutluluğu sembolize eden taç ve evlilik bir daha zarar görmez. Türk masallarında ‘Onlar ermiş muradına, biz çikalım tahtına’ tekerlemesi sonsuz huzuru, mutluluğu ve zenginliği ifade etmektedir.”

Yalçın ve Aytaş'a (2012: 64) göre, "*Türk masallarının büyük bir kısmı, çocuğun ruh gelişiminde önemli bir kaynaktır.*" Doğru zamanda doğru masallarla karşılaştırılan çocuk; iyiyi, kötüyü, hoşgörüyü, adaleti, cesareti, cömertliği, sorumluluğu öğrenecektir.

Şiirin en önemli özelliklerinden biri insanın duygularına seslenmesidir. "*Yazında, özellikle şiirde lirizm, sanatçının güçlü ve bütünüyle kendine özgü duygularını, tutkularını, özlemlerini, zihninde oluşan imgelerini tam bir içtenlik ve yalınlıkla, doğal bir anlatımla dile getirdiği, kısa, coşkulu, özlü, sözlerle aktardığı yapıtların özelliğidir.*" (Aksan, 2004: 25). Dolayısıyla insanî duyguları harmanlayan şiirden değer aktarımında faydalanılabilir. Örneğin Yahya Kemal'in *Sessiz Gemi* şiiri ölüm gerçeğinin, Mehmet Akif'in *Çanakkale Şehitlerine* şiiri vatan sevgisinin, Necip Fazıl Kısakürek'in *Anneme Mektup* şiiri anne sevgisinin anlatılması ve benimsetilmesi noktasında oldukça yararlı olabilir.

Birbiriyle benzerlik gösteren hikâye ve roman da değer aktarımında sıkça kullanılır. Bu edebî türler, okuru yaşanan olaylar ve kahramanlar sayesinde kendi hayatındaki gerçeklerle yüzleştirebilir. Ancak buradan -doğru olanlarla buluşturmak adına- okuru birtakım öğütler silsilesiyle karşı karşıya getirmek anlaşılmalıdır. "*Zira kanaatimize göre doğrudan insanlara nasihat eden ve doğru yolu gösteren bir üslûpla kaleme alınmış metinler, düşünüldükleri kadar işlevsel değildirler. Çünkü özellikle gençler, kendilerine nasihat edildiğini düşünmeye başladıkları anda karşı bir refleksle kendi bakış açılarını korumaya çalışırlar.*" (Bayram, 2014)

Sonuç olarak gerek öğretmenlerin gerekse ebeveynlerin, değerler eğitiminde böylesine önemli bir görevi üstlenen edebiyat ürünlerinden yararlanmaları isabetli olacaktır. Zira "*Edebiyat eseri, insanı ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, doğal ve toplumsal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir.*" (Kavcar, 1999: 6)

### **1.2.2. Romanın Çocuk Edebiyatındaki Yeri**

İnsan ömrünün önemli aşamalarından biri olan çocukluk, duyguların düşüncelerin hızla değiştiği, yeni keşiflerin yapıldığı bir dönemdir. Yörükoğlu'na (2000: 13) göre, "*Çocuk, gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, 'reşit' sayılmayan küçük yurttaştır.*" Dolayısıyla bu süreçte çocuğun farklı insanlar, mekânlar tanıma, değişik

tecrübeler edinme talepleri olacaktır. Erikson (1984), “*çocuğun bu öğrenme çabaları engellenirse çocukta yetersizlik duygusunun gelişeceğini*” ifade eder. İşte bu noktada değerlerle zenginleştirilmiş çocuk romanları, onların bu beklentilerine cevap verebilir. Çocuk romanlarının konusunu Yalçın ve Aytaş, (2012: 163) şöyle ifade eder:

“Çocuk romanı demek konuları sadece çocuk ve çocukluk olan eserler demek değildir. Çocuklar kendi yaşlılarının serüvenlerini dinlemekten ya da okumaktan zevk alırlar. Ancak, konularını yetişkin kimselerin hayatından alan romanlar da çocukları ilgilendirmektedir. Toplumdan soyutlayamayacağımız çocuğun, etrafında görüp izlediği her konuya ilgi duyduğu gerçeğini göz önünde bulundurmakla birlikte, çocuklar için kaleme alınan romanlarda dikkat edilmesi gereken en önemli ayrıntı, onların gelişimlerine uygun olması, psikolojik dengelerin dikkate alınmasıdır.”

Şirin’e (1994: 9) göre ise “*Çocuk edebiyatı çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu edebiyattır.*” Özellikle iyi seçilmiş çocuk romanları, çocuk edebiyatının bu işlevlerini yerine getirebilir. Sınar’ın (2012: 131) çocuk romanı ile ilgili tespitleri ise şöyledir:

“Dış görünüşlerinden memnun olmayan çocuklar, çekingen, utangaç, sıkılgan çocuklar, ailelerinden sürekli yaramaz olduklarını işiten çocuklar, kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar benzer sorunlarla okudukları eserin kahramanlarının da karşı karşıya kaldığını görünce rahatlar ve değişik çözüm yollarını tanıma fırsatı bulurlar. Bunun yanında çocuğun sınırlı olan hayat tecrübelerine zenginlik katar. Yeni maceralar yaşatarak çocuğun ufkunu genişletir. Farklı insan tiplerini, farklı yaşayışları, başka ülkeleri ve kültürleri tanır. Çocuğun içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını anlamasına yardımcı ve topluma uyum göstermesini kolaylaştırır. Çocuğun mensup olduğu kültürü tanınmasını sağladığı gibi milletin mazisini de öğretir.”

Sonuç itibariyle romanlar çocuk edebiyatında en çok ilgi gören türlerdendir. Ayrıca çocuk, olay örgüsü içinde yer alan karakterler sayesinde iyi-kötü, suç-ceza, doğru-yanlış gibi kavramları daha kolay öğrenir. Sever (2003: 12)’e göre, “*Çocuk kitapları çocukların olay, olgu ve durumların sanatçı bakış açısıyla yorumlanmasına tanık oldukları görsel ve yazılı araçlardır.*” Zira çocuk romanları, bir yandan okuruna zevk vermekte, bir yandan da onun sorgulama, araştırma, yaratıcı düşünme ve sanatsal becerilerini geliştirmektedir.

### **1.2.3. Çocuk Romanlarının Taşınması Beklenen Özellikler**

Çocuk romanları, içerdikleri şahıs kadrosu, zaman, mekân, olay, dil ve anlatım yönüyle çocuğun ilgisini çekebilmelidir. Bu nedenle çocuk romanları

birtakım özelliklere sahip olmalıdır. Çocukların romanlardan zevk almaları ve onları okumaları için romanlarda bulunması gereken özellikleri Yalçın ve Aytaş (2012: 163, 164) şöyle sıralar:

1. Romanların sağlam bir mantığa sahip olması gerekir. Çocuk romanı yazacak kimselerin, bu mantığı sürekli göz önünde bulundurması, anlatım plânındaki dengeye dikkat etmesi gerekmektedir.
2. Çocuğun ruh ve beden gelişimine uygun olmayan konulara yer verilmemelidir. Bu çağın getirdiği ahlâk ölçülerine göre zaman içinde değişebilen değerlerle değişmeyen değerler olmak üzere ikiye ayrılmalıdır. Hırsızlık, yalan söyleme, başkalarına zarar verme genel geçer ölçüler olarak alınmalıdır. Bunun dışında batıda çocuk edebiyatı kitaplarında aile içindeki bazı olumsuzlukların çocuk edebiyatına yansıtılmaması düşüncesi, zenci-beyaz ayrımı, erkek veya kız arkadaş edinme ölçüleri tamamen değişmiş bulunmaktadır.
3. Eserde yer alan karakterler, gerçek hayatla uyumlu olmalı, abartılı ve gerçek hayattan kopuk tip ve karakterlere yer verilmemelidir.
4. Özellikle çocukların serüvenci yapıları göz önünde bulundurarak, detaylı ve uzun tanım ve tasvirlerden kaçınarak, diyalogları bol, heyecan, ilgi ve kurgusal gelişim zevki uyandıracak olaylara yer verilmelidir.
5. Olaylar ve kahramanların anlatımında kahramanların kimlik ve kişilikleri ile ilgili bilgiler daha kesin bir dille anlatılmalı, olaylar arasındaki geçiş de yine keskin çizgilerle verilmelidir.

Oğuzkan'a (2010: 110, 111) göre ise çocuk romanları aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır:

1. Romanın çocukların düşüncesine aykırı olmayan sade ve gerçekçi bir planı olmalıdır.
2. Somut, doğru fakat ilgiyi dağıtmayan ayrıntılara yer verilmelidir.
3. Gerçekliğe uygunluğu bakımından hiç kuşkuya yer vermeyen kişilere yer verilmelidir.
4. Kısa cümle ve paragraflar ile bol, canlı ve kısa konuşmalara dayalı sürükleyici bir anlatıma başvurulmalıdır.
5. Ruh çözümlenmeleri çocukların seviyesine uygun olmalıdır.
6. Yerinde olmak ve kabalığa kaçmamak şartıyla güldürücü sahne ve konuşmalara yer verilmelidir.
7. Metinle ilgili güzel ve anlamlı resimler bulunmalıdır.

Son olarak Kıbrıs ise (2000: 124) çocuk romanlarının taşıması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Konular çocukların ilgilerine, hayat tecrübelerine ve kavrayış düzeylerine uygun olmalıdır.
2. Romanlarda giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin mantıklı bir sıra izlemesine özen gösterilmiş olmalıdır.
3. Çocuklar için sakıncalı konulara (cinsel, ideolojik, politik ve dinsel) yer verilmemelidir.



4. Anlatılan kişi ve olaylar çocuğun aklını karıştırmamalı, onun dünyasıyla çelişmemelidir.

### 1.3. Çocuk Romanları ve Yavuz Bahadıroğlu

Bu bölümde kitapları MEB tarafından önerilen, eserlerinde değerleri ön plana çıkaran, çocuklar tarafından sevilerek okunan bir yazar olarak Yavuz Bahadıroğlu'nun hayatı ve eserleri ele alınacaktır.

#### 1.3.1. Yavuz Bahadıroğlu'nun Hayatı

Yavuz Bahadıroğlu, 1945 yılı başında Pazar (Rize) kazasına bağlı Hisarlı köyünde dünyaya gelir. 1971'de İstanbul'da gazeteciliğe başlar. Muhabirlik, araştırma-inceleme, röportaj ve fıkra yazarlığı yapar. Gazete, dergi ve şirket yöneticisi olarak çalışır. Gazeteciliğini muhabir ve röportajcı olarak sürdürürken Niyazi Birinci adıyla çocuklara yönelik eserler üretir. Yüzlerce çocuk romanı, hikâye yayınlar. Asıl çıkışını tarihî romanlarıyla yapar. İlk romanı *Sunguroğlu* ve ardından yazdığı *Buhara Yanıyor* ülkenin en çok satan romanlarından olur. Osmanlı'nın çeşitli dönemlerini ele alan 30'u aşkın roman yazar. Bahadıroğlu (Tuzak, 2012), kendi özgeçmişine şöyle bir yorum getirir:

“Özgeçmiş nedir sahi? Nerede doğacağıma, hangi millete mensup olacağıma ben karar vermedim. Kendi irademle olmayan şeylerden niçin övünmeli, neden bahsetmeliyim? Yazarın nerede doğduğu kaç çocuk ya da torun sahibi olduğu kimi ilgilendirir? Zaten benim kuşağın özgeçmişini filan da yoktur. İdeolojik şiirlerle, ders kitaplarına tıktırılan yalanlarla, bizim kuşağın çocukluğunu çaldılar.

Kana kana oynayamadık. Çünkü oyuncağımız yoktu. Bırakınız oyuncağı, doğru düzgün karnımızı doyurmaya yetecek ekmeğimiz bile yoktu. Diyelim ki bir şekilde karnımız doydular, oyuncağı da bulduk; yine oynayamazdık; zira millî bayramlarda okumak için bol bol "cumhuriyet -hürriyet " kafiyeli şiirler ezberlemek zorundaydık.

Her bayram, altı delik lastik ayakkabılarımızı çamurlara vurarak çıkış çıkışla şiir bağırırdık: "En büyük cumhuriyet / Bize verdi hürriyet ..."

Cumhuriyetin tek başına hürriyet demek olmadığını, hürriyet demek olması için insan hakları ve demokrasi ile bütünleşmesi gerektiğini neden sonra öğrendim. Öğrendiğimde de aldatıldığımı, yanıltıldığımı düşündüm. Zaman zaman çocukluğuma dönüp, "Sen aslında başka birisin" diye diye benliğimi ruhumdan koparanlarla hesaplaşmak istedim..."

Yavuz Bahadıroğlu; roman, hikâye, araştırma, oyunlar, senaryolar ve fikrî eserler olmak üzere yüzlerce çalışmaya imza atmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında

çeşitli konularda yüzlerce konferans vermiş, çeşitli kurum ve kuruluşlardan ödüller almış, iki kitabı Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Hâlen Ulusal Moral FM radyosunda günlük yorumlar yapmakta, Yeni Akit Gazetesi'nde köşe yazarlığını sürdürmekte ve zaman zaman değişik televizyon kanallarındaki programlara katılmaktadır. Tarihçi Prof. Dr. Mustafa Armağan ile sundukları *Derin Tarih* adlı program bunlardandır.

### 2.3.2. Yavuz Bahadıroğlu'nun Eserleri

Şüphesiz her yazarın eserleriyle arasında bir ilişki vardır. Yavuz Bahadıroğlu, kendisiyle ve eserleri arasındaki bu ilişkiyi şöyle ifade eder: *“Valla benim yetişme tarzımın çok yansıdığını biliyorum kitaplara. Yani aslında her yazar kendini yazar farkında olarak ya da olmayarak. Elbette pek çok kişiden besleniyoruz; ama sonuçta siz oluyorsunuz sizin karakteristiklerinizle oluyor bütün bunlar.”* (Emirhan, 2015) Bahadıroğlu, tezimizde incelenen romanlarından birinin (Üç Kaçak Yolcu) doğrudan kendi çocukluğuna ait bir anıdan beslendiğini ifade eder: *“O biraz kendi hayatım. Çok yaramaz bir çocuktum. Ben Samsun'a ilk kaçak geldim odunların arasına saklandım, babamın motoruyla.”* (Emirhan, 2015)

Eserlerinde denizden sıkça bahseden Bahadıroğlu, bunu da kendi yaşantısıyla şöyle ilişkilendirir: *“Tabi, denizciler geçiyor. Eee Karadeniz tabi. Evet, yani hayatımın mutlaka izleri vardır, yaşantımın izleri vardır, okuduklarımla izleri vardır mutlaka farkında olarak veya olmayarak mutlaka damıtılmış hali oraya yansır, yansımıştır.”* (Emirhan, 2015)

### Yavuz Bahadıroğlu'nun Eserleri

#### Tarihî Romanları

- Malazgirt'te Bir Cuma Sabahı
- Çaka Bey
- Selâhattin Eyyûbi
- Buhara Yanıyor
- Elveda Buhara
- Merhaba Söğüt
- Cengaver
- Turgut Alp
- Sunguroğlu
- Sunguroğlu Bizans Saraylarında
- Sunguroğlu Foça Korsanlarına Karşı
- Sunguroğlu Tuzak

- Sunguroğlu Gemide İsyen
- Sunguroğlu alınan Hazine
- Sunguroğlu Kaçırılan Prenses
- Sunguroğlu Baskın
- Sunguroğlu Kara Őovalye
- Sunguroğlu Kaybolan Elçiler
- Binatlı
- Topal Kasırğa Timur
- Sahipsiz Saltanat
- Mavi Yıldız
- Cem Sultan 1
- Cem Sultan 2
- Endülüs'e Veda
- Şehzade Selim
- Őirpence
- Mısır'a Doğru
- Dördüncü Murat 1
- Dördüncü Murat 2
- Zorba

### Yakın Tarihî Romanları

- Kartal Yuvası
- Dargo
- Zindanda ŐahlanıŐ
- Barla'da DiriliŐ
- Sel
- KöprübaŐı
- Kırım Kan Ağlıyor
- Kirazlı Mescit Sokağı
- Av. Bekir Berk
- Dağlı

### Güncel Romanları

- YolbaŐı
- BoŐlukta Yürümeğ
- KeŐmekeŐ
- Yürek Seferi
- Gülü Arayan Adam

### ocuk Romanları

- Bizim Can
- Can'ın Hatıra Defteri
- Canavar Robot
- Doktor Olacağım
- Heyecanlı ocuk
- Karıncalar Savaşı
- Köy ocuğu
- Küçük Kahraman
- Sular Altında Bir Ülke
- Tuhaf ocuk

- Uzay ocuğu
- Üç Kaçak Yolcu
- Vatan İçin
- Yaramaz Ayı Zirzop
- Yetim ocuk

### ocuk Hikâyeleri

- Fedakâr Annem
- Haram Yemenin Sonu
- Zengin Olan Dilenci
- İki Kardeş
- Memleketim
- şehzade Murat
- Yaramaz Piti
- Tekir ile Joli

### Hazırladığı Eğitici Setler

1. Erdem Hikâyeleri
  - Kim Demiş Fedakârlık Zor Diye/ Erdem Hikâyeleri
  - Çalışkanlık İçeri Tembellik Dışarı/ Erdem Hikâyeleri
  - Hayat Yardımlaşınca Güzel/ Erdem Hikâyeleri
  - Dürüst Ol Ki Mutlu Olasın/ Erdem Hikâyeleri
  - Tarih Cesaretle Yazılır/ Erdem Hikâyeleri
  - Adil Olan Kazanır/ Erdem Hikâyeleri
  - Dayanışma En Büyük Güçtür/ Erdem Hikâyeleri
  - Ha Gayret Başaracaksınız/ Erdem Hikâyeleri
  - evre Bize Emanet/ Erdem Hikâyeleri
  - Sevgi Ne Güzel şey/ Erdem Hikâyeleri
  - Var Mı Arkadaşlık Gibisi/ Erdem Hikâyeleri
  - Vatanımı Kim Sevmez/ Erdem Hikâyeleri
2. Benim Güzel Allah'ım Dizisi
3. İlk Okuma Serisi

### İnceleme Araştırma Kitapları

- Bir Devrin Bittiği Yer Çanakale
- Biz Osmanlıyız
- Bedüzzaman Said Nursi
- Babalar Eve Dönsün
- Beyitken Hükümdarlığa Osmanlı Padişahları
- Eşim ocuğum ve Ben
- Fatih Sultan Mehmed
- Fatih Sultan Mehmed ve İstanbul'un Fethi
- Gülu Arayan Adam
- Hayatı Aşkla Yaşamak
- Mimar Sinan
- Muhteşem Osmanlı Kanuni Sultan Süleyman
- Muhteşem Süleyman ve Hürrem Sultan
- Osman Gazi
- Orhan Gazi
- Osman Gazi'den Sultan Vahdettin' Osmanlı Padişahları

- Osmanlı Demokrasisi'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne
- Osmanlı Sarayları, Saray Hayatı ve Harem
- Osmanlı'da Şehzade Katli
- Osmanlı'nın Büyüme Sırları
- Resimli Osmanlı Tarihi
- Tarihimizin Gizli Odaları
- Tarihin Mayın Tarlası
- Yavuz Sultan Selim ve Kutsal Emanetler

Bahadıroğlu çok sayıda eser vermiştir; yazarın burada belirtilen eserlerinden başka masalları, öyküleri, romanları, araştırma inceleme yazıları da mevcuttur.

## İKİNCİ BÖLÜM

### 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme üzerinde durulmuştur.

#### 2.1. Araştırmanın Modeli

Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarındaki değerlere ilişkin unsurları belirlemeye yönelik çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmayı Yıldırım ve Şimşek (2011, 39) "*Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma.*" olarak tanımlamışlardır.

Nitel araştırma yaklaşımı esas alınarak yapılan bu çalışmada, tarama modeli kullanılacaktır. Tarama modeli, Karasar (2010: 77), tarafından şöyle açıklanmaktadır:

"Tarama modeli geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez."

#### 2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni, Yavuz Bahadıroğlu'nun yazdığı 15 çocuk romanını kapsamaktadır. Araştırmada, eserlerin tamamına ulaşıldığı ve tamamı değerlendirildiği için evren ve örneklem uyusmaktadır.

#### 2.3. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırma için gerekli veriler kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. *Değerler eğitimi, çocuk edebiyatı, roman türü, Yavuz Bahadıroğlu* gibi hususlarla

ilgili kaynaklar için kütüphanelerden ve internet ortamındaki kaynaklardan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili tezlere Yüksek Öğrenim Kurulu'nun elektronik tez tarama arşivinden ulaşılmıştır. Yavuz Bahadıroğlu'nun romanları, doğrudan yayınevinden temin edilmiştir. Romanlar, baştan sona defaatle okunmuş, dinî ve sosyal değerlerden hareketle belirlenen değerler 15 roman taranarak fişlenmiştir. Sözü edilen 15 romandaki değerler sınıflandırılmış, iletiler çıkarılmış ve bunlara bağlı değerlendirmeler yapılmıştır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### 3. Bulgular ve Yorumlar

#### 3.1. Romanlarda Tespit Edilen Değerler

##### 3.1.1. Doğrudan Dinî Değerler

###### 3.1.1.1. Allah İnancı

Yavuz Bahadıroğlu, birbirinden farklı konuları, karakterleri, mekânları, zamanları, olayları ele aldığı çocuk romanlarında, Allah inancını kendine has üslûbuyla işlemiştir. Yazar, çocukları Allah inancı ile buluştururken Allah'a sevgi, dua, güven, şükür gibi örneklerden yararlanmıştır. Yazarın incelenen eserlerinden hareketle Allah inancının, özellikle ona duyulan sevgi ile geliştiği ve sağlamlaştığı söylenebilir. O'na samimi bir dua, hakkıyla şükretme ve derinden güven duyma ancak onu çok sevmekle mümkündür. Yaman (2013: 22), Allah sevgisini şöyle ifade eder:

“Sevgi, Allah'ın zat'ına ait bir özelliktir. Allah'ın sevgisine korku ile veya çıkar sağlama ile değil, ancak sevgiyle ulaşılabilir. Allah sevgisini içine dolduran insanlar, davranışlarının iyi meyve vermesini temin ederler. Davranışlarının iyi sonuçlar vermesi ve gelişmesi bu sevgi ilişkisi ile orantılıdır. Allah sevgisi ile dolu gönüller az sözle çok şey anlatırlar. Allah sevgisi insan yaratılışına yerleştirilmiş köklü bir özelliktir. Bu sevgi insana Allah'ın ilahi bir lütfu olduğu gibi, asli bir ihtiyaçtır.”

Bu bağlamda olmak üzere çalışma kapsamında incelenen kitaplarda bulunan Allah inancı ile ilgili tespitler şöyle sıralanabilir:

“Doktor Olacağım” adlı romanda, Küçük Adil ve annesinin -her türlü felakette dahi- Allah'a karşı sevgi ve inançlarını yitirmediklerine şahit olunur. Ayrıca aşağıdaki örnekte olduğu gibi eserde doktor olan karakterlerin de inançlı oldukları özellikle vurgulanmıştır.



Adil'in babası bir trafik kazası geçirir. En yakın dostu Korucu Hamdi, onu hastaneye götürür. Doktor ile Korucu Hamdi arasındaki şu konuşmada şifanın asıl kaynağından bahsedilir:

“Korucu Hamdi:

-Mademki yaralıyı kurtaramayacaktın da neden bunca yıl mekteplerde okudun ha doktor diye sormuştu üzüntüyle.

Yaşlı doktor acı acı başını sallamış:

-Bize öğretilenleri öğrendik Korucu, belli bir bilgi sahibiyiz sadece. Fazlası elimizden gelmez. Biz bu işlerde vasitadan başka bir şey değiliz. Şifayı veren Allah'tır, diye söylemişti.” (DO, 14)

Korucu, kimseye muhtaç olmadan yaşayan bu ailenin, arkadaşının ölümüyle perişan olacağını düşünmeye başlar. Ama sonunda Allah'ın büyüklüğüne şöyle sığınır:

“Ama ya ölürse! O zaman ana-oğulun dünyaları başlarına çökerdi işte. Dünyaları zindan olurdu. Adil şu üstündeki cici elbiseleri giyemez, annesi başındaki işlemeli yazmayı artık bağlayamazdı. Sefil perişan olurlardı.

Korucunun gözleri dolu dolu oldu.

-Allah Kerim'dir, diye mırıldandı.” (DO, 15)

Adil'in annesi, kocasının durumunu sorduğunda Korucu Hamdi'nin cevabı, teslimiyet duygusuna ve Allah inancına işaret eder: “Valla ne bileyim bacım, dedi Allah'tan ümit kesilmez. Biz varalım kasabaya da...” (DO, 16)

Adil ve annesinin kalacak yerleri yoktur, üstelik kadın da ölümcül bir hastalıkla mücadele etmektedir. Bu durumda dahi Adil'in annesi, kimseye minnet etmez, Allah'a sığınır ve sadece O'ndan yardım diler: “*Ellerini havaya kaldırdı. Gözlerini mavi gökte yer yer kümelenen beyaz bulutlarda gezdirdi. -Allah'ım bize yardım et, diye dua etti.*” (DO, 52)

Adil'in annesini iyi edecek bir doktordan söz edilir; ancak ilmi konusunda doktor ne kadar uzman olursa olsun, kadının iyileşmesi, yine de ancak Allah'ın izniyle mümkün görülmüştür: “-Çok methediyorlar. Almanya'da okumuş diyorlar. Anneni Allah'ın izni ile etse etse o iyi eder.” (DO, 59)

Başarıları kanıtlanan doktor ile Adil arasında geçen aşağıdaki diyaloglar, asıl irade sahibinin Allah olduğuna işaret edecek biçimde kurgulanmıştır.

“-Yaşayacak mı?

Doktor başını reçeten kaldırıp baktı.

-Allah isterse yaşar, dedi. İnsanları ne yaşatmak elimizdedir, ne de öldürmek.” (DO, 62).

-Oğlum, dedi. Anneni ancak Allah kurtarabilir. Vereceğim ilaçlar Almanya'dan da gelse sadece bir vasıttır. Ama o ilaç için o kadar çok para lazım ki..." (DO, 66)

Görüldüğü gibi Adil'in annesini tedavi ettirecek parası yoktur. Ancak doktor bir karşılık beklemeden onlara gerekli desteği sağlar, ilaçların parasını dahi öder. Doktorun "Onlara Allah rızası için yardım edeceğim." (DO, 68) cümlesi bu yardımı niçin yaptığını açıklamaktadır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te *inşallah* sözcüğü, (TDK, 2015) "*Tanrı dilerse, Tanrı nasip ettiyse*" anlamlarıyla açıklanmaktadır. Yavuz Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında *inşallah* sözcüğüne sık sık rastlanmaktadır. Söz gelimi aşağıdaki konuşmada temennilerin ancak Allah'ın izni ile gerçekleşeceği düşüncesi dikkat çekmektedir:

"-Hastanız iyi yakında iyi olacak inşallah. Almanya'dan getireceğimiz ilaçlar bundan daha ağır hastaları iyi ediyor. Allah'ın izniyle olacak bu iş.

Hep birlikte:

-İnşallah, diye temenni ettiler." (DO, 70)

Doktor ve hasta kadın, Allah'a olan inançlarını aşağıdaki konuşmada şöyle dile getirir:

"Doktor:

-Bak bacım, dedi. İlacın geldi. Allah'ın izniyle iyi olacaksın.

Adil'in annesi dirseği üstüne doğrulup yaşlı doktora baktı.

-Allah razı olsun, diye dua etti." (DO, 72)

Yaşlı kadın ile Adil'in annesi arasında geçen konuşmada, rızkı verenin de insanı en çok düşünenin de Allah olduğu belirtilmiştir:

"-İyi ama kızım orada artık arazın bile yok. Neyle geçineceksiniz? Kendini düşünmüyorsan bari masum yavrucuğunu düşün.

-Zaten ben de onu düşünüyorum ya. Ne yapayım? Rızkı veren Allah'tır. Elbette bizi en iyi O düşünür." (DO, 75)

Alegorik bir eser olarak da değerlendirilebilecek olan *Sular Altında Bir Ülke* adlı romanda, insan yaşamı balıklar üzerinden simgesel bir yaklaşımla anlatılır. Eser, bir taraftan fantastik unsurlar barındırırken diğer taraftan da insanî değerlere yer vererek gerçek dünyaya seslenir. Sözelimi bir kılıç balığı türü olan Mini ve arkadaşları, ülkelerini düşman balıklardan kurtarmak için mücadele verir ve çıktıkları bu yolda onları asıl koruyanın Allah olduğuna inanırlar. Aşağıda belirtilen diyalog bu tespiti desteklemektedir:

“Kalkan Balığı acıyarak baktı:

-Zor işe giriştiniz, ama sizi takdir ediyorum. İkiniz de çok cesursunuz. Allah size başarılar versin, sizi köpek balığından korusun.

-Amin, dedik ve yola koyulduk.” (SABÜ, 40)

Aşağıdaki metinden anlaşılacağı gibi Mini’ye göre, her şeyi bilen ve gören Allah zalimleri sevmez, haklı olanlara yardım eder. Mini, köpek balığı ile karşı karşıya kaldıklarında mutsuzluğa düşen kardeşini şöyle sakinleştirir:

“Mini:

-Ne dersin, dedi. Savaşı kazanır mıyız sence?

Omuzlarımı silktim:

-Allah bilir, dedim. Ama kazanacağımıza inanıyorum ben.

-Köpek balığı çok zalim ama...

Kardeşimin korkusunu biraz yatıştırmak istedim:

-Allah zalimleri sevmez. Biz haklıyız. Memleketimizi işgal etmek isteyenler onlar. Koskoca denize sığmadılar da iş bizim ülkeye mi kaldı?” (SABÜ, 58)

*Köy Çocuğu* adlı romanda, Orhan’ın kendi ağzından ailesinin köyden kente göç ederken yaşadığı sıkıntılar, şehre alışma süreci, değerlerine bağlılığı anlatılmıştır. Orhan, insanları yaratanın, onları koruyanın Allah olduğunu bilir. *Köy Çocuğu*’nda tespit edilen Allah inancına ilişkin değerler şöyle sıralanabilir:

Orhan, Muhtar Emmi’nin çocuklara Allah sevgini nasıl aşıladığını “*Yolda bir çocuk görünce hemen şeker verir. Ama şeker vermeden önce mutlaka bazı şeyler sorar. En çok da “Seni kim yarattı?” sorusunu sorar. “Allah” diyebilene verir şekeri.*” (KÇ, 10) cümleleriyle anlatır.

Orhan, en sevdiği koyununun hasta olduğunu düşünerek endişelenir ve Allah’tan yardım diler: “*İyi ki Ayşe uyudu. Koyunlardan biri hasta ise hele Çırpma hastalanmışsa... Aman Allah göstermesin! Gidip hemen bakayım.*” (KÇ, 24)

*Küçük Kahraman*, Memiş’in Kurtuluş Savaşı’nda vatani için yaptığı fedakârlıkları konu alır. Memiş, bu mücadelesinde kendisini Allah’a teslim eder:

“İkindiye doğru karnının acıktığını hissetmeye başladı. Ne yiyecekti? Bu dağ başında ona kim yemek verebilirdi? Peki, ama efeler de dağlarda yaşamıyorlar mıydı? Onlara kim yemek veriyordu?

Yemek bulmanın mutlaka bir yolu olmalıydı. Allah elbet kendine bir kismet çıkaracaktı. Vatanımı kurtarmak için dağa çıkmamış mıydı? Öyleyse Allah yardım edecekti.” (KK, 46)

Memiş'in sıkıntılı zamanlarda Allah'a nasıl sığındığı, aşağıdaki örnekten de açıkça anlaşılmaktadır:

"Gözlerini karşiki duvara dikti. Asılı duran levhanın üstündeki yazıyı dikkatle okudu.

-Allah!

Bütün acısını sanki bu sözcüğün içine gömmek istiyordu Çektiklerini, çekeceklerini, esir olmanın verdiği ruh çöküntüsünü ona şikâyet ediyordu. Sonra başını indirdi. Gözleri dolu dolu olmuştu." (KK, 73)

Kör Musa Efendi, Memiş'ten ayrılırken onu "*Allah'a emanet eder.*" (KK, 81) Benzer şekilde aşağıdaki diyalogda da annesi Memiş'i düşmanla mücadeleye gönderirken onu Allah'a emanet eder:

"-İşgal altındayız, ne olacağı belli olmaz! Sen yine de hakkını helal et!

-Allah seni korusun benim cesur yavrum... Allah'a emanet ol Aslan Yürekli Memiş'im... Sağlıkla git sağlıkla gel inşallah! Analık hakkım sana helal olsun.

Memiş'in içi şimdi daha rahattı." (KK, 86)

Yaşlı bakkal, "*-Allah ıslah etsin onları.*" (KK, 104) diye iç geçirerek düşmanı, merhamete getirmesi için Allah'tan yardım diler. Memiş de "*- Hele bir düşüneyim, Allah elbet aklıma bir şey getirir. Bir çare buluruz.*" (KK, 104) cümleleriyle Allah'a olan güvenini dile getirir. Romanın yol gösterici büyüklerinden Ali Dayı ise Allah'a olan inancını aşağıdaki diyalogda şöyle belirtir:

"-İşte böyle Ali Dayı, dedi. Bana inanan benimle dağa çıkmak isteyen birini bulmuştum, bulmamla kaybetmem bir oldu.

Ali Dayı Memiş'i teselli etmek için:

-Üzülme, dedi. Allah Kerim'dir. Bir kapıyı kapar, başka bir kapıyı açar." (KK, 122)

Aşağıdaki örnekte, Memiş'in düşmanla çarpışmaya başlamadan önce *Bismillah* (Allah'ın adıyla) demeye ne kadar özen gösterdiği vurgulanmıştır. Bu hassasiyet, Memiş'in inancıyla doğrudan ilgilidir:

"Memiş tüfeğini doğrulttu:

-Bismillah, dedi.

...

İlerden bir yaylım ateşi başlayınca Yunanlılar da ateşe geçtiler. Memiş bir kere daha:

-Bismillah, dedi.

Kumandan devam etti:

-İşte arkadaşlar, böylesine bir iradenin yurdumuza girmemesi için çarpışmak ve galip gelmek zorundayız. Allah'a güveniyoruz ve bize zafer vereceğine inanıyoruz." (KS, 33)

*Karınca Savaşı* adlı romanda, yürekleri imanla dolu karıncaların ülkelerini kurtarma mücadelesi çeşitli örneklerle aktarılmıştır. Aşağıdaki diyalogda karıncalar, Allah'ın izniyle savaşı kazanacaklarına inanırlar:

- “-Geliyorlar!
- Gördüm, dedim. Az sonra biz de gideceğiz.
- Kazanacağız bu savaşı...
- İnşallah kazanacağız.” (KS, 33)

Karael, savaşı kazanma konusunda tereddüte düşen bir karıncaya, *“Allah bize yardım edecektir.”* (KS, 74) diyerek umut verir:

- “-Ya başaramazsak, dedi.
- Birden ürperdiğimi hissettim.
- Böyle şeyleri kafandan at dostum, dedim. Mutlaka başaracağız, başarmamız lazım. Allah bize yardım edecektir.
- Şüphesiz küçük karınca şüphesiz Allah bize yardım edecektir.“ (KS, 74)

Karael'in -çıkma düşünce- yol göstermesi için Allah'a nasıl yalvardığı *“Dışarısını görebilmek için boş yere bir pencere aradı. Pencereye benzer bir şey yoktu etrafta. Başını öne doğru indirdi. -Allah'ım, şimdi ben ne yapacağım, diye inledi.”* (KS, 20) cümleleriyle anlatılır.

Karael'in ölen karıncanın ardından söylediği, *“-Erkekçe öldü, Allah günahlarını affetsin diye mırıldandım.”* (KS, 109) sözleri, günahları bağışlayacak olanın Allah olduğuna işaret etmek üzere kullanılmıştır.

*Tuhaf Çocuk*, Moğollar'a karşı mücadele eden küçük bir çocuğun maceralarını konu alır. Eserde Allah inancına ilişkin örnekleri şöyle sıralamak mümkündür:

Tuhaf Çocuk, kararını vermiştir, mutlaka asker olacak, Moğollarla savaşıacaktır. Ancak o her şeyin Allah'ın takdirinde olduğunu bilir. Bu nedenle *“Kendisinin bir an evvel büyümesi için Allah'a dua eder.”* (TÇ, 12)

Tuhaf Çocuk'un annesi çok hastadır, bu duruma çok üzülen oğlunu, -Allah'ın büyüklüğünü vurgulayarak- şöyle teselli eder: *-Üzülme oğlum, dedi. Allah'ın dediği olur. O büyüklerin büyüğü, sultanların sultanıdır. O her şeyi iyi bilen ve en iyi görendir. Canı veren de O'dur, alan da O'dur. Kadere karşı gelinmez. Benim için dua et!* (TÇ, 17, 18) Ayrıca Tuhaf Çocuk ve hasta annesi sadece Allah'a sığınır:

“Tuhaf Çocuk kulağını annesinin dudaklarına yapıştırıp ne söylediğini duymak istedi. Annesi “Allah, Allah” diye inliyordu.

Tuhaf Çocuk’un gözlerinden yaşlar boşanıyordu. “Allah, Allah” diyerek annesine eşlik etti. Sabaha karşı hasta bir daha açmamak üzere gözlerini kapadı.” (TÇ, 21)

Aşağıdaki örnekte Türklerin *Allah Allah* nidaları ile savaşa gittiğine vurgu yapıldığı görülür:

Moğolların küçük atlarını sürüp köy içine yayıldıklarını gördü. Arkadaşlarına bakıp bir işaret verdi:

-Haydi bakalım Allah bize yardım etsin.

Hızla dışarı fırladılar:

-Allah Allah, diye bağırarak düşmanın üstüne atıldılar. (TÇ, 43)

Ölümden dönen Tuhaf Çocuk, Allah’ın kudretini “-*Allah’ım dilerse beni ne güzel korur!*” (TÇ, 68) cümlesiyle dile getirir.

İçinin cesaretle dolduğunu, damarlarına güç geldiğini hisseden Tuhaf Çocuk, göğsünü yırtarcasına: “-*Allah, diye haykırır.*” (TÇ, 69) Böylece sadece hastalıkta değil, mutlu zamanlarda da Allah’ı aklına getirir.

Doktor, Tuhaf Çocuk için elinden geleni yaptığını, asıl çareyi verenin ise Allah olduğunu “-*Elimizden geleni yaptık, Allah’ın izniyle yaşayacak.*” (TÇ, 89) cümlesiyle vurgular.

*Can’ın Hatıra Defteri* adlı roman, küçük bir çocuğun hatıralarından oluşur. Can, Allah inancına ilişkin öğrendiği bilgilerden hatıralarında söz etmeyi unutmaz. O, insanların isterse Allah’a ulaşabileceğini “*Her şeyi yaratan Allah, insana düşünce; hayvana duygu vermiştir. Öyle ya, Hz. İbrahim (s.a.v) bile, düşüne düşüne Allah’ı bulmamış mı?*” (CHD, 12) sözleriyle ifade eder.

Can’a göre, Allah her şeyi bir plan çerçevesinde yaratmıştır. O, bir örnek üzerinden bu durumu şöyle izah eder: “*Dikkatinizi hiç çekti mi bilmem; develerin kirpikleri çok uzundur. Göz kapakları da iki katlıdır! Bu onları çölün şiddetli kum fırtınalarından korur. Dünyada her varlık yapacağı işe, yaşayacağı çevreye göre yaratılmış.*” (CHD, 75)

Can’ın arkadaşı Murat da Allah’a inanır. Can, onunla ilgili şu bilgiyi verir: “*Yine gevezeliğim tuttu arkadaşlar! Murat’ın mektubunu anlatmayı unuttum. Her zamanki gibi mektubuna besmele ile başlamış ve şöyle devam etmiş: ...*” (CHD, 78)

*Vatan İçin* adlı romanda, yüreğinde Allah inancı taşıyan bir gencin yurdunu kurtarmak için verdiği mücadele anlatılmaktadır. Aşağıdaki diyalogda, bu mücadelenin kazanılmasının Allah'ın izni ile mümkün olacağı düşüncesi dikkat çeker:

“-Nasılsın delikanlı, heyecanlı mısın?”

-Evet çok heyecanlıyım, diye cevap verdim. Ama hepsinin hakkından geleceğim Allah'ın izniyle. Doğduklarına bin pişman edeceğim onları.” (Vİ, 52)

*Üç Kaçak Yolcu* adlı romanda kaptan, hırsızlık yapan iki aşçıya oldukça öfkelenir. Çünkü ona göre Allah, haksız kazanca göz yumulmasını istemez. Bu durum eserde şöyle yer almıştır:

“İki aşçı yamağı içeri girince de öfkeyle bağırdı:

-Sizde hiç Allah korkusu yok mu?

İkisi de genç delikanlılardı. Ama yüzlerinden hile akıyordu. Sansar bakışlarla kaptanın yüzüne bakıyorlar, suçluluk ezikliği içinde titreşiyorlardı.” (ÜKY, 73)

*Yetim Çocuk* adlı eserde, Metin kendisine atılan iftiralara çok üzülür, yalnız kaldığında sığınacağı tek kapı Allah'tır: O, “-Allah'ım bana yardım et.” (YÇ, 96) diyerek Allah'tan yardım diler.

### 3.1.1.2. Din Büyüklerini Örnek Alma

Din büyükleri, -hâl ve hareketleriyle, ahlâklarıyla, konuşmalarıyla, kıyafetleriyle vb.- o dine mensup kişilere örnek olurlar. Dolayısıyla iyi bir din görevlisi, toplumun dinî ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kendisini geliştirir. Özellikle somut işlemler döneminde olan çocuklar, soyut olan dinî unsurları algılamakta güçlük çekebilirler. Bu noktada, din adamları yol göstericidir. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında din büyüklerine çeşitli ve önemli görevler yükler. Onun eserlerindeki din adamı; sosyal hayatta yer alır, sorunlara çözüm üretir. Ayrıca büyüklerin olduğu kadar çocukların da sırdaşdır. Konuya ilişkin tespitlere aşağıda yer verilmiştir.

*Tuhaf Çocuk* romanındaki Mahmut Dede'ye göre, ilim irfan sahibi olmak farzdır. Bunu dile getirirken de Hz. Muhammed'i (sas) tanık gösterir: “-Şimdi kulaklarını dört aç beni anlamaya çalış! “ İlim öğrenmek yaşlı genç her Müslüman'a farzdır” diyen

bir dinin mensubuyuz. Peygamberimiz “ İlim Çin’de de olsa gidin alın” demek suretiyle ilmin ne büyük bir kuvvet olduğunu bildirmiştir.” (TÇ, 27)

*Küçük Kahraman* romanının önemli şahıslarından Ali Dayı, Hz Muhammed’in adıyla Allah’tan şöyle yardım diler: “-Allah’ım diye inledi. Daha bu zulüm ne kadar daha devam edecek? Cezamız bitmedi mi? Kurtar Allah’ım, Ümmeti Muhammed’i kurtar.” (KK, 122)

Can, ilim sahibi olmanın önemine dikkat çekmek için bir hadis-i şeriften yararlanır: “Öğrenmek, ilim sahibi olmak dinimizin bize emridir. Allah ‘oku’ diye emretmiş. Peygamber Efendimiz ‘İlim Çin’de de olsa gidiniz, alınız’ buyurmuş.” (CHD, 60)

*Köy Çocuğu* adlı romanda Şakir Hoca, ilim irfan sahibidir. Orhan; ona saygı duyar, onun dediklerine gönülden inanır ve uygulamaya çalışır. Nitekim şehre taşınacak olan Orhan’ın temennisi şu yöndedir: “İnşallah İstanbul’da cami vardır. Bize Kuran okutan Şakir Hoca gibisi zor bulunur; ama hiç yoktan iyidir...” (KÇ, 56)

Orhan, şehre taşınsa da Şakir Hoca’yı unutmaz, onun öğütlerini daima hatırlar: “Şakir Hoca, kalpten kalbe köprü vardır. Sevmediklerin tarafından sevilmezsin derdi.” (KÇ, 87)

Şakir Hoca, öğretmesi gereken hiçbir şeyi atlamaz. Orhan, onun bu özelliğinden “Namazı sonradan kılmaya kaza denirmiş. Şakir Hoca bunu da öğretmişti.” (KÇ, 110) cümleleriyle bahseder.

Aşağıdaki örnekte Orhan, duaya ilişkin bilgilerini paylaşırken Şakir Hoca’yı tanık gösterir: “Biz hakkımızda neyin hayırlı olduğunu bilmediğimizden olur olmaz şeyler istermişiz. Ama Allah her şeyi bildiği için hayırlısı neyse onu verirmiş. Biz de istediğimiz olmadı, öyleyse duamız kabul olmadı sanırmışız. Şakir Hocam köydeyken anlatmıştı.” (KÇ, 138)

Metin, babasından dayak yediği gün -saygı duyduğu- Mevlit Hoca ile dertleşmeye gider. Aşağıdaki diyalogda Mevlit Hoca, Metin’e sabırlı olmasını, empati kurmasını ve ölçülü davranmasını öğütler:

“Dayak yediği bir gün köy imamı Mevlit Hoca’ya koştu. Şadırvanın önünde gezinirken buldu Mevlit Hocayı. Kolları sıvadı. Ayaklarında ağaç takunyalar vardı.

Karşısında Metin’i görünce dikkatli dikkatli yüzüne baktı. “Vah bu oğlan perişan oldu yahu! Gözleri ağlamaktan şiş, ne ettiler yine!” dedi içinden.

-Hayrola Metin, diye sordu.



Hıçkırıklarından kendini kurtaramıyor, ne söyleyeceğini bir türlü bulamıyordu. Öylece kalakalmıştı hocanın önünde.

-Bir şey mi oldu oğlum söylesene!

-Dövdü, hocam dayanamıyorum, dedi hıçkırıklar arasında.

İmamın ellerine sarıldı.

-Kurtar beni, hocam diye kekeledi. Sabah akşam dayak yemekten bıktım. Suçlu muyum, suçsuz muyum sormadan vuruyorlar. Babam o kadının her dediğini yapıyor hocam. Zaten onların bir çocukları var hocam. Beni istemiyorlar...

Mevlit Hoca saçlarını okşadı Metin'in... Yüreği sızlamıştı. Ama çocuğun önünde ağlayamazdı. Ağlarsa söylemek istediklerini söyleyemezdi:

-Dinle bak, diye başladı konuşmaya. Dinle yavrum. Ben senin hocamım. Hoca demek ikinci baba demektir. Şimdi söyleyeceklerimi çok iyi dinle! Biliyorum alışman zor, ama alışmalısın. Yeni hayatına mutlaka alışmalısın. Hata etmemeye onları kızdırmamaya bak olur mu? Yine de ben babanla konuşurum oğlum.

Mevlit Hoca, Metin'i dinledikten sonra olaylara duyarsız kalmaz, Metin'in babasıyla konuşur. Yerli yersiz her olayda çocuğu dövmemesini söyler." (YÇ, 59, 60)

Metin, arkadaşlarının yardımıyla üstüne atılan iftiradan kurtulur, asıl suçlu yakalanır. Ne var ki gazeteler sadece Metin'den bahseder. Bu durum karşısında arkadaşları Metin'in bencillik yaptığını düşünür ve ona küserler. Yalnız kalan Metin, yardımı yine Mevlit Hoca'da arar. Hoca da onu empati kurmaya şöyle yönlendirir:

"Metin başı önünde yürüyordu. Ayakları onu cami avlusuna götürdü. Mevlit Hoca avludaki bir sandalyeye oturmuş, Kur'an-ı Kerim okuyordu.

...

-Dedi ki bana hocam, kahramanlığı hep kendime almışım. Bencil bir çocukmuşum. Öyle miyim sizce?

Mevlit Hoca parmaklarıyla sakalını tararken düşünüyordu. Metin, gazetecilere sadece kendisini anlatmıştı. Yaptıklarıyla övünmemişti, ama kendisine yardım edenlerin adını da ağzına almamıştı.

-Belki isteyerek yapmadın bunu Metin, düşünememişsindir, dedi.

-Yani, siz de haksız olduğumu düşünüyorsunuz.

Mevlit Hoca Metin'in başını okşadı:

-Hayır, ama sadece ortada bir düşüncesizlik olduğunu sanıyorum. Eminim kendini övmek için yapmamışsındır bunu.

-Tabii yapmadım. Üstelik ben arkadaşlarımdan da söz etmişim. Gazeteci kendi bildiği, istediği gibi yazdı. Suç benim değil ki...

Mevlit Hoca gülümsedi:

-Buna sevindim. Peki, ama bunu Arif'e niçin anlatmadın?

-Anlatmak istedim, fakat dinlemedi bile.

-Anlaşılan çok kızmış. Ama öfkesi geçer merak etme. Sen de o zaman anlatırsın." (YÇ 105, 106)

*Küçük Kahraman*'da köylünün din adamına olan saygısından şu sözlerle bahsedilir: “Daha çok yaşlı köy adamı Mustafa Hoca dini bilgiler verir, köylüler de dikkatle onu dinlerlerdi.” (KK, 69)

*Karıncalar Savaşı*'nda -herkesin saygı gösterdiği- Karael, dua etmesini bilmeyen başka bir karıncaya rehber olur: “Tekrar çektim kolundan: -Dua etmesini bilmesen de zararı yok, gel otur benimle tekrarla. Hatta söylediklerime sadece ‘Amin’ de yeterli.” (KS, 75)

*Can'ın Hatıra Defteri*'nde imam, sosyal hayatın içinde yer alır. O, köylüleri bir araya getirir, yardımlaşmaya yönlendirir. Can, ondan şöyle bahseder:

“Diyelim ki Mahmut Amca'nın bir işi var. Bu işi tek başına yapması mümkün değil. Gidip cami imamına durumu anlatıyor.

İmam hoparlörle bütün köye ilan ediyor. “Köy halkının dikkatine! Cuma namazından sonra Mahmut Amca'nın şu işi yapılacaktır. Yardımsever halkımıza duyurulur.”

Bunu duyan köylüler cuma namazından sonra dağılmıyor. Birlikte Mahmut Amca'nın işine gidiliyor ve iş çabucak yapılıyor. Buna köyde “imece” diyorlar.” (CHD, 10)

Can ve köyün imamı arasında geçen aşağıdaki sohbet; “*Din adamı; çocukları sever, onlara şefkatle yaklaşır, onların sorularıyla dalga geçmez.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Peki hocam, fareler dindar mı ki yardımlaşıyor, diye sordum.

Gülerek saçlarımı okşadı:

-Allah onların içine yardımlaşma duygusunu koymuştur. İnsanlara ise niçin yardımlaşmaları gerektiğini anlatmıştır. Fareler bunu anlayamazlar, ama insanlar anlayabilirler.” (CHD, 12)

### **3.1.1.3. Dua Etmek**

Dua, insanı Allah'a yaklaştıran bir köprü gibidir. Dolayısıyla, dua güçlü bir inanç gerektirir. Kişi; hastalığında, dara düştüğünde, çaresiz zamanlarında Allah'tan yardım ister; mutluluğunda, başarısında Allah'a şükreder, güzelliklerin devamını yine O'ndan diler. Yavuz Bahadıroğlu da çocuk romanlarında duaya ayrı bir önem verir. İncelenen eserlerde duaya dair tespitler aşağıda örnekler eşliğinde verilmiştir.

İnsanlara yardım etmek ve onların hayır duasını almak, Memiş'in günlük hayatının bir parçasıdır, ona huzur verir: “*Memiş de yaşlı insanların yardımına koşmaktan büyük mutluluk duyardı. Onların duasını alır, gözlerinin içi gülerken eve dönerdi.*” (KK, 8)

Düşman zulmüne uğrayan köylüye göre, Allah samimiyetle edilen duaları mutlaka duyar: *“Allah görüyordu bu zulmü. Görüyordu ve duaları duyuyordu. Yanık yanık akıtılan gözyaşlarını, masumane açılan elleri boş çevirmeyecekti.”* (KK, 27)

Musa Efe, namazını bitirdikten sonra ellerini açar ve milletin kurtuluşu için şöyle dua eder:

*“-Allah’ım, yurdumu milletime bağışla. Masum Müslümanları düşmana ezdirme. Bize yurdumuzu koruyabilmemiz için kuvvet ver. Mücadele azmi ihsan et. Allah’ım, sen Müslümanların nasıl ezildiğini en iyi gören ve en iyi bilensin. Neylersen güzel eylersin. Her işinde sonsuz hikmetler vardır. Merhametin boldur. Şu Yunan belasından Türk milletini kurtar. Askerimizi başarılı eyle. Düşmana karşı dövüşenlerin kalbini azim ve cesaretle doldur. Yetimlerin, öksüzlerin, nebilerin, velilerin yüzü suyu hürmetine Rabbim...*

*Elini yüzüne sürdü. Memiş’in içi alev alev yanmaya başlamıştı. Musa Efe kendisi için hiçbir dilekte bulunmamış, sırf ordusunun zafer kazanmasını istemişti.”* (KÇ, 66)

Asker, Memiş’in babasının öldüğünü öğrenince, *“-Baban Allah’ın rahmetine kavuştu ha... İyi insandı, Allah rahmet eylesin.”* (KK, 90) diyerek dua eder.

Memiş, düşman işgalinden kurtulmak için cami minarelerinin dahi el açıp dua ettiğini düşünür: *“...Camiler minarelerini göklere yükseltmiş, kurtuluş için sanki el açıp dua ediyorlardı...”* (KK, 101)

Ali Dayı, ellerini yukarı kaldırarak ümmet-i Muhammed için şöyle dua eder: *“-Allah’ım diye inledi. Daha bu zulüm ne kadar daha devam edecek? Cezamız bitmedi mi? Kurtar Allah’ım, Ümmeti Muhammed’i kurtar.”* (KK, 122)

Adil’in annesi, evladına *“-Allah senden razı olsun yavrucuğum, verdiğim sütler helal olsun...”* (DO, 38) diyerek dua eder. Adil de *“-Allah’ım, annemi iyileştir. Allah’ım Şeref amcamı koru. Allah’ım iyi günler göster bize...”* (DO, 40), *“-Allah’ım, Şeref amcamı bize bağışla.”* (DO, 42), *“-Allah’ım, bize yardım et.”* (DO,52) sözleriyle dua eder.

Yeri geldiğinde birinin duasını almak, ondan para kazanmanın önüne geçebilir. Adil’in annesi ve doktor arasında geçen aşağıdaki diyalog, bu tercihe dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

*“-Benim de sizden beklediğim sadece budur işte. Dua edin yeter. Kiminin parası, kiminin duası derler. Sizden dua bekliyorum yalnız.*

*-Allah razı olsun!”* (DO, 70)

Orhan, çok sevdiği annesini tanıtırken beddua etmenin doğru bir şey olmadığına şöyle dikkat çeker: “Annem başka kadınlara benzemez. Hiç beddua etmez...” (KÇ, 14)

Orhan, niçin Allah’a dua ettiğini “Yağmur fazla yağınca Ayşe ile Allah’a dua ederiz. ‘Gök kuşağı musluklarını kapatsın.’ diye yalvarır dururuz.” (KÇ, 30) cümleleriyle anlatır.

Orhan, aşağıdaki örnekte Muhtar Emmi’nin kendisini dua etmeye nasıl yönlendirdiğinden de bahseder:

“Dün vedalaştım Muhtar Emmi ile. Şeker verdi bana. Ama vermeden önce Subhaneke’yi okuttu. Su gibi ezberimden okudum. Sevgiyle güldü.

-Koca adamsın, ama al bakalım şekerini, dedi. İstanbul’da dua okumayı unutma, söz mü?” (KÇ, 56)

*Köy Çocuğu* adlı eserde, insan dışındaki diğer canlıların da dua edebileceği ihtimali vurgulanır. Orhan’ın hastalanan kedisine tavsiyesi bu duruma örnek gösterilebilir: “Kötü bir şey yemişsindir. Zehir değildir yediğin. Birazdan kalkacaksın. Birazdan sıçrayıp yaramazlıklarına başlayacaksın. ‘Kediler de dua eder.’ derdi dedem. Sen de eder misin?” (KÇ, 134)

Aşağıdaki diyalogda Orhan’ın duaya ilişkin bilgilerine yer verilir:

“Orhan’ın annesi:

-Dua edelim yavrularım, Allah bize bağışlar belki.

Nasıl da unutmuşum, tabii ki dua edelim. Belki Allah bize bağışlar. Allah hiçbir duayı geri çevirmezmiş. Hakkımızda hayırlı ise kabul edermiş.

Biz hakkımızda neyin hayırlı olduğunu bilmediğimizden olur olmaz şeyler istermişiz. Ama Allah her şeyi bildiği için hayırlısı neyse onu verirmiş. Biz de istediğimiz olmadı, öyleyse duamız kabul edilmedi sanırmışız. Şakir Hocam köydeyken anlatmıştı.

-Haydi Ayşe, ellerini aç sen de!

Minik ellerini aç Ayşe! Allah çocukların duasını daha çok kabul edermiş. Kedimizin kurtulması için yalvaralım. Ya Rabbi, Büyük Allah’ım, her şeyi bilen ve gören Allah’ım, kedimizi bize bağışla!” (KÇ, 138)

Üç Kaçak Yolcu’da Adil, yaşlı bir amcanın bavulunu taşımak ister. İhtiyar da ona “-Allah razı olsun evladım, çok sağ ol.” (ÜKY, 44) diyerek dua eder.

Zeki, annesinden gizli iş çevirdiği için başına kötü olayların geldiğini düşünür. O, buna rağmen annesinin kendisi için dua edeceğini düşünür: “Annesi beddua mı etmişti acaba? Şüphesiz beddua etmezdi. Acırdı yavrusuna, ama çok üzülmüş olduğu kesindi. Belki de şimdi koyun postundan seccadesine çökmüş, işten nasır tutmuş ellerini açmış, oğlunu koruması için Allah’a dua ediyordu.” (ÜKY, 64)

Can, babaannesin nasıl dua ettiğini “... *Sonra ellerini açar, uzun uzun dua eder. Kardeşime ve bana “Âmin” dedirtir.*” (BC, 18) sözleriyle anlatır.

Aşağıdaki diyalogda, hasta ziyaretine giden Can ve arkadaşlarının nasıl dua ettiğine değinilmiştir:

“Kuru nasırlı ellerini öptük, şifalar diledik. Kadıncağız çok memnun olmuştu. Bizi sevdi ve okşadı:

-Yavrucuklarım, dedi. Benim için dua edin. Allah çocukların duasını geri çevirmez.

Üç çocuk, yer yatağının başucuna diz çöküp ellerimizi açtık: “Büyük Allah’ım, şu iyi kalpli kadına şifalar ver” diye dua ettik.” (BC, 46)

Can, arkadaşının annesinden dua aldığı için çok memnundur. Çünkü ona göre, dua etmek kadar birinden dua almak da önemlidir. Aşağıdaki diyalog bu memnuniyeti gösterir:

“-... Annen nasıl oldu?

-Birlikte dua ettiğimiz günden beri sapaşğlam oldu. Sana arkandan çok dua ediyor.

Dua almak çok hoşuma gitmişti:

-Allah kabul etsin...” (BC, 56)

Karael ve Parlakgöz kendilerine yardım eden çekirgeye “-*Allah sizden razı olsun...*” (KS, 40) diyerek dua eder.

Karael, ülkede duanın yasaklandığına inanamaz. Eserde bu durum aşağıdaki diyalogda şöyle dile getirilir:

“-Gel başarabilmek için Allah’a dua edelim.

Biraz çekindi:

-Ama ben dua etmesini bilmem ki! Kral bütün dini kuralları yasakladı. Burada ibadet etmek de yasaktır, dua etmek de...

Bu kadarını kafama sığdıramıyordum” (KS, 75)

Serdar ve askerler arasında geçen, aşağıdaki diyalog ile duaya dikkat çekilir:

“Serdar:

-Allah yardımcınız olsun.

Askerler:

-Sizin de efendim, dua ediniz. “ (UÇ, 100)

Tuhaf Çocuk, vefat eden annesini hiç unutmaz, onun ruhu için dua eder. Eserde bu durum şöyle aktarılır: “*Her adımda annesini hatırlıyor, her yerde sanki onun çok*

özlediği nurlu yüzünü görüyordu. İlk gece sabaha kadar yatağında oturup annesinin ruhu için Allah'a dua etti." (TÇ, 24)

Aşağıdaki diyalogda, Mahmut Dede'nin önderliğinde zafer için dua edilir:

"Ellerini açtı:

-Allah hepimizi Moğollar'dan korusun. Bize zafer nasip etsin!

Herkes gibi Tuhaf Çocuk da candan bir sesle:

-Amin, dedi." (TÇ, 35)

Mahmut Dede, yanlış yaptıklarını düşündüğü halde, isyan eden Müslümanlar için beddua etmez, onlara "*-Allah'ım, gafil kulların ne yaptığını bilmiyor. Sen yine de onlara acı...*" (TÇ, 52) sözleriyle dua eder.

Mustafa, vefat eden göçmen için "*Her gün kabrine gidip Fatiha okuyacağını*" ifade eder. (CHD, 53, 54)

Arif, Metin'in ölen annesi için şöyle dua eder: "*Kızmamıştı, dedi. Annen sana hiç kızmadı zaten. O çok güler yüzlü bir kadındı. Allah rahmet eylesin...*" (YÇ, 24)

Arif, Metin'in üvey annesiyle yeni bir hayata alışması için dua eder: "*İnşallah bu duruma kısa sürede alışır.*" (YÇ, 26)

Metin, annesine çok bağlıdır, bu sebeple "*... Her gün mezarını ziyaret eder, bir Fatiha okurdu.*" (YÇ, 27) Aşağıdaki diyalogda Metin, vefat eden annesiyle rüyasında dertleşir, onun duasını alır:

"-Seni çok özledim anne beni yanına alsana!

-Şimdi olmaz, her şeyin vakti var! Allah sana uzun ömür versin oğlum, dileğim budur!

....

-Allah seni korusun yavrum. Bir yere gitme evinde kal! Yakında her şey düzelecek." (YÇ,61)

Gazi Dede, şehitler için dua etmeleri hususunda torunlarını şöyle öğütler: "*Yavrularım, bu vatan binlerce insanın kanı, binlerce insanın canı pahasına kazanılmıştır. Sizi özgür yaşatmak için ölenleri hayırla anın! Onların ruhuna her zaman dua edin! Nice kanlar dökülerek kazanılan bu toprakların değerini bilin! Siz de vatanınızı canınız uğruna koruyun.*" (Vİ, 8)

Türk anası, oğlunu savaşa uğurlarken "*-Allah korusun yavrum, Allah bileğine kuvvet versin.*" (Vİ, 15) diye dua eder. Genç yiğit de aldığı hayır duasıyla huzur içinde yola

koyulur. Ayrıca askerler “... İnşallah hep birlikte vatan uğruna güzel savaşlar kazanırız.” (Vİ, 36) temennisinde bulunur, bu yönde dua ederler.

Savaşa gidemeyen kadınların vazifesi gidenler için dua etmektir. Yaşlı bir teyze, askerlere şöyle seslenir: “-Atın oğullarım! Düşmanı şehitlerimizin kanyyla sulanan güzel vatanımızdan atın! Dualarımız olduğunu gösterin! Her zaman arkanızdayız.” (YÇ,46)

*Sular Altında Bir Ülke*'de Kılıç Balığı, “Bu balinalar da dev gibi balıklar doğrusu, değil mi çocuklar? Çok da korkunçlar hem! Böylelerinin eline geçmek istemem doğrusu... Allah bizi kazadan, beladan korusun.” (SABÜ, 17) diyerek Allah'a dua eder.

### 3.1.1.4. Dinî Konularda Duyarlı Olma

Bahadıroğlu'na göre iyi bir Müslüman, dinî konulara ilgi duyar, bu yönde kendini geliştirir. Söz gelimi İslamiyet'in gerektirdikleri -namaz, oruç, zekat, hac vb.- Müslüman'ın hayatının bir parçasıdır. Bahadıroğlu, çocuk romanlarında özellikle; namaz, cami, yardımlaşma, kardeşlik ile ilgili örneklere yer verir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde konuya dair tespitler aşağıda sıralanmıştır.

Kör Musa Efe'nin “-Şu pınardan abdest alıp namazımı kılayım. Yoksa vakit geçecek.” (KK, 63) bu cümlelerinden savaş zamanında dahi namazını zamanında kılmaya özen gösterdiği anlaşılır.

Genç kızan, etrafa göz kulak olurken Kör Musa Efe, namazını eda eder. Ancak, namazdan önce mutlaka abdest alır. Genç kızan ile Kör Musa Efe arasında geçen diyalog, namaz konusuna dikkat çeker:

“-... Sen gönül hoşluğu ile namazını kıl!...

Kör Musa Efe karşılık vermedi. Gitti pınarın başına çöktü. Kollarını bileklerinin yukarısına kadar sıvadı. Candan bir besmele çekti. Abdest almaya başladı.

Kibleye dönerek namaza durdu.” (KK, 66)

*Küçük Kahraman*'da caminin özelliklerine şöyle değinilir: “Caminin birinci katı, oturma yeri olarak kullanılıyordu. Burası daha çok bir köy odası şeklindeydi. Akşam yorgun argın işinden dönen köylü buraya gelirdi. Hem yatsıyı bekler hem de iki çift laf ederdi.” (KK, 69) Örnek üzerinden caminin sadece ibadet yapılan bir yer olmadığı; aynı zamanda Müslümanların sosyal hayatının geçtiği bir mekân olduğu anlatılmıştır.

Kör Musa Efe'ye göre, Müslüman dürüst olmalıdır. O, Memiş ve arkadaşını yalan söyledikleri için azarlar: “-*Dosdoğru anlatın şunu! Müslüman'a yalan söylemek yaraşmaz... Bilmiyor muyum sanırsın? Ali Dayı'ya ben istiyorum diye dinamit ismarlayıp almışsın. Nedir bu yalanların sonu?*” (KK, 138)

Davut ve arkadaşı arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Müslümanlar kardeştir.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

“-Bana kardeşim diyorsun, dedi sevinçle.

-Elbette Müslümanlar kardeştir. Biz bu köyde birlikte büyüdük. Sen benim din kardeşimsin. “ (CR, 69)

Can, yardımlaşmak ve İslamiyet arasındaki ilişkiyi hatıra defterine şu cümlelerle yazar:

“Şehirde herkes işini ya kendisi yapar ya da işçi tutup yaptırır, öyle değil mi? Oysa köyde imece ile yaparlar. İlk gördüğümde şaşırılmışım. Dedeme sebebini sordum, güldü:

-Yardımlaşmak dinimizin emridir; dedi. Bir komşusunun başı dara düştüğünde yardımına koşmak sevaptır. Cenab-ı Allah, yardım etmeyi sevenleri sever.

Kime sorduysam hemen hemen herkes aynı şeyi söyledi. Bir karşılık beklemeden yapılan iyilikler Allah'ın hoşuna gidermiş.” ( CHD, 10)

Köy imamı, yardımlaşmak ve dindarlık arasında bir ilişki kurar. Verilen bir örnekten hareketle bu durumu şöyle açıklar:

“Olay şu: İki fare bir çöpü iki ucundan dişleyip öyle gezermiş. Bilginler bu konuyu ilginç bulmuş ve uzun süre incelemişler. Nihayet gerçeği öğrenmişler. Meğer farelerden biri körmüş. Diğer fare kör olan arkadaşına yardım edermiş.

Babam bunu anlattıktan sonra, farelerin bile yardımlaştığı bir dünyada, insanların yardımlaşmasının doğal olduğunu söyledi. Çok doğru bir yaklaşım, fakat şehirlerde neden böyle değil?

Bunun sebebini bir sohbet sırasında cami imamı açıkladı:

-Köylüler daha dindarlar. Dindar oldukları içinde yardımsever bir yapıya sahipler.

Şehirliler ise bazı sebepler yüzünden bozulmuş. Bozulunca da diğer güzel âdetlerle birlikte yardımlaşmayı da unutmuş.

-Peki hocam, fareler dindar mı ki yardımlaşıyor, diye sordum.

Gülerek saçlarını okşadı:

-Allah onların içine yardımlaşma duygusunu koymuştur. İnsanlara ise niçin yardımlaşmaları gerektiğini anlatmıştır. Fareler bunu anlayamazlar, ama insanlar anlayabilirler.” (KÇ, 11, 12)

Murat, hasta babasına bakmak için çabalar. Can da çeşitli ağır işlerde çalışarak arkadaşına destek olur. Eli, sırtı yara bere içinde eve döner. Can'ın dedesi ve babaannesi onu bu konuda uyarır. Can da kırıncı olmadan onlara gerekli cevabı



verir: “... Siz değil misiniz ‘Yardımlaşma dinimizin emridir.’ diyen? Hem dinimizin emrini yerine getirdim, hem de arkadaşına yardım ettim. Bu yüzden ellerimin ve sırtımın acısını hissetmiyorum.” (CHD, 29)

Can ve Murat’ın babası arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Dinin temeli olan namaz hastalıkta dahi terk edilmemelidir. İslamiyet, bu konuda gerekli kolaylığı sağlar.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Bu halimle nasıl kılarım?

-Dedem ‘İşaretle bile namaz kılınır.’ diyor. Ayakta duramayanlar oturarak, oturarak kılamayanlar işaretle kılabilirmiş. Dedemden nasıl kılındığını öğrenip size de öğretirim isterseniz.

Gözleri dolu dolu oldu. Titreyen bir sesle:

-İsterim, dedi. Hiç istemez olur muyum?” (CHD, 34)

Genç kızan, cemaat ile yapılan ibadetin daha makbul olduğunu bilir. Cemaatle namaz kılmanın hazzını “*Yatsı namazı için durduk. Ormanda ağaçlıklar arasında saf tutup hep birlikte namaz kıldık. Tekrar yola koyulduğumuzda daha istek doluyduk.*” (VI, 67) cümleleriyle aktarır.

Mahmut Dede’ye göre, İslamiyet vatanın bağımsızlığı için savaşmayı, imanla ölmeyi gerektirir. O, torununu bu konuda uyarır: “*Kendine gel evlat! Bizim yaptığımız farenin dağa meydan okuması gibi bir şey. Moğolları yenmek değil belki hiçbirini öldüremeyeceğiz bile. Onlar şeytandan farksız insanlar. Ama imanımızı koruyacağız, topraklarımız için vuruşacağız.*” (TÇ, 34)

Moğolların komutanı, Türk ve Moğol askerlerinin inancını kıyaslar: “... Müslümanlar sayıca az olmalarına rağmen kaleyi müdafaa ediyorlar. Korkunç bir başarı gösteriyorlar. Bizimkiler olsa çoktan kaçarlardı.” (TÇ, 37)

Orhan’ın babası, köydeki eski halıyı İstanbul’a götürmek istemez. Çünkü şehirdeki insanlardan çekinir. Orhan, bu duruma çok üzülür. Çünkü halının üzerinde Kâbe resmi vardır. O, şaşkınlığını “*Yanlışı duymuş olmalıydım. Dedemin hatırası kalır mı hiç? Kâbe resmi var onun üstünde.*” (KÇ, 31) cümleleriyle dile getirir.

Orhan, babasını bir türlü ikna edemez ve halıyla şöyle vedalaşır: “*Ah dedeciğim hac hatırası duvar halım! Çok üzgünüm seni bıraktığım için. Babama anlatamadım bir türlü. Belki bir gün gelir götürürüm seni. Yine birlikte oluruz. Sizi çok özleyeceğim, çok!*”

Romanın sonunda Orhan galip gelir, üzerinde Kâbe olan halısına kavuşur:

“Karne tatilinde köye gidince dedemin duvar halısını alır da getiririz buraya. Şu soğuk ve çıplak duvara asarız. Isınır eve benzer azıcık. Olur mu babacığım, izin verir misiniz?”

-Köye gidince, Kâbeli halıyı getirelim mi babacığım?

Ay bu kız derya! Aklımdan geçenleri okumuş mu ne? Okumuştur, yoksa sormazdı babama. Bakalım babam ne diyecek? Kalbim yine yerinden fırlamaya hazır.

-Olur kızım, getiririz. Mademki istiyorsunuz getiririz. Ben de özledim her şeyi.” (KÇ, 142, 143)

Orhan, ailesinin namaza verdiği önemi şöyle anlatır: “*Annem hep ezanla birlikte kalkardı. Burada da kalkacaktır. Namazını hiç geçirmez annem. Babam da kılar, ama bazen yorgunluktan uyuyakalır. Sonra da kızar anneme “Niye uyandırmadın beni?” diye. “Çok uğraştım, ama uyanmadın” der annem de. Babam kılmadığı namazı kaza eder.*” (KÇ, 110)

Korucu Hamdi, hem çalışkandır hem de dinî konularda duyarlıdır: “*Korucu Hamdi sabahın köründe iki öküzünü kağrı arabasına koşmuş ve tarlasının yoluna düşmüştü. Niyeti o gün tarlanın tamamını sürmekti. Yakında buğday ekecekti. Öğleye kadar dinlenmeden çalıştı. Sonra oracıkta namazını kılıp yemeğini yemek üzere uzun kavak ağacının gölgesine çekildi.*” (DO, 52, 53)

İslamiyet’e göre kadınlar, saçlarını görünmeyecek şekilde örtmelidir. Metin, annesini tanıtırken bunu özellikle vurgular: “*Uzun ve zayıftı. Üstelik saçları da görünüyordu. Annesinin saçının teli bile görünmezdi. Oyahlı yazmasını iyice sardı başına.*” (YÇ, 32)

### 3.1.1.5. İmanlı Olma

Bu bölümde; kadere, kitaplara, ahiret gününe ve meleklerle imana dair örneklerle yer verilecektir.

#### 3.1.1.5.1. Kadere İnanmak

Yavuz Bahadıroğlu, çocuk romanlarında “*Hedeflerinizi gönülden arzular ve çalışırsanız, gerçekleştirebilirsiniz.*” mesajını verir. Bu arada yazarın eserlerinde dikkat ettiği bir başka husus ise şudur: “*Bazı şeyler vardır ki, onları değiştirmek asla mümkün değildir. İnsan, bunları bilmeli ve başına gelenleri Allah’ın takdir ettiği şekliyle kabullenmelidir.*” Çalışma kapsamında incelenen eserlerde kadere imana ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda örneklendirilerek verilmiştir.

Kılıç Balığı, insanların balıkları avlamalarına üzülmez. Çünkü ona göre, bu Allah'ın takdiridir. O, insanlara şöyle seslenir: *“Biraz da zalimsiniz galiba! Bizi yakalayıp yakalayıp mideye indirirsiniz değil mi? Yok yok, üzülmeysin öyle; elbette yiyeceksiniz. Bizi de Allah bunun için yarattı. Biliyorsunuz dünyada herkesin bir görevi var. Bizim görevlerimizden biri de insanlara gıda olmak. Bu böyle geldi.”* (SABÜ, 8)

Hamsinin kaderi diğer balıklardan biraz farklıdır. Kılıç, hamsinin kaderini *“Bütün balıklar hamsinin peşindedir. Canını kurtarmak için top olur, sahile vurur. İşte o zaman da insanların kurduğu ağlara dolar. Ne yaparsın, onun da kaderi bu işte!”* (SABÜ, 8, 9) cümleleriyle izah eder.

*Yaramaz Ayı Zirzop* adlı romanda (YAZ, 40), yavru ayı tarafından kaçırılıp mağaraya götürülen Şeref, hiç kıpırdamadan bekler. Ayı yavrusunun, kendisini yemek için kaçırdığına inanır, kaderine razı olur.

Sadece insanların değil, diğer canlıların da bir kaderi vardır. Bu sefer de *Yaramaz Ayı Zirzop*, kaderine razı olur: *“... Bu cin akıllı insanları nasılsa yenemeyeceğini anlamış, kaderine razı olmuştu.”* (YAZ, 58)

Memiş'in annesi, yaşadıkları sıkıntıyı kaderle ilişkilendirir: *“Yavrum, Memiş'im, bu kötü günleri de mi görecektik yavrum? Kaderimiz böyleymiş işte!”* (KK, 77) Memiş de *“... Her zaman hür kalacağımızı; vatanımızda hür öleceğimizi sanıyordum. Kader ağlarını başka türlü örüyormuş meğer...”* (KK, 85) cümleleriyle işgali kaderle ilişkilendirir.

İşgal güçlerinin eline geçen Karael, onların karşısında eğilmez, onlar yerine kaderine teslim olmayı tercih eder: *“Bunun acısını benden çıkaracağı benziyordu. Gözlerimi kapadım. Kadere teslim olmaktan başka çare yoktu. -Öldür ne duruyorsun, diye bağırdım.”* (KS, 48)

Kendisini kaçırarlara bir türlü söz geçiremeyen Serdar, sonunda kaderine boyun eğer: *“Ben Volkan değilim, anlamıyor musunuz? Benim adım Serdar diye avazı çıktığı kadar bağırarak geldi içinden. Ama artık bunun bir faydası olmayacaktı. Kadere boyun eğmekten başka çaresi yoktu.”* (UÇ, 78)

İkiz kardeşler Ahmet ile Mehmet arasında geçen aşağıdaki diyalog, kaderin değiştirilemeyeceği gerçeğini vurgular:

-Bilgiçlik taslama şimdiden! Anladık kamara buranın adı! Sen aklında tutmaya bak bu ismi... Ben nasılsa denizci olmayacağım.

-O belli olmaz, kaderi önüne kim geçebilir ki? “ (HY, 15)

Ölüm döşeginde olan Tuhaf Çocuk'un annesi, oğluna şöyle nasihat verir: “*Üzülme oğlum Allah'ın dediği olur. O, büyüklerin büyüğü, sultanların sultanıdır. O her şeyi en iyi bilen ve en iyi görendir. Canı veren de O'dur, alan da O'dur. Kadere karşı gelinmez. Benim için dua et!*” (TÇ, 18)

Mahmut Dede, “*Seni bilge yapacaktım... Ama ne yazık ki kader asker olmanı istiyor.*” (TÇ, 42) cümleleriyle kader gerçeğine dikkat çeker. Cengiz Han'ın eline geçen Tuhaf Çocuk, yine kaderine razı olur: “*Tuhaf Çocuk söylenenleri anlamamakla birlikte hiç de iyi şeyler söylenmediğini sezmişti. Kaderine boyun eğmekten başka çaresi olmadığını bildiği için direnmedi...*” (TÇ, 59)

### 3.1.1.5.2. Kitaplara İnanmak

Yavuz Bahadıroğlu, kitaplara iman noktasında Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm üzerinde durur. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde kitaplara imana ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda örnekler eşliğinde sıralanmıştır.

Hâl ve hareketleriyle çevrelerine örnek olan din adamları genellikle Kur'ân-ı Kerîm okur. Metin, çok sevdiği hocasından “*Mevlit Hoca her zamanki gibi Kur'ân okuyor olmalıydı.*” (YÇ, 77) cümlesiyle bahseder. Başka bir gün camiye gittiğinde yine “*Mevlit Hoca'yı bir sandalyeye oturmuş, Kur'ân-ı Kerîm okurken bulur.*” (YÇ, 104)

Ölen bir kişinin ardından Kur'ân okumak, onun ruhuna fayda sağlar. Can ve dedesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, bu mesajı verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Dedem gerçekten çok önemli bilgiler vermişti. İhtiyar göçmen için kabir azabı olmaması için dua etmek istedim.

-İhtiyar göçmenin ruhuna Kur'ân okursam bir faydası olur mu?

-Tabi ki olur. Eğer onu seviyorsan ruhuna Kur'ân okumalısın.” (CHD, 55)

İmam, Tuhaf Çocuk'un ölen annesinin ardından Kur'ân okur. Eserde küçük çocuğun Allah'ın sözlerinden nasıl etkilendiğine şöyle değinilir: “*Toprak, mezara örtülürken onu orada tutmadılar. İmam Efendi Kur'ân okumaya başladı. Tuhaf Çocuk kendinden geçercesine bu güzel sestem Allah'ın kelamı olduğunu bildiği sözleri dinledi.*” (TÇ, 23)

Ali Dayı'nın Kur'ân-ı Kerîm'i nasıl okuduğu ve Memiş'in onu dinleme şekli aşağıdaki örnekte anlatılmıştır:

“Karıya yaklaşınca içli içli Kur’ân okuduğunu duydu. Ali Dayı he zaman böyleydi. Seccadesini odanın tahta zeminine serer, dizleri üstüne otururdu. Sonra da yüksek ve yanık bir sesle Kur’ân okurdu.

Doğrusu yaşına rağmen sesi çok güzeldi. Memiş bu sesi dinlemekten hiç bıkmazdı. Dinlerken derin nefes alarak ihtiyarın ağzından dökülen ayetlerin ahengine kendini kaptırırdı.

Ali Dayı Kur’ân okumaya ara vermeden, yan gözle gelene baktı. Memiş’i görünce yüzünde bir tebessüm belirdi. Belli ki Memiş’i özlemişti.

Okuduğu sayfayı bitirip duasını yaptı. Kur’ân-ı üç kere öpüp başına koydu. Daha sonra duvardaki rafa saygılı bir tavırla bıraktı.” (KK, 89)

Kasım, Kur’ân-ı Kerîm’in üstüne yemin ederek Kuva-yi Milliye’ye katılır:

*“Abdest alıp tekrar Hamdi Efe’nin yanına geldim. Sağ elimi Kur’ân’ın üstüne bastırdı. Vatanın bağımsızlığı uğruna her türlü fedakârlığı yapacağıma yemin ettirdi.”* (VÇ, 36)

### 3.1.1.5.3. Ahiret Gününe İnanmak

Yavuz Bahadıroğlu, çocuk romanlarında ahiret hayatından çocukların anlayacağı dilde bahseder. Eserlerde, kıyamet gününde hesap verildikten sonra, iyi amele sahip kişilerin cennete gireceği hususu özellikle vurgulanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda cennet, cehennem ve kıyamete inanmaya ilişkin tespitler şöyle sıralanabilir.

Orhan, dedesinin ölümünü nasıl kabullendiğini şöyle anlatır: *“Öyle seviyordum ki dedemi, vefat ettiğinde çok ağladım! Daha sonra babam her şeyi anlattı. Bir gün biz de ölecek ve dedemle tekrar birlikte olacaktık. O zaman ağlamayı kestim.”* (KÇ, 12) Görüldüğü üzere, öbür âlemde insanların bir araya geleceği düşüncesi Orhan’ı rahatlatmıştır.

Orhan’a göre, cennet çok ihtişamlıdır. Onun çok sevdiği bahçesi, sadece cennetten bir köşe olabilir. Kahramanın ağzından cennet, *“Bahçemiz cennetten bir köşe gibidir. Cenneti de bana küçükken dedem anlatmıştı. Bahçemizden kat kat güzelmış.”* (KÇ, 13) cümleleriyle anlatılır.

Can, babaannesini cennet kuşuna benzeterek tanıtır: *“Babaanneme gelince: Bu yaşlı kadın sanki bir cennet kuşudur. Günün yarısını seccadede, yarsını da yataкта geçirir. Ev işlerine yardım edemeyecek kadar ihtiyardır. Beni ve kardeşimi canı gibi sever.”* (BC, 16)

Âhiret hayatı, Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında doğal bir gerçeklik olarak yer alır. Nitekim aşağıdaki diyalogda Saide Nine ile Tuhaf Çocuk'un annesinin helâlleşmeleri doğrudan âhiret hayatına olan inançlarıyla ilgilidir:

“Tuhaf Çocuk'un annesi bunu görünce çok duygulandı:

-Saide Nineciğim, seni çok yoruyoruz, dedi. Allah razı olsun senden, hakkını nasıl ödeyeceğim!

Saide Nine sevgi dolu gözlerle Tuhaf Çocuk'a baktıktan sonra hasta kadına döndü:

-Ahiret hakkım helal olsun kızım, dedi. Sen hastasın ben yapıyorum. Yarın ben hasta olunca da sen yaparsın. Komşuluk dediğin böyle olur.” (TÇ, 15)

Görüldüğü üzere kahramanlar, ahiret inançlarından ötürü birbirlerinden helâllik alma ihtiyacı duymuşlardır.

Can'ın Hatıra Defteri'nde, cennetle mükâfatlandırılmanın ve cehennemle cezalandırılmanın ipuçları verilir:

“-Çok pişmanım biliyor musun? Sağlıklıyken ibadet etmediğim için çok pişmanım.

Yüzüme baktı acı acı gülümsedi:

-Benim pişmanlığım öldükten sonra “Bizi tekrar dünyaya gönder Allah'ım. O zaman bol bol ibadet edeceğiz, emrinden dışarı çıkmayacağız” diye yalvaran ruhların pişmanlığına benziyor. Yani iş işten geçti.

O anda onun haline acıdım.

-Geçenlerde imam amca “İş işten hiçbir zaman geçmez” diyordu amca. Tövbe kapısının kıyamete kadar açık olduğunu söylüyordu. Siz tövbe edin ve tövbenizi tutun yeter ki... Bundan sonra namazını kılmaya çalışın.” (CHD, 34)

Can'ın dedesi, vefat eden ihtiyar göçmenin cennette gitmesini temenni eder:

“Savaşta yaralanmış, sonra esir düşmüş. Bunun karşılığını görür ve inşallah cennete gider.” (CHD, 54)

### 3.1.1.5.4. Meleklerle İnanmak

Çalışma kapsamında incelenen eserlerde, diğer dinî hassasiyetlere ve inançlara nazaran *meleklerle iman* değerine ilişkin daha az sayıda örneğe rastlanmıştır. Yazarın soyut olan bu kavramı somutlaştırma yoluyla çocuklara aktarmayı uygun gördüğü söylenebilir. Bahsi geçen örnekler şöyle sıralanabilir:

Metin, ölen annesiyle melekler sayesinde iletişim kurabileceğine inanır:

“Annesi hissetmez olur muydu? Ölü bile olsa oğlunun sesini mutlaka duyardı. Melekler duyururdu ona. Namazımı hiç kazaya bırakmayan annesine götürürdü melekler.” (YÇ, 41)

Köyden kasabaya taşınan Adil; yardımseverliği, çalışkanlığı, dürüstlüğü ile kasabalının gönlünü kazanır. Komşuları onu iyilik meleğine benzetir: “*Kasabadaki komşuları da Adil’i sevmişlerdi. Hele bir Saime teyze vardı ki Adil’i her gördüğünde kucaklar, sever: -Sen mahallemize iyilik meleği olarak geldin, diyerek başını okşardı.*” (DO, 38)

Memiş’in annesi, oğlunun yüzünü meleklerin yüzüne benzetir: “*Yok yavrum, hiç acımıyor. Hele seni gördüm ya benim melek yüzlü Memiş’im. Meğer ne cesurmuşsun sen! Bizim yapmak isteyip de yapamadığımızı, bir anda yaptın.*” (KK, 80)

### 3.1.1.6. Ölüm Gerçeğinin Farkında Olma

Kur’ân-ı Kerîm’in Ankebût sûresinin 57. âyet-i kerîmesinde “*Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz.*” denmektedir. Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere ölümsüz hiçbir canlı yoktur. İyi bir Müslüman’dan bu gerçeğin farkında olması beklenir. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında ölüm hakikatini kavratmaya yönelik örnekler verir. Söz gelimi eserlere göre ölüm; iman sahibi ve iyi yürekli kişiler için ürkütücü bir şey değildir, aksine insanı cennete yaklaştıran önemli bir adımdır.

Adil, ölüm ve kaza sözcüklerini birbiriyle ilişkilendirir. Çünkü bir süre önce komşusu kaza geçirmiş ve ölmüştür. Babasının kaza geçirdiği haberini alan Adil’in tepkisinden şöyle bahsedilir: “*Adil ancak “kaza” kelimesine dikkat etmişti. Bu kelimedden korkuyordu. Birkaç ay evvel Hatice teyzenin oğlu Cemil bisikletiyle giderken kaza geçirmiş ve bir daha dünyaya geri dönmemişti. Bir tabutun içine koyup mezarlığa götürmüşlerdi onu. Koca bir çukur açıp içine koymuşlar, üstüne de toprakla kapamışlardı.*” (DO, 10)

Ölüm her yaştan insanın başına gelebilir. Adil’in babası öleceğini anlar ve aklından şunları geçirir: “*Bir gün gelip öleceğine mutlaka inanıyordu, ama bunun bu kadar erken olacağını sanmıyordu. Ne var ki ömrü bitmişti. Köye döneceği sırada deli gibi ilerleyen bir arabanın altında kalıp ağır yaralanmıştı.*” (DO, 12, 13)

Ölen kişinin ardından söylenen kalıplaşmış söz grupları vardır. Doktor, Adil ve annesine “*Başımız sağ olsun.*” (DO, 21) diyerek hastanın öldüğünü ifade eder. Babasının ölüm haberini alan Adil’in tepkisi ise şöyle olur: “*Koridora çıktılar. Fakat Adil artık hıçkırarak ağlıyordu. İlk defa çok sevdiği biri elinden gidiyordu.*” (DO, 22) Bu ölüm, Adil’in hayatında köklü değişikliklere sebep olur. O artık babasının geri gelmeyeceğini anlamıştır. Aşağıda Adil’in babasının yokluğuna alışma süreci özetlenmiştir.

“Adil her gün evin bahçesine çıkar, sanki babasının işten dönüp kendisini kucaklamasını beklerdi. Ama ne kadar beklese de babası dönmüyordu. Ölüm nihayet onu da almıştı. Artık ne çikolata getiren vardı, ne de kumbarasına para atan. Hatta kumbarasını bile açmışlar, babasının ölüm masraflarını karşılamak için kullanmışlardı.” (DO, 23)

Adil’in annesi de yaşananlardan çok etkilenir. Ancak o, ölüm ile ilgili gerçeği çok iyi bilmektedir: “*Annesi de o halde idi. O da günlerce, hatta haftalarca ağlamış, yememiş, içmemişti. Ama ölenle ölmeyeceğini biliyordu.*” (DO, 24)

Adil’e sahip çıkan Şeref amcası da bir kaza neticesinde hayatını kaybeder. Adil, bu ölüm karşısında daha metanetli davranır: “*Evet Şeref amcası gelmişti. Ama ne var ki o artık ruhlar âleminde kanat çırpıyordu. Bir gün önce canlı olarak çıktığı evine şimdi cansız olarak dönmüştü.*” (DO, 44)

Adil’in Şeref amcası oldukça zengindir. Tabutunun üstündeki kumaş da oldukça gösterişlidir. Ama ne var ki Şeref amcası tıpkı babası gibi mezarlığa taşınmıştır: “*Şeref amcasını allı-pullu bir tabutun içine yatırmışlar, üzeri yazılı yeşil bir kumaş örtterek eller üstünde mezarlığa taşımışlardı.*” (DO, 44)

Tuhaf Çocuk, annesinin öleceğini hiç aklına getirmemiştir: “*Tuhaf Çocuk daha önce hiç ölmek üzere olan bir insan görmemişti. Annesinin ölebileceğini ise bir kere bile aklına getirmemişti.*” (TÇ, 19) Bununla birlikte ölüm gerçeğinin de farkındadır: “*Ne var ki ölümün bir gerçek olduğunu çok iyi biliyordu! Son zamanlarda şehre o kadar çok ölüm haberi geliyordu ki artık buna da alışmıştı.*” (TÇ, 19) Annesinin ölümü Tuhaf Çocuk’u derinden etkiler: “*Gerçeği anlayınca içi burkuldu. Demek annesi ölmüştü! O çok sevdiği varlık artık yoktu demek... Dünyada yapayalnız kalmıştı.*” (TÇ, 22)

Tuhaf Çocuk, annesinin ölüm merasiminden de çok etkilenir: “*Annesinin ölümü onu çok sarsar. Cenaze namazının kılınmasını ve mezara indirilmesini öylece seyreder.*” (TÇ, 23) Mezarlıkta okunan Kur’ân, Tuhaf Çocuk’u biraz olsun rahatlatır: “*Toprak, mezara örtülürken onu orada tutmadılar. İmam Efendi Kur’ân okumaya başladı. Tuhaf Çocuk kendinden geçercesine bu güzel sesteki Allah’ın kelamı olduğunu bildiği sözleri dinledi.*” (TÇ, 23)

Karael, yararlı askerin ölüm anını şöyle anlatır: “*Sesi gittikçe zayıfladı, gittikçe söndü ve artık duyulmaz oldu. Bir kasıldı, başı yana düşmüştü. Ölmüştü artık. Gözlerimden süzülen iki damla yaş üstüne düştü. Yaralı vücudunu yıkayarak yere döküldü. Cansız vücuduna bir fındık yaprağı attım.*” (KS, 46)

Davut’un arkadaşı, ölüm korkusunun ne demek olduğunu “*Terden sıırılsıklam halde bekliyordum. Az sonra her şey bitmiş olacaktı. Robotun çengelleri gırtlığımı sıkacak ve...*”



*Hayatım boyunca böyle bir korku yaşadığımı hatırlamıyordum. ‘Ölüm korkusu demek ki böyle oluyormuş’ dedim içimden.” (CR, 31) cümleleriyle anlatır.*

Davut’un arkadaşı, ölüm korkusunun kendisi üzerinde bıraktığı etkiyi *“Bilmem ki o durumda, korkuyla sadece annemi düşündüğümü hatırlıyorum. Ölüm korkusu ile bir daha sözünden dışarı çıkmamaya kendi kendime söz verdim.” (CR, 34) cümleleriyle açıklar.*

Orhan, *“Öyle seviyordum ki dedemi, vefat ettiğinde çok ağladım! Daha sonra babam her şeyi anlattı. Bir gün biz de ölecek ve dedemle tekrar birlikte olacaktıyız. O zaman ağlamayı kestim.” (KÇ, 12) cümleleriyle ölüm sonrasındaki hayata vurgu yapar.*

Metin, sık sık annesinin mezarına gidip onu ziyaret eder, onunla dertleşir: *“Sıkıntılı zamanlarında mezarı başında annesiyle konuşuyordu. Onun öldüğünü biliyordu. Ama yine de böyle yaparak onunla konuştuğunu düşünüp rahatladığını hissediyordu.” (YÇ, 28) Annesinden ayrılmak Metin’e çok zor gelir. Ne var ki sürekli mezarlıkta kalamayacağını da bilmektedir. , Eserde onun iç dünyası şöyle tasvir edilir: “Mezarlıkta kalamazdı ya! Etrafa bakındı. Servilerin arkadaşı hışırtısı hoşuna gitti. Mezar taşları birbirine yaslanmış, sanki taşlar da derin bir uykuya yatmıştı. Tıpkı annesi gibi...” (YÇ, 38) Metin, toprağın altında yatan annesinin durumunu da sorgular: “Toprağı avuçladı. Toprak soğuktu. Annesi üşüyor muydu acaba içinde? Ölüler üşümezdi ki! Annesinin mezarında bulunmak, korkusunu oldukça hafifletti. Yalnız sayılmazdı. Anneciğinin yanı başındaydı.” (YÇ, 39) Metin, önce mezarlıktan korkar; fakat sonra bu korkusunun yersiz olduğunu düşünür: “Az ileride dedesi yatıyordu. Biraz daha ileride iki aylıkken ölen kardeşinin mezarı vardı. Sağda Arif amcası, ileride bir hafta önce ölen Mustafa Dayı yatıyordu. Korkacak bir şey yok demekti. Tanıdıklarının arasındaydı” (KÇ, 40) Mezarlıkta üşümeye başlayan Metin, annesinin de üşüyüp üşümediğini merak eder ve şu sonuca ulaşır:*

*“Ne mümkün! Toprak daha beter soğuktu. İçi nasıldı acaba? Sıcak mıydı, soğuk muydu? Annesi acaba bu soğukta üşüyor muydu? Ninesine göre soğuk değildi. ‘Ölüler üşümez diyordu ninesi. Soğuk olmadığından mı? Yoksa ölüler bir şey hissetmediklerinden miydi acaba? Annesi hissetmez olur muydu? Ölü bile olsa oğlunun sesini mutlaka duyardı. Melekler duyururdu ona. Namazını hiç kazaya bırakmayan annesine sesini götürürdü melekler.” (YÇ, 43)*

Metin, rüyasında annesine *“Seni çok özledim anne, beni yanına alsana!” (YÇ, 61) der. Annesinin cevabı ise şöyledir: “-Şimdi olmaz, her şeyin vakti var! Allah sana uzun ömür versin oğlum, dileğim budur!” (YÇ, 61) Metin, ölümden hiç korkmaz. Çünkü Mevlit Hoca, Metin’in de şahit olduğu bir konuşmasında ölümü köylüye şöyle izah etmiştir:*

*“Ölüm Metin için hiç de korkunç bir durum değildi. Annesine kavuşmanın bir yoluydu. Hem Mevlit Hoca’nın anlattıkları da vardı. Mevlit Hoca bir gün caminin bahçesinde konuşurlarken bu konuya da değinmişti: “Ölüm yok olmak değildir.*

Ebedi yerimize gitmektir. Göç gibidir oğlum, bir yerden bir yere gitmek gibidir ölüm... “ demişti.” (YÇ, 72)

Can, ihtiyar göçmenin yıkanıp kefenlenmesinden, toprağa verilmesine kadar olan süreci izler. Bu ölüm, onu hayatın gelip geçiciliği üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Aşağıda, Can’ın yaşadıklarına ve düşüncelerine yer verilmiştir:

“Yıkayıp kefenlendikten sonra tabuta koydular. Tabutu camiye getirip musalla taşının üzerine yerleştirdiler. Bir gün hepimiz oraya uzanacağız. Ama ne dense o anda o taşın üstüne yatana ağlıyoruz? Düşünsek kendimize ağlamamız gerekir.” (CHD, 53)

“Cenaze namazını kıldık ve onu toprağa verdik. Mezara baktım. Hiç de ürkütücü değildi. Toprak ana bir sevgiliyi kucaklamak ister gibiydi.” (CHD, 54)

Can, ihtiyar göçmeni toprağa verdikten sonraki kısmı düşünür durur. Altından kalkamayacağını anlayınca dedesine sormaya karar verir:

“-İhtiyar göçmene ne olacak dedeciğim?

Başımı okşadı:

-İyi tanımamışsınız onu, dedi. Savaşta yaralanmış, sonra esir düşmüş. Bunun karşılığını görür ve inşallah cennete gider.

-Cennete gidene kadar ne olacak?

-Allah’ın emirlerine uyanlar ve yasaklarından sakınanlar için ölüm sadece yer değişikliğidir, dedi. Askerden terhis olmaya benzer. Görev biter ve Allah’ın huzuruna çıkılır. İyi insanlar için kabir bir gül bahçesi gibi açılır. Kötüler için ise bir akrebin ağzına döner, eziyet verir. Bu eziyete kabir azabı denir.” (CHD, 55)

Aşağıdaki diyalog, “*Ölen tanıdıklarımızın ruhu için Kur’ân-ı Kerîm okumalıyız.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Odama çekildim. Kur’ân’ı aldım ve okudum. Gece yatıncaya kadar aralıksız Kur’ân okudum. Geç saatlerde yatağa girdim. Gece rüyamda ihtiyar göçmeni gördüm. Bana teşekkür etti. Gönderdiğim hediye bohçasını aldığımı, çok memnun olduğunu söyledi.

-Ne hediyesi, diye sordum.

-Gülümsedi:

-Kur’ân, dedi.

O günden beridir tüm ölülerimizin ruhuna Kur’ân okuyorum.” (CHD, 55)

### 3.1.1.7. Tevazu (Alçak gönüllülük)

Allah, gurur ve kibri Müslümanlara yasaklamış, Kur’ân-ı Kerîm’de geçen aşağıdaki âyetler vasıtasıyla kullarına tevazu sahibi olmayı emretmiştir:

“Şüphe yok ki Allah, onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları hiç sevmez.” (Kur’ân-ı Kerîm, 16/23)

“Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.” (Kur’ân-ı Kerîm, 17/37)

“Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme’ Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüngeyi sevmez.” (Kur’ân-ı Kerîm, 31/18)

“Yürüyüşünde tabî ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!” (Kur’ân-ı Kerîm, 31/19)

Görüldüğü üzere İslam dinine göre böbürlenmek, insanları küçümsemek günah kabul edilir. Yaman’a (2012: 236) göre de “Alçakgönüllülük, sağlam karakterli olmanın ilk şartıdır. Bu özelliğe sahip bireyler, diğer bütün değere de davetiye çıkarmış olurlar. Unutmayalım ki ‘kırılmaktansa, eğilme yeğdir.’ Saygıyla eğilebilenler, toprağa daha yakın olmakla, *fitrata dönmüş olurlar.*” Dolayısıyla tevazu sahibi kişiler, gurur ve kibri bir kenara bırakır, insan ilişkilerinde sevgi ve hoşgörüyü temel alır. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde tevazuya dikkat çekildiği, bu yönde mesajlar verildiği görülür. Tevazu değerine yönelik tespitler ilgili örnekler eşliğinde aşağıda verilmiştir.

Adil, “Size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum Doktor amca. O kadar iyiliğiniz geçti ki bize.” (DO, 71) cümleleriyle doktora olan minnetini izah etmeye çalışır. Doktor, parmağını Adil’in yüzüne doğru sallayarak “Anlaşmamızı unutma. Sadece dua edecektiniz. Başkaca bir şey istemiyorum. Teşekkür de kalsın. Bana duanız yeter.” (DO, 71, 72) cümleleriyle övülmek istemediğini belirtir.

Kılıç, Mini’nin gururlu hâinden şöyle bahseder: “Bizim Mini’yi görmeliydiniz çocuklar! O ne havalı hareketti öyle! Kasım kasım kasılmıştı.” (SABÜ, 48) Anlaşılacağı üzere Kılıç, bu durumdan hiç hoşlanmaz ve onu uyarmak ister: “Gururlanma Mini. Gurur başa büyük belalar açar.” (SABÜ, 48) Mini de hatasını anlar, “Özür dilerim.” (SABÜ, 48) diye fısıldar.

Puma, Kılıç’ın yanına gelerek hafif, titrek bir sesle; “Teşekkür ederim Kılıç. Hayatımı kurtardın.” (SABÜ, 73) der. Kılıç ise “Teşekkür etmene gerek yok. Ben görevimi yaptım.” (SABÜ, 73) cümleleriyle -gururlanmadan- karşılık verir.

Zirzop’un annesi, tevazu sahibi olmayı yavrusuna şöyle öğütler: “Böyle düşünme yavrum! Kendine çok güvenir ve gurura kapılırsan daha çok başarısız olursun. Sana son anne öğüdüm: insanlardan her zaman uzak dur! Bunu kafana iyice sok! sonra çok faydasını görürsün.” (YAZ, 10)

Memiş, vatanını kurtarmak için var gücüyle mücadele eder. Onun için Allah’ın rızası ve vatanın kurtulması her şeyden önce gelir. Başarılarından dolayı

asla gururlanmaz. Bütün yaşananların tanığı Kör Musa Efe, *“Tevazu sahibi olmak önemlidir, ancak topluma örnek olabilecek davranışların anlatılmasında fayda vardır.”* düşüncesinden hareketle Memiş ile ilgili şu kararı alır: *“Aslan yüreklisin sen be, dedi. Aslan yüreklisin Memiş. Sana aslan yürekli Memiş diyeceğim bundan sonra. Adını her yana yayacağım. Hikâyeni her tarafta anlatacağım. Ne çocuklar yetişiyor memlekette görsünler! Görsünler de ibret alsınlar...”* (KK, 63)

Can ve Murat arasında geçen aşağıdaki diyalog, tevazu değerine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Çok teşekkür ederim, diye fısıldadı. Bu mutluluğu sana borçluyum.

Ben de onu sıkı sıkıya kucakladım:

-Bana hiçbir şey borçlu değilsin kardeşim. Aksine benim sana borcum var. Sen bana alın teri ile para kazanmayı öğrettin:

Gözlerinin içine baktım:

-Evet sen, diye devam ettim. Yardım etmenin zevkini de senden öğrendim. İstersen daha bir düzüne sebep sayabilirim.

Yüzü kızarmıştı. Övülmekten hoşlanmadığını biliyordum. Ama bir türlü övmekten kendimi alamıyordum.

-Sen arkadaşların en iyisisin. Baban için nasıl çırpındığını görmeseydim aklım başıma gelmeyecekti.

Beni duymamak için dışarı kaçtı.” (CHD, 35)

Serdar, şehzade ilan edilir; ancak tevazuyu elden bırakmaz: *“Ne olur benimle efendim diye konuşmayınız! Hem Şehzadem de demeyiniz! Adımla çağrınız beni, sadece Serdar deyiniz.”* (UÇ, 22)

### 3.1.1.8. Merhamet

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) merhamet, *“Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acı.”* anlamıyla açıklanmaktadır. Bu durumda merhamet; yardımlaşmayı, empati kurmayı, şefkatli olmayı gerektirir. İslam dini de merhametli olmayı emreder. Zira İslam Peygamberi *“Hz. Muhammed âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir.”* (Kur’ân-ı Kerîm, 21/107) Merhamet çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilir. Söz gelimi iyi bir Müslüman’dan kadınlara, yaşlılara, çocuklara, kimsesizlere, acizlere, yoksullara vb. merhametli olması beklenir. Bahadıroğlu da merhameti; aile bireylerinin birbirine, yöneticilerin halka, zenginlerin fakire, insanların hayvanlara merhameti olmak üzere çok yönlü bakış

açısıyla ele almıştır. Çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarında merhamet değeri ile ilgili tespitler aşağıda verilmiştir.

Eczacı Şeref Bey, Adil'in başına gelenleri öğrenince çok üzülür. Onun da öksüz bir oğlu vardır. Eğer o, Adil'e merhamet ederse Allah da ona merhamet edecektir. Bu nedenle çocuğa iş verir, hasta annesinin bakım masraflarını üstlenir. Ayrıca onlara kalacakları bir yer temin etmek ister. Annesini ikna etmesi için de Adil'i şöyle tembihler: *"Pekâlâ yavrum. Git şimdi. Bunları annene söyle. Buraya gelemeye razı et onu. Annenin çok iyi bakılması lazım. Senin için yaşaması lazım. Senin için yaşamalı o. İsterseniz buraya yakın eve yerleştiririm sizi."* (DO, 34)

Korucu, Adil'in evinin yıkıldığını görünce şöyle hisseder: *"İhtiyar biliyordu zaten. Ne zamandır onarılmayan ev geçenki fırtınaya dayanamayarak çökmüştü. Çöktüğü ile bıraksalar iyiydi. Tahtalarını, kiremitlerini, tuğlalarını çalmışlardı. Bunu hatırlayınca içi acı ile burkuldu. O da ağlamaklı oldu."* (DO, 54) Sonra da Adil ve annesine merhamet ederek kendi evine davet eder.

Doktor Olacağım'da *"Merhamet, bazen kendi haklarımızdan vazgeçmeyi gerektirir."* mesajı şu örnek üzerinden verilir: *"Doktorun muayenehanesi oldukça kalabalıktı. Namını duyanlar civar köy ve kasabalardan akın akın gelmişlerdi. Fakat Adil'in yaşlı gözlerini, annesinin solgun yüzünü görünce acıdılar. Sralarını onlara verdiler."* (DO, 60)

Karael, *"İnsanoğullarından kendinizi sakınınız. Bastıkları yerlere dikkat etmedikleri için hem başlarına türlü cezalar gelir, hem de bizi ezerler. Hele insanların çocukları daha da dikkatsizdir. Bazıları gerçekten çok merhametsiz oluyor. Şu yanımızdaki bahçeye bir gün yanlılıkla girecek oldum, az daha sağ çıkamıyordum."* (KS, 8, 9) cümleleriyle *"Kendinizden daha güçsüzlere merhamet edin."* mesajını iletmeye çalışır.

Karael, savaşta yaralananları bırakıp kaçmaz, onlara merhamet eder: *"Ne yapabiliriz? Bir süre düşündük. Daha ince vücudu olan birini bulmaktan başka çare yoktu. İyi ama bu zavallıları böyle ölüme mi terk edecektik? Bir çare bulmamız gerekiyordu."* (KS, 35)

Karael merhamet sahibidir: *"Etrafım karınca kaynıyordu. Ben de onlarla birlikte gitmek istiyordum. Fakat yaralıları bırakmaya gönlüm razı olmuyordu."* (KS, 47) Karael, kralın oyuncuğı hâline gelen karıncalara da merhamet eder. Onları kurtarmak için canını ortaya koyar: *"Ölümden korkmuyordum. Ama bir süre daha yaşarsam bu zavallılara bir yardımın dokunabileceğini düşünüyordum. Belki zalim Kral'ın elinden onları kurtarabilirdim."* (KS, 57)

Karael, karınca soyundan olanlara merhamet eder ve onlara şöyle seslenir: *“Hey muhafızlar... Niçin kendinizden olmayan bir Kral’ı koruyorsunuz? Gelin teslim olun, silahlarınızı atın. Hiçbirinize bir şey yapmayacağız.”* (KS, 100)

Karel, askerleri *“Arkadaşlar, savaşmaya mecburuz! Ancak bizim asıl işimiz Kral’ladır. Mümkün olduğu kadar karıncaları incitmemeye çalışınız.”* (KS, 102) cümleleriyle merhametli olmaya yönlendirir. Ayrıca Karael, akrebin muhafızına dahi merhamet eder, onu öldürmez. Bu durum eserde şöyle anlatılır:

“O an istersem öldürebilirdim. Fakat aldatılmış bir zavallı olarak görüyordum onu. Hem kılıçsız birini öldürmeye gönlüm razı oluyordu.

-Öldürsene ne bekliyorsun, diye çıkışmasına da aldırmadım.

-Silahsız birini öldüremem. Hem sen ne yaptığımı bilmeyen zavallının birisin. Bir akrebin keyfi için kardeşlerinle vuruşuyorsun.” (KS, 105)

Kılıç ve Başkan Amca arasında geçen aşağıdaki diyalog, “Merhamet eden aslında kendine de merhamet eder.” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Ama o gürleyen şeyi başımızın üstünde patlatıp küçük balıkları da öldürmeye hakları yok!

-Bu insafsızlıktır işte Kılıç... Rızıklarımı kendi elleriyle kesiyorlar.” (SABÜ, 16)

Can’ın babası, içki bağımlısı arkadaşını kurtarmak için mücadele eder. Bu konuda niçin gayret gösterdiğini şöyle anlatır: *“Üç adamla birlikte içiyor, kahkahalar atarak şarkılar söylüyordu. Üçünün de hali berbattı. Üstleri başları yırtıktı ve çok kirliydi. Zorla kaldırarak evine götürdük. Bağırıyor, tepiniyor, küfrediyordu, ama bırakmıyorduk. Ondan çok, zavallı karısına ve masum çocuklarına acıyorduk.”* (BC, 73)

Mehmet, gemide birlikte yolculuk yaptığı kardeşini kaybeder, ne yapacağını şaşırır ve ilgilileri arar. Aşağıdaki diyalogda görevlinin bu çocuğa olan merhametine değinilmiştir:

“-Başına bir şey gelmiş olmasından çok korkuyorum amca, dedi. Ne olur, kaptana çıkarın beni! Kardeşim yolu şaşırarak bir çocuk değildir. Mehmet’in hali, gemi görevlisinin yüreğine dokundu.

-Dur, tamam, neredeyse ağlayacaksın! Zamane çocukları ne kadar da yufka yürekli oluyor! Pekâlâ, beni takip et bakalım!” (HY, 38)

Yolda kalan çocuklar ile şoför arasında geçen aşağıdaki diyalog, “Zorda kalana merhamet edin.” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Şoför amca, dedi. Arkadaşım birden hastalandı. Zavallıcığın hali kötü, belki de ölecek.

Gözyaşlarını sildi. Şoför merhametli bir insandı. Çocukların bu haline acıdı:

-Peki, dedi. Eviniz nerede?

Adil tepelerin ardını işaret etti:

-Çok uzak...

-Ne yapacaksınız öyleyse?

-Müsaade ederseniz minibüse binsek, arkadaşımızı bir doktora götürsek.

Şoförün neredeyse gözleri yaşaracaktı:

-Arkadaşlık olunca böyle olacak işte, dedi sessizce.

Çocuklara döndü:

-Atlayın minibüse çocuklar!

Durakladıklarını görünce ilave etti:

-Korkmayın para istemem, atlayın haydi!" (ÜKY, 34)

Arılar, Zirzop'u merhametli olmaya davet eder: "*Verdiğin sözü hiçbir zaman unutma. Senden zayıfları, hoyratça ezmeye çalışırsan işte böyle başın belaya girer. Bunu aklına koy.*" (YAZ, 36)

Zirzop, insanlardan intikam almaya kararlıdır. Bu amaçla küçük bir çocuğu kaçıtır. Ancak çocukla iletişimi onu merhamete getirir: "*Bazen göz göze geliyorlardı. Zirzop artık eskisi gibi korkutucu bakmıyordu. Acımişti çocuğun haline. Acımişti da intikamını falan bir anda unutuvermişti.*" (YAZ, 44) Zirzop, çocuk ile ilgili şu kararı alır: "*O bunları düşünürken Zirzop da gözlerini açtı. Çocuğun yanında olmasına sevinerek kendince gülümsedi. "Bu çocuğu evine götürmeliyim" diye düşündü içinden.*" (YAZ, 45) Şeref de kendisine merhamet eden Zirzop'a aynı merhameti gösterir : "*Ormandan kestikleri birkaç ağaç dalını birleştirerek sedye yaptılar. İçine Zirzop'u yatırıp hemen köye götürdüler. Sırtındaki yarayı ilaçlayıp sardılar.*" (YAZ, 51)

Hayvanat bahçesine gelen çocuklar, hayvanlara merhamet göstermez: "*Küçük çocuklara öyle kızılıyordu ki Zirzop... Taş bile atıyordu bazıları kafese. Bunlardan bir tanesi başına gelmiş, canı çok yanmıştı. Kafesin dışında biriken insanlar buna kahkahalarla gülmüşlerdi.*" (YAZ, 79) Şeref ise diğer çocuklardan daha farklı davranır; küçük ayıya karşı oldukça merhametlidir. Aşağıdaki örneklerde, Şeref'in hayvanlara karşı gösterdiği merhamete değinilmiştir:

"Kafesteki hayvanların durumuna candan acıyordu:

-Babacığım, insanlar bu zavallılardan ne istiyor? Niçin onları böyle kafeslere hapsediyorlar, dedi." (YAZ, 82)

"-İpek gibi yumuşak tüylerini kim kırçılaştırdı güzel ayım? Kim seni demir kafesler ardına tıktı?" (YAZ, 84)

Metin, kendisiyle alay eden çocuğu boğulmaktan kurtarır. Aşağıdaki örnekte Metin'in niçin böyle davrandığına değinilmiştir:

“Metin dövme istediği çocuğu kurtarmak zorunda olduğunu biliyordu. Onu hiç sevmiyordu, ama kurtarması lazımdı:

-Dayan, geliyorum, dedi.

Elbiseleriyle göle atladı. Bir kurbağa kadar iyi yüzerdi. Onu kurtarması fazla zor olmadı. Sahile çekti. Lütfi ağlıyordu. Belki utancından belki de korkusundan ağlıyordu. Metin acımıştı çocuğa. Böyleydi işte, düşmanına bile acırdı. İyi yürekli bir çocuktu Metin.” (YÇ, 12)

Metin’in babası, evladına türlü işkenceler yapar, en ufak merhamet göstermez. Köyün imamı da “*Bağırma öyle! Çocuktur bir hatadır etti, bağırıp durma! Tek fiske vurduğunu duyarsam karışmam! Habersiz üvey ana getirdiğin yetmezmiş gibi, bağırımtasın bir de. Gel bakalım Metin, artık yetim demeyelim sana, Metin diyelim ha!*” (YÇ, 44) cümleleriyle onu uyarır.

Küçük Kahraman’da; Türklerin merhametine, Yunanların ise merhametsizliğine şöyle değinilir:

“Muhtar eziliyor, büzülüyordu. Ne yapacağını şaşırmişti. Yirmi baş ineği bulmak kolay değildi. Fakir bir köydü burası. Ev başına bir, bilemedin iki inek vardı. Bunu da verilerse ne yiyeceklerdi? Anaları süttten kesilen yavrulara ne içeceklerdi? Buzağları nasıl besleyeceklerdi? Bütün bunları bir bir anlattı muhtar... Ama karşısındakiler sanki taş yürekliydiler. Kahkahalarla güldüler bu sözlere...” (KK, 30)

Can, “*Murat’ı sevmediklerini söyleyen çocukları hatırlıyor musunuz? Necmi onların başını çekiyordu hani... Hastalığı sırasında Murat’ı bir an olsun yalnız bırakmadılar. Ne buldularsa bir an önce iyileşsin diye yemesi için getirdiler. Aslında hepsi de çok iyiler. Fakat neden bilmem Murat’ı pek anlayamamışlar.*” (CHD, 49) ifadelerinde verdiği örnek üzerinden hastalara merhamet edilmesi gerektiğini anlatır.

Davut’un arkadaşı, köylüye “*Deli misiniz, diye bağırdım. Ne yapıyorsunuz siz? Babam az önce söyledi size. O daha bir çocuk. Bu yaşta bir çocuğa nasıl kıyacaksınız!*” (CR, 73) cümleleriyle seslenerek onları merhametli olmaya davet eder.

Orhan, köy insanının hayvanlara olan merhametine, “*Bilsem getirmezdim İstanbul’a. Keşke hiç getirmeseydim, köyde kalsaydı Kara Kedim. Açlıktan ölmezdi o zaman. Köy insanı merhametlidir. Sahipsiz kalmış kedilere bir parçacık ekmek verirler.*” (KÇ, 132) cümleleriyle işaret eder.



### 3.1.1.9. İyi İnsan ve İyi Müslüman Olma

Şüphesiz “*iyi insan ve iyi Müslüman’ın özellikleri*” çeşitli açılardan ele alınabilir. Örneğin içinde Allah sevgisi ve peygamber sevgisi barındırmak, imanlı olmak, dua etmek, şükür sahibi olmak, merhamet etmek, tevazu sahibi olmak gibi özellikler iyi insan ve iyi Müslüman’ın göstergelerinden sayılabilir. Bu anlamda en önemli referans noktası Kur’ân-ı Kerîm’dir. Yavuz Bahadıroğlu, iyi insan ve iyi Müslüman olma örneklerini, genellikle suç ve ceza arasındaki ilişkiye dikkat çekerek işlemiştir. O, eserlerinde kötülük yapanların -kul hakkı yiyenler, annesine babasına karşı gelenler, yalan söyleyenler vb.- Allah tarafından cezalandırılacağına dair mesajlara yer vermiştir.

Söz gelimi Mahmut Dede, Moğollara karşı kazanılan zaferin Allah’ın izni ve yardımıyla gerçekleştiğini, O’na hep birlikte şükretmeleri gerektiğini söyler. Ancak köylü onu hiç umursamaz. Hatta içlerinden bir tanesi, “*Bu işle Allah’ın ilgisi yok. Biz savaştık, biz kazandık.*” (TÇ, 51) diyecek kadar böbürlenir. Tuhaf Çocuk, onun üstüne atılmak için bir hareket yapar. Mahmut Dede bunu önler, “*Bırak yavrum. O, zaten suçunun cezasını korkunç bir şekilde ödeyecek.*” (TÇ, 51) der. Aşağıdaki örnekte, bu uyarıyı dinlemeyen köylünün başına gelenlerden bahsedilir:

“Bir anda neye uğradıklarını anlayamadılar. Ama iş işten geçmişti. Elleri bomboştu. Mahmut Dede’nin sözünü dinlemedikleri için çok pişman olmuşlardı. Mahmut Dede’ye ilk karşı gelen Mesut’u yakaladılar. Moğol askerlerine bırakmadan bir güzel hakkından geldiler. Moğollar aç sırtlan gibi silahsız adamların üstüne atıldılar. Kılıçlarını insafsızca başlarının üstüne dolaştırdılar. Subutay Noyan doyamamıştı:

-Evleri ateşe verin, diye emretti.

Bütün evler yakıldı. Hayvanlar uzun uzun sicimlerle sürü sürü atların kuyruğuna bağlandı. Kanlı kabile böylece dönüş yoluna girdi.” (TÇ, 54)

Celeddin Harzemşah, suçluların bir gün Allah tarafından mutlaka cezalandırılacağına inanır. O’na göre iyi bir Müslüman sabretmeli, Allah’a sığınmalıdır: “*Haklısın, dedi, yakıyor, yıkıyor. Ama bir gün Allah onun da belasını verecektir. Bu dünyada hiçbir zulüm karşılıksız kalmaz. Allah’tan dileğim onun cezasını bizim kılıçlarımızdan yaratmasıdır.*” (TÇ, 86)

Fazıl’a göre iyi bir çocuk, ailesini üzmez. Ancak o, arkadaşlarına uymuş evden kaçmıştır. Bu nedenle de Allah tarafından cezalandırıldığını düşünür: “*Fazıl bu işe kalkıştığına yüzüncü defa pişman oluyordu. Nasıl olmuştu da geveze Arif’e uymuştu? Annesini, babasını üzmenin cezasını çekiyordu şimdi. Sesini çıkarsa bir türlü çıkarmasa bir türlü; ne yapacağını şaşırılmış kalmıştı.*” (ÜKY, 58)

Adil ve Zeki, ailelerine dürüst davranmaz ve evden kaçarlar. Ayrıca türlü hileler yaparak Fazıl'ı kandırırlar. Allah, onların bu yaptıklarını cezasız bırakmaz. İki genç, bir yığın felaketle karşılaşır, yaptıklarına pişman olurlar. Onların bu hâllerine tanık olan kaptan, arkalarından bakar ve başını sallayarak şöyle der: *“Hey ya Rabbi! Ana babayı üzenleri, arkadaşlığa ihanet edenleri ne de güzel cezalandırırsın!”* (ÜKY, 69) Bu noktada kaptan, *“İyi bir Müslüman anne ve babasını üzmez, arkadaşını kandırmaz.”* mesajını vermektedir.

Kaptan ve yakalanan hırsızlar arasında geçen aşağıdaki diyalog, *“Kul hakkı yiyen cezasını çekmelidir.”* mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

“İki hırsız ümitsizlikle bakıştılar. Sonra kendilerini kaldırdıkları gibi Kaptan'ın ayaklarına attılar:

-Şeytana uyduk, ne olur bizi bağışlayın, affedin ne olur, diye yalvarmaya başladılar.

Ama Kaptan hiç oralı olmadı:

-Benim şahsi malımı çalsaydınız rahatlıkla affedebilirdim. Ancak milletin malını çalmanızı asla affedemem.

Zile bastı. İçeriye giren gemiciye iki hırsız teslim etti:

-Patatesi satın alan adamın bulunduğu kamaraya şu ikisini de kapatın, dedi. İlk limanda karakola teslim ederiz. Cezalarını çeksinler de uslansınlar.” (ÜKY, 74)

Memiş'in komşusuna göre Müslümanlar, düşmanla gerektiği gibi mücadele etmemektedir. Bu nedenle de Allah onları cezalandırmaktadır. Yaşlı adam, *“Bırak oğul, bırak. Hakkımız budur. Bir şey yapmadan, boş oturanın layık olduğu budur. Bırak istediklerini yapınlar!”* (KK, 106) cümleleriyle düşüncelerini dile getirir.

Can, arkadaşının okuldan atılıp bir çocuk ıslahevine kapatılmasının sebebinin günlüğünde dile getirir:

“Akla gelmeyen başa gelmişti. Cafer kooperatifi soymuştu bir kere. Bütün öğrencilerin parasıyla kurulan kooperatif, böylece bir daha kendini toparlayamadı. Kendi kuruluşumuzdan ucuz fiyata defter, kalem alma imkânından mahrum kaldık. Cafer'e gelince, onu bir daha hiç görmedim. Okuldan atıldığını ve bir çocuk ıslahevine kapatıldığını duydum.” (BC, 37)

Can'ın babasına göre Allah, içki içip ailesini önemsemeyeni cezalandırır. O, arkadaşının başına gelenleri oğluna şöyle anlatır: *“Tabii işten atıldı. Daha beter bir duruma düştü. Karısını ve çocuklarını evden attı. Sonra da bir içki sofrasında arkadaşını bıçaklayarak cezaevini boyladı. İki yıl önce de cezaevinde öldüğünü duydum.”* (BC, 75)

Metin, iyilik yapmayı seven bir çocuktur. Onun sayesinde katil yakalanır. Metin, suçlunun ölüp ölmediğini merak eder. Polis, *“Hayır yaşıyor, kolundan vuruldu*

sadece. Hastaneye götürüp tedavi ettireceğiz. Sonra da layık olduğu yere gidecek.” (YÇ, 99) cevabını verir. İftiralarıyla Metin’in canını yakan üvey anne de tutuklanır. Görevli, kadın ile ilgili ise şu bilgiyi verir: “Bir suçluya yardım etmekten hapse girebilir. Verilecek ifadelere bağlı. Unutma ki, şahitlerden biri de sen olacaksın!” (YÇ, 99) Görüldüğü üzere, verilen örnek metin, “İyilik eden, iyilik bulur.” atasözü ile ilişkilendirilebilecek şekilde oluşturulmuştur.

Akreple iş birliği yaparak karıncalara eziyet eden kumandan savaşta öldürülür. Karael, “Cezasını bulmuştu sonunda. Kumandan etrafına çok kötülük yapmıştı.” (KS, 109) cümleleriyle kötülerin mutlaka cezalandırılacağını vurgular. Aynı şekilde kardeşi kardeşe kırdıran akrep de eserin sonunda ölür ve cezasını bulur. Yine Karael, “Artık öldü babacığım, Kızıl Karıncalara bundan sonra kötülük yapamayacak. Alev Karıncaları da kimse öldürmeye gelmeyecek.” (KS, 109) cümleleriyle memnuniyetini dile getirir.

Zirzop ve arılar arasında geçen aşağıdaki diyalog, “İyi kişiler; hırsızlık yapmaz, mazlum ezmez.” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Orada ne kadar ayı varsa Zirzop’un üzerine üşüşmüştü. Şiddetli vızıltılar kulaklarını sağır edencesine uğuldarken vücuduna da üst üste iğneler batırıyordu:

-Bırakın beni, diye homurdandı. Bırakın da ineyim aşağıya...

Arılardan biri sinirli sesle karşılık verdi:

-Sen yuvamızı yıktın. Bu sana ders olur. Bundan sonra kimsenin yuvasını yağma etmez, senden zayıfları ezmezsin.” (YAZ, 34)

Zirzop, annesini dinlemez, evden kaçar. İşler, Zirzop’un umduğu gibi gitmez ve avcıların tuzağına düşer. Bu nedenle Allah’ın onu cezalandırdığını düşünür. Aşağıdaki örnekler “İyi bir insan, anne sözü dinlemelidir.” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur:

“Uzun süre çırpındıktan sonra Zirzop kurtuluştan ümidini kesti. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Artık kendisi için bir kurtuluş düşünemiyordu. Şimdi fena insanlar gelip onu öldürecekler miydi? Annesinin sözlerini dikkate almadığı için bir kez daha kendini suçlu buluyordu.” (YAZ, 55)

“İnsanlar kendisini seyrederken zevkten çatlayacak dereceye geleceklerdi. Onunla alay edecek, kötü kalpli insanlar dilediği kadar tekme atacaklardı. ‘Ah, ah, ne kötüyümüşüm ki başıma bunlar geldi’ diye söylendi. Gözyaşlarını serbest bıraktı. Durmaksızın ağlıyordu.” (YAZ, 61)

Köpek balığı, balıkların arasında ikilik çıkarmış, birçok balığın birbirini öldürmesine sebep olmuştur. Eserin sonunda Allah, onu da cezalandırmıştır. Kılıç, bu durumu aşağıdaki örneklerde anlatır.

“Köpek balığı artık her tarafından kancalara takılmıştı. Gücü kesilmiş olduğu için kıpırdamıyordu da. Üstünden kanlar akıyordu. Bunu görünce bütün alay etme isteğini de kaybettim. Başımı yana çevirdim:

-Yaptıklarının cezasını buldu, dedim. “ (SABÜ, 73)

“Bir köpek balığı yüzünden bunca balığın ölümü ne kötüydü. Savaş sonunda suçlu cezasını bulmuştu. Balıkçılar onu çoktan yukarı çekmişlerdi belki de...” (SABÜ, 74)

Hırsızlık yapan, cinayet işleyen Marko'nun iç dünyası şöyle betimlenmiştir: *“Hem bir cinayet işlemiş, hem gemideki altınları çalmıştı. Cezası kanunlar gereği belliydi, ama o bilmek istemiyordu. İçinde bir korku vardı. Bir türlü rahatlatamıyordu.”* (HY, 6) Bekçi ve komiser arasında geçen aşağıdaki diyalog, *“Kötülükler cezasız kalmaz.”* mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

“Bekçi kararını verdi. Bu adam kesinlikle deliydi. Belki de akıl hastanesinden kaçmıştı. Karakola götürse hiç fena olmayacaktı. Marko altın aşkına çıldırmıştı. Bekçinin kendisini nereye götürmek istediğini anlayamadı. Düştü önüne, birlikte karakola gittiler. Bekçi komiserle bir selam çaktı.

-Aklını yolda düşürmüş bir garip getirdim komiserim...

Komiser böyle şeylere alışkındı:

-Peki, bir yere kapatın. Yarın hastaneye göndeririz, dedi.” (HY, 70, 71)

### 3.1.1.10. Şehitlik

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) şehit, *“Kutsal bir ülkü veya inanç uğruna ölen kimse.”* anlamıyla açıklanmaktadır. Bu noktada şehitlik din ile ilişkilendirilebilir. Kur'an'ı Kerim'de şehitlerin ödüllendirileceği müjdelenmiştir. Konuyla ilgili âyetlerden ikisi aşağıda verilmiştir:

“Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıkları (dünyalıkları) ndan daha hayırlıdır.” (Kur'an-ı Kerim, 3/157)

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümlerini sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.” (Kur'an-ı Kerim, 3/169, 170)

Yavuz Bahadıroğlu, çocuk romanlarında kahramanlık, vatan sevgisi, millet olma bilinci gibi konularını işlemiştir. Dolayısıyla bütün bu kavramlarla birlikte şehitlik makamı üzerinde durmuştur. Çalışma kapsamında incelenen kitaplarda bulunan şehitlik ile ilgili tespitler aşağıda örnekler eşliğinde değerlendirilmiştir:

Tuhaf Çocuk, vatani uğruna ölenlerin şehit olduğunu bilir ve şöyle düşünür:

“Annesi ölmüştü, babası ise kim bilir neredeydi? Belki o da bir Moğol askerinin kılıcıyla şehit olmuştu.” (TÇ, 23) Mahmut Dede ve köylüler arasında geçen aşağıdaki diyalogda da şehitliğe vurgu yapılmıştır:

“Mahmut Dede elini kaldırarak kalabalığı susturduktan sonra söze başladı:

-Kısa konuşacağım. Topraklarımızı korumak için ölmeye hazır mısınız?

-Hazırız, diye bağıldılar.

-Bu yolun ucu şehitliğe bile çıkar. Bu yolda yürümeye hazır mısınız?

-Hazırız...” (TÇ, 35)

Mahmut Dede, Moğollara karşı köylüyü şöyle tembihler: “Mahmut Dede, karşılaşmaya hazır olmalarını, hiç telaş etmemelerini söyledi. Zafer için Allah’a dua etmelerini öğütledi.” (TÇ, 41) Bütün köylü de vatan için şehit olmayı göze alır: “Ölünceye kadar Moğol askerleriyle dövüşeceğine bir kere daha yemin etti.” (TÇ, 41)

Kahraman Memiş, işgal altındaki köyünü kurtarmak için şu kararı alır: “Burada her gün dayak yiyerek yaşamaktansa, dağa çıkar memleketim için şehit olurum.” (KK, 107)

Kasım’ın anası, vatan sevgisi ve şehitlik arasındaki ilişkiyi şöyle açıklar:

“Baban savaşa gittiğinde hiç üzülmemiştim yavrum. Şehit olduğunu duyunca ağlamamıştım bile. Düşmanla mücadele etmeden geri gelseydi ya da yakalansaydı işte o zaman üzülürdüm. Senin için de aynı şey geçerli. Şehit ol gerekirse, ama davandan vazgeçme. Vatan için canını koydun ortaya. Vatanını kurtarmadan gelme!” (Vİ, 14)

Kasım’ın gönlü de anasının gibi vatan sevgisiyle doludur. O da “Vatan adına bir şeyler yaptıktan sonra şehit olmalıydı.” (Vİ, 17) düşüncesindedir. Kasım’ın babasına göre ise şehit olmak; kişiyi Allah’a yaklaştıran, insana huzur veren bir durumdur. Söğütlü Memiş, Kasım’ın babasının şehit oluşuna tanık olur ve bu olayı Kasım’a şu sözlerle aktarır:

“Vuruldum dedi ve yere yıkıldı. Kucakladım, onu yerden kaldırdım hemen. Gözlerimin içine gülümseyerek bakmaya devam ediyordu. Sağ kolu omuz başından kopmuştu. Karnın da bir başka yara vardı. ‘Dayan İbrahim, kurtulacaksın diyerek teselli etmek istedim. ‘Yok, ağam’ dedi. ‘Şehit oluyorum ben. Allah beni yanına alıyor’ diye mırıldandı. Başı yana kaydı. Canını vermişti ama hâlâ gülümsüyordu.” (Vİ, 29)

Söğütlü Memiş Efe, ucunda ölüm olduğunu bile bile bombaların üzerine atılır. Bunu yaparken aklından şunlar geçer: “Çok tehlikeli bir yol seçmişti. Yüzde yüz ölüme gidiyordu. Aslında o da işin ucunda ölüm bile olduğunu biliyordu. Ama birinin bu fedakârlığı yapması gerektiğini düşünmüştü.” (Vİ, 57) Kasım, “Ustam, Söğütlü Memiş Efe...” (Vİ, 59) diye haykırır. Sonra şu gerçeği fark eder: “Ama o artık sesimi işitemezdi. Vatanı uğruna canını ortaya koymuş,

*babam gibi şehit olmuştu.*” (Vİ, 59) Bodur Hamdi Efe'nin de hedefinde şehitliği tatmak vardır. Kasım, Bodur Hamdi Efe'nin şehit oluşunu aşağıdaki diyalog ile aktarır:

“Onu neyin bu kadar heyecanlandırıldığını bir türlü anlamıyordum. Toy bir delikanlı gibi hisleriyle hareket etmesini yadırgamıştım.

-Siperden ayrılma usta, diye tekrar bağırdım.

Aldırmadı bile. Ayakta kurşun sıkmaya devam etti. Sonra elini göğsüne bastırdı. Bir atılışa yanıma geldi. Yüzüme baktı, güldü:

-Benim işim tamam, dedi. Nihayet muradıma erdim.” (Vİ, 69)

Bodur Hamdi Efe, “-Allah'a emanet olun kızanlarım! Ben gidiyorum. Hepiniz ardımdan gelene kadar vuruşun.” (Vİ, 72) diyerek askerlere şehit olana kadar çarpışmaya devam etmelerini öğütler. Bodur Hamdi Efe, kendisini durdurmaya çalışan Kasım'a “Bizim de bu vatan için yaralanmaya, ölmeye hakkımız var delikanlı! Sen beni korumaya bak! Karşı tepeyi ateş çemberine al! Gerisine de sen karışma!” (Vİ, 75) der. Böylece şehit olma arzusunu gerçekleştirir.

Şehitler, savaş sırasında öldükleri yere gömülebilir. Kasım, şehitlerin nasıl gömüldüğünü şöyle anlatır: “Şehitlerimizi oldukları yerlerde üzerlerini çıkarmadan toprağa verdik.” (Vİ, 76)

Kasım'a torunları, “Dedeciğim, Bodur Hamdi Efe şehit olduktan sonra ne yaptınız?” sorusunu sorar. Kasım; “Onu da diğer şehitlerimiz gibi vurulduğu yere gömdük.” (Vİ, 78) cevabını verir.

Karael, ailesinden vatanın değerini öğrenir ve şu kararı alır: “Demek yurdumuz annem ve babam için çok kıymetliydi. Artık hangi kıymet için dövüşeceğimi iyi biliyordum. Vatani, uğruna ölmeye degecek bir emanet olarak görmeye o günden sonra başladım.” (KS, 23)

Alev Karıncaların Reis'i “Ey Alev Karınca Kabilesi, işte beklediğimiz gün geldi! Bildiğiniz gibi Kızıl Karıncaların baskınına uğradık. Aramızdan on arkadaşımız eksildi. Onlar artık yaşamıyorlar. Vatanları için dövüşerek canlarını verdiler.” (KS, 24) diyerek kabilesine seslenir, onları şehit olmaya özendirir.

Savaş sırasında yaralanan karınca, niçin korkmadığını, Karael'e şu sözlerle açıklar: “-Boşuna uğraşma benimle küçük karınca, dedi. Öleceğimi hissediyorum ben. Fakat korkmuyorum. Ölüm vatan için olunca tatlı oluyor. Şehitliktir bu. Onun için korkmuyorum...” (KS, 45)

Savaştan önce, Deniz Altı Ülkesi'nin Başkan'ı “Gerekirse bütün Deniz Altı

Ülkesi'nin özgürlüğü için canımızı vereceğiz, öyle mi arkadaşlar?" (SABÜ, 27) diyerek halka seslenir. Onlar da; "Öyle, öyle!" (SABÜ, 27) cümleleriyle Başkan'a söz verirler.

Balık Kılıç'a göre vatan için ölmek şereftir. Yaşadıkları büyük savaş, şehitliğin önemini ona öğretir. Düşman balıkların saldıracağı haberini alan Kılıç, arkadaşlarına şehit olmaktan korkmadığını şu sözlerle anlatır: "Gelsinler ya! Nasıl savaşağımı ben bilirim. Kardeşimin halini gördükten sonra büsbütün canlanmışım. Ölüm artık korkunç bir kâbus değildi gözümde. Vatan için ölmek bir şerefti üstelik." (SABÜ, 61)

Kılıç'ın iki kardeşi de vatan uğruna şehit olur. Bu ölümler onu derinden etkiler. O, en sevdiği kardeşi Mini'nin ardından şöyle haykırır: "Sen de mi Simli gibi vatan uğruna öldün Mini! Sen de mi vatan uğruna şehit oldun!" (SABÜ, 94)

### 3.1.1.11. Şükür Sahibi Olma

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) *şükür* sözcüğü, "1.Tanrıya duyulan minneti dile getirme 2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme" anlamlarıyla açıklanmaktadır. Dolayısıyla iyi bir Müslüman, dileklerinin gerçekleşmesi için Allah'a dua eder, O'nun sunduğu rızıklar için de yine O'na şükreder. Hökelekli'ye (2013: 161) göre;

"Çocuklar ve gençler çoğu zaman ellerindekiyle yetinmek yerine, daha iyi yaşam koşullarına sahip olan arkadaşlarının durumuna özenir ve onlara sahip olmadıkları için üzülür ya da ailelerini rahatsız ederler. Bu durumda en iyi çare, onların kendisinden daha düşük yaşam koşulları içerisinde olan kimselerle karşı karşıya getirici fırsatlar ve ortamlar oluşturmaktır. Bu fark edişin seviyesinin yükselmesi ile birlikte kanaatkâr ve şükredici tutumun da gelişmesi mümkün olabilir."

Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere, ailelerin ve eğitimcilerin çocukluk döneminden itibaren bu konuya dikkat etmesi isabetli olacaktır. Çalışma kapsamında incelenen kitaplarda şükür sahibi olma ile ilgili tespitler aşağıda verilmiştir.

Adil ve annesi, çeşitli sıkıntılar çeker; ancak bu süreçte hiç isyan etmezler. Allah da onları mükâfatlandırır. Bu dururumda Adil'in annesi, Allah'ın onlara acıdığını, çilelerinin son bulduğunu, dualarının kabul olduğunu düşünür. Ellerini açar, odanın ortasına diz çöker ve "Allah'ım, Sana binlerce şükür." (DO, 76) cümleleriyle Allah'a olan minnetini dile getirir.

Can, babasının ona sunduğu imkânlardan memnundur, bunun için Allah'a

şöyle şükreder: “Üniversiteyi İstanbul’da okumuş babam. Sonra da bir iş bulup çalışmaya başlamış. Allah’a şükür geçinip gidiyoruz.” (CHD, 8)

Murat’ın başına birçok felaket gelir. O, buna rağmen Allah’a şükretmekten asla vazgeçmez. Can, konuya ilişkin şaşkınlığını aşağıdaki diyalogda dile getirir:

“-İyiym, sende ne var ne yok, dedim.

-Eh dedi, Allah’a çok şükür.

Bunca felaketten sonra şükretmesine şaşırılmışım. Bu şaşkınlığımı ona söyleyince, gülümsedi:

-Beterin beteri var Can kardeş, dedi. Evimize yıldırım düşebilir. Elimizde kalan bir avuç toprağı sel götürebilir. Ben hastalanabilirim. Babam ölebilir ve ben büsbütün kimsesiz yapayalnız kalabilirim.” (CHD, 19)

Can, arkadaşı iyileştiği için “Allah’a şükürler olsun! Nihayet Murat ayağa kalktı. Birlikte biraz dolaştık. Çabucak yoruldu, ama olsun. Ayağa kalktı ya, artık yavaş yavaş iyileşir.” (CHD, 49) cümleleriyle şükreder.

Kılıç, kendisini koruyanın Allah olduğunu bilir ve O’na şükreder: “O günü hatırlayınca hâlâ tepeden turnağa titriyorum. Ölmediğim için de Allah’a şükrediyorum.” (SABÜ, 16)

Çekirge, yavrusu iyileşince şükreder: “Doktora götürdüm. Bacağını alçıya aldılar. Uzun süre öylece kaldı. Şimdi çok şükür iyi, artık yürüyebiliyor, oynayabiliyor.” (KS, 39)

Uzay Kaptan Li, içerdekileri hayatta görünce ellerini açar ve, “Allah’ım sana şükürler olsun.” (UÇ, 105) der.

Orhan, ölüm döşeğindeki kedisi iyileşince Allah’a şöyle teşekkür eder: “Ooh, Kara Kedim benim! Nasıl korkuttun, hepimizi fena korkuttun Kara Kedim. Artık ölme tamam mı? Büyük Allah’ım dualarımızı kabul edip Kara Kedi’yi bizlere bağışladığın için çok teşekkür ederim...” (KÇ, 141)

Memiş ve ninesi arasında geçen aşağıdaki diyalogda da, şükür sahibi olmaya dikkat çekilir:

“-Nasılsın nineciğim?

Başını kucağına koydu. Küçükken de böyle yapardı. Başını ninesinin kucağına koyar, masal anlatmasını isterdi.

-Allah’a şükür iyiym, ya koçum nasılmış bakalım?

-Şükür ben de iyiym nineciğim.” (YÇ, 107)

Annesi, Memiş’i “Ağlama yavrucuğum, dedi. Neden ağlıyorsun? Annen baban yanında. Her şeyin var çok şükür, ağlanır mı hiç?” (KK, 12) cümleleriyle -şükür sahibi olması



konusunda- uyarır.

Memiş'in ailesi her koşulda şükretmesini bilir. Bu şükür sahibi yuvadan şöyle bahsedilir: *"Hiç birinin ağzından bir defa bile şikâyet çıkmış değildi. Bazen aç yatarlardı, ama yine de şükretmekten geri kalmazlardı. Memiş'in babası Hamdi Ağa böyle zamanlarda başını sağlar: - Şükür Allah'a, biz bir öğün aç yatıyoruz! Üç öğün aç geçiren garibanlar var, derdi."* (KK, 17)

Can, ailesi kimseye muhtaç olmadığı için çok mutludur. Bu nedenle Allah'a *"Babam bir fabrikada memur olarak çalışır. İşini çok önemser. Çok para kazanmaz, ama yine de gül gibi geçinir, gideriz. Allah'a şükür kimseye el avuç açtığımız yok."* (BC, 12) cümleleriyle şükreder.

Can ağaçtan düşer ve kolu şişer. Annesi, bu arada oğlunun kolu kırılmadığı için şükreder. Can, bu olayı hatıra defterinde şöyle anlatır: *"Kolum davul gibi şişmişti. Omzumun kırılmamış olmasına annem hep şükreder. Ben de düştüğüm anı hatırladıkça o kadarı ile kurtulduğum için seviniyorum."* (BC, 25)

Tuhaf Çocuk'un annesi, acılar içinde kıvrılırken dahi şükreder: *"Annesi oğlunun üzülmemesi için acılarını içine gömüyordu. Her tarafı testere ile kesilmiş gibi hissettiren acılara rağmen yüzünü bile buruşturmuyordu. Sadece sessiz sessiz haline şükreliyordu. Ağrılarından kurtarması için Allah'a her zaman dua ediyordu."* (TÇ, 16)

Tuhaf Çocuk'un annesine göre, bir şeyler yiyip içtikten sonra Allah'a şükretmek gerekir. Hasta kadın, Hasret Nine'den bir tas ayran ister. Kana kana içtikten sonra dudaklarını siler ve duyulur duyulmaz bir sesle: *"Elhamdülillah..."* (TÇ, 28) diye mırıldanır.

Aşağıdaki diyalogda Mahmut Dede, Tuhaf Çocuk'a şükretmesini öğütler:

"-Oğul, dedi. Sen hakikaten tuhaf bir çocuksun. Bu yaşta o kuvveti nereden aldın anlamıyorum!

Mahmut Dede gülümsedi ve konuşmasına devam etti:

-Bu kesinlikle Allah vergisi, Allah sana bu kuvveti verdi. Sen de ona bol bol şükret.

Parmağını uzatıp köy meydanında sevinçten halay çeken köylüleri gösterdi:

-Bizi büyük bir felaket bekliyor Tuhaf Çocuk... Baksana şunların haline! Hiçbirine söz geçiremedim. Sevinçten çılgına dönmüş gibiler. Oysa zaferi veren Allah'tır... Ona şükretmeleri gerekirdi." (TÇ, 50)

Mahmut Dede, *"-Arkadaşlar, dedi. Böyle tepinmeyiniz! Allah'a şükrediniz! Çünkü bu zaferi ancak Allah nasip etmiştir."* (TÇ, 50) cümleleriyle köylüyü şükür sahibi olmaya

yönlendirir.

Moğollar'ın elinden kurtulan Tuhaf Çocuk, dedesinden öğrendiği gibi hemen şöyle şükreder: *“Ey büyük Allah'ım! Sana binlerce kez hamdolsun... Şükürler olsun Allah'ım. Sen kulunun her derdini bilirsin. Şüphesiz sen kulunu hiçbir zaman yalnız bırakmazsın. Moğolların elinden kurtulmam için bana yardım et, dedi.”* (TÇ, 80)

Tuhaf Çocuk, vatanına hizmet edebileceği için çok mutlu olur ve bunun için Allah'a şükreder: *“-Allah'ım sana binlerce kez şükürler olsun. Bana bugünleri de gösterdin.”* (TÇ, 90)

### **3.1.2. Sosyal Değerler İle İlgili Bulgu ve Yorumlar**

#### **3.1.2.1. Adaletli Olma**

Adalet; hak ve hukuka uygun davranmak, hakkı sahibine vermektir. Araştırmacıların bir kısmına göre de bütün erdemlerin başı ve en önemlisidir. Comte-Sponville (2012: 89), Büyük Erdemler Risalesi adlı eserinde adaleti diğer değerlerle karşılaştırır ve şu sonuca varır: *“Hangi erdemi ele alırsak alalım adaletten vazgeçemeyiz. İçlerinden biri ya da birçoğu hakkında haksız sözler etmek onlara ihanet etmek olur ve belki de bu nedenle, adalet hiçbirinin yerini tutmadan, tüm erdemleri içerir.”* Bahadıroğlu ise çocuk romanlarında ülke yöneticilerin adil olması gerektiğine dikkat çekmiş, bu yönde örnekler vermiştir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde adaletli olma değerine ilişkin bulgular aşağıda örneklendirilerek verilmiştir.

Alev Karınca Kabilesi'nden bir kumandan, adaletsiz bir yönetimin ülkeye gelmesinden korkar. Aşağıdaki örnekte kumandan halkı uyarır, onları mücadeleye davet eder:

*“- Şu gördüğümüz Kızıllar bizim gibi iyi bir hayat yaşamıyorlar. Orada Kral her şeydir. Herkesi çalıştırır. Halka ancak ölmeyecek kadar yiyecek verir. Orada her ailenin bir yuvası yoktur. Üç beş aile bir yuvayı paylaşır. Dünyaya gelen küçük karıncalar Kral askerleri tarafından anne ve babasından alınır ve büyütülür.*

Bir süre sustu. Yüzler nefretle buruşmuş, gözler düşman hatlarına dikilmişti. Kumandan devam etti:

*- İşte arkadaşlar, böylesine bir iradenin yurdumuza girmemesi için çarpışmak ve galip gelmek zorundayız. Allah'a güveniyoruz ve bize zafer vereceğine inanıyoruz.”* (KS, 33)

Kumandanın ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, metnin sosyalist sisteme gönderme yaptığı söylenebilir.

Karael, kendi kabilesinde yaşayan herkesin çalıştığı ölçüde zengin olduğundan bahseder. Sarı Karıncalar Kabilesi üyeleri ise onun bu sözlerine inanmazlar. O da çareyi onları kendi ülkesine davet etmekte bulur: “*Bana da inanmayın, ama kendi gözlerinizle gidin görün! Göreceksiniz ki söylenenlerin hepsi yalandır. Biz de herkes çalıştığı kadar servet sahibidir. Kimse kimsenin kulu değildir. Reisimiz bir tanedir ama her şeye meclis karar verir. O meclisi de bizler seçeriz.*” (KS, 53)

Karael, Sarı Karıncalar Kabilesi’nin başında bir akrebin olduğunu öğrenince çok şaşırır. Düşününce bu adaletsizliği, ancak bir akrebin yapabileceğine kanaat getirir. Akrep, sadece kendisini ve çevresindeki dalkavukları besler, lüks içinde yaşar. Diğer karıncaları ise hiç durmadan çalıştırır. İçlerinden bir karınca, akrebin yaptıklarından şöyle bahseder: “*Oldu işte ne yazık ki! Bir sene önce geldi. Kralımızı öldürdü ve onun yerine geçti. Bütün çalışmalarımız, didinmelerimiz ancak onun karnını doyuruyor. Bütün kabileye bir ay yetecek kadar yiyeceği bir öğünde yiyor. Davul gibi şişti. O tokluktan patlıyor, biz açlıktan kıvraniyoruz.*” (KS, 91)

Bütün balıklar, elçi olarak atanmak ister. Ancak hiçbirinin diğerinden üstün bir yanı yoktur. Kılıç, “*Başkan Amca’nın konuşmalarına rağmen uzun tartışmalar oldu. Sonunda kura çekmeye karar verildi. Kurada lüfer balıkları çıktı. Lüferlerin ihtiyar reisi arkadaşları arasından ikisini ayırdı.*” (SABÜ, 28) cümleleriyle başkanın adaleti nasıl sağladığını ifade eder.

Bütün köylü, küçük bir çocuğu cezalandırmaya kalkar. Köylülerden biri, bu adaletsizliği “*Bir hata yapmak üzereyiz Muhtar Emmi, diye konuştu. Koca bir köy, koskoca adamlar bir ordu gibi toplandık. Ellerimize kazmaları kürekleri, tırpanları aldık küçücük bir çocuğun üzerine yürüyoruz.*” (CR, 70) cümleleriyle engellemeye çalışır.

Ülke yönetiminin başına geçen Volkan, ülkeyi nasıl yöneteceğini şöyle anlatır:

“-Uzun zamandır ülke dışında kaldım. Türlü eziyetler çektim. Ama artık mesudum. Dünyalılar her ne kadar vücudumun bazı yerlerini bozmuşlarsa da, zararı yok. Size kavuşmaktan gerçekten büyük memnuniyet duyuyorum. Bundan sonra ülkemi adaletle idare edeceğime, babama layık bir evlat olmaya çalışacağıma hepimizin huzurunda söz veriyorum.” (UÇ, 82)

Aşağıdaki açıklamalarda, Zerden ülkesi kralının adaletli yönetimine dikkat çekilmiştir:

“Baban öldükten sonra da burasını ateşlemeye hazır tuttuk Volkan. O hiçbir zaman bu silahı kullanmayı düşünemedi. Seni kaçıran düşmanlarına karşı bile. Çünkü Singa 20, koca bir yıldız mahvedecek güçtedir. Üstünde çok sayıda masum yaşıyor. Birkaç zalim için onları öldürmek adalet olur mu? derdi.” (UÇ, 95, 96)

Dördüncü Galaksi İmparatorluğu’nda ihtilal olur, yurttan dirlik düzen kalmaz.

Bu dönemde yaşanan adaletsizliklere aşağıdaki örnek ile değinilir:

“Dördüncü Galaksi İmparatorluğu’nda yaşayan uzaylılar eskiden bizimle dosttular. Sonra başka yıldızdan biri gidip ülkede ihtilal yaptı. Herkesin malını mülkünü elinden aldı. Bunları birleştirerek devlet elinde topladı. *Allah* demeyi yasakladı. *Dindarım* diyenin boynuna vurdurdu. Hayvanlarla insanlara aynı ölçüde değer vererek aklı sıra bir eşitlik getirdi. Ülke halkını ölesiye çalıştırıyor, ancak ölmeyecekleri kadar yiyecek veriyor. Oysa kendisi ve yakınları diledikleri gibi yaşayıp eğleniyorlar. Bunun da adına eşitlik diyorlar.” (UÇ, 96)

Memiş ve arkadaşı düşmanı bozguna uğratmak için bir plan yapar. Memiş de bu süreçte adil olmaya çalışır ve arkadaşına şöyle der: “*Annene söyle ayrıntı hazırlasın. Bir gün senin ayrıntı satacağız, bir gün benim, tamam mı, dedi Memiş.*” (KK, 119)

### 3.1.2.2. Aile Birliği

Aile birliği; aile içinde her bir bireyin sevgi, saygı, sadakat, dürüstlük, iyi niyet, kalp kırılmama, hoşgörü ve benzeri değerlere sahip olmasıyla sağlanabilir. Çağlayan’a (2013: 141) göre,

“Aile ortamında gerçekleştirilen ahlâk eğitimi ile kalpler, birbirine daha da yakınlaştırılır. Ortak dil konuşulur, temel görevler paylaşılır. Böyle ortamlar, sevginin, merhametin, ülfetin, şefkatin doğru adresidir. Bu adreste sıkıntılar, yalnızlıklar, acılar ve dostluklar paylaşılır. ‘Ben’, ‘biz’ e dönüşür. Böylece kişi kendi içinde olmaktan öte başkaları için de olmayı düşünür.”

Bahadıroğlu’nun da çocuk romanlarında, aile kurumunun bu misyon ve vizyonuna yönelik mesajlar verdiği açıkça görülmektedir. Söz konusu eserlerde tespit edilen örnekler, aşağıda sıralanmıştır:

Adil’in babası; ekmeğini taştan çıkararak, ailesini kimseye muhtaç etmeyen, yuvasını korumaya çalışan biridir. Adil de bütün bunların farkındadır. Bu nedenle, kaza geçiren babasının ölebileceği ihtimali onu endişelendirir: “*Ama ya ölürse! O zaman ana-oğulun dünyaları başlarına çökerdi işte. Dünyaları zindan olurdu. Adil şu üstündeki cici elbiseleri giyemez, annesi başındaki işlemeli yazmayı artık bağlayamazdı. Sefil perişan olurlardı.*” (DO, 15)

Babasını kazada kaybeden Adil, annesiyle el ele vererek çok çalışır. Eserde ana-oğulun verdikleri mücadele şöyle anlatılır:

“Babasızlık çok zordu. Bunu Adil de biliyordu. Çalışmaları yoksul düşmemek için çırpınmaları lazımdı. Uslu uslu her sabah annesinin peşinden tarlaya gitmeye ve ancak akşam etraf karardıktan sonra dönmeye alıştı böylece. Ufak tefek işlere de yardım ediyordu. Annesi toprağı kazar ve sebze ekerken o da ahırdaki buzağı için kıydan köşeden ot yoluyordu.” (DO, 24)

Adil, annesine ilaç alacak parayı bulamaz. Bu sebeple kendisini, doktora satmaya karar verir. Annesi ise bunu kesin bir şekilde reddeder. Doktor, kadının evladına olan bağlılığı karşısında şu kararı alır: *“Satın alıyorum. Fakat annenin seni çok sevdiğini gördüm. Bunun için tekrar seni ona hediye ediyorum. İlacını Almanya’dan ben getirteceğim.”* (DO, 69) Böylece doktor, ana ile oğlun birbirinden ayırmasını önler.

Babası savaşta olan Tuhaf Çocuk, hasta annesiyle yaşar. Annesinin ona ihtiyacı vardır. O da bunun bilincindedir. Eserde Tuhaf Çocuk’un duygularına *“Annesi ne kadar ısrar etmiş, yaşlılarıyla oynamasını istemiş olsa da, o hep reddetmişti. Tuhaf Çocuk için en büyük zevk, annesiyle birlikte oturmak.”* (TÇ, 16) cümleleriyle yer verilmiştir.

Dede, nine, anneanne ve babaanne de ailenin bir parçasıdır. Annesi vefat eden Tuhaf Çocuk, kimsesiz kalmaz: *“Mahmut Dede, Tuhaf Çocuk’un annesinin babasıydı. Torununun kimsesiz kalmasına gönlü el vermedi. Onu aldığı gibi köyüne götürdü.”* (TÇ, 24) Tuhaf Çocuk, dedesinin yanında hiç yabancılık çekmez. Eserde, bunun sebebi şöyle izah edilir: *“Tuhaf Çocuk, bu güzel yerleri annesinin sağlığında da görmüştü. Birlikte buraya gelir, birkaç haftayı yaşlı dedesi ve ninesiyle geçirirlerdi.”* (TÇ, 24)

Karael, savaşa katılmak için babasından izin ister. Babası ise *“- Aferin yavrularım, dedi. Çok cesursunuz, sizinle gurur duyuyorum. Ama annenin de rızasını alalım, değil mi Karael?”* (KS, 22) cevabı ile *“Önemli kararlarda, aile büyüklerinin tamamının onayını almak gerekir.”* mesajı vermeye çalışır.

Evin en büyük balığı Kılıç, savaş zamanı tehlikeli bir görev üstlenir. Ailesini de en tecrübeli kardeşi Mini’ye emanet etmeyi uygun görür: *“Bu tehlikeli durumu kimseye söylemedim. Kardeşlerimden de yalnız Mini’ye açtım. Diğer kardeşlerimi ona emanet ettim. Yalnız dolaşmamalarını tembihledim.”* (SABÜ, 84)

Can, aşağıdaki örnekte babasının ailesi için yaptığı fedakârlıkları anlatır:

“Geçen gün babam benim için gece yarısı sokağa koştu. Eczane eczane dolaştı. Çünkü birden ateşim yükselmişti. Babacığım eve döndüğü zaman yüzü benimkinden daha çok kızarmıştı. Hiç şikâyet etmedi. Karyolanın başucuna çöktü. Buz gibi soğuk elini alınma koydu.

-Nasılın benim aslan yavrum, dedi.

Sesinin titremesi dikkatimi çekti. Çok halsiz olmasına rağmen yine de gülümsemeye çalıştım. Bilmiyordum ki ben güldükçe babam kötü düşüncelerini içinden atıyor, teselli buluyordu.” (BC, 7)

Can, “*Babamı üzgün görmeye hiç dayanamam. Bilirim ki o, bizi rahat ettirmek için didinir durur. Bana, kardeşime, anneme ve babama bakar.*” (BC, 8) cümleleriyle aile birliğini vurgular.

Can, anne ve babasının hâl ve hareketlerinden ise şöyle bahseder: “*Purlanta kalplidir annem. Babamla bir kere olsun tartıştığına şahit olmadım. Acaba hiç mi kavga etmezler, yoksa benim yanımda mı bundan kaçınırlar? Bunu anlayabilmiş değilim.*” (BC, 13)

Bilâl babasının zor zamanında ona destek olur. Çünkü onun için aile saadeti her şeyden önce gelir. Öğretmen, “*Bilâl bütün gece babasına yardım etti ve sırlıklam ıslandı. Çünkü, babasının aldığı bir iş vardı. Sabah bitmeliydi. Yağmur gelince işi tatil etmek zorunda kaldı. Eve döndü, ama huzursuzdu. Taşınması gereken şey şeker çuvallarıydı. Bir ıslanırsa hayır kalmayacaktı. Belki de ödemesi gerekecekti.*” (BC, 39) cümleleriyle aile birliğinin önemini vurgular.

Eserde, Ahmet ve Mehmet’in anne-babası şöyle anlatılır: *İyi yetiştiriliyorlardı. Fatma Hanım ve Ali Bey iki oğlunun da üstüne titrerlerdi. Onlara, ellerinden geldiği kadar güzel şeyler öğretirlerdi.*” (HY, 7)

Ahmet ve Mehmet, aileleriyle tatil geçirmek ister. Onların ebeveynleriyle iletişimindeki üslupları şöyledir: “*Babacığım, canım babacığım, hep birlikte gitsek ne iyi olur! Hem sen de bu iş yoğunluğu arasında tatil yapmış olursun. Anneciğim de çok yorgun; o da dinlenmiş olur.*” (HY, 8)

Orhan, ailesindeki fertlerin birlikte nasıl hareket ettiğini, “*Yağmur yağdığında evimizin damı akar. Bütün ev halkı harekete geçeriz. Ne kadar leğen varsa akan yerlere koyarız. Böylece ev berbat olmaktan kurtulur.*” (KÇ, 13) cümleleriyle anlatır.

Orhan, kardeşine “*Ayşecik, hasta mısın?*” (KÇ, 43) sorusunu yöneltir. Ayşe’nin “*Kötüyüm ağabey, korkuyorum.*” (KÇ, 43) cevabı üzerine “*Korkma dedim ya sana! Ağabeyinim ben, hiçbir şeyden korkma. Ben seni her şeyden korurum.*” (KÇ, 43) sözleriyle kardeşini rahatlatmaya çalışır.

Orhan, babasına kırılmıştır; ona bu durumu açıklamak ister. Ne var ki onu kırmaktan çekinir: “*Kırılmasın babam, üzülmesin. Bizi de üzmesin ama. Birbirimizi kırmayalım, üzmeylim.*” (KÇ, 78)

Orhan, “*Şimdilik en büyük derdim televizyon. Televizyon açılınca annem de babam da dünyadan kopuyorlar. Ben kenara çekilip derslerimi yapmaya çalışıyorum. Ama aklımı derslerime veremiyorum bir türlü. Şu televizyon annemle babamı bizden çaldı. Ayşe ile benden çaldı.*” (KÇ, 127) cümleleriyle modern hayat ve aile birliği arasındaki ilişkiyi sorgular.

Eserde anlatıcı, dedesine olan bağlılığını şöyle anlatır: “*Kardeşimle ben dedemi çok severiz. Bir yere gittiği zaman dönene kadar yemeden içmeden kesiliriz. O da bize çok bağlıdır. Sık sık küçük kardeşimi dizine oturtur, beni de karşısına alır. Bizi okşar sever. Eski hatıralarından uzun uzun bahseder.*” (Vİ, 7)

Can, babası ve dedesi arasında geçen diyalogu, hatıra defterine aktarır: “*Babam onları yanımıza almak ister, ama bir türlü razı edemez. Dedem ak-pak sakalını sıvazlayarak güler: ‘Köy bizim canımız, hayatımız, ondan ayıramayız.’ der.*” (CHD, 7)

Murat, yatalak babasına ilaç almak için çalışır. Çünkü ailenin geçimini sağlayabilecek tek kişi odur. O, babasını terk etmeyi aklından bile geçirmez. Murat’ın babası da oğluna çok güvenir. Murat’ın ne için çalıştığını şöyle izah eder: “*Ahmet Ağa’nın tarlasında çalışıyor. Para kazanacak ve bana ilaç alacak.*” (CHD, 23)

Can, hatıra defterinde ailesiyle kurduğu güçlü bağı şöyle anlatır:

“Başlangıçta böyle düşündüm. Ama eve gelince annemin babamın sıcak sevgileri beni kendime getirdi. Meğer onları ne kadar da özlemişim. Annemle birbirimize öyle sarıldık ki, anlatamam! O kulağıma durmadan aynı şeyleri fısıldıyordu:

-Can’ım benim, sevgili yavrum, tatlı çocuğum bir tanem...

Ben de ona hep aynı şeyleri söylüyordum:

-Canım anneciğim, canım anneciğim, canım anneciğim...

Bu sevgi ne kadar sıcak, tatlı ve huzur verici. İnsanın kendi evi gibi var mı? Merhaba sevgili evim, merhaba İstanbul...” (CHD, 58)

Metin, babasıyla sevgi ve muhabbet içinde olmaktan çok mutludur. Duygularını, “*Babam düzeldi ya, her şeye değer! Senin sağlığındaki gibi seviyor beni. Konuşuyoruz akşamları, gülüşüyoruz. O zaman seni hatırlıyorum. Yanımızda olsan ne kadar mutluluk veriridin ikimize de...*” (YÇ, 103) cümleleriyle dile getirir.

### 3.1.2.3. Affedicilik

Affedicilik, kısaca yapılan hataları kin tutmadan bağışlamaktır. Hökelekli (2013: 297) affetmeyi, “*Kişinin kendisine yönelik kusur işleyen ve onu inciten birine karşı, onun*

*hak etmediği merhamet ve sevgiyi göstererek, gücenme, darılma, oç alma gibi olumsuz davranma hakkından vazgeçme isteği” olarak tanımlar.*

Bahadıroğlu da çocuk romanlarında, özür dileme ve affedicilik üzerinde durur. İncelenen eserlerde; yönetici, anne baba, çocuk vb. konumundaki kişilerin bağışlama örneklerine tanık olunmaktadır. Yazar, özellikle “*Biri sizden af diliyorsa onu affedin.*” mesajı vermeye çalışır. İnceleme konusu yapılan eserlerde affedicilik değerine ilişkin bulgu ve yorumlar aşağıda örnekler eşliğinde verilmiştir.

Kumandan, Sarı Karınca Kabilesi’ne ihanet etmiş; akrebin bütün zalimliklerine ortak olmuştur. Bununla birlikte son anda hatasını anlamış ve bu kabile için savaşarak canını vermiştir. Eserde bu durumdan şöyle söz edilir: “*Kumandan etrafına çok kötülük yapmıştı. Ama karıncalar dünyasını bir beladan kurtarmak suretiyle bunu affettirmişti.*” (KS, 109)

Mürsel, Bilâl’in yoksulluğuyla alay eder; ancak sonra hatasını anlar ve ondan af diler: “*Çok özür dilerim, dedi. Seninle hep alay ederdim, ama gerçekten fakirliğin ne olduğunu bilmiyordum. Elbisen ıslandığı için okula gelmediğini öğrenince... Hele bunun babana yardım ederken olduğunu duyunca, hatamı anladım. Beni affedebilecek misin Bilâl?*” Bilâl de “*Ben seni çoktan affettim. Fakirlerle alay edenleri, onların halini anlamayanları da Allah affetsin.*” cümleleriyle onu affettiğini bildirir. (BC, 46)

Üç kaçak yolcu, yaptıklarından pişman olur. Kaptan da çocukların ailelerine “*Altın kalpli bir çocuğunuz var. Bir hata etti nasılsa, benim hatırım için affediniz.*” (ÜKY, 79) cümleleriyle biten bir mektup yazar. Böylece kaptan, aileleri bağışlayıcı olmaya yönlendirir.

Zirzop’un annesi, yavrusunun hatasını bağışlar: “*Aradan daha bir ay geçmeden yavru ayı annesinin memesini ısırıp kanatmıştı. Anne ayı her ne kadar kızdıysa da yavrusunu dövmeydi. Bir hata etmişti, bunu affetmeliydi.*” (YAZ, 7)

Metin’in babası, oğluna eziyet eder. Daha sonra hatasını anlar, yaptıklarından pişmanlık duyar. Baba ile oğlu arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Yeri gelir, ebeveynler çocuklarından af diler, evlatları da onları bağışlar.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

“Babası başını kaldırıp Metin’e baktı. Gülüşü ay ışığı kadar berrak ve aydınlıktı. Gözlerinde oğluna duyduğu sevgi kıvılcımları vardı:

-Canım oğlum, diye fısıldadı. Beni affedecek misin?



-Evet baba, artık her şey çok daha iyi olacak inan.” (YÇ, 99)

Metin’in arkadaşı, “İyi bir arkadaş küçük bir hata etti diye cezalandırılmamalıydı.” (YÇ, 111) düşüncesindedir. Bu sebeple, Metin’i affeder ve onunla olan dostluğunu sürdürür.

Bütün köylü, Davut’u cezalandırmaya kararlıdır. Ancak, Davut’un arkadaşı, -başta muhtar olmak üzere- köylüyü affedici olmaya davet eder:

“Siz akli başında koskoca bir muhtarsınız, emmi. Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz? Davut küçücük zavallı bir çocuk! O kimsenin kendisini sevmediğini düşünüyor. Bunun için de herkesten intikam almaya çalışıyor. Şimdi istese robotu herkesin üstüne gönderir. Robot bütün köylüyü kırar geçirir. Ama ben onu ikna ettim. Söylediklerimi duyunca yaptıklarından pişman oldu. O size bir şey yapmayacağına söz verdi. Ne olur Muhtar Emmi, siz de Davut’a bir şey yapmayın! Sizin de ona zarar vermeyeceğinizi söyledim. Ona söz verdim. Lütfen ona zarar vermeyin!” (CR, 74)

Muhtar, Metin’in sözlerinden etkilenir ve köylüye şöyle hitap eder: “*Beyler durun, beni dinleyin! Davamdan vazgeçtim ben. Küçücük bir çocukla bir mi olacağız! Haydi toplanıp köyümüze dönelim.*” (CR, 75)

Volkan ve Doktor arasında geçen diyalog, “*Makam ve mevki sahibi olmak affetmenin önünde bir engel değildir.*” mesajını vermeye yöneliktir. Şehzade Volkan Demirpençe, Doktor De’yi “*Afettim ben de. Bağışladım gitti. Öğretmenimiz hep ‘Küçüklerden suç, büyüklerden bağış.’ derdi.*” (UÇ, 56) cümleleriyle affeder. De ise, affetmenin büyüklük olduğunu, “*Sağ olun Şehzadem, gerçekten bir büyüklük gösterdiniz.*” (UÇ, 56) sözleriyle vurgular.

Askerlerden biri, Şehzade Volkan’a ihanet eder, sonra pişman olup onun hayatını kurtarır. Sözü edilen asker, şehzadeden şöyle af diler: “*Sizi öldürmek istediği anda onu öldürdüm. Arkadaşlarım ve ben ona uyduğumuz için pişmanız. Affınızı diliyoruz, Sultanım.*” (UÇ, 105) Şehzade, “*Hemen işlerinizin başına dönünüz.*” (UÇ, 105) diyerek onları bağışladığını bildirir.

Necmi, çok sevdiği pul koleksiyonunu Murat’a hediye ederek ondan af diler: “*Sesini çıkarma arkadaş! ‘Armağan ettim’ dedimse ettim demektir. Şimdiye kadar hiçbir şey veremedim sana... Üstelik hep hor gördüm. Armağanımı almazsan hayatım boyunca küs kalırım. Yalnız bir şartım var. Beni affettiğini söyleyeceksin.*” (CHD, 50) Murat, hediye almak istemez. Ancak arkadaşının samimiyetine inanır ve onu bağışlar.

Can’ın arkadaşları, Selime Hanım’ın camını kırarlar, sonra da olay yerinden

kaçarlar. Can, onların suçunu üzerine alır. Mahcup bir hâlde “*Babam gelir gelmez söylerim Selime Hanım Teyze, camınızı taktırırız.*” (CHD, 63) der. Selime Teyze ise Can’ın samimi tavrı karşısında onun saçlarını okşar, “*Sakın böyle bir şey yapma Can! Çünkü camu sen kırmadın, bunu biliyorum. Senin bütün suçun haylaz arkadaşlarına uyup sokakta top koşturmak olmuş. Bu kadarını ben de affettim gitti.*” (CHD, 63) cümleleriyle onu affettiğini bildirir.

#### 3.1.2.4. Arkadaşlık

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) *arkadaş* kelimesi, “1. Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş. 2. Bir ortamda birlikte bulunanların her biri, hempa, refik.” anlamlarıyla yer almıştır. Arkadaşlığın özünde sevgi ve saygı vardır, bencil davranışlar yerini birlik beraberlik, paylaşma, hoşgörü gibi değerlere bırakmıştır. Yavuz Bahadıroğlu da çocuk romanlarında arkadaşlık kavramına dikkat çekmiş, “*Herkesin iyi bir dostu olmalı.*” fikrini ön plana çıkarmıştır. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda arkadaşlık değerine ilişkin tespitler aşağıda sıralanmıştır.

Korucu, Adil’in babasının en yakın arkadaşıdır, kaza geçiren dostu için üzerine düşen görevi yapmaya hazırdır. O, arkadaşının ailesini hastaneye yetiştirmeye çalışır: “*Buldukları köyden, kasabaya bir saat kadar çekiyordu. Yürüyerek giderlerse hayli vakit kaybetmiş olacaktı. Korucu bunu düşünmüş olacak ki yanlarından ayrılıp iki öküzün çektiği bir araba getirdi. Üçü birden arabaya bindiler. Korucu, kırbacını şaklattı. Araba ağır ilerlemeye başladı.*” (DO, 12)

Adil’in yardım isteyebileceği tek kapı, babasının arkadaşı olan korucudur. Adil’in annesi de bunun farkındadır, “*Oğlum, ben buradan öteye gidemeyeceğim. Sen var Korucu amcana haber et. Evde, tarlada neredeyse gelsin. Bize bir yardım gelecekse ondan gelir yine. Hadi güzel Adil’im, kuş gibi uç, dediğimi Korucuya ilet.*” (DO, 52) cümleleriyle oğlunu korucuya yönlendirir.

Düşmanın elinden bin bir güçlkle kurtulan Tuhaf Çocuk’u dostları rahatlatır: “*Tuhaf Çocuk halsizliğinden kurtulmuştu. Dostları arasında bulunduğunu öğrenmek, kuvvetini geri getirmiş gibiydi. Bir daha yatmadı.*” (TÇ, 91)

Karael, arkadaşının tutsak edildiğini öğrenince şu kararı alır: “*Arkadaşımın yakalanma haberi beni çok fazla üzmüştü. Derin derin düşünmeye başladım. Onu kurtarmam lazımdı. Ne yapıp yapıp mutlaka kurtarmalıydım.*” (KS, 78)

Başkan Amca da -ne pahasına olursa olsun- esir alınan elçilerin kurtarılmasından yanadır, elçilerin arkadaşlarına şöyle seslenir:

“Arkadaşlar, elçilerimiz hâlâ dönmedi! Bu köpek balığından her şey beklenir. Çok üzgünüm, ama sizden düşündüğümü saklayamayacağım. Elçilerimizin öldürülmüş olmasından korkuyorum. Deniz Altı Ülkesi’nin kanunlarını alt-üst eden böyle bir durumla karşılaşılabiriz. Bu durumda savaşmaktan başka çaremiz kalmayacak. Arkadaşlarımızın ölümünü pahalıya ödetiriz.” (SABÜ, 30)

Balık Kılıç ile kardeşi arasında geçen aşağıdaki diyalogda arkadaş sevgisine dikkat çekilmektedir:

“İstersen sen dönebilirsin. Bana gelince, canımı verene kadar arkadaşlarımı kurtarmaya çalışacağım.

Bu sözüm sana çok dokundu. Öfke ile gagasını savurdu:

-Sen beni ne sanıyorsun, diye bağırdı. Arkadaşlarım uğruna ben de ölebilirim herhâlde.

-Tamam, yüz bakalım öyleyse, dedim. Doğruca arkadaşlarımızın kapatıldığı mahzene gidiyoruz.” (SABÜ, 39)

Bilâl kötü günler geçirmektedir, arkadaşları onun için bir şeyler yapmak ister. Öğretmen de öğrencilerine “*Bütün sınıfın Mürsel gibi düşündüğünü biliyorum çocuklar; ancak Bilâl bunu kabul etmeyecek kadar yüksek ruhludur. En iyisi, iki arkadaşımız sınıfın bir hediyesi ile selamlarını götürsün. Bu onun için en büyük armağan olacaktır.*” (BC, 42) önerisinde bulunur.

Can ve Bilâl arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Hediyeleşmek, arkadaşlıkları sağlamlaştırır.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur:

“Niyetim bunu Bilâl’e hediye etmektir. Bu fotoğrafa ne kadar değer verdiğini biliyordum. Babam beni kırmamış, ne yapmak istediğimi de söyleyince istediğimi hemen yapmıştı.

-Sana hediye ediyorum, dedim.

Boynuma sarıldı:

-Sen çok iyi bir arkadaşsın, dedi.

-Sen de çok iyisin Bilâl.” (BC, 57)

Bülent, Bilâl’i tehdit eder. Onun ağladığını gören Can da “*-Korkma, dedim. Sana kimse bir şey yapamaz. Ölünceye kadar seninle beraberim.*” cümleleriyle her zaman arkadaşının yanında olduğunu vurgular. (BC, 95)

Daha önce derslerinde oldukça başarılı olan İlyas, gittikçe düşen başarısını Şevket ile arkadaşlık kurmasına bağlar:

“Yaramazın biri çıktı. Beni sinemaya, maça falan götürüyorlardı. Ben ders çalışsam dedikçe, o elini sallıyor: ‘Ohoo, yılsonuna dünya kadar vakit var’ deyip beni susturuyordu. Yarıyıl tatilinin nasıl geldiğini bile anlamadık. Karneyi bir aldık; derslerin hepsi zayıf... ‘Üzülme, bundan sonra çalışır temizleriz’ dedi.

İkinci yarı başladı. Ben yine Şevket'in peşinden sinema sinema dolaşmaya devam ettim. Her ders çalışma teklifimde yine 'Yılsonuna dünya kadar vakit var' Bir de baktık yılsonu gelip çattı. Dersleri düzeltmedim. Çok üzüldüğü her halinden belliydi. Ama o bunu hak etmişti. İyi olmayan arkadaşın peşinde sene boyu boş boş gezmenin sonu böyle olurdu." (CHD 67, 68)

Yako, dost bildiği Marko'un kötü niyetini anlar: "*Yako bu adamı dost diye bağına basmakla hata ettiğini çok iyi anladı. Artık iş işten geçmişti. Hatasını hayatıyla ödemek zorundaydı.*" (HY, 58) Eserde bu örnek üzerinden arkadaş seçerken tedbirli olunması gerektiği vurgulanmıştır.

Zeki, arkadaşlarının İstanbul'a gideceğini öğrenince çok üzülür: "*Gözlerinden yaşlar boşandı. Onlarsız bu köy karanlık gelirdi. Hiç yaşanmaz hale gelirdi. Ne yapıp yapıp birlikte gitmeliydi.*" (ÜKY, 16)

Adil, arkadaşı Zeki'ye yaptığı haksızlıkları düşünür ve vicdan azabı çeker: "*Aslında o da üzgündü, ama üzüntüsünü hafifletmek için kabahati Zeki'ye yüklemeye çalışıyordu. Vicdanı sızlıyordu. İçinden gelen bir ses sürekli: 'Arkadaşlık böyle olmaz, bu arkadaşlık değildir' diye fisıldıyordu.*" (ÜKY, 54)

Metin, arkadaşı Arif'i tehlikeye atmak istemez, onun tehlikeli bir maceraya girmesine engel olmaya çalışır. Arif ise "*Ben niye kalıyorum? Anca beraber kanca beraber; birlikte başladık, birlikte bitireceğiz. En iyi arkadaşımın, seni yalnız bırakmam.*" (YÇ, 83) cümleleriyle her zaman arkadaşının yanında olacağını ifade eder.

Metin ve arkadaşları arasında geçen aşağıdaki diyalog, "*Şan ve şöhret geçicidir, ebedi olan gerçek dostluktur.*" mesajını verecek şekilde kullanılmıştır:

"Yine eskiden olduğu gibi beraber olacaktı. Beraber olacaktı. Beraber oynayacaklar, beraber çalışacaklardı. Arif ıslak gazeteyi Metin'e uzattı:

-Al bunu kurut ve hatıra olarak sakla! İnsan her zaman gazetelere geçemez.

Metin ellerini arkasına sakladı:

-İstemem, senin olsun. İstiyorsan sen sakla. Bana arkadaşlığınız yeter.

Mutlu mutlu güleştüler." (YÇ, 111)

Memiş ile Sait arasında geçen aşağıdaki diyalogda, Sait'in arkadaşını yalnız bırakmadığı görülür:

"-Sait sen şimdi doğruca evine gidip yatacaksın. Kimse senden şüphelenmez.

Sait merakla sordu:

-Ya sen?

-Ben dağa çıkıyorum.

Sait hemen itiraz etti:

-Olmaz, ben de seninle geleceğim. Anca beraber kanca beraber, dedi.” (KK, 131)

Murat, oyun esnasında yaralanan arkadaşını sırtında taşımak ister. Tüm gün onunla ilgilenir. Can da bu anıyı hatıra defterinde paylaşır:

“Koluma girip beni ayağa kaldırdı. Güçlkle yürüdüğümü, her adımda yüzümü buruşturduğumu görünce sırtında taşımak istedi. Gerekli olmadığını söyledim. İlgisine teşekkür ettim.

-Kim olsa aynı şeyi yapardı, dedi.

-Öyle diyorsun ama oyun arkadaşlarım dönüp bakmadılar bile.

Olgun bir insan gibi:

-Onları böyle suçlama! Oyuna fazla dalmışlar, hepsi bu, dedi.” (CHD, 16, 17)

“Murat, dizimdeki yarayı bir güzel sardı. Bununla da kalmadı, koluma girip evime götürdü. Telaşlanan nineme tam bir doktor gibi yaranın önemli olmadığını söyledi. Bana da bir süre ayağımın üstüne basmamamı tembihledi. Akşam tekrar uğrayacağını tembihleyip gitti. Akşamı ipe çektim. Murat yatağımın başucuna gelip hatırlamı sorduğunda dünyanın en mutlu çocuğuydum.” (CHD, 19)

Murat, Can’ın kendisiyle arkadaş olmak istemesine hem şaşırır hem de çok sevinir. Aşağıdaki diyalogda bu durumdan bahsedilmektedir:

“-Seninle arkadaş olmak istiyorum Murat.

Gözleri parladı, galiba biraz da nelmendi:

-Arkadaş ne güzel bir ifade, diye mırıldandı. Bana ne verdiğini biliyor musun Can? Köy çocuklarının esirgediği şeyi sen bana veriyorsun.” (CHD, 20)

Murat, kendisine yardım etmek isteyen Can’a “*Bırak, bu benim işim!*” (CHD, 26) diyerek karşı çıkar. Can ise “*Hayır, sen diye bir şey yok, biz varız. İki kişi çalışırsak daha kısa sürede gerekli parayı biriktirebiliriz. Babanın bekleyecek durumu yok. Hemen bir doktora götürmeliyiz.*” (CHD, 26) cümleleriyle ona karşılık verir.

Murat’ın annesi ölmüştür, babası da yatalaktır. Can, bu nedenle hasta arkadaşına dedesinin evinde bakmak ister. Sonra süreç şöyle gelişir:

“İlaçları alıp köye dönmek için yola koyulduk. Yolda dalmış düşünüyordum. Murat’a çok iyi bakılması gerekiyordu. Tek başına o evde ne yapacaktı? Kararımı verip dedemin kulağına eğildim

-Murat’ı bize götürsek dedeciğim. Ben ona bakarım.

Galiba dedem de aynı şeyi düşünüyordu. Hiç itiraz etmeden:

-Olur, dedi.

Murat şu anda evin alt katındaki odada yatıyor. Sağ olsun ninem kendi evladı gibi bakıyor ona... Biraz rahatladım. Ama Murat’ın hastalığı beni hâlâ üzüyor. İnşallah çabuk iyileşir.” (CHD, 48)

Murat’ın babası, Can’ın gerçek bir dost olduğunu, “*Arkadaş dediğin böyle günde belli olur Murat oğlum, dedi. Böyle arkadaşların olduğu için mutlu olmalısın.*” (CHD, 51) cümleleriyle vurgular.

Can, yaz tatilini birlikte geçirdiği arkadaşlarından ayrılırken oldukça zorlanır. Duygularını, *“Onlara sarılıp, ‘Yanınızda kalacağım!’ diye bağırmamak için kendimi, zor tuttum. Hele en iyi arkadaşım Murat ile vedalaşmamız çok acı oldu. Birbirimize uzun uzun sarıldık. Her şeyin yoluna girmesi beni sevindirmiyor değildi, ama ayrılık havası sevincimi siliyordu.”* (CHD, 56) cümleleriyle aktarır.

Can, Selime Teyze'nin camını kıran arkadaşını ele vermez, suçu üstlenir. Bunun nedenini ise şöyle anlatır: *“Arkadaşlarımdan kimse etrafta yoktu. Sedar'ı ele vermeye gönlüm razı değildi. Ufak, tefek, hastalıklı, çelimsiz bir çocuktuktu. Selime Hanım Teyze o iri cüssesiyle sokağa düşüp çocuğu kovalamaya kalkarsa korkusundan ölebilirdi zavallıcık.”* (CHD, 62) Selime Teyze de Can'ın arkadaş sevgisinden etkilenir, ona bir şeyler ikram eder ve *“Haydi afiyet olsun. Yalnız bu camı karmanızın ödülü değil, arkadaşını korumanın ödülü. Bunu böyle düşün.”* (CHD, 63) der.

Davut'u gizli gizli takip eden arkadaşı, onun arkasından iş çevirdiğini düşünerek pişman olur: *“Merakımı yenemedim. Bir süre onu takip ettim. Ormana doğru yürüyordu. Onu izlediğimi fark etmedi bile. Ama ben ne de olsa arkadaşız diye gizli gizli takip etmekten vazgeçtim. Yanına gidip selam vermeye karar verdim.”* (CR, 16) Davut, dostunun arkasından iş çevirmek istemediğini, *“Tamam, sakın ol dostum. Anlatacağım her şeyi. Ne kadar o çocuklarla birlikte sen de dalga geçsen de sen benim dostumsun. Sana her şeyi anlatacağım.”* (CR, 22) cümleleriyle belirtir.

Arkadaşı ve Davut arasında geçen aşağıdaki diyalogta arkadaşlık kavramına dikkat çekilir:

“Şüpheli şüpheli yüzüme baktı:

-Yani bütün köylüye karşı benden yana mısın?

Güçlkle güldüm:

-Tabii, biz seninle arkadaşız.” (CR, 58)

Davut'un arkadaşı *“Ama ben senin dostunum, bana güvenebilirsin. Seni her zaman korumaya çalışacağım, dedim.”* (CR, 58) sözleriyle arkadaşına olan desteğini dile getirir.

Ayşe, oyuncak bebeğini arkadaşının lastik bebeğiyle takas eder. Orhan ve Ayşe arasında geçen aşağıdaki diyalog, arkadaşlık ve sevgi ilişkisine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Bebeğin nerede?

-Verdim ağabey, Zeynep'e verdim. En iyi arkadaşım o benim. O da bana bunu verdi. Değiş tokuş yaptık. Böylece birbirimizi her zaman hatırlayacağız.

-Bu ne?

-Zeynep'in bebeği bu. Lastikten ama olsun, eski ama olsun... Zeynep'in olması yeter benim için. Çok değerli benim gözümde. Zeynep'in hatırası bana. Sarı saçları da yok, ne çıkar! O benim bebeğime baktıkça beni hatırlayacak, ben onun bebeğine baktıkça..." (KÇ, 48)

Orhan ve arkadaşı arasında geçen aşağıdaki diyalog, arkadaşlığın nasıl kurulabileceğini gösterir:

"-Köylüsen can kurtarmaca oyununu niçin bilmiyorsun?

-Bilmez olur muyum, biliyorum tabii.

-Öğrenmek istemiştin.

-Senin yabancılık çektiğini görünce arkadaş olmanın yolunu aradım." (KÇ, 121)

### 3.1.2.5. Barış ve Huzurdan Yana Olma

Barış, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) "*1. Barışmak işi 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh. 3. Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç. 4. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.*" anlamlarıyla açıklanmaktadır. İncelenen eserlerde, bahsi geçen dört ayrı anlama da rastlanmıştır. Bahadıroğlu'nun çocuk romanlarında verdiği örnekler, kin ve nefretin olmadığı karşılıklı sevgi ve saygıyı temel alan barış dolu bir topluma işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır. Söz konusu eserlerde, bu değere ilişkin örnekler aşağıda değerlendirilmiştir.

Karael, "*Dostça, kardeşçe geçiniyoruz. Şimdi kırmızımtırak renkli karıncaları görürseniz sakın onlara kızmayınız! Çünkü artık onlar da bizim gibi iyi kalpli, yardımsever oldular.*" (KS, 111 ) cümleleriyle barış ve huzurun devam etmesini diler.

Karael, insanlar ve hayvanların barış içinde yaşamasını ister, eserin sonunda çocuklara şöyle seslenir: "*Ayağınızı bastığımız yere de dikkat ediniz! Orada bir sürü karınca olabilir. Hatta ben bile olabilirim. Size böyle bir hikâye anlatan bu karıncayı ezmek istemezsiniz değil mi çocuklar? Hep kardeşçe yaşayalım...*" (KS, 111)

Sular Altında Bir Ülke adlı eserde, balıkların imzaladıkları barış antlaşmasından "*Sonunda kardeşçe geçinmenin yolunu bulmuştuk. Bir senelik barış imzaladık. Bu süre içinde kimse saldırmayacak, barış içinde yaşanacaktı. Yiyeceğimizi nasılsa başka şeylerden çıkarabiliyorduk.*" (SABÜ, 19) cümleleriyle bahsedilir.

Fener Balığı, savaşın getireceği olumsuzluklardan "*Savaş için tabii ki. Hepimizin*

rahatı bozulacak yine! Deniz Altı Ülkesi'nde huzur kalmayacak. Oysa ne kadar güzel hayatımız vardı.” (SABÜ, 24) sözleriyle bahseder.

Balıkların lideri olan Başkan Amca, barış elçilerini köpek balığına neden gönderdiğini şöyle açıklar: “Şimdi, arkadaşlarımızdan ikisini köpek balığına elçi olarak göndereceğiz. Bu elçiler diyecekler ki: ‘Bizimle uğraşmayın. Biz haklı taraf olarak hakkımızı korumaya azimliyiz. Bu yola canını koyan binlerce arkadaşımız var. Gelin bu sevdadan vazgeçin. Hepimiz için kötü sonuçlar getirecek böyle bir maceraya atılmayın!’” (SABÜ, 27)

Ahtapotlardan bir tanesi, “Canım dövüşüp de ne olacak? Aç mı kaldık koca denizde? Kardeş kardeş yaşamak hepsinden iyi bana sorarsanız.” (SABÜ, 42) cümleleriyle barış ve huzur içinde yaşamayı savunur.

Kılıç, ahtapota barış için birlikte mücadele etmeyi teklif eder: “Bak arkadaş, dedim. Az önce arkadaşlarınla konuşurken savaşmak istemediğini söyledin. Ben de gizlendiğim kayalığın arkasından duydum. Biz de savaşmak istemiyoruz. Koca bir Deniz Altı Ülkesi hepimize rahat rahat yeter. Niçin birbirimizi öldürelim ki? Zaten insanlardan çektiğimiz yeter. Gel seninle anlaşalım.” (SABÜ, 47)

Kılıç, milletin son ana kadar barışı istediğini “Birden gözleri parladı. Üstümüze gelmeye başladı. Biz sayıca üstündük ama onu öldürmek istemiyorduk.” (SABÜ, 47) cümleleriyle anlatır.

Kılıç, savaştan sonra ortaya çıkan manzarayı şöyle tasvir eder: “Kiminin boynunda bir diş yarası, kimin omuz başında kan izleri vardı. Her taraf iniltiyle dolmuştu. Bir kısmı yardım istiyor, bir kısmı ağzını açıp kapayarak son nefesini veriyordu. Çok korkunç bir manzaraydı gerçekten. Dünyaluların savaşının nasıl olduğunu bilmiyorum. Ancak bu savaş bana dehşet verdi.” (SABÜ, 74)

Başkan Amca, ahtapotlara barış ve huzur içinde yaşama çağrısını şu ifadelerle yapar:

“Bu savaşa isteyerek girmediğinizi biliyorum. Biz Deniz Altı Ülkesi balıkları ayrı yaratılışlarda bile olsak kardeşiz. Her zaman da kardeş kalmalıyız. Aramıza hilekâr bir köpek balığı girip bu kardeşliğimizi bozmak istedi. Ama cezasını buldu. Bütün ahtapotlara sesleniyorum: Savaşı bırakınız, yine eskisi gibi kardeş kardeş yaşayalım!” (SABÜ, 78)

Başkan Amca, ahtapotların da barış yanlısı olduğunu ise aşağıdaki örnekte şöyle anlatır:

“Arkadaşlar, ahtapotların başkanı ile bir anlaşmaya varmış bulunuyoruz. Zavallılar köpek balığı korkusundan bize saldırmak zorunda kalmışlar. Köpek balığı



öldüğüne göre artık savaşmak istemiyorlar. Yine eskisi gibi dostça yaşayacağız. Zaten üstümüze bombalar, ağlar, oltalar yağdıran insanlar gibi düşmanlarımız var... İnsanlar bize bu yönde düşmanken bir de birbirimize düşman olmamız yersiz.” (SABÜ, 79)

Can’ın babası, çocuklarını barış ve huzur içinde yaşamaya yönlendirir: *“Haklı iseniz hiçbir zaman karşınızdakine uyup bağırmayın. Karşılıklı tartışma sırasında sakın olan daima kazanır. Bir kavgayı elinizden gelirse yatıştırın. Hiçbir şey yapamazsanız kavga yerinden uzaklaşın.”* (BC, 81)

Kaptan Li, savaşın korkunçluğunu, küçük menfaatler uğruna büyük savaşların yapıldığını, *“Hakkınız var Şehzadem, gerçekten savaş çok korkunç. Onlar savaşmak için ne mümkünse yapıyorlar. Dünyada da öyle değil mi? Devletler küçük menfaatleri için birbirlerinin çukurunu kazıyorlar.”* (UÇ, 70) cümleleriyle vurgular.

Serdar, tehlikeli bir silahın işe yaramayan sahte bir alet olarak kabul edilmesini ister. Onun niyeti, ülkesindeki barışı devam ettirmektir. Serdar, Kaptan Li ve Doktor De arasında geçen diyalog şöyledir:

“Serdar başını iki yana salladı:

-Bu silah çalışmaz Kaptan Li! Çünkü yalancı silah bu. Sadece düşmanları korkutmak için yapılmış.

Herkes aval aval Serdar’a bakıyordu. Duyduklarına şaşırın Doktor De:

-Nereden biliyorsunuz?

Serdar gözlerini hepsinin üzerinde dolaştırdı:

-Böyle kabul etsek, uzayda yaşayanların huzuru bakımından daha iyi olmaz mı, dedi.

Başlarını salladılar:

-Haklısınız, dediler.” (UÇ, 106)

### **3.1.2.6. Cesaret**

Cesaret; yiğitlik, yüreklilik ve kendine güvenmek olarak tanımlanabilir. Janki (2005: 48), *“bugünün yapay dünyasında kişinin, kendine karşı doğru kalabilmesi için cesarete ihtiyacı olduğunu”* ifade eder. Çünkü cesaret, sadece savaşta korkusuz olmak anlamına gelmez. Aynı zamanda hayatta karşılaşılan zorluklarla mücadele etmektir. Dolayısıyla söz konusu değer; askerliğin yanı sıra ticaret, ilim, siyaset gibi sosyal alanları da kapsar. Yavuz Bahadıroğlu ise cesareti; daha çok vatan, millet ve özgürlük değerleri ile ilişkilendirmiştir. İncelenen eserlerde konuya dair tespitler aşağıda örneklendirilmiştir.

Babasını kaybeden Adil, hasta annesine bakmak için çalışmayı göze alır ve korucunun kendisine yardım etmesini ister. Korucu, “Ah zavallı küçüğüm benim. Sen ne iş yapabilirsin ki?” (DO, 31) diyerek onun çalışmak için küçük olduğunu ima eder. Adil’in korucuya tavrı ise şöyle olur: “Adil ayağa fırladı. Karşısındakini küçük olmadığına inandırmak ister gibi ayaklarının ucunda yükseldi. -Bak bana Korucu amca, hiç küçük olur muyum? Kocaman oldum, inan çalışabilirim.” (DO, 31, 32)

Tuhaf Çocuk, küçük yaşına rağmen düşmana kafa tutar: “Tuhaf Çocuk Moğol askerinden de korkmadı. Ama küçücük kafasını bir düşüncedir aldı. Bu askerler niçin şehirlerini ellerinden almak istiyorlardı? Bunu düşününce kızgınlıkla ayağını yere vurdu: Defol, diye bağırdı.” (TÇ, 10)

Mahmut Dede ve köylüler arasında geçen aşağıdaki örnekte, vatan sevgisi ve cesaret arasındaki ilişkiye dikkat çekilir:

“-Evet, bu bir asker işidir. Ancak askerlik de bir bilgi işidir. Dövüşmek istemeyeni zorlamıyorum. Dileyen kadınları ve çocuklarıyla birlikte dağlara çekilebilir.

Kalabalık bu sözler üstüne dalgalandı. Uğultu halinde bir cevap yükseldi:

Aramızda korkak yoktur, Mahmut Dede!” (TÇ, 32)

Tuhaf Çocuk adlı romanda, Moğol kumandanı Subutay Noyan, Türklerin cesaretinden etkilenir: “Köylüler şahlanmışlardı. Bilerek, isteyerek ölüme koşuyorlardı. Subutay Noyan böyle cesaretle dövüşen Harzem köylülerini içinden takdir etmekten kendini alamadı: Yaman adamlar, diye söylendi. Böyle cesur bin askerim olsa dünyayı fethederdim.” (TÇ, 44)

Tuhaf Çocuk, küçük yaşına rağmen düşmanla mücadele etmeye devam eder: “Allah Allah, diye haykırarak, elinde sıkı sıkıya tuttuğu tırnığı düşman atlılarına doğru sallar.” (TÇ, 56) Tuhaf Çocuk, aşağıdaki diyalogda ise Cengiz Han’a meydan okur:

“-Nasılsın?

Tuhaf Çocuk düşmanlarına zayıf görünmek istemiyordu. Pazılarını kabartarak cevap verdi:

-Zannettiğinden çok daha iyiyim.

Adam pis pis güldü:

-Öyleyse Cengiz Han’ın aslanlarıyla hemen dövüşebilirsiniz.

Tuhaf Çocuk ne olursa olsun korkmuş görünmeyecekti:

-Elbette, dedi. Ben aslında Cengiz Han ile dövüşmek isterdim. Ama o bir çok askerin arasına gizlenmeden cesur olamıyor!” (TÇ, 62)

Tuhaf Çocuk, her zaman “Zayıf görünerek düşmanı şımartacağına, cesur ve başı dik durmak daha iyiydi.” (TÇ, 64) diye düşünür.

Tercüman, Tuhaf Çocuk'un söylediklerini Cengiz Han'a aktarmakta zorlanır. Çünkü Cengiz Han'ı kızdırmaktan korkar. Sonunda, Tuhaf Çocuk'un sözlerini Hakan'a aktarır:

“-Ulu hakanım bu çocuk der ki...

Tercüman söyleyemedi, yutkundu. Cengiz Han tekrar bağırdı:

-Ne der, söylesene?

-Der ki; kendisine bir hançer verirseniz bütün aslanlarımızın hakkından geleceğim.” (TÇ, 64)

Cengiz Han'ın adı bile başkalarını ürkütürken Tuhaf Çocuk, ona meydan okumaya devam eder: *“Moğolların Hanı Cengiz, anlıyorum ki beni aslanlara parlatmak istersin! Bu insanlığa sığmaz. Allah sana lanet edecektir. Ancak bir şey var. Eğer aslanların beni paralayacak olursa nasılsa öleceğim. Yok, ben onları yenersen hürriyetimi başışlayacak mısın?”* (TÇ, 67)

Sultan Celaleddin, mertlik ve cesaret arasındaki ilişkiden şöyle bahseder: *“Bir ordunun başkumandanı açık bir savaş alanında harekete geçmek zorundadır. Bir kalenin arkasına saklanmak mertlik değildir. Kale ne kadar kuvvetli olursa olsun, Moğollar onu almanın da bir yolunu bulacaklardır, dedi.”* (TÇ, 83)

Karael, Parlakgöze, *“Niçin ön saflarda biz de vuruşmuyoruz Parlakgöz?”* (KS, 27) sorusunu yöneltir. O da *“Daha küçüğüz de ondan.”* (KS, 27) cevabını verir. Bu yanıt Karael'i tatmin etmez, *“Ama cesuruz!”* (KS, 27) cümlesiyle kararlı tutumunu sürdürür.

Düşman karınca, küçük Karael ile karşılaşınca şaşkınlığını gizleyemez, *“Vay, vay, vay! Sen daha süt kuzusuymuşsun be! Annenin dizinin dibinde oturacağına savaşa çıktın ha!”* (KS, 50) der. Karael de tüm cesaretiyle *“Annemin dizinin dibinde oturacağıma savaşmayı tercih ettim.”* (KS, 50) der.

Karael, *“Kesme sözümü de dinle! Mademki bu Kral'dan memnun değilsiniz devireceğiz onu. Ondan sonra layık olduğunuz idareye kavuşmanız kolaydır.”* (KS, 70) cümleleriyle başarmak için cesaretin gerekli olduğunu vurgular.

Karael, düşman karıncanın *“Ne o küçük karınca, korkuyor musun yoksa?”* (KS, 74) sorusuna çok kızar. Karael, *“Ben mi korkacağım? Korksam savaşa çıkmaz okulumda kalırdım. Benim bütün endişem karıncaları bir zalimin elinden bir an önce kurtarmaktır.”* (KS, 74) cevabıyla gerçek niyetini açıklar.

Kılıç balıkları arasında geçen aşağıdaki diyalog, cesaret vurgusu yapacak

şekilde oluşturulmuştur:

“-Tabii ki Mini de benim gibi korkuyor.

Mini hemen itiraz etti:

-Ben korkmuyorum işte.

Doğrusu şaşırılmışım. Hayretle sordum:

Gerçekten korkmuyor musun?

-Evet, korkmuyorum.

İki kardeşim hayretle birbirine baktı. Daha sonra Mini:

-Gel öyleyse, birlikte köpek balığının bulunduğu yere doğru yüzelim, dedi.”  
(SABÜ, 20, 21)

Başkan Amca, savaşmak istemeyenlere gidebileceklerini söyler; ama balıklar, hep bir ağızdan “*Aramızda düşmandan korkup ayrılacak tek balık bile yok.*” (SABÜ, 53) cevabını verir.

Aşağıdaki diyalogda Kılıç’ın cesaretli ve soğukkanlı tavrını sürdürdüğü görülmektedir:

“-Geliyorlarmış!

-Aman gelsinler canım, beklemekten bıktık zaten! Ne olacaksa olsun!

-Biz ne zamandır hazırız. Asıl gelenler hazır olsun!

-Çok kalabalıklarmış.

-Olsun, ne yapalım; biz de kalabalığız.” (SABÜ, 55)

Aşağıdaki diyalogda ise Kılıç, cesaret ve başarı arasındaki ilişkiyi Mini’ye açıklar:

“-Kılıçlarımızla anlatacağız, dedim

-Çok cesur konuşuyorsun...

-Cesaret başarının yarısıdır.

-Ben de cesurum değil mi?

Kılıcımla Mini’nin kuyruğunu gıdıkladım:

-Tabii ki, bizim sülaleden korkak çıkmaz.” (SABÜ, 58)

Düşmanın kalabalık oluşu Mini’yi ürkütür. Onun cesaretinin kırıldığını anlayan Kılıç da “*Cesaret olmadıktan sonra, sayı hiçbir işi halletmez.*” (SABÜ, 63) cümleleriyle kardeşini yüreklendirmeye çalışır.

Kılıç, bir plan yapar, diğer balıklar da onu onaylar. Çünkü onlara göre, vatan sevgisi cesaretli olmayı gerektirir. Kılıç ve diğer balıklar arasında geçen konuya ilişkin diyalog şöyledir:

“Şimdi hepimiz çıkıp, onunla alay edeceğiz. Yakında bir yer biliyorum. Balıkçı kancaları orada çok sık vardır. Köpek balığı peşimize düşerse korkmuş gibi yapacağız. Son hız hepimiz o tarafa yüzeceğiz. Siz yanımdan ayrılmayın. Kendine güvenmeyen kalsın. Hayatımız hızlı yüzmemize bağlı...”

Hepsi kanatlarını sallayarak anladıklarını belirtti.

Haydi öyleyse, dedim. Hemen yola çıkıyoruz.” (SABÜ, 67)

Arı ve Zirzop arasında geçen aşağıdaki diyalog, “Yuvanızı cesaretle koruyun.” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur:

“Arı vızıldayarak üstüne uçtu:

-Git buradan! Yuvamızı bozmaya hakkın yok, diye bağırdı.

-Haydi oradan sersem, dedi Zirzop.

Arı bir yandan uçup bir yandan konuşmaya devam ediyordu:

-Git dedim, yoksa pişman olursun...

-Ne dedin sen, pişman mı olurum?

Arının alttan almaya hiç niyeti yoktu:

-Evet pişman olursun. Bize şimdiye kadar ayıların yapmadığı kalmadı. Nereye gittikse sizin yüzünüzden rahatımız kaçtı. İki de bir yuvamız bozuldu, yiyeceklerimiz talan edildi.” (YAZ, 32)

Annesi ölen Metin, yapayalnız kalır; ama kimseye muhtaç olmak istemez.

Küçük çocuğun cesareti eserde şöyle anlatılır: “Ark açmak, çit çakmak, tarla çapalamak, atlara bakmaktan daha zor olmazdı bulacağı iş. Bunları yapabildiğine göre başka işleri de yapabiliirdi. Kendine güveniyordu. Güveniyor ve korkmuyordu.” (YÇ, 57)

Genç askerin “Ölmekten korkmuyordum. Ancak daha yaşamalı ve düşmanla savaştıyordum. Vatanım için çıktığım bu yolda bir şeyler yapmalıyım.” (VI, 18) cümleleri “Vatan uğruna cesaretle savaşın.” mesajını verecek şekilde kullanılmıştır.

Vatanı için düşmanla çarpışmak isteyen genç askeri, “Demek dağa çıkıyorsun. Bu işin sonunda ölüm de var biliyorsun değil mi? Bu yaşında ölümü göze alabilecek misin?” (VI, 20) cümleleriyle uyarılar olur. O ise “Hür yaşamak uğruna ölümü göze alanlardanım. Yaşım genç olabilir, ama vatan sevgim büyük.” (VI, 20) cevabıyla cesaretli olduğunu vurgular.

Bodur Hamdi Efe'nin adamları, savaşa katılmak isteyen genç kızanın yüzünü aydınlıkta görünce “Bu daha süt kuzusuymuş.” (VI, 21) derler. Genç, bu sözü duyunca çok kızar, “Yiğitlik er meydanında belli olur, siz beni efeye götürün hele.” (VI, 21) cümleleriyle cesaretini ispatlamak ister.

Bodur Hamdi Efe'nin adamları, Hamdi Efe'yi şöyle tanıtır: “A be, bu kızan da ne der böyle? Kahraman ki ne kahramandır bir bilsen. Gözünü kırpmadan ateşe atılır. Düşmandan

*hiç korkusu yoktur. Onun gibi birisi çok zor bulunur.”* (Vİ, 23) Bodur Hamdi Efe’ye göre, vatan için korkusuzca mücadele etmek gerekir. Bu nedenle de ona katılmak isteyen genç kızına aşağıdaki öğüdü verir:

“Dinle beni evlat! Madem arkadaşımın oğlusun sana bir öğüt vereyim. Bodur Hamdi iyidir, hoştur ama oldukça haşındır. Dünyada önem verdiği şeylerden biri de cesarettir. Kendisine hoş görünmek istiyorsan soracaklarına şaşırmadan sert cevaplar ver. Cesur olduğuna inandır onu. Belki seni yanındaki kızanlardan biriyle güreş tutturmak ister. Tereddüt etmeden meydana fırla. Yenilsen de zararı olmaz. Yeter ki korkusuz olduğunu, herkesle mücadele edebileceğini göster.” (Vİ, 31)

Genç kızan ve Bodur Hamdi Efe arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Cesaret yaşta değil, yürektedir.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Ey Çanakkale şehidinin oğlu! Söyle bakalım buraya niçin geldin?

-Düşmanla savaşmak için geldim.

Şaşırmış gibi bir hali vardı. Uzun uzun yüzüme bakıp gülümseyerek devam etti:

-Daha pek küçüksün ama.

-Vatanseverliğin yaşı olmaz. Hem cesaret yaşta değil, yürektedir.” (Vİ, 33)

Genç kızan, “*Yiğitliğimden şüphesi olan varsa işte meydan...*” (Vİ, 34) diye bağırır. Bodur Hamdi Efe büsbütün keyiflenir, bu cesaret onu etkiler ve “*Bu oğlanda iş var.*” (Vİ, 34) diyerek genci takdir eder.

Memiş, küçük yaşına rağmen memleketini işgal eden düşman askerini sapanıyla yaralar. O, aklından şunları geçirir: “*Oh oldu o askere! Taşı alınca bir güzel oturttum. İhtiyar adamları dövmenin ne demek olduğunu anlar şimdi... Çok iyi anlasınlar ki; bir Türk gerekirse yurdunu sapanıyla da korur...*” (KK, 34, 35)

Memiş’in babası; düşman askerinin karşısında eğilmez, cesaretli ve gururludur. Onun bu özelliği, aşağıdaki konuşmadan da açıkça anlaşılmaktadır.

“-O benim oğlumdu.

Kumandanın gülümsemesi kulaklarına doğru genişledi. Gözleri bir yılanınki gibi parladı:

-Ya, demek senin oğlundu. Ölümünden korktuğu falan yok nasılsa.

Hamdi Ağa yediği kırbaçlara rağmen başını dik tutarak cevap verdi:

-Evet öyle, çok iyi yetiştirdim.” (KK, 38)

Memiş, “*Elbette yapardım. Onları biz mi çağırdık? Defolup gitsinler! Yapardım da söz mü be Musa Emmi? Söz mü o? Hem öyle bir yapardım ki! Yedi ceddimin de intikamını alardım böylece.*” (KK, 62) cümleleriyle canı pahasına düşmanla savaşmayı göze aldığını söyler. Ayrıca o, “*Elimde bir tüfek varken keşke Yunan askeri çıka gelse*” (KK, 66) diye içinden geçirir. Memiş, işgalcilerin muhtara attığı dayanın bedelini onlara ödetmek niyetindedir.

Memiş, köpeğiyle şöyle dertleşir: “-Ama Karabaş bir şey söylemiyorsun. Haydi söyle: “Savaşa katılmak için önemli olan yaş değildir... Önemli olan cesarettir, istektir” de! Söyle haydi!” (KK, 100)

Hasan Emmi'nin “Sen de sağ ol çocuğum. Bu büyük bir cesarettir. Ben yaşlıyım, sen çocuksun; ikimiz de bu iş için güçsüzüz. Ama olsun... Yapmak istediğimiz öz vatanımızı kurtarmaktan ibarettir. Kimse bize gülemez.” (KK, 108) cümleleri, cesaret ile vatan sevgisi arasındaki bağı anlatır.

Memiş, düşman cephaneliğini uçurmaya karar verir. Onun hisleri eserde şöyle dile getirilir: “Gözleri neşe ile parlıyordu: ‘Uçuracağım cephaneliği’ diye durmadan tekrarlıyordu. Zevkine varmak ister gibi o dakikayı tekrarlıyordu. Önce kulakları sağır eden bir patlama duyulacak, sonra alevler gökleri saracaktı.” (KK, 120)

Yaptığı robotuyla köylüleri korkutan Davut'a, arkadaşı meydan okur: “Senden korkmuyorum, diye haykırdım. Teneke adamından da korkmuyorum anladın mı beni? Buldun güçsüz ihtiyar adamcağızı, sıkıştırırsın tabii. Senin yaptığın robot eğer çok becerikli ise bana saldırsın!” (CR, 54)

Şehzade Volkan, annesinin ısrarına rağmen sığınağa gitmez. Çünkü ona göre, bir şehzade cesur olmalıdır. Annesine, “Kusura bakmayın anneciğim, ben Singa 20'nin bulunduğu yere gidiyorum.” (UÇ, 92) der.

Orhan, şehir hayatıyla mücadele etmeye kararlıdır. Aynı zamanda cesaretlidir de. Eserde onun duyguları şöyle aktarılır: “Alay ettiği sırtımasından belli oluyor. Gözlerim yanıyor, burnumun direği de sızlıyor. Hayır, ağlamak yok! Bunlarla mücadele edeceğim. Mademki İstanbul'a geldim, beni kabul edecekleri zamana kadar dayanacağım.” (KÇ, 118)

### 3.1.2.7. Cömertlik

Bayram (2014: 354) cömertlik değerini, “İnsanın başkalarına karşı cömert davranması, anlayışlı olması, insanlara karşı yardımsever davranması...” anlamlarıyla özetlemiştir. Bundan da anlaşılacağı üzere cömertlik, muhtaç olanlara iyilikte bulunmaktır. Dolayısıyla cömert olmak, kişiden bir şey eksiltmez; aksine insanı yüceltir. Comte Sponville'nin (2012: 141) aşağıda yer alan tespitlerinin de bu yönde olduğu görülmektedir:

“Cömertlik bizi ötekilere doğru yükseltir –böyle diyebiliriz- ve kendi küçük ben’imizden özgürleşmiş olan bize doğru yükseltir. Hiç cömert olmayan kişinin, aşağı alçak, soysuz beş para etmez, cimri, tamahkâr, bencil, tiksinti verici olduğu konusunda dil bizi uyarır... Ve hepimiz böyleyiz, ama yine de her zaman ya da tamamen değil: Cömertlik bizi bundan ayıran ya da kimi zaman özgürleştiren şeydir.”

Bahadıroğlu ise çocuk romanlarında özellikle makam sahipleri ve zengin kişilerin örnek davranışlarına yer vermiştir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde, cömertlik değerine ilişkin tespit edilen örnekler aşağıda değerlendirilmiştir.

Cömertliğiyle tanınan Eczacı Şeref Bey, ihtiyaç sahiplerine yardım eder. Söz gelimi babasız kalan Adil’e “Evin her yanı boş. İstersen anneni de al, buraya getir. Hem tedavisini yaptırır hem de rahat etmesini sağlarsın.” (DO, 34) önerisinde bulunur.

Eserde, ünlü doktorun cömertliğine “Satın alıyorum. Fakat annenin seni çok sevdiğini gördüm. Bunun için seni ona tekrar hediye ediyorum. İlacını Almanya’dan ben getireceğim.” (DO, 69) cümleleriyle değinilir.

Doktorun annesi, oğlunun bu aileye niçin yardım ettiğini şöyle açıklar: “Oğlum Adil’i evlat edinip okutmak istiyor. Hiç evlenmedi. Şimdi oldukça yaşlandı. Geriye bir hayrı kalsın istiyor. Müsaade edersen oğlunu okutup doktor yapacak.” (DO, 75)

Komutan Timur Melik, yetim kalan Tuhaf Çocuk’u evlat edinmek ister: “Sultan Celaleddin, müsaade edersen bu çocuğu evlat edinmek istiyorum” (TÇ, 94) Sultan Celaleddin ise onun bu isteğini “Elbette, dedi. Bunu ben de istiyorum.” (TÇ, 94) sözleriyle onaylar.

Can ve arkadaşları, “Dilencilere karşı cömert olmalı mıyız?” sorusu etrafında tartışırlar. Vardıkları sonuç şöyledir: “En iyisi, avuç açan herkesi muhtaç olarak kabul etmek olacak. Dilenmek gibi insana zor gelen bir şeyi yapabiliyorlar. Herhâlde buna bakarak ihtiyacı olduğunu kabullenip yardım etmek en iyisi.” (BC, 62)

Şeref’in babası küçük ayıyı satın alarak onu esaretten kurtarır. Bu cömertlik, Zirzop’u memnun eder: “Zirzop rahatlamıştı. Çünkü demir kafes etrafını çevirmiyordu. Burnunda ve boynunda zincirler şakırdamıyordu. Rahattı artık. İsteddiği gibi oynayıp zıplayabiliyordu.” (YAZ, 89)

Kör Musa Efe, “Elinizden geldiği kadar bir şeyler temin etmeye çalışın. Bizim yaşamamız, sizin yaşamanız, yani vatanın yaşaması demektir.” cümleleriyle muhtardan yardım ister. (KK, 74) Muhtar da “Ne demek Musa Efe, varımız yoğumuz sizin olsun! Siz düşmanı bu vatandan atın



yeter ki... Sen şimdi Hamdi Ağa'ya git! O zamana kadar bir şeyler hazırlar, hayvanlara yükleriz. Dilersen bu gece misafir olur, yarın sabah yola çıkarsın.” (KK, 74, 75) sözleriyle köylülerin, onlara destek olacağını belirtir.

### 3.1.2.8. Çalışkanlık

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) *çalışkan* kelimesi “Gayretli, çalışmayı seven, faal” anlamlarıyla açıklanmaktadır. Bu noktada özveriyle, çaba harcanarak elde edilen başarıların daha kıymetli olduğu söylenebilir. Söz gelimi çalışmaktan yıpranan bir el nasırlıdır, estetik değildir; ancak o ellerde, kimseye minnet etmemenin izleri vardır. Bahadıroğlu da söz konusu eserlerinde *çalışkanlık*, *çaba* ve *minnet etmeme* arasındaki ilişkiyi vurgular. Yazar, bu anlamda cinsiyet, yaş, makam, zenginlik, fakirlik vb. gözetmeksizin herkesin çalışması gerektiğine dikkat çeker. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda çalışkanlık değerine ilişkin tespitler şöyle sıralanabilir:

Eserde Adil'in babası, “Kuvvetli erkekti Adil'in babası. Birkaç dönümlük tarlası vardı ama senenin her mevsiminde çalışır, bir yerden birkaç mahsul birden kaldırıldı. Köylüler kahvede sohbet ederlerken o yağmur-çamur demez, tarlasının yolunu tutardı. Gül gibi de geçinip gider, kimseye muhtaç olmadan hayatını sürdürürdü.” (DO, 14, 15) cümleleriyle tanıtılır.

Adil'in annesi, kimseye el açmak istemez. Bunun için de çok çalışması gerektiğini bilir. Oğluna da bu hassasiyeti kazandırmak ister. Kadın, oğluna bu konuda şöyle örnek olur: “Bir sabah sırtına kazmayı vurduğu gibi küçük tarlasının yolunu tuttu. Adil'i de peşine taktı. Ona şimdiden çalışmayı öğretecek alın teri ile para kazanmanın yollarını gösterecekti.” (DO, 24)

Adil, hasta annesine bakmak için küçük yaşına rağmen çalışmak zorundadır. Bu nedenle çocuk bakıcılığı yapar. Bu durumdan hiç yüksünmez, aksine çalışıp para kazandığı için çok mutludur: “Artık Adil her sabah kasabaya yürüyerek iniyor, bir eczacının küçük oğluna bakıyordu. Bu oğlanın ismi Ümit idi. Üç yaşlarında, gürbüz ve geveze bir şeydi.” (DO, 32)

Eserde yer alan “Korucu Hamdi sabahın köründe iki öküzünü kağı arabasına koşmuş ve tarlasının yoluna düşmüştü. Niyeti o gün tarlanın tamamını sürmekti. Yakında buğday ekecekti.” (DO,

53) cümleleri, Korucu Hamdi'nin çalışkanlığını vurgulayacak şekilde oluşturulmuştur.

Tuhaf Çocuk'un nasırlı ellerinden *“Elleri köy erkeklerinin elleri gibi nasır tutmuştu. O bu nasırlarla gurur duyuyordu. Nasırlı el, çalışan insanın süsüydü.”* (TÇ, 26) cümleleriyle bahsedilir.

Karael, aşağıdaki örneklerde savaşa hazırlanan çalışkan karıncalardan şöyle bahseder:

*“Bizim kabile her zaman çok çalışırdı. Ama böyle özenli bir çalışmayı ilk defa görüyordum. Bütün karıncalar tarlalara yayılmıştı. Herkes çekebildiğinden de çok yiyecek götürmeye çalışıyordu yuvasına.”* (KS, 16)

*“Bazen koca bir mısır tanesini birkaç karınca kuvvet birliği yaparak yuvarlıyordu. Bazen de iki buğday tanesi kuvvetli bir karınca tarafından çekiliyordu.”* (KS, 16)

Can, kardeşini çalışmadan bir şeyler elde etmeye alıştırdır. Bu noktada babası devreye girerek onu şu sözlerle uyarır: *“Çünkü her istediğini elde etmeye alıştırsa hayatta çok zorluk çeker. Büyüyünce bazı güçlüklerle karşılaşacaktır. Onları yenmeyi şimdiden öğrenmesi gerekir.”* (BC, 18)

Can'ın babası, alın terinin ne anlama geldiğini oğluna *“Yük taşıyan adamlara ‘Hamal’ derler. Sırtlarına dünyanın ağırlığını vurup, ekmeklerini kazanıyorlar, alın teri döküyorlar. Sırtlarına dünyanın ağırlığını vurup, ekmeklerini kazanıyorlar, alın teri döküyorlar.”* (BC, 34) sözleriyle açıklar.

Metin, kimseye muhtaç olmamak için çok çalışır. Eserde onun, bu duygu ve düşüncelerine yer verilir: *“Kör boğazını doyuracak bir iş bulurdu herhâlde. Ne iş olsa yapardı. En ağır işleri yapmaya, çok yorulmaya bile razıydı.”* (YÇ, 56)

Davut, başarıyı nasıl elde ettiğini, *“İnsan bir şeye inanırsa ve başarmak için elinden gelen çaba ölçüsünde çalışırsa her şeyi başarır.”* (CR, 21) cümlesiyle anlatır.

### 3.1.2.9. Dayanışma

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) dayanışma, *“Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.”* anlamlarıyla açıklanmaktadır. Bir başka deyişle ise dayanışma, iyi ve kötü günde birlik ve beraberlik içinde hareket etmektir. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında bu

değer üzerinde durmuştur. Söz konusu eserlerde yer alan örnekler, “*Herkesin bilgi ve becerisi farklıdır. Dolayısıyla birlikte hareket etmek işleri kolaylaştırır. Dayanışma içinde hareket ederseniz, zulümden kurtulursunuz.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Söz gelimi Karael, yaralı karıncaları tek başına taşıyamaz, çekirgelerden yardım ister. Anne Çekirge de bu teklifi kabul eder. Aşağıdaki diyalogda, söz konusu dayanışma anlatılır:

“Birden çekirgenin sesini duydum. Çocuklarına bir şeyler söylüyordu:

-Siz ikiniz birkaç yaralı karıncayı sırtıma koyacaksınız. Ben de bir sıçrayışta geri götürürüm.

Daha sonra bize döndü:

-Bundan sonrası da size ait artık! Ben yara sarmaktan hiç anlamam.” (KS, 40)

Karael, çekirgelerle karıncaların işbirliğini anlatmaya devam eder: “*Üç çekirge hemen işe koyulmuşlardı. İki genç, yaralıları büyük çekirgelerin sırtına veriyor, o da bir sıçrayışta hastane olarak kullandığımız yuvaya getiriyordu. Parlakgöz ile ben de yaralarını yıkayıp sarıyorduk.*” (KS, 41) Karael, aynı zamanda karıncaların zalim krala karşı birlikte hareket etmelerini ister:

“-Şimdi, dedim. Doğruca dışarı çıkacağız. Yakında bir ev var. Hepimiz oraya gidip ne kadar keskin uçlu şey bulursak alacağız. İşte bunun gibi şeyler... Küçük cam kırığından kılıcımı içeri doğru uzattım. Alelacele baktılar. Devam ettim:

-Kızıl Karınca Kabilesi'nin Kral'ı bir akrepmiş. Ona ancak hep birlikte sallayacağımız kılıçlar tesir eder.” (KS, 96)

Karael, Kral'ın yandaşlarına “*Dinleyin, bütün karıncalar kardeşler! Biz Kral'ın zulmüne karşıyız. Gelin bu beladan hep birlikte kurtulalım.*” (KS, 103) cümleleriyle seslenerek karıncaları birlik beraberlik içinde hareket etmeye davet eder.

Balıkların lideri Başkan Amca, “*Durum tehlikeli olmaya başladı arkadaşlar! Bir köpek balığı geldi, rahatımızı kaçırdı. Ne kadar yırtıcı ve zalim olduğunu biliyoruz. Ona karşı durabilmemiz için birlik ve beraberlik içinde olmamız gerek.*” (SABÜ, 26) diyerek birlik beraberlik mesajı vermeye çalışır.

Başkan Amca'nın istediği dayanışmayı elde ettiği aşağıdaki örnekte açıkça anlaşılmaktadır.

“-Köpek balığının emri altına girmeyeceğiz, değil mi arkadaşlar?

-Girmeyeceğiz, girmeyeceğiz işte!

Yakaladığı bu birlik ve beraberlik Başkan Amca'nın bayağı hoşuna gitmişti.” (SABÜ, 27)

Birlik ve beraberliğin parçalanması, düşmanları memnun eder. Başkan Amca, bunu iyi bilir ve aralarında anlaşmazlığa düşen balıkları sert bir dille şöyle uyarır: *“Tartışmanın sırası değil, diye bağırdı. Şimdiden anlaşmazlığa düşersek, özgürlüğümüzü nasıl koruruz. Aramızda ayrılık olduğu haberini, düşmanlarımız duyarsa halimiz haraptır.”* (SABÜ, 28)

Zeki, *“Kaptan Amca, gemiyi siz niçin idare etmiyorsunuz.”* (ÜKY, 51) sorusunu yöneltir. Kaptan, *“Çünkü yavrum, bu koca gemide herkesin ayrı bir görevi vardır. Şu gördüğün amcalara serdümen derler. Serdümenler dümen kullanmakla görevli bilgili ve deneyimli tayfalardır. Bana gelince, bütün gemiden ben sorumluyum.”* (ÜKY, 51) cevabıyla işlerin birlik ve beraberlik içinde yürüdüğü mesajını verir.

Arılar, verdikleri sözü tutarak dayanışma örneği sergiler: *“Ağacın tepesinde yuvalanan arılara da haber gitmişti kısa zamanda. Yapılan anlaşmaya göre saldırıya uğrayan yuvaya yardım edilecekti. Orada da ne kadar arı varsa Zirzop'un üzerine üşüştü.”* (YAZ, 34)

Yaramaz Ayı Zirzop adlı eserde köylüler, iyi günde olduğu kadar kötü günde de birlikte hareket ederler. Şeref kaybolduğunda herkes dayanışma içindedir: *“Köylülerden bir arama ekibi kurup tekrar ormana geldiler. Elllerinde yanan fenerlerle, çıralarla her yanı arıyorlardı.”* (YAZ, 39)

Vatan uğruna düşmanla çarpışan genç kızan, *“Maşallah kalabalıklaştık oldukça... Bundan çok sevinç duyuyordum. Adamlarımız ne kadar çok olursa, başarımız o derece artacaktı.”* (VI, 64) sözleriyle dayanışma ve başarı arasındaki ilişkiye açıklık getirir.

Bodur Hamdi Efe'nin genç kızanlara yönelik yaptığı ve, *“-Yarın gece harekete geçeceğiz. Planımızı iyi uygulayacağız. Bu konuda birlik ve beraberlik içinde hareket etmemiz önemli. Herkes birliğini iyi yönlendirecek. Allah'ın izniyle de erzak Bursa'ya ulaşmadan elimize geçecek.”* (VI, 66) ifadeleriyle biten konuşma, *“Planlar, dayanışma içinde uygulanırsa başarı daha kolay elde edilir.”* mesajını vurgulamaya yöneliktir.

Küçük Kahraman adlı eserde geçen *“İzmir'in, Aydın'ın önde gelen efeleri toplanıp, düşmana karşı çıktı. Baskın üstüne baskın veriyor, düşmana kan kusturuyorlardı.”* (KK, 27) ifadeleri, birlik beraberliğin önemine dikkat çekmektedir.

Düşman askerleri, Memiş'in yerini öğrenmek ister; ancak çocuğun babası oğlunun nerede olduğunu söylemek istemez. Bunun üzerine askerler, adamın sırtını kırbaçlamaya başlar. Köylünün bu durum karşısındaki tavrı ise şöyle olur: *“Bir süre sonra bütün köylü sırtındakileri çıkarmış, Yunan askerinin kırbacına vücudunu uzatmıştı. Bu sessiz bir*

isyandı.” (KK, 41) Bu örnek, köylülerin düşman karşısında birlikte hareket ettiklerini açıkça göstermektedir.

Milli mücadelenin önemli kahramanı Kör Musa Efe, “Elinizden geldiği kadar bir şeyler temin etmeye çalışın. Bizim yaşamamız, sizin yaşmanız, yani vatanın yaşaması demektir.” (KK, 74) diyerek köylüyü dayanışma içinde hareket etmeye davet eder. Köylülerin onu nasıl dinlediği ise “Köylüler tek vücut, tek ağız, tek kulak olmuş onu dinliyorlardı.” (KK, 74) cümlesiyle aktarılır.

Memiş ve Sait arasında geçen aşağıdaki diyalog, “Her koşulda birlik ve beraberlik içinde olun.” mesajını vermek amacıyla oluşturulmuştur.

“-Sait sen şimdi doğruca evine gidip yatacaksın. Kimse senden şüphelenmez.

Sait merakla sordu:

-Ya sen?

-Ben dağa çıkıyorum.

Sait hemen etti:

-Olmaz, ben de seninle geleceğim. Anca beraber kanca beraber, dedi.” (KK, 131)

Can, birlik ve beraberlik duygusunun eyleme dönüştüğünün somut bir göstergesi olarak kabul edilebilecek olan imecenin ne anlama geldiğini hatıra defterinde şöyle izah eder:

“Diyelim ki Mahmut Amca’nın bir işi var. Bu işi tek başına yapması mümkün değil. Gidip cami imamına durumu anlatıyor. İmam hoparlörle bütün köye ilan ediyor: “Köy halkının dikkatine! Cuma namazından sonra Mahmut Amca’nın şu işi yapılacaktır. Yardımsever halkımıza duyurulur.” Bunu duyan köylüler Cuma namazından sonra dağılmıyor. Birlikte Mahmut Amca’nın işine gidiliyor ve iş çabucak yapılıyor. Buna köyde “imece” diyorlar.” (CHD, 10)

Romanın önemli kahramanlarından Murat, yardıma gelen arkadaşı Can’a bu işin kendisine ait olduğunu söyler. Can ise “Hayır, sen diye bir şey yok, biz varız. İki kişi çalışırsak daha kısa sürede gerekli parayı biriktirebiliriz. Babanın bekleyecek durumu yok. Hemen bir doktora götürmeliyiz.” (CHD, 26) diyerek ona itiraz eder.

Doktor Le, ülkesinin savaşta yenilmesinin nedenini şöyle açıklar. “Birleşerek yeneriz elbette, ama bir türlü birleşemiyoruz. Küçük meseleleri büyütüp devamlı surette kaçıyoruz. Herkes kendi dünyasında yaşıyor. O da bundan yararlanarak bizi tek tek avlıyor.” (UÇ, 64) Örnekten de açıkça anlaşılacağı gibi eserde, “Birlik içinde yaşamayan milletler, düşmanlarına yenilmeye mahkûmdur.” mesajı verilmeye çalışılmıştır.

### 3.1.2.10. Diğerkâmlık (Özgeçilik)

Hökelekli'ye (2013: 243) göre “Diğerkâmlık bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkanlarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması demektir.” Tanımdan anlaşılacağı gibi bencil insanlar, sadece kendi menfaatlerini düşünür. Dolayısıyla bu kişiler, toplum tarafından sevilmezler. Bahadıroğlu da diğerkâmlık değerine ilişkin örnekleri, farklı açılardan ele almıştır. Bunlar; aile, vatan, millet, arkadaş vb. için yapılan fedakârlıklardır. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda diğerkâmlık değerine ilişkin tespitler aşağıda verilmiştir.

Adil'e iş veren Şeref Bey öldükten sonra, küçük çocuk çalıştığı evde türlü işkencelere maruz kalır. Bununla birlikte o, babasız kalan Ümit'i büsbütün yalnız bırakmak istemez. Bütün bunlara göğüs gerer. Eserde Adil'in düşüncelerine şöyle yer verilir: “Adil de bunu günlerdir düşünüyordu. İstenmediği bir evde kalmasının mümkün olmadığını biliyordu. Ama Ümit vardı. Çocuk kendisine öyle bağlanmıştı ki bir dakika bile yanından ayrılmasına razı olmuyordu. Giderlerse zavallıcık ne yapacaktı. Büsbütün perişan olmaz mıydı?” (DO, 46)

Korucu, çok fakir olmasına rağmen evleri yıkılan Adil ve annesine yeni bir ev kurar. Eserde, yer alan “Korucu evlerini yeniden kurmuş, bin bir güçlüğü katlanarak onları yerleştirmişti.” (DO, 58) cümlesi, korucunun fedakârlığına işaret etmek için kurulmuştur.

Adil, hasta annesini kurtarmak için köleliği göze alır. Annesinin tedavisini yapan doktora söylediği “Siz yazın o ilacı. Ben ne yapar yapar para bulurum. Gerekirse satılırım. Bir zengine satarım kendimi. Ömür boyu ona esir olurum. Hizmetine bakarım. Her iş gelir elimden. Ağır işler yapmaya alışkınım. Elbette bana, anneme lazım olan ilaç parası kadar değer verecek bir zengin bulunur.” (DO, 66) cümleleri, onun bu konudaki kararlılığını açıkça göstermektedir.

Tuhaf Çocuk'un annesi ölüm döşeğindedir, babası ise savaştadır. Tek başına yaşam mücadelesi veren bu küçük çocuğa komşularından biri sahip çıkar. Eserde, yaşlı kadının fedakârlığına şöyle değinilir: “Komşuları arasında Saide Nine diye yaşlı bir teyze vardı. Çok iyi bir insandı. Kendi çocuklarını bir yana bırakıp Tuhaf Çocuk'un yemeklerini pişiriyordu.” (TÇ, 15)

Parlakgöz'ün babası, vatani için kendi duygularını bir kenara bırakır. Kılıç, bu durum karşısında yaşadığı şaşkınlığı, “Babası meclis üyesi olduğu için isterse bu arzusunu

gerçekleştirebilirdi. Ama tek evladını o yaşta savaşa göndereceğine inanmıyordum. Ama ertesi gün Parlakgöz'ü gördüğüm zaman bu fikrimi değiştirmek zorunda kaldım.” (KS, 18) sözleriyle dile getirir.

Karael, esaretten tek başına kurtulmayı reddeder. Çünkü o, “Sadece kendimi kurtarmak istemiyordum. Gayem, bütün Kızıl Karıncaları kötü kalpli krallarının elinden kurtarmak şekline bürünmüştü.” (KS, 65) düşüncesindedir.

Karael ve arkadaşı arasında geçen aşağıdaki diyaloglar, diğerkâmlığa dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Ne... Ne... Gitmeyecek miyiz?

-Evet gitmeyeceğiz.

-Peki ama niçin?

-Giderek yalnız kendimizi kurtarabiliriz. Oysa bütün Kızıl Karınca Kabilesi'ni zalim Kral'ın elinden kurtarmak lazım.” (KS, 68)

“-Onları da kurtarmak lazım.

Elini omzuma koyup bastırdı:

-Bana bak küçük karınca, dedi. Şunu bunu kurtarmayı düşünürken kendimizi kurtarmayı unutuyoruz. Bizim de kurtulmamız lazım, bunu unutma!

-Unutmuyorum, ama bizim tek başımıza kurtulmamız kimsenin işine yaramaz ki!

-Kendimize faydası dokunur.

-Hâlâ bir Kızıl Karınca gibi düşünüyorsun. İyi bir karınca başkalarını kendinden çok düşünmelidir.” (KS, 69)

Karael, düşman karıncaların bencil davranışlarından nefret eder. Onun bu konudaki görüşleri, aşağıdaki diyalogda açıkça görülür:

“-Gelin teslim olun, diye tekrarladım.

-Hayır, diye bağırdı Kumandan. Teslim olmayacağız. Burada rahatımız iyi. İstedığımızı yapıyoruz. Diğer karıncalar gibi çalışmıyoruz. Tembel tembel oturup hazırdan yiyoruz.

Yüzüm nefretle buruştu. Bir karıncanın bu kadar alçalması görülmüş şey değildi. Midem bulandı:

-Öyleyse sizi öldürmek zorundayız, diye bağırdım.” (KS, 101)

Sular Altında Bir Ülke romanının başkahramanı Kılıç'ın “Bazen muzipliğimiz tutar; üstümüze olmadık şeyler atarsınız. Biz de size küseriz tabii. Küstüğümüz için de denizin yedi kat dibine kaçarız.” (SABÜ, 7) sözleri “İnsanların önem vermediği bazı şeyler, diğer canlılar için tehlike arz edebilir.” mesajını vermeye yöneliktir.

Balıkların huzuru için savaşan yaşlı subay, kendisinden önce milletini düşünür. Kılıç'ın “Subayımızın vücudu oldukça iriydi. Bizden de epey yaşlıydı. Yunus balıklarıyla

yapılan savaşta iki yerinden yaralanmış ama yaralı haliyle yine de savaşa devam etmiş.” (SABÜ, 55) cümleleri, onun ne kadar fedakâr olduğunu açıkça göstermektedir.

Kılıç'ın “Arkadaşlara hemen hazırlanmalarını söyledim. Bir saat kadar sonra yola çıktık. Yanımda yalnız kılıç balıkları vardı. Böyle tehlikeli bir macerada diğerlerini kullanmak istemiyordum.” (SABÜ, 90) cümlelerinden hareketle, söz konusu metinde fedakârlık vurgusu yapıldığı söylenebilir.

Can'ın babasının “Sarhoş bir şoför düşün. Hareketlerinde bir uyuşukluk vardır. Kafası normal çalışmamaktadır. Oysa kırk elli insanın hayatının sorumluluğunu taşıyor. Küçük bir yanlış hareketi bu insanların ölümüne sebep olabiliyor. Arkada gözü yaşlı insanlar kalıyor. Sakat insanlar kalıyor.” (BC, 68) cümleleriyle verdiği örnek, “Kendi zevkleriniz uğruna başka insanlara zarar vermeyin.” mesajını vermek amacıyla değerlendirilmiştir.

Grubun lideri olan Fazıl, sadece kendisini düşünür; arkadaşı Zeki'yi her fırsatta kullanır, onun ne halde olduğunu umursamaz. Ne var ki sonrasında pişmanlık duyar; hatta başına gelen felaketleri bencil davranışlarına bağlar: “Zeki'ye iyi davranmadıkları aklına geldikçe ağlayacak gibi oluyordu. Bütün bunlar belki bu yüzden başlarına geliyordu. Zeki'yi tek başına rıhtımda bırakmamalıydılar. Aslında evden kaçmakla çok kötüymişlerdi.” (ÜKY, 64)

Vatan İçin romanının önemli kahramanlarından Söğütlü Memiş Efe'nin fedakârlığına, “Çok tehlikeli bir yol seçmişti. Yüzde yüz ölüme gidiyordu. Aslında o işin ucunda ölüm bile olduğunu biliyordu. Ama birinin bu fedakârlığı yapması gerektiğini düşünmüştü.” (Vİ, 57) cümleleriyle değinilir.

Kör Musa Efe ve Memiş arasında geçen aşağıdaki diyalog, Kurtuluş Savaşı'nın büyük fedakârlıklarla kazanıldığına işaret edecek şekilde oluşturulmuştur.

“Memiş:

-Ağam, duyduk ki daha geçen gün bir erzak kolunu basmışsınız. Büyük miktarda erzak ele geçirmişsiniz. Ama yine de erzak almak için köye gidiyorsun, niçin?

Kör Musa güldü:

-Bunu bilmeyecek ne var be oğlum? Elimize geçen erzak torbalarını açmadık bile.

-Ya ne yaptınız?

Kör Musa küçük arkadaşının saçlarını okşadı:

-Ne yapacaktık ki evlat? Doğru dağlara gönderdik. Çetelerimiz Yunanlarla ölüm kalım savaşındalar. Karınları doyunca daha iyi kurşun sıkırlar.” (KK, 55)



Memiş, kurtuluş mücadelesine katılmak için evden ayrılmak ister. Annesi ise onun bu isteğine önce karşı çıkar. Sonra da vatan için gereken fedakârlığı yapmaya karar verir. Kadın, kendi hislerini bir kenara bırakarak *“Benim güzel çocuğum, hayatımdan bile kıymetli tek varlığım... Bu sözlerini baban duysa kim bilir nasıl sevinirdi! Sen bir çocuk gibi değil büyük adamlar gibi konuşuyorsun. Git yavrum, benim analık hislerim isyan ediyor ve gitme diyor. Sen bana aldırma yine de git! Vatan kurtarılmayı bekliyor.”* (KK, 86) cümleleriyle oğluna destek olur.

### 3.1.2.11. Dürüstlük

Dürüstlük, TDK Güncel Sözlük’te (TDK, 2015) *“Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet.”* anlamlarıyla açıklanmaktadır. Dürüst olan kimse yalan söylemez, hile yapmaz, sözünde durur, adaletli olur. Görüldüğü üzere dürüstlük, birçok değeri içinde barındırmaktadır. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında sıklıkla dürüstlük vurgusu yapmaktadır. Yazar, konuyla ilgili örneklerini özellikle *“Yalan söylemeyin, verdiğiniz sözde durun.”* mesajını verecek şekilde yapılandırmıştır. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda dürüstlük değerine ilişkin tespitler aşağıda örnekler eşliğinde verilmiştir.

Korucu, kaza geçiren arkadaşının sağlık durumu hakkında bilgi vermekte epeyce zorlanır. Çünkü ona, her koşulda dürüst olması gerektiği öğretilmiştir. Onun bu düşünceleri eserde şöyle anlatılır:

*“Korucu bir iki öksürdü. Bu soruya nasıl cevap vereceğini bilmiyordu. Gerçeği söylese kadın oracıkta bayılıp ayılmaya başlar, ortalığı velveleye verirdi. Yalan söylese alışık değildi. Küçüklüğünden beri yalan söylemenin kötülüğü anlatılmış, dosdoğru olması öğretilmişti. Rahmetli babası köyün imamı idi. Herkes tarafından saygı görülür, çıkan bütün anlaşmazlıkları köyde o hallederdi.”* (DO, 16)

Doktor, Adil’e verdiği sözün arkasında durduğunu *“Aması filan yok bunun. Aynen dediğim gibi yapıyorum. Seni aldım ve tekrar annene iade ettim. Şimdi anneni hastaneye yatıracağım. Sen de yanında bulunur hizmetine bakarsın.”* (DO, 69) cümleleriyle ifade eder.

Cengiz Han, Tuhaf Çocuk’u serbest bırakır. Ne var ki çocuk, bu işte bir hile olabileceğini sezer ve aklından, *“Cengiz Han güya verdiği sözü tutmuştu. Ama peşine de Subutay Noyan’ı takmıştı. Moğol da olsa bir hakanın verdiği sözü tutması gerekli aslında.”* (TÇ, 75) düşüncesini geçirir. Bu noktada *“Dürüstlükten ödün vermemeli. Hele ki, makam*

*sahibi kişilerin verdiği sözden dönmesi kabul edilebilir bir şey değildir.” mesajı verilmeye çalışılır.*

Aşağıdaki diyalog ise *“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”* mesajını verecek şekilde kurulmuştur:

*“İşte şimdi fena sıkılmışım. “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar” derler. Benim mumum yatsıya kadar bile yanmamıştı. Şimdi durumu nasıl açıklayacaktım?*

*-Peki neredeydin, diye sordu.*

*Doğrusunu anlatmaya karar verdim. Ne olursa olsun söylemeliydim! Kral’dan bu kadar zulüm gören bir karıncanın ona sadık kalması düşünülemezdi. “ (KS, 90)*

Kılıç, titreyemeye başlayan balıklara *“Ne oldu, üşüyor musunuz?”* (SABÜ, 20) sorusunu yöneltir. Tintin de dürüstçe *“Korkuyorum da ondan titriyorum.”* (SABÜ,20) cevabını verir.

Balıkların bir kısmı köpek balığından korkar ve geri dönmeyi teklif eder. Bu fikir Kılıç’ı çok sinirlendirir, *“Öyle şey olmaz! Sonra başkan Amcanın yüzüne nasıl bakarız? Arkadaşlarımız hep alay etmezler mi bizimle? Biz görev aldık üzerimize. Bunu en iyi şekilde başarmamız gerek. Söz verdik Başkan Amca’ya bir kere. Ölse de burada öleceğiz.”* (SABÜ, 37) cümleleriyle arkadaşlarını dürüst davranmaları konusunda uyarır.

Kılıç, kişiliğine hayran olduğu Başkan Amca’nın dürüstlüğüne de şöyle değinir: *“Savaştan sonra Başkan Amca verdiği sözü tutmuştu. Midye kabuklarından yapılmış güzel zırhını bana vermişti. Göğsüme iki de madalya takmıştı. Subaylığa terfi etmiştim. Artık Deniz Altı Ülkesi’nin emniyetinden de ben sorumluydum.”* (SABÜ, 82)

Bizim Can adlı romanın önemli kahramanlarından öğretmen, yalan söyleyen Bülent’i, *“Yalan söylediğini biliyorum. Bir suç işledin. Şimdi de bu suçu örtmek için yalan söyleyerek ikinci bir suç işliyorsun.”* (BC, 93) cümleleriyle uyarır.

Heyecanlı Yolculuk’ta -ikizlerin babası- Ali Bey’in sözde değil özde dürüstlükten yana olduğu şöyle dile getirilir: *“Ali Bey söz vermiş olduğunu anımsadı. Sözünden dönmesi imkânsızdı. Böyle bir şey yaparsa çocuklarının güvenini ve saygısını kaybederdi. Ahmet ile Mehmet babalarının kendilerini kandırıldığını düşünürdü.”* (HY, 8)

Evden kaçan Fazıl, ailesine karşı dürüst olup olmadığını sorgular: *“Düpedüz kaçmışlardı evden. Bu dürüst bir davranış değildi. Neden Adil’in aklına uymuştu. Aklına şaşıyordu şimdi.”* (ÜKY, 33)

Zirzop annesine dürüst davranmadığı için pişmanlık duyar. Eserde onun bu sıkıntılı hâli, *“Ormanı, nehirleri, dağları özlemişti sadece. Annesinin kokusunu arıyordu her yerde. Ona kavuşmak, sözünü tutmadığı için özür dilemek istiyordu.”* (YAZ, 73) şeklinde aktarılır.

Arif ve arkadaşları arasında geçen aşağıdaki diyalog, *“Birine söz verirseniz onu tutmalısınız.”* mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

“Beklemekten sıkılan Şerif:

-Bizimle eğleniyor mu ne, dedi. Ben sıkıldım eve dönüyorum.

-Olmaz, diye yolunu kesti Arif. Metin mert çocuktur. Geleceğini söylediye gelir. Hem bizi çağırmasının bir sebebi olmalı. Merak etmiyor musun?” (YÇ, 72)

Kahraman Çocuk Memiş, *“Ataçağız nine, düşmanı bu topraklardan ataçağız! Allah’ın izni ile çocuklarımız özgür bir vatanda yaşayacak. Bu ülkenin geleceği iyi olacak. Sizlerin yüreği rahat olsun. Sözümüzde duracağız.”* (VI, 46) sözleriyle mertlikten yana tavır sergiler.

Küçük Kahraman’da Memiş ve Sait’in dürüstlüğüne, *“Ya cephaneliği havaya uçuracak ya da bu uğurda ölüp gidecekti. Sait ile birbirlerine söz vermişlerdi. Ne olursa olsun gerçekleştirecekti bunu.”* (KK, 128) cümleleriyle değinilir.

Can, bilmediği bir oyunu biliyormuş gibi yapar; ancak bu yalanı ona pahalıya mal olur. Yaşadıklarından hatıra defterinde şöyle söz eder: *“O gün köy çocuklarıyla can kurtarmaca oynuyorduk. Aralarına yeni katılmıştım. Oyun hakkında fazla bilgim yoktu. Bilgisizliğim anlaşılmasın diye çırpınıyor, kendimi parçalarcasına koşuyordum. Bir ara ayağım takıldı, düştüm. Dizim boydan boya yarıldı. Hem korkudan, hem acıdan kıvrınmaya başladım.”* (CHD, 16)

Kerim, arkadaşlarına çok iyi yüzme bildiğini söyler. Ne var ki bir kaza sonucu suya düşünce her şey ortaya çıkar. Can, bu olayı *“Bu kadar ders ona yeterdi. Sandala çektik. Biraz kendine geldi. Yalan söylediği için de utanıyordu.”* (CHD, 72) cümleleriyle anlatır.

Arkadaşı, Davut’un dürüstlüğünü şöyle sorgular: *“Onun bu tavrı verdiği sözü tutacağı konusunda içime şüphe bırakmıştı. “Verilen söz sözdür. Davut belki deli dolu, çılgın biridir ama iyi bir insandır. Kötü bir şey yapmaz inşallah diye geçirdim içimden.”* (CR, 39)

Davut’un arkadaşının *“Ben ondan söz almıştım köylüye zarar vermemesi konusunda. Madem o çobanı korkutuyordu ben de ona verdiğim sözü bozabilirdim. O bana verdiği sözde durmamıştı çünkü.”* (CR, 44) cümleleri, *“Verilen sözde durmak gerekir; ancak bazı durumlarda bu yargı geçerli olmayabilir.”* mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Aşağıdaki örneklerde ise Davut'un arkadaşının her şeye rağmen sözünde durmaya çalıştığı görülür:

“Ona verdiğim sözü tutmalıydım. O, köylüye zarar vermemek konusunda benimle anlaşmıştı. Öyle şeyler yapmalıydım ki köylü de ona zarar vermemeliydi.” (CR, 69)

Davut'un arkadaşı “-... O size bir şey yapmayacağına söz verdi. Ne olur Muhtar Emmi, siz de Davut'a bir şey yapmayın! Sizin de ona zarar vermeyeceğinizi söyledim. Ona söz verdim. Lütfen ona zarar vermeyin!” (CR, 74)

“-Kalacak tabii ki... Televizyonculara mektup yazıp haber vereceğim. Gelip seninle konuşacaklar. Sana bu konuda söz verdim. Ben sözümü sonuna kadar tutarım.” (CR, 78)

Uzay Çocuğu adlı romanın önemli kahramanlarından Doktor De, “*Olmaz diyemem, ama ben yapamam. Gemide lüzumlu aletler yok. Kaldı ki böyle ciddi bir ameliyat için gerekli tecrübeye de sahip değilim.*” (UÇ, 33) sözleriyle dürüstlükten yana tavır sergiler.

Orhan, kardeşi Ayşe'ye, “*Yok hayır, ona iyi diyemem. Yalan söylemeseydi iyi derdim. Bir yalancının iyi olması mümkün değil. Ne der hep babam: “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”*” (KÇ, 25) diyerek dürüstlüğün önemine işaret eder.

### 3.1.2.12. Empati

Bayram (2014: 387) empatiyi “*Olayları kendini başkalarının yerine veya başkalarını kendi yerine koyarak değerlendirebilmek, başkalarının gözüyle de bakabilmek, başkalarının da haklı olabileceğini hesaba katmak...*” şeklinde açıklamaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) ise empati, *duygudaşlık* şeklinde karşılık bulur. Dolayısıyla empati kurmak, kişilerin birbirini daha iyi anlamasını sağlayarak insan ilişkilerini düzenler. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde yer alan örneklerin “*Arkadaşınızla, ailenizle, doğayla empati kurun.*” mesajını verecek şekilde yapılandırıldığı söylenebilir.

Söz gelimi Karael, savaşta esir düşünce aklına ailesi gelir. Kendini, anne-babasının yerine koyar ve onların bu duruma çok üzüleceklerini düşünür: “*Daha sonra düşüncelerim başka taraflara aktı. Annemi babamı hatırladım. Beni çok seven bu iyi kalpli varlıklar şimdi kim bilir nasıl üzülüyorlardı! Ne çok merak ediyorlardı beni! Arkadaşlarımla birlikte dönmediğimi görünce kim bilir ne çok dertleneceklerdi!*” (KS, 66)

Can'ın aşağıda verdiği örnek, empati kurmanın zorluğuna dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Hani, Nasrettin Hoca bir seferinde damdan düşmüş de köylü etrafına toplanmış. Nasıl hissettiğini soranlara Nasrettin Hoca:

-Bana damdan düşen birini getirin, halimden ancak o anlar, demiş.

Benimki de o hesap işte... Ağaçtan düşmeyen, ağaçtan düşenin halini anlayamaz. Bir de babaannemin tekrarlayıp durduğu atasözünü hatırlıyorum: “Tok, açın hâlini bilmez” (BC, 25)

Zengin bir ailenin oğlu olan Mürsel, fakir arkadaşlarını düşünerek hareket eder. Can, Mürsel’in nasıl empati kurduğunu aşağıdaki örnekte açıklar:

“Paketin küçük oluşu dikkatimi çekmişti. Şimdiye kadar hep gösteriştan hoşlanan Mürsel acaba bunu da mı gösteriş için yapmıştı. İş daha sonra anlayarak meraktan kurtuldum. Mürsel artık gösterişi bırakmıştı. Fakir arkadaşları mahcup olmasın diye kendi paketinin hepsinden küçük olmasına dikkat etmişti.” (BC, 58)

Can, çok sevdiği babaannesini düşünerek şöyle empati kurar: “*Olduğum yerde kalmıştım. Babaannemi kırmaktan çekiniyordum. Burada kalmamı istediğine göre, aşağı inerse kırılabilirdi.*” (BC, 86)

Zirzop, esir aldığı çocuğun yerine kendini koyar: “*Bir süre ayakta durup seyretti. İçi birden merhametle kabarmıştı. Bu çocuk gibi kendisini yakalayıp hapsedeler kim bilir nasıl üzülür, o da belki ağlardı.*” (YAZ, 43) Bu sefer de Şeref, Zirzop’un yerine kendini koyar: “*Zirzop’un gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı. Hasretle ormana doğru bakarak inledi. Şeref her şeyi şimdi anlıyordu. Küçük ayı orman hasreti ile yanıyordu. Kendi cinsi ile birlikte yaşamak istiyordu.*” (YAZ, 92) Şeref, Zirzop ile empati kurmaya devam eder: “*Anlıyorum küçük ayı, sen de en az benim kadar üzülüyorsun. Ama anneni göreceğin geldi. Siz hür yaşamaya alışmışsınız. Küçük bir bahçeye kapamak size yapılan en büyük kötülüktür. Artık serbestsin. Ama ben seni hep hatırlayacağım.*” (YAZ, 93)

Metin, yakaladığı balığın yerine kendisini koyar. Aşağıdaki örnekte, çocuğun neler hissettiği anlatılır:

“İçinden bir ses: ‘Bırak gitsin!’ dedi. Daha sonra ‘Olmaz ki, insan için denizin dibi neyse, balık için de denizin dışı öyledir.’ diye mırıldandı. Soluk alamadığından emindi. Çırpınışı bu yüzdendi balığın. Göle kavuşsa kim bilir nasıl sevinirdi! Belki de yavruları vardı. Analarının yolunu gözlüyorlardı şimdi. Bıraksa mıydı denize acaba? Balığı avucuna aldı. Çırpınması da azalmıştı. Yazık olacaktı çok yazık! Yavruları bütün gün balığın dönmesini bekleyeceklerdi.” (YÇ, 10, 11)

Memiş’in annesi, kurtuluş mücadelesine katılmak isteyen oğluna şu cümlelerle hak verir: “*Annesi ise gözleri yaşlı, kalbi acı içinde bir süre baktı oğluna. Onu çok iyi anlıyordu. Yıllarca vatan sevgisiyle oğlunu beslemiş büyütmişti. Şimdi o sevginin aksini görüyordu.*” (KK, 15)

Eserde Memiş'in Ali Dayı ile nasıl empati kurduğu “*Memiş başını önüne indirdi. Ali Dayı doğru söylüyordu. Özgür olmak için ömür boyu uğraşan adama, esir yaşamak şüphesiz çok ağır geliyordu.*” (KK, 98) cümleleriyle anlatılır.

Can, bir oyun sırasında düşer ve bacağından yaralanır. Murat dışında hiçbir arkadaşı onunla ilgilenmez. O da arkadaşlarına çok kırılır ve onlara söylenmeye başlar. Murat ise “*Onları böyle suçlama! Oyuna fazla dalmışlar, hepsi bu.*” (CHD, 17) diyerek Can'ı, arkadaşlarıyla empati kurmaya yönlendirir.

Can'ın arkadaşı, okul değiştirdiğinde derslerinde başarısız olur. Çocuk, bunun sorumlusu olarak anne ve babasını görür. Can ise arkadaşını, “*Olaya bir de onların açısından baksana. Annen, baban da mahalleden ayrılmak istemiyorlardı. Ev sahibi direktince taşınmak zorunda kaldılar.*” (CHD, 64) diyerek ailesiyle empati kurmaya yönlendirir.

Davut'un arkadaşı ise Davut'u ailesiyle empati kurmaya aşağıdaki sözlerle yönlendirir:

“*Tabii ki doğru, her baba her zaman kendi çocuğunu cezalandırır. Babaların çocuklarını cezalandırması onları sevmediği anlamına gelemez ki dostum. Senin baban da eminim seni çok seviyor. Belki robot yaparken aletleri parçalamana çok kızdığı için dövdü seni. Hangi çocuk çamaşır makinesini açıp motorunu çıkarır ki? Baban bunu sırf oyun yapıyorsun gibi düşünüp sana kızdı. Öfkesini yenemedi ve seni dövdü. Belki senin robot yapabileceğini bilseydi o aletleri açmana izin vermez, gerekli olan malzemeyi sana temin ederdi.*” (CR, 67)

Cesurluğuyla tanınan Kaptan Li, “*Doğrusu onun yerinde ben de olsam korkardım. Hiç bilmediği bir uzay gemisinde, bilmediği yerlere doğru yol alıyor. Üstelik hiç tanımadığı insanlar arasında.*” (UÇ, 35) cümleleriyle Şehzade Volkan Demirpençe ile empati kurar, ona hak verir.

Doktor De tarafından kaçırılan Volkan, “*Oğlunuz kaçırıldı diye nasıl ağlıyorsunuz! Oysa siz de beni kaçırdınız. Babamın da sizin gibi üzüldüğünü hiç düşünmüyor musunuz?*” (UÇ, 39) sözleriyle Doktor De'yi empati kurmaya davet eder.

### **3.1.2.13. Görünüşe Gösterişe Önem Vermeme**

Bayram (2014: 210) görünüşe gösterişe önem vermemeyi, “*Dış görünüşe ve zâhire aldanmamak, kılık kıyafete gereğinden fazla önem vermemek, insanları görünümlerine ve kıyafetlerine göre değerlendirmemek...*” şeklinde değerlendirmektedir. Bahadıroğlu da eserlerinde ruh güzelliğinin önemine dikkat çekerek, kılık kıyafetin insanları

değerlendirmede bir ölçüt olmadığını vurgular. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde, söz konusu değere ilişkin tespitler aşağıda örnekler eşliğinde verilmiştir.

Adil'in babası öldüğünde sıradan bir tabutla mezarlığa taşınır. Oysa "*Şeref amcasını allı-pullu bir tabutun içine yatırmışlar, üzeri yeşil bir kumaş örterek eller üstünde mezarlığa taşımışlardı.*" (DO, 44) Adil, bu noktada gösterişin ne kadar da önemsiz bir şey olduğuna kanaat getirir.

Kasaba hayatı sona eren Adil'in gösterişli kıyafetlerden vazgeçmesi hiç de zor olmaz. Bu durum eserde, "*İki güne kadar hazırdu. Adil kasabada giydiği kıyafetleri torbasına koydu itinayla. Yamalı kıyafetleri geçirdi üstüne.*" (DO, 46, 47) şeklinde yer bulur.

Can, ruh güzelliğinin görünüşten daha önemli olduğunu hatıra defterinde şöyle vurgular: "*Saçmalamaya başladım galiba arkadaşlar, kusura bakmayın! İnsanın dış görünüşünün hiç, ama hiçbir önemi yoktur. Önemli olan ruh güzelliğidir. Ama aynada bunu görmek mümkün değil ki! İyisi mi, yazacaklarımın hepsini okuduktan sonra, hakkımda kendiniz bir karar verin.*" (BC, 22, 23)

Çok zengin olan Mürsel, gösteriş yaparak arkadaşlarını küçümser. Bununla birlikte bir süre sonra yaşadıkları onu olgunlaştırır. Can, Mürsel'in bu huyundan vazgeçtiğini aşağıdaki sözlerle anlatır:

"Paketin küçük oluşu dikkatimi çekmişti. Şimdiye kadar hep gösterişten hoşlanan Mürsel acaba bunu da mı gösteriş için yapmıştı? İşi daha sonra anlayarak meraktan kurtuldum. Mürsel artık gösterişi bırakmıştı. Fakir arkadaşları mahcup olmasın diye kendi paketinin hepsinden küçük olmasına dikkat etmişti." (BC, 58)

Metin ve arkadaşları arasında geçen aşağıdaki diyalog, "*Şan, şöhret ve gösterişin hiçbir önemi yoktur, asıl olan dostluktur.*" mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

"Yine eskiden olduğu gibi beraber olacaktı. Beraber olacaktı. Beraber oynayacaklar, beraber çalışacaklardı. Arif ıslak gazeteyi Metin'e uzattı:

-Al bunu kurut ve hatıra olarak sakla! İnsan her zaman gazetelere geçemez.

Metin ellerini arkasına sakladı:

-İstemem, senin olsun. İstiyorsan sen sakla. Bana arkadaşlığımız yeter.

Mutlu mutlu güldüler." (YÇ, 111)

Orhan'ın babası, şehirdeki insanların sadece gösterişe değer verdiğini düşünür. Bu nedenle de eski eşyalarını yanına almak isteyen ailesine, "*O sandığı bırakın! Hanım, o sandığın burada işi ne? Bir sürü, kıvr zıvırla evi dolduramam ben! Sana ev dayalı döşeli diyorum. Buradan götüreceğin döküntüler orda işe yaramaz. Rezil oluruz. Her şeyi modern*

yaptırdım. Dünya kadar masraf ettim. Hâlâ anlamıyor musun, köy hayatı bitti!” (KÇ, 40) sözleriyle sinirlenir. Bu durum bütün aileyi çok üzer. Sonunda ise adam, hatasını anlar ve “Olur kızım, getiririz. Mademki istiyorsunuz getiririz. Ben de özledim her şeyi. Ne de olsa köylüyüz.” (KÇ, 143) diyerek çocuklarına hak verir.

Orhan için insanların annesini nasıl gördüğü önemli değildir. Onun için asıl olan kendisinin, annesine karşı hissettikleridir. O, şehirdeki yeni komşularından şöyle bahseder:

“Görebildiğim kadarıyla gözler annemin üstünde. Arada bir fısıldaşıyorlar. Annem farkında değilmiş gibi davranıyor, ama sıkıldığı belli. Eve girmekte acele ediyor. Aslında annem utanmakla haklı görünüyor. Onun giydikleri buradaki kadınların giydiğine hiç uymuyor. Dallı basmadan entarisi rengarek duruyor. Annemin en çok sevdiği elbise budur. Ben de çok severim. Onu giyince ilkbahar çiçeği gibi açar annem. Üstüne ak örtüsünü de örttü mü köyün en güzel annesi olur.” (KÇ, 68)

Orhan’ın babası şehirdeki komşularından oldukça çekinir. Bu nedenle bütçesini zorlayarak gösterişli eşyalar satın alınır. Orhan ise olduğu gibi görünmeye kararlıdır. Orhan’ın bu konuyla ilgili yaşadıkları, aşağıdaki örnekte şöyle anlatır:

“Sıkıntılı sıkıntılı bakınmasından belli ki görülmesini istemiyor. Niye istemiyor acaba? Utanır gibi bir hali var. Kilimi hemen düdü. Getirmeyelim diye ısrar etmişti.

-Bu hurdalarını getirme demiştim.

-Bana ver baba, yukarı götürüyem.

Kilimleri sırtıma aldım. Köy çocuğuyum ben, böyle sırtlanırım.” (KÇ, 74)

Orhan’ın “Babam biraz benziyor buralılara ya da benzemeye çalışıyor. Ben benzemek istemiyorum. Babamın benzemesini de istemiyorum.” (KÇ, 111) cümlelerine, “Görünüş ve gösteriş uğruna kendi kimliğimizi kaybetmemeliyiz.” mesajını vermek amacıyla eserde yer verilmiştir.

### 3.1.2.14. Hüner Sahibi Olma

Bayram (2014: 407) hüner sahibi olmayı “Hünerli ve becerikli olmak, herhangi bir konuda bilgi, birikim ve maharet sahibi olmak, kendini geliştirmek, işini iyi yapabilmek...” anlamlarıyla özetlemektedir. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında, hüner sahibi olmanın önemine dikkat çekmiştir. Yazar, söz konusu eserlerinde “Hüner sahibi olmak, çiftçilikten devlet yöneticiliğine kadar her alanda başarılı olmanın ön koşuludur.” mesajını ön plana çıkarmıştır. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde, hüner sahibi olma değerine ilişkin tespitler aşağıda verilmiştir.



Adil'in babası hüner sahibidir. Onun becerikliliği eserde şöyle dile getirilir: *“Kuvvetli erkekti Adil'in babası. Birkaç dönümlük tarlası vardı ama senenin her mevsiminde çalışır, bir yerden birkaç mahsul birden kaldırıldı. Köylüler kahvede sohbet ederlerken o yağmur-çamur demez, tarlasının yolunu tutardı. Gül gibi de geçinip gider, kimseye muhtaç olmadan hayatını sürdürürdü.”* (DO, 14, 15)

Tuhaf Çocuk, askerlik alanında hüner sahibidir. Eserde, onun bu beceriyi nasıl kazandığına *“Asker olmaya hevesini bilen babası onu iyi yetiştirmişti. Ona, evde olduğu günlerde kılıç ve bıçak kullanmayı, ok atıp ata binmeyi öğretmişti.”* (TÇ, 66) cümleleriyle değinilir.

Karael, kılıç kullanmadaki hünerini öğretmenine borçludur. O, bundan *“Ya Allah”* diyerek saldırdım. *Bereket eski bir asker olan öğretmenimiz zaman zaman bize kılıç dersi verirdi. Onda öğrendiğim bütün hamleler burada çok işime yarıyordu.”* (KS, 104) sözleriyle bahseder.

Fazıl, makine mühendisi olmak ister. Bu alanda kendini geliştirmeye kararlıdır. Bozuk makineleri tamir etmeye çalışır. Fazıl'ın bu hünerine eserde şöyle yer verilir: *“Fazıl, ilkokulu birincilikle bitirip öğretmenlerinden teşekkür almıştı. Nihayeti, okuyup iyi bir makine mühendisi olmaktı. Yalnız kaldığı zamanlar makine şemaları çizer, yolda bulduğu çarkları, vidaları biriktirmekten zevk alırdı. Adeta kafasının içi makine parçalarıyla doluydu.”* (KS, 7)

Zerden Ülkesi'nin bilim adamları toplanır, istişare yaparlar ve kararları şu yönde olur: *“Büyük Zerden ülkesinin yüce idarecileri, Şehzademiz Volkan Demirpençe Sultan olacak kabiliyettedir. Kendisini saygıyla selamlıyor, hayırlı olmasını diliyoruz.”* (UÇ, 86) Görüldüğü üzere söz konusu ifadeler, *“Devlet yönetebilmek hüner sahibi olmayı gerektirir. Eğer kişinin böyle bir yeteneği yoksa şehzade dahi olsa bu konuda söz sahibi olamaz.”* mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

### **3.1.2.15. Hoşgörü**

Hökelekli (2013: 316), hoşgörüyü *“Hoşgörü, temelde başkasının yani farklı olanın kendileri gibi olma hakkına saygı göstermek ve ötekine verilen zarar anlamına geleceği için zarar vermekten kaçınmaktır.”* şeklinde değerlendirir. Bu anlamda hoşgörü, toplumsal huzur ve barışın sağlanmasında önemli rol oynar. Bahadıroğlu, tam da bu bağlamda eserlerinde *“Birbirinizin düşüncelerine hoşgörülü olun.”* mesajını vermeye çalışır.

Çalışma kapsamında incelenen romanlarda hoşgörü değerine ilişkin tespitler, aşağıda örnekler eşliğinde ortaya konmuştur.

Sular Altında Bir Ülke'nin başkahramanı Kılıç, hürriyetin ne anlama geldiğini şöyle izah eder:

“Hürriyetler sınırsız değildir. Bizim hürriyetlerimiz ancak başkalarının hürriyetleriyle sınırlıdır.

Ben hürüm” diye ağzına geleni söylemek, komşu hakkına tecavüz etmek, başkalarına zarar vermek olsa olsa “terör” olur.

Kendi hürriyetimizi koruduğumuz gibi başkalarının hürriyetine de saygı duymasını bilmeliyiz. Hürriyet engin bir duygudur. İnsanların kafasından bunu söküp atmak mümkün değildir.” (SABÜ, 95)

Görüldüğü üzere, Kılıç'ın sözleri “*Hür olmak, başkalarının haklarını yok saymak değildir. Hoşgörüyü hiçbir zaman elden bırakmayın.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Diğer taraftan Can, annesinin hoşgürüsüne hatıra defterinde şöyle değinir:

“Birkaç kere düştüm, hatta dizim soyuldu. Annemin kızacağına sandım. Ama hiç kızmadı.

-Olsun, dedi. Küçük bir sıyrıktan hiçbir şey olmaz...

Üstüm başım da kirlenmişti. Annem buna da aldırılmıyordu. Benim de pek aldırıldığım yoktu zaten. Yıkayınca çıkacak olduktan sonra ne önemi vardı.” (BC, 15)

İhtiyar göçmen, yıllar evvel köye yerleşmiş olmasına rağmen insanlar onu kabullenmez, ona hoşgörü göstermezler. Adamcağız, köylüye olan kırgınlığından “*Buldum ve yerleştim. Ama köylüler beni sevmiyor. Bana sihirbaz, hatta şeytan bile diyenler var. Oysa ben de onlar gibi insanım, Müslüman'ım. Buna rağmen çok yalnızım.*” (CHD, 42) cümleleriyle bahseder.

Davut, kendisine inanmayan arkadaşını cezalandırmak ister. Davut'un arkadaşı ise onu hoşgörülüyü olmaya davet eder: “*Çek şunu üzerimden artık. Yetmez mi bu kadar şaka, bu kadar oyun. Sana inanmadım diye bana böyle bir şaka yapıyorsun. Sen inanılmaz bir şey yapmışsın tamam. Ama benim yerimde kim olsa bu robotu görmeden inanmazdı senin böyle bir şey yapacağına değil mi? Hani biz arkadaşlık? Bitir artık şu şakayı.*” (CHD, 29)

Ayşe, aşağıdaki örnekte şehirdeki insanların hoşgürsüzlüklerine dikkat çeker, onları eleştirir:

“Bebekleşmiyorum ki ağabey! Yasemin anlatmıştı. Bir sene kalmıştı ya dayısıyla İstanbul'da. Muhtar Emmi'nin kızı Yasemin... Çok yasak varmış şehirde. Bir evde on aile birden oturmuş. Merdiven merdivenmiş evler. Merdivenden çıkarken

azıcık ayaklarını vursan kızarlarmış. Yasakmış ayakları merdivenlere vurmak. Evin içinde oynamak da yasakmış. Çünkü alt katta oturanlar kızıyormuş. Her şey yasakmış işte. Oynamak bile yasak olduktan sonra...” (CHD, 18)

Can, babasının hoşgörüsüzlüğünden şu cümlelerle yakınır: “*Halı kalacak. Dedemin son hatırasını götürsek ne iyi olurdu! Duvara bakınca onu görürdük. Hem dedemizi hem de köy evimizi hatırlardık. Bu kadarını olsun çok görmemeleri lazımdı.*” (CHD, 52)

Şehirdeki okulun müdürü, Orhan’ın soyadını bir çırpıda söyleyememesini çok ayıplar. Orhan ise niçin böyle bir duruma düştüğünden şöyle bahseder: “*İyi ki babam atıldı. Ben de kurtulmuş oldum bu dertten. Ben unuttum çoktan. Köyde herkes Çerçilerin Orhan dediği için soyadımın Eminoğlu olduğunu hatırlayamadım.*” (KÇ, 117) Bu noktada “*Karşımızdaki kişinin yaşam koşullarını bilmeden onu yargılamamalıyız.*” mesajı verilmeye çalışılır.

Orhan, şehirdeki çocukların kendisiyle dalga geçmesine çok üzülür ve onların hoşgörüsüzlüğüne şu sözlerle değinir: “*Bahçe bomboş, çocuklar derse girmişler. İyi ki girmişler yoksa alay ederlerdi. Ama yarın gelmek zorunda kalmayacak mıyım? Burada okuyacağıma göre hep alay edecekler. Nasıl dayanırım ben buna?*” (KÇ, 117)

### 3.1.2.16. İlim İrfan Sahibi Olma

İlim irfan sahibi kişiler, fikirleriyle ve duruşlarıyla topluma yön verirler. Dolayısıyla onların yaşantılarıyla insanlığa örnek olma, öğrenmeyi sürdürme gibi bir sorumlulukları vardır. Janki’ye (2005:104) göre de “*Öğrenme durduğu zaman artık Değişim yoktur. Artık ilerleme yoktur. Ve görevi öğrenme ve değişim olan ruh da ölmüş gibidir.*” Çalışma kapsamında incelenen romanlarda bu değerın önemsendiği, üzerinde önemle durulduğu görülür. Söz konusu eserlerde ilim irfan sahibi kişiler yol göstericidir ve etrafindakileri öğrenmeye davet eder. Bu değere ilişkin tespitler aşağıda örneklendirilerek verilmiştir.

Annesi, “*Doktor ol bakalım, dedi. Doktor ol da fakir hastaların duasını al.*” (DO, 77) cümleleriyle Adil’den okuyup meslek sahibi olmasını ister. Adil de “*Olacağım anne.*” (DO, 77) diyerek karşılık verir.

Mahmut Dede, bilgin bir kişidir. Tuhaf Çocuk, ondan istifade etmeye çalışır. Eserde bu konuya “*Mahmut Dede birçok ilmî kitabı iyi bilen, eşi zor bulunan bir bilgindi. Akşamları eve döndüğü zaman Tuhaf Çocuk dedesinin dizi dibine oturuyordu. Dedesinin bilgisinden*

yararlanmaya çalışıyordu.” (TÇ, 26) cümleleriyle dikkat çekilir.

Mahmut Dede'nin torununa verdiği “*Oğul, beni iyi dinle şimdi! Artık anlayacak yaştasın. Dünyada ilmin üstünde daha kuvvetli şey yoktur. Dünya kılıç ve kalem üstüne kurulmuştur. Ama kalem, her zaman kılıcı yenmiştir.*” (TÇ, 27) öğüdü, ilim irfan sahibi olmanın önemine işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır. Mahmut Dede, tavsiyelerine şöyle devam eder:

“-Şimdi kulaklarını dört aç beni anlamaya çalış! “ İlim öğrenmek yaşlı genç her Müslüman’a farzdır” diyen bir dinin mensubuyuz. Peygamberimiz “ İlim Çin’de de olsa gidin alın” demek suretiyle ilmin ne büyük bir kuvvet olduğunu bildirmiştir. Şunu hiçbir zaman unutma: Bir şey bilersen onu bildiğini göstermekten çekinme! Bilmediğin zamanda “bilmiyorum” demekten sakınma! İşte ilmin hazinesi budur.” (TÇ, 27)

Aşağıdaki örnekte Mahmut Dede, ilim irfan sahibi kişilerin özelliklerini şu cümlelerle anlatır:

“Âlimin mürekkebi, şehidin kanından daha mübarektir. Biliyorsun, vatanımızı Moğol istilâsından korumak için binlerce dindaşımız öldü. Şehitlik yüksek bir rütbedir. Her kula nasip olmaz. İlim de öyledir. Şehit kanından da üstün bir rütbedir. Şüphesiz bu da her kula nasip olmaz. Aramalı, çalışmalı ve elde etmek için hiçbir engel tanınmamalıdır.” (TÇ, 28)

Dedesini, Tuhaf Çocuk’u âlim yapmaya karar verir, bunun için ne gerekiyorsa yapmaya hazırdır. Mahmut Dede, Tuhaf Çocuk’a kararını şu sözlerle açıklar: “*Evet, seni âlim yapmaya karar verdim. Bildiklerimin pek çoğunu öğrettim. Daha öğreneceklerin var tabii ki... Seni Buhara’ya geri göndermek istiyorum. Orada bir ilim ocağına yerleşirsin. Ariflerden irfan alırsın, hakikat nuruna dalarsın.*” (TÇ, 29)

Tuhaf Çocuk, Moğollar’a karşı nasıl hareket etmesi gerektiğini iyi bilir. Eserde onun bu başarısı, ilim sahibi olmasına dayandırılır: “*Bilgisi sayesinde duruma kısa zamanda hâkim olmasını bilmişti.*” (TÇ, 32)

Celeleddin Harzemşah ve Temür Melik arasında geçen aşağıdaki diyalog, ilim irfan sahibi olmanın önemine dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Sultanım, Cengiz Han dünyanın baş belası bir hükümdarıdır. Onun yaptığı şeyler kitaba vicdana sığacak cinsten şeyler değil. Yakıp yıkmaktan zevk alıyor. Ne ilimden anlıyor, ne âlimden. Söylediğine göre, bütün dinî ve ilmi kitapları toplatıp yaktırmış. Sekiz gün, sekiz gece ısınmış ve kakkahalarla gülmüş.

Acı çekiyormuş gibi yüzünü buruşturdu ve konuşmaya devam etti:

-Etrafındakiler de kendisi gibi olmalı ki, ses çıkarmıyorlar. Benim önümde böyle bir cinayet işlense kılıcımı çektiğim gibi karşı çıkardım.” (TÇ, 85, 86)

Ayrıca Celaleddin Harzemşah, âlimlere ne kadar çok güvendiğini de “*Kalede bunca âlim ve fazıl insanlar var. Herhalde Cengiz’in oyununa gelemezler.*” (TÇ, 87) cümleleriyle anlatır.

Tuhaf Çocuk ve Temur Melik arasında geçen aşağıdaki diyalogta ise askerlikle ilim arasındaki ilişkiye dikkat çekilmektedir:

“Dedem beni bilgin yapmak isterdi, diye mırıldandı.

Temür Melik, Tuhaf Çocuk’un ne demek istediğini anlamıştı:

-Elbette, dedi. İlimsiz askerlik olmaz. Çok kitap okuyacaksın. Her şey ilme dayalıdır.

Tuhaf Çocuk minnetle baktı:

-Dedem de hep böyle söylerdi, dedi.” (TÇ, 95)

Karıncalara birçok konuda öncülük eden Karael’in “*Yakında diploma alıp daha yüksek okullara gideceğim. Büyük ve önemli bir karınca olacağım ilerde. Milletim çok çalışkan, ama eğitim seviyesi pek yüksek değil!*” (KS, 7) cümleleri, ilim irfan sahibi olmanın gerekliliğine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur. Ayrıca Karel, konuşmasını “*Eğitimli karıncaya çok ihtiyacımız var. Ben de milletime faydalı olmak için okuyacağım işte!*” (KS, 8) sözleriyle sürdürür.

Can, ilim irfan sahibi olma noktasında babasının verdiği öğütlerden şöyle bahseder:

“Çok çalışıyorsun yavrucuğum, hastalanacaksın, diyordu.

Babam:

-Sınıf birincisi olman şart değil Can! Yeter ki sınıfını geç, derslerini iyi bil. Çünkü hayattan alacağın büyük derslere bunlar basamak olacak, diye öğüt veriyordu.” (BC, 19)

Can’ın babası, ilim irfan sahibi olmak için neler yapmak gerektiğinden aşağıdaki diyalogda bahseder:

“Yük taşıyan adamlara ‘Hamal’ derler. Sırtlarına dünyanın ağırlığını vurup, ekmeklerini kazanıyorlar, alın teri döküyorlar. Sırtlarına dünyanın ağırlığını vurup, ekmeklerini kazanıyorlar, alın teri döküyorlar. Her meslek sahibine saygı duymak gerekir. Ama sen onlar gibi yük taşımak ister misin Can?

-İstemem babacığım, dedim.

Küçük kardeşim bile başını sallayarak istemediğini bildirdi. Babamın yüzü daha da ciddileşti:

-O zaman derslerine çalış Can, derdi. Çalış ki sırtında yük taşıyacağına, kafanda bilgi taşı.” (BC, 34)

Can'ın öğretmeninin “*Evet çocuklar, Bilâl uykusuz ve yorgun olmasına rağmen yine de okulundan geri kalmak istemiyordu. Ne yazık ki elbiseleri ıslanmıştı. Okul vaktine kadar kurutamadı. Başka bir giyeceği de olmadığı için gelemedi bugün.*” (BC, 41) cümleleri, “*İlim irfan sahibi olmak için bazı fedakârlıkların yapılması gerekir.*” mesajını vermektedir. Can ve arkadaşı arasında geçen aşağıdaki diyalogta ise “*Kitaplar, ilim irfan sahibi olmak için önemli araçlardır.*” mesajını dikkat çekmektedir.

“Bende daha güzelleri var, dedi.

-Olabilir, dedim. Sende daha güzelleri olabilir. Ancak ben kitaplarımı çok severim.

Elleri ile saçlarını karıştırdı. Esnemekten gözleri yaşardı:

-Neden sanki, diye devam etti.

-Çünkü bana birçok bilgi veriyorlar, hayata hazırlıyorlar.” (BC, 51)

İkizlerin babası, Ahmet’le Mehmet’in ilim irfan sahibi olmasını ister, onlara bu konuda, “*Kitap okuyabilirsiniz, etraftı seyredebilirsiniz, geminin kaptanı ile konuşabilirsiniz, gemi çalışanları ile arkadaşlık kurabilirsiniz. İnsan her tanıştığı kişiden bir şeyler öğrenebilir.*” (HY, 14) cümleleriyle yol göstermeye çalışır.

Kaptan, Fazıl’ın ilim irfan sahibi olma yolundaki gayretlerini “*İnşallah çocuğum, dedi. Mühendis ol, kendi makinemizi yap! Senin gibi çocuklara memleketin çok ihtiyacı var...*” (ÜKY, 78) sözleriyle onaylar.

Metin, evini terk edip iş hayatına atılma düşüncesindedir. Ne var ki aklına öğretmenin şu sözleri gelir: “*Okul arkadaşları ile öğretmenlerini de özlerdi. Hele Kazım Öğretmen: “Sen okumalısın! Okuyup büyük adam olmalısın. Senin kafa öyle bir kafa ki o kadar olur” derdi. Bırakıp her şeyi gidebilir miydi? Gitti diyelim; bu gidişin sonu ne olurdu?”* (YÇ, 21)

Eserde, Memiş’in ilim irfan sahibi olmak için gösterdiği özveriden, “*Memiş okuyup büyük adam olmak istiyordu. Onun için her gün bir saatlik yolu yaya gidip geliyordu. Hiç aksatmadan okuluna devam ediyordu.*” (KK, 7) cümleleriyle söz edilir.

Can, babasının ilim irfan sahibi olmaya yönelik görüşünden, “*Beni her zaman: ‘Can, bizim zamanımızda okul okumak şimdiki gibi kolay olsaydı bitirmedik okul bırakmazdım.’ diye okumaya teşvik eder.*” (CHD, 8) sözleriyle bahseder.

Murat, yaşadığı tüm zorluklara rağmen okumak niyetindedir. Can ve Murat arasında geçen aşağıdaki diyalogta buna işaret edilmiştir:

“Üzülüğüm tek şey var: Okula gidememek. Ama onun da bir yolunu bulacağım.

-Nasıl bulacaksın?

Gözleri uzaklara doğru daldı:

-Şimdilik vakit buldukça kitap okuyorum. Zamanı gelince dışarıdan ortaokul bitirme sınavlarına gireceğim.” (CHD, 20)

Murat, ilim irfan sahibi olacağına dair Can’a verdiği sözü yerine getirmekte kararlıdır. Bu kararlılık eserde şu ifadelerle yer alır: *“Sana verdiğim sözü tutacak, dışarıdan sınavlara girip diplomayı alacağım. Çok çalışmam gerektiğini biliyorum ve çok çalışıyorum. İnşallah başarırım...”* (CHD, 79)

Orhan, yeni okulunda birtakım sorunlar yaşar; ama okumakta kararlıdır: *“Öyle istiyorum ki okumayı! Babam okuyamamış. Okul yokmuş onun zamanında. Varmış da çok uzaktaymış. Bir saat yürüyerek gidiliyormuş. O da bu yüzden ilkokulu bitirmiş, o kadar.”* (KÇ, 7)

Eserde Orhan’ın annesini tanıttığı bölüm, *“İlim irfan sahibi olmak için tek şart okul değildir, kişi isterse kendini geliştirebilir.”* mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır: *“Annem odamıza gelir o zaman. İkimizi kollarım arasında uyutur. Masal da anlatır. Annem çok bilgilidir. Okumamıştır, ama onun bildiği masalları okumuşlar bilmez. Hele pire için yorgan yakan adamın masalı var ki, ne tatlı anlatır! Gülmekten kırılırız.”*

Orhan ve kardeşi yeni okullarında mutsuzdur. Dolayısıyla okula gitmek istemezler. Orhan, bu noktada babasının öğüdünü hatırlar ve kardeşini de, *“Ben de istemiyorum Ayşecik, ama okumak zorundayız. Dün akşam ne dedi babam: “Okuyup büyük adam olun!” Ben büyük adam olacağım, sen de büyük kız.”* (KÇ, 113) diyerek uyarır.

Can, babasının ilim irfan sahibi olduğunu düşünür ve onun bu özelliğine *“Kendi kendine kitaplar okur, televizyondan fırsat buldukça tabii. Eskiden daha çok okurdu. Okuduklarından bazılarını bize de anlatırdı. Onun için kedinin ölmediğini fark etmiştir. Kitap okumak başka şey. Her şeyi bilmek çok başka bir şey...”* (KÇ, 139) cümleleriyle değinir.

### **3.1.2.17. Kanaatkârlık**

Kanaatkâr kişi, elindekinin değerini bilir, başkalarının sahip olduklarına göz dikmez. Nitekim Seyyar (2003: 253) da kanaatkârlığı *“Elinde bulunan ile yetinme verilen nimetlerden razı olma, az çok rızkı mübarek sayma, israftan ve ihtirastan kaçınma.”* olarak tanımlar. İncelenen romanlarda yer alan örnekler, *“Mal mülk hırsına kapılıp açgözlü davranmayın. Elinizdekilerin kıymetini bilin.”* vurgusu yapacak şekilde yapılandırılmıştır. Söz konusu değere ilişkin tespitler aşağıda verilmiştir.

Savaştan önce bolluk içinde yaşayan Karael, düşmana esir düşünce kendisini şöyle eleştirir: *“Hesabıma göre tekrar akşam olmuştu. Karnım müthiş derecede acıkmıştı. Serbest zamanlarda yemek beğenmiyordum. Oysa şimdi ne bulsam yemeğe hazırdım. Ama yiyecek hiçbir şey yoktu.”* (KS, 73)

Can’ın çantası oldukça eskidir. Buna rağmen ailesinden çanta talebinde bulunmaz. Babasının ona aldığı hediyeden *“Heyecanla paketi açtım. İçinden kocaman bir çanta çıktı. Pırıl pırıl ve yepyenydi. Çantam çok eskimişti. Üzülmesin diye ne zamandır babama söylemiyordum.”* (BC, 20) cümleleriyle bahseder.

Babası ve Can arasında geçen aşağıdaki diyalogda, Can’ın kanaatkâr tavrını sürdürdüğü görülür:

“Babacığım masrafa girdin ama...

Babam yanıma oturdu:

-Hayır Can, ne zamandır sana bir çanta almak istiyordum zaten. Böylece hem hediyemi vermiş hem de ihtiyacını gidermiş oldum. Anlayacağın, kazançlı olan yine benim.” (BC, 22)

Mürsel ve Can, Bilâl’in evini gördükten sonra -kanaatkârlık noktasında- kendilerini şöyle sorgular:

“Gecekonduların arasında en küçüğü Bilâl ve ailesinin oturduğu evdi. Buraya kira veriyorlardı. Bu evi görünce benim dedemden kalma evim gözümde saray olup çıkmıştı. Mürsel ile birbirimize baktık. O da benim düşündüklerimi düşünüyordu galiba. Onun evi herhâlde saraydan farksızdı. Babası büyük bir iş adamı idi. Fabrikası vardı.” (BC, 42)

Eserde, Memiş’in babasının kanaatkârlığına *“Memiş’in evi bütün köy evleri gibi tek katlıydı. İki penceresi vardı. Babası köy koruyucusuydu. Ellerine geçen birkaç kuruşla idare eder, geçinip giderlerdi.”* (KK, 17) cümleleriyle değinilir.

Aşağıdaki örnekte Can, arkadaşı Murat’ın yaşadıklarından söz ederken kendisini eleştirir:

“‘Felaket aniden gelir’ derler. Murat’ın başına da aniden gelmiş. Babasını yatağa çivilemiş, annesini alıp götürmüş. Murat’ın sırtına daha o yaşta geçim derdini yüklemiş. Onu tanıdıktan sonra ne kadar şanslı bir çocuk olduğumu düşündüm. Babam, annem, ninem, dedem, kardeşim var. Meğer bunların kıymetini bilmiyormuşum. Okula özel araçlarla gelen bazı çocuklara gıpta ile baktığımı düşünüyorum da, kendimden utanıyorum.” (CHD, 18)

Zerden Ülkesi’nin Kraliçesi savaşın çıkma sebebini, *“Onların kralı bizim ülkeye de göz koydu. Kendi memleketi yetmez olmuştu. Babana savaş ilan etti.”* (UÇ, 96) cümleleriyle düşman ülkenin kralının kanaatkâr olmamasına bağlar.



Köy çocuğu Orhan, “*Babam ticaret yapıyor şimdi. İşleri fena sayılmaz. Zaten toprağımız da var. Tavuk besliyoruz. Cıvıvlar de var.*” (KÇ, 7, 8) sözleriyle ailesinin kanaatkârlığına dikkat çeker.

Orhan, “*İstanbul’un tamamını bana verseler bile adımımı atmazdım. Sizler yetiyordunuz. Beni mutlu ettiniz yıllardır. Siz de mutlu olursunuz inşallah!*” (KÇ, 57) diyerek kanaatkârlık ve mutluluk arasındaki ilişkiye dikkat çeker.

Orhan’ın “*Neden geldik sanki buraya? Neyi vardı köydeki evimizin? Yağmurlu havalarda damı akardı sadece. Kiremitlerini değiştirseydik mis gibi olurdu.*” (KÇ, 64) cümleleri de kanaatkârlığa işaret edecek şekilde oluşturulmuştur.

### 3.1.2.18. Minnet Etmeme

Bayram (2014: 332) minnet etmemeyi, “*Başkalarına yalvar yakar olmamak, bir çıkar uğruna onurundan vazgeçecek düzeyde yalvarmamak, insanlara kâr zarar hesabına göre muamele etmemek, Allah’tan başkasına minnet etmemek...*” anlamlarıyla özetlemektedir. Bahadıroğlu’nun da çocuk romanlarında, bu değeri özellikle ön plana çıkardığı söylenebilir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde yer alan örnekler, “*Namusunuzdan, şerefınızdan asla taviz vermeyin, kimseye minnet etmeyin.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Adil’in annesi gururludur, kocasının ölümü karşısında aciz kalmak istemez. Bu konuda oğluna da şöyle örnek olur: “*Bir sabah sırtına vurduğu gibi küçük tarlasının yolunu tuttu. Adil’i de peşine taktı. Ona şimdiden çalışmayı öğretecek alın teri ile kazanmanın yollarını gösterecekti.*” (DO, 24)

Metin ve annesi aç kalmayı göze alır, kimseye minnet etmezler. Eserde bu durumdan “*Hele bu sözlerden sonra iyi yürekli birkaç komşunun yardımlarını da reddetmeye başlayınca yoksulluk son haddine çıkmıştı. Ne kapılarını çalan bir insan, ne ekmek getiren kimse vardı. Uzun kış geceleri ana-oğul, eski yorganın içine girer, açlıklarını uyku ile bastırmaya çalışırlardı.*” (DO, 27) cümleleriyle bahsedilir.

Kimseye minnet etmeyen Adil, eserde şöyle betimlenir: “*Adil on yaşına girmişti. Fakat o kadar zayıftı ki gören, yedi yaşında bir çocuk zannederdi. Yürürken iki yana sallanıp duruyordu. Ona bakan birkaç adımda yıkılacağını sanıyordu. Acıyanlar vardı gerçi ama annesi, kimsenin yardımını kabul etmiyordu.*” (DO, 29)

Adil, çalıştığı evde aşağılanır; annesi ise buna asla göz yummaz. Aşağıdaki örnekte annesinin bir an önce bu evden ayrılma niyetinde olduğu görülür:

“Aradan birkaç ay geçtikten sonra da dövmeye başladı. Adil’in annesi bütün bunlara tahammül edebilecek bir kadın değildi. Bir gün oğlunu yanına çağırdı. Yaşlı gözlerini yüzüne dikti.

-Adil, yavrum, dedi. Artık buradan gitmenin zamanı geldi. Gidip baba ocağını yeniden yakalım. Köylü köyünde gerek.

Adil de bunu günlerdir düşünüyordu. İstenmediği bir evde kalmasının mümkün olmadığını biliyordu.” (DO, 45)

Adil’in annesi, ölmeyi göze alır; ama yine de oğlunu satın almak isteyen doktora minnet etmez. Doktor ve Adil’in annesi arasında geçen diyalog şöyledir:

“-Kasaba hastanesine yatırıp tedavi edeceğim sizi. Siz yine oğlunuzla olacaksınız. Onu sık sık göreceksiniz.

Fakat kadın razı olmuyordu.

-Benim oğlum satılık değildir, diye bağırdı.” (DO, 68)

Adil’in annesiyle doktorun annesi arasında geçen aşağıdaki diyalog ise “Allah’tan başka kimseye minnet etmeyin.” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Sağ olun teyzeciğim dedi ben köyüme dönmek isterim.

-İyi ama kızım orada artık arazın bile yok. Neyle geçineceksiniz? Kendini düşünmüyorsan bari masum yavrucuğunu düşün.

-Zaten ben de onu düşünüyorum ya. Ne yapayım? Rızkı veren Allah’tır. Elbette bizi en iyi O düşünür.” (DO, 75)

Tuhaf Çocuk, -elinde esir olduğu- Cengiz Han’a bile minnet etmez. Onun bu gururu eserde “Zayıf görünerek düşmanı şımartacağına, cesur ve başı dik durmak daha iyiydi. Kollarını çaprazlayarak göğsüne kavuşturdu. Tekrar tercümana döndü: -Cengiz Han’a söyle, bana bir bıçak versin.” (TÇ, 64) cümleleriyle yer alır.

Can’ın “Babam her şeyi inceden inceye hesap eder. Başkalarına el açmamak için buna mecburdur zaten.” (BC, 22) cümleleri, “Kimseye minnet etmemek için çok çalışın.” mesajını vermektedir.

Can’ın öğretmeni, sınıfına Bilâl’in çok fakir olmasına rağmen kimseye minnet etmediğini anlatır: “Bütün sınıfın Mürsel gibi düşündüğünü biliyorum çocuklar, dedi. Ancak Bilâl bunu kabul etmeyecek kadar yüksek ruhludur. En iyisi, iki arkadaşımız sınıfın bir hediyesi ile selamlarını götürsün. Bu onun için en büyük armağan olacaktır.” (BC, 42)

Zirzop, kendisini esir alanlara kafa tutar, onların hiçbir isteğine boyun eğmez.

Aşağıdaki örneklerde Zirzop'un bu konudaki düşünce ve tavırlarına yer verilir:

“Başka bir çare bulmalıydı. Bir çare bulmalı, şu burnuna takılan halkadan kurtulmalıydı. Bunu nasıl yapacağını henüz bilmiyordu, ama zamanla nasıl olsa bir buluş yapardı. Zekâsına güveniyordu. Kendisini bu adamların oyuncağı yapmayacak, para karşılığı kimsenin önünde göbek atmayacaktı.” (YAZ, 59)

Zirzop, her şeye rağmen köleliğe karşı çıkmaya ve gururlu tavrını sürdürmeye devam eder. Bununla ilgili tespitlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

“Ne olursa olsun inadını sürdürüyor, Çingene çocuğun “Şöyle yatacağsın, böyle kalkacağsın” diyen sesine kulak bile asmiyordu. Dayak yemeğe bile alışmıştı artık.” (YAZ, 64)

“-Bana bak ayı yavrusu sana yat diyorum, diye bağırıldı.

Zirzop hiç rahatını bozmadı. Hatta adama doğru bakarak hırladı. Bu yakalandığından beri unuttuğu bir hareketti.

Artık canına tak etmişti. Karşı gelecekti her şeye. Belki döve döve kendisini öldürürlerdi de bu acıdan kurtulurdu.” (YAZ, 64)

“-Al sana, al sana! Oynamazsın ha sersem ayı, oynamazsın öyle mi! İnat ettin, et bakalım. Dayağa daha ne kadar dayanabileceksin? Canın çıkana kadar vurmazsam ne olayım! Hatta canın çıktıktan sonra yine vuracağım. Akıllanıncaya kadar vuracağım.

Küçük ayı dişlerini sıktı. Tahammül etmek için bütün gücünü harcıyor, yere yıkılmamaya çalışıyordu. Bütün vücudu mantarlanmış, kafasının içi uyuşmuştu. Artık ağrı filan duymuyordu.” (YAZ, 65)

“Seyirci taş gibi hareketsiz bir ayı yavrusu görmek istemiyordu. Ama Zirzop inat ediyordu işte. İnsanların elinde oyuncak olmayacaktı.” (YAZ, 80)

Metin, üvey annesine de onun kötülüklerine uyan babasına da minnet etmez:

*“İki yanağına iki okkalı tokat inince sersemledi. Yere kapaklanacakken zorla kendini tuttu. Yere de kapaklanmayacaktı. Tutacaktı kendisini, bayılsa da ölse de ayakta kalacaktı.”* (YÇ, 48) Örnekten de anlaşılacağı üzere Metin, bütün zorluklar karşısında sağlam durmak niyetindedir.

Memiş'in babası Hamdi Ağa, düşman askerine minnet etmez. Aşağıdaki örnekte onun bu özelliğine değinilir:

“-Çıkarın bunun sırtındaki gömleği!

Asker koştu. Elini uzattı. Fakat Hamdi Ağa daha hızlı davrandı. Gömleğini iki yakasından tuttuğu gibi yırttı. Sırtından çıkarıp fırlattı, attı:

-İşte sırtım; vurun vurabildiğiniz kadar!” (KK, 39)

Eserde, Hamdi Ağa'ya destek veren köylülerin takındığı durumdan *“Yunan askerleri köy dönemecini geçene kadar arkalarından baktılar. Sonra kahkahalarla güldüler. Sırtları biber gibi yanyordu, ama iç dünyaları aydınlanmıştı.”* (KK, 42) cümleleriyle bahsedilir. Görüldüğü gibi, köylüler de düşmana minnet etmez.

Bütün bu yaşananlardan sonra düşman askerleri, Türklerle ilgili şu kaniya varır: *“Bu dik başlılar hiçbir kuvvet karşısında eğilmezdi belli ki. Bu adamları dayakla öldürebilirdi. Kurşunla delik deşik edebilirdi. Ama önünde yerlerde süründüremezdi. Çizmelerini öptüremezdi.”* (KK, 42) Bu noktada söz konusu ifadelerin, *“Ölümü göze alın; ama düşmanın önünde asla eğilmeyin.”* mesajını verecek şekilde yapılandırıldığı söylenebilir.

Can’ın Hatıra Defteri’nin önemli kahramanlarından Murat, en zor işleri yapmayı göze alır; ama kimseden sadaka kabul etmez: *“Benden duymuş olma bunları, diye devam etti. Şimdi haline acımıyor değiliz. Murat’a bizim efendi kaç kere para vermek istedi, ama o almadı. Hakkım olmayan parayı almam diye tutturdu. “Bari bir iş verip çalıştıralım” diye düşündük. Şuradaki tarlada taş çekiyor. Sel baskınında tarlanın her yeri taş dolmuştu da...”* (CHD, 25)

Can ve dedesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, yine Murat’ın gururlu kişiliğini ortaya koyacak şekilde kurulmuştur:

“-Dur be çocuk, diye şakacıktan itti dedem. “Gideceğim” demedim; “Bir çaresini buluruz” dedim. Belki el altından para falan verebilirim.

-Olmaz, dedim. Murat kabul etmez. O sadaka istemiyor. Paranın dışında bazı yardımlar yapabilirsiniz belki kabul eder. Ama önce evine gitmelisiniz. Ninem “Gideceğiz” dedi. Ne olur dedeciğim, ne olur gidelim?” (CHD, 30)

Şehzade Volkan, önünde diz çöken askeri; *“Ben başı dik asker isterim. Köleler gibi ayak öpmek de neyin nesi! Gitsin görevine devam etsin. Ondan hizmet bekliyorum. Söyleyeceklerim bu kadar, çekilebilirsiniz.”* (UÇ, 56) cümleleriyle uyarır. Görüldüğü üzere söz konusu ifadeler, *“İşlerinizi en iyi şekilde yaparsanız, görevinizi yapmış olursunuz. Bu sebeple kimseye el açmanıza gerek kalmaz.”* mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

### 3.1.2.19. Misafirperverlik

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) misafirperverlik *konukseverlik* şeklinde tanımlanır. Özellikle Türk milleti, evine gelen misafiri en iyi şekilde ağırlamaya çalışır. Alkan (1991: 742) misafire nasıl davranılması gerektiğini şöyle anlatır: *“Misafirin karşısına temiz bir kıyafetle çıkılır, hâli hatırı sorulur, büyükse eli öpülür, ikramlarda bulunulur, konuşma esnasında ona öncelik verilir, gideceği zaman biraz daha kalması için ısrar edilir, belli bir yere kadar misafire refakat edilir ve yeniden gelmesi temenni edilir.”* Çalışma

kapsamında incelenen eserlerde, Türk milletinin bu geleneksel değerine ait örnekler rastlanmaktadır. Söz konusu değere ilişkin örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Korucu, evi yıkılan Adil ve annesini hiç tereddüt etmeden “*Neyse oğlum, dedi. Şimdi şu öküzleri arabaya koşup köye dönelim. Şimdilik bizim eve gelirsiniz. Sonra bir çaresine bakarız nasılsa.*” (DO, 55) diyerek evine davet eder.

Can, öğretmenin anlattığı misafir odalarından hatıra defterinde şöyle bahseder:

“Hayat Bilgisi dersinde öğretmenimiz misafir odalarından bahsetti: -Orta halli her ailenin mutlaka bir misafir odası vardır. Misafir gelen yakınlar, komşular buraya alınır. Ev sahibi ve misafirler sohbet ederler, dertleşirler. Sizin yaşınızdaki çocuklar için misafir odasında uzun süre durmak zararlıdır.” (BC, 48)

Can ve annesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, misafirperverliğe dikkat çekecek bir içeriğe sahiptir:

“-Yavrum, elbiseni değiştir ve aşağı gel! Misafirlerimize ‘Hoş geldin’ de!  
-Kim geldi anneciğim?  
-Memleketimiz İhsan Bey, hanımı ve yaşıtın olan çocukları geldi.  
-Peki anneciğim?” (BC, 49)

Can, eve gelen misafirlere nasıl davrandığını “*Misafirlere ‘Hoş geldiniz’ demiş, ellerini öpmüştüm. Hediyesini almıştım. Çocuklarına elimi uzatmış ve tokalaşmıştım.*” (BC, 50) sözleriyle anlatır.

Misafir İhsan Bey, Can’a dolma kalem hediye eder. Babası ise Can’a “*Dinle Can, İhsan Bey sana dolmakalemini hediye etti. Sen de oğluna bir şey hediye etmeliydin. Bu çok asil bir hareket olurdu.*” (BC, 52) öğüdünü verir.

Can, anne ve babasının misafirperverliğinden hatıra defterinde bahseder. Bu noktada aşağıdaki örnek, “*Eve gelen misafire tüm aile bireyleri yakın ilgi göstermelidir.*” mesajını vermeye yönelik olarak oluşturulmuştur.

“Babam odaya girdi. Arkadaşlarımı kendisiyle tanıştırmamı istedi. Odada bulunanlarla el sıkıştı. Sonra odadan çıktı. Ama arada sırada yanımıza gelip kontrol etmekten de geri kalmadı. Arkadaşlarım babamı bir arkadaş gibi kabullendiler. Babam hepsine güler yüz gösteriyor, dertlerini dinliyordu. Annem de pasta ve çay ikram etti. Okul ile ilgili konuştuk. Sevdiğimiz yemeklere, oynadığımız oyunlara değindik. Zaman zaman da bazı tartışmalara girdik.” (BC, 58)

Annesi ve Can arasında geçen aşağıdaki diyalog ise “*Misafir edepli olmalı, ev sahibini zor duruma düşürmemelidir.*” mesajını verecek şekilde kurgulanmıştır:

“Öyle oldu yavrum... Ama misafir işte, kovamazsın. Çaresiz, dinledim. Ben mecburen dinler görüldükçe de o anlattı durdu.

Bıkkınlıkla elini salladı:

-Hiçbir iş göremedim işte, yemek bile yapamadım... Bilmem, babanın önüne ne koyacağım?

Zavallı annem o kadar telaşlıydı ki, içimden Semiha Hanım Teyze’ye kırıldım. Ne vardı sabahtan beri oturup evin hanımını meşgul edecek anlayamadım? Misafirliğin de konuşmanın da bir sınırı vardı.” (BC, 88)

Köylü, vatan mücadelesi veren Musa Efe’yi köyde misafir eder. Aşağıdaki örnekte, halkın onu nasıl karşıladığı ve ağırladığı anlatılır:

“-Selamün aleyküm ağalar.

Önce Mustafa Hoca ayağa kalktı. Elini göğsüne bastırıp selamı aldı:

-Ve aleyküm selam Musa Efe. Buyur, hoş geldin!

Herkes yavaş yavaş doğruldu. “Hoş geldin” dediler ve yer gösterdiler. Memiş de yanlarına oturdu büyük adamlar gibi. Tüfeği kucağına koydu. Eliyle birkaç kere okşadı.” (KK, 70)

Düşman tarafından yaralanan Memiş’in babası, misafirini istediği şekilde ağırlayamaz. Yaralı adam, konuyla ilgili mutsuzluğunu “*Hoş geldin Musa Efe. Kusura kalma, yatağa çakıldık.*” (KK, 78) sözleriyle dile getir. Musa Efe de “*Aldırma ağam, rahatsız olma sen!*” (KK, 78) şeklinde karşılık verir. Memiş ise eve gelen misafiri şöyle uğurlar: “*Bir süre sonra Kör Musa Efe izin isteyip kalktı. Memiş onu kapıya kadar uğurladı: -Sık sık uğra bize Musa Emmi, diye tembihledi.*” (KK, 81)

Can, hasta arkadaşı Murat’ı evinde ağırlar: “*Murat şu anda evin alt katındaki odada yatıyor. Sağ olsun ninem kendi evladı gibi bakıyor ona... Biraz rahatladım. Ama Murat’ın hastalığı beni hâlâ üzüyor. İnşallah çabuk iyileşir.*” (KK, 48) Bu noktada, söz konusu ifadelerin “*Misafir ile sadece mutluluklar paylaşılmaz. Yerine göre misafirin dertlerine de ortak olunmalıdır.*” mesajını verecek şekilde oluşturulduğu söylenebilir.

### 3.1.1.20. Öğüt Verme

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) öğüt, “*Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz.*” anlamıyla açıklanmaktadır. Söz gelimi toplumsal kuralların, değerlerin aktarılmasında çoğunlukla öğüt vermeye başvurulmaktadır. Fakat doğrudan verilen öğütler, özellikle çocuklar için sıkıcı olabilmektedir. Yavuz Bahadıroğlu da çocuk romanlarında mesajlarını iletmek için öğütlerden doğrudan değil dolaylı olarak faydalanmıştır. Yazar, birkaç bölümde

okuru doğrudan hedef alan öğütlere rastlansa da, genellikle kahramanların yaşadığı olaylar üzerinden çocuklara öğüt vermektedir. Yazarın bu yaklaşımı, çocukların model alarak öğrenmesine zemin oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde söz konusu değere ilişkin tespitler aşağıda örneklendirilerek verilmiştir.

Ölüm döşeğindeki Tuhaf Çocuk'un annesinin oğluna *"Yavrum, beni iyi dinle! Babanın sözünden dışarı çıkma. O büyük bir insan. Sana iyi bakacak."* (TÇ, 20) öğüdü *"Baba sözü dinlenmeli ve ona güvenilmeli."* mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Tuhaf Çocuk'un dedesinin, torununa *"Şunu hiçbir zaman unutma: Bir şey bilersen onu bildiğini göstermekten çekinme! Bilmediğin zaman da 'bilmiyorum' demekten sakınma! İşte ilmin hazinesi budur."* (TÇ, 27) öğüdü, *"Her koşulda dürüst olmak gerekir. Ayrıca ilmin de anahtarı dürüstlüktür."* mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

Köyün bilgini Mahmut Dede'nin öğütlerini dinlemeyen köylüyü hazin bir son beklemektedir. Aşağıdaki örnek ile bu olaya dikkat çekilmiştir:

*"Tekrar köylülerin yanına gitti. Köyün girişinde pusuya yatmalarını ve düşmanı şaşırtmalarını öğütledi. Ama köylüler öyle coşmuşlardı ki dedeyi dinlemek istemiyorlardı.*

*Moğolların bir daha geri geleceklerini akıllarına getiremiyorlardı. Hiçbiri Mahmut Dedeye kulak asmadı. Hatta alay edenler bile oldu. Mahmut Dede bir kenara oturdu. Kendi kendine mırıldandı:*

*-Talihimizi karartacak kapkara bulutlar görüyorum."* (TÇ, 52)

Üç kaçak çocuk Fazıl, Adil ve Zeki, ailelerinden habersiz çıktıkları yolculukta çeşitli zorluklarla karşılaşır. Sonunda Allah, onların karşına iyi yürekli kaptanı çıkarır. Kaptan da ailelerinden izinsiz yola çıkan çocuklara şöyle öğüt verir: *"Bakın yavrularım, diye söze başladı. Annenizin, babanızın haberi olmadan evden kaçtınız. Bu çok yanlış bir harekettir. Annesini babasını üzene Allah da, insanlar da sevmez. Çok büyük bir hata işlediniz. Türlü işler başınıza geldi. Umarım artık akıllanmışsınızdır."* (ÜKY, 75)

Can, önceden edindiği öğütleri, yeri geldiğinde kullanır: *"Babamın bir sözü var: "En iyi ilaç zamandır" der her zaman... İşi zamana bırakmaktan başka çarem yoktu. Belki zamanla Murat'ı anlar ve onu severdi."* (CHD, 22)

Fatma Hanım, iki küçük oğlunu uğurlarken onlara nasihatler verir: *"Fatma Hanım oğullarına bir daha bir daha sarılıp öptü. Bir yandan da öğütler veriyordu: Gemide aşağıya sarkmayın! Gece kamaralarınıza çekilip erkenden yatın!"* (HY, 12) İkizlerin babası da yolculuk yapacak olan çocuklarına öğüt verir: *"Seyahat eden sıhhat bulur çocuklar! Sonra ufku genişler, kültürü artar. Vaktinizi iyi değerlendirmeye bakın! İnsanın her zaman meşgul olacağı bir işi*

olmalı. Gemide uzun süre yolculuk yapacaksınız. Bu vakti boş geçirmeyin!” (HY, 13,14)

Can, babasının nasihatlerini uygular ve güzel sonuçlara ulaşır. Can, “İnanıyorum ki, babamın her söylediği söz iyi bir ölçüdür. Onun verdiği öğütlere hep uyduğum zaman hep doğru sonuçlarını görürüm” (BC, 28) düşüncesindedir.

Babası, Can’ı aldığı hediye konusunda şöyle uyarır: “Dinle Can, dedi. İhsan Bey sana dolmakalemini hediye etti. Sen de oğluna bir şey hediye etmeliydin. Bu çok asil bir hareket olurdu.” (BC, 52) Can’ın babası, oğluna içki konusunda da öğüt verir: “Bak oğlum, orda ne yazıyor? ‘İçki her kötülüğün anasıdır...’ Bunu hayatta hiçbir zaman unutma, olur mu Can?” (BC, 69) Ayrıca Can’a, büyüklere nasıl davranması gerektiğini de izah eder: “Bak, otobüste, tren ve tramvayda, büyükler ayakta kalırken çocukların oturmaları uygun değildir. Akıllı ve terbiyeli çocuklar ayağa kalkıp büyüklere yer vermeli...” (BC, 78)

Can’ın babasının çocuklarına verdiği “Hayatınız boyunca bir tartışmaya hiç meydan vermeyin. Haksız olduğunuzu anlarsanız, derhal özür dileyin bu insanı küçültmez.” (BC, 80) öğüdü “Gereken durumlarda özür dilemesini bilin.” mesajını vermektedir. Başka bir örnekte de Can’ın babası tartışma sırasında oğullarından şöyle davranmalarını ister: “Haklı iseniz hiçbir zaman karşınızdakine uyup bağırmayın. Karşılıklı tartışma sırasında sakın olan daima kazanır. Bir kavgayı elinizden gelirse yatıştırın. Hiçbir şey yapamazsanız kavga yerinden uzaklaşın.” (BC, 80, 81)

Can’ın babası, sofranın kuralları konusunda da çocuklarına birtakım öğütler vermiştir:

“-Sofranın adabı diye bir şey vardır çocuklar, dedi. Hele burun karıştırmak gibi kötü bir alışkanlık hiç hoş karşılanmaz. Karşınızdakini tiksindirir. Kimsenin midasını bulandırmaya hakkınız yoktur. Daha sonra babam yemek sırasında yapılması çok ayıp olan altı davranış saydı:

-Bakın çocuklar, sofranın adabına uygun olmayan bazı şeyler vardır. Sofrada burun karıştırılmaz, lüzumsuz tartışmalar yapılmaz, tükürülmez, üzüntü verici konular konuşulmaz, parmaklar ağza sokulmaz, sümkürülmez.” (BC, 82)

Can’ın babası, aynı şekilde yemekten sonra da ne yapacaklarına dair çocuklarına öğüt verir: “-Yavrucuğum ellerini sabunla, dişlerini fırçala ondan sonra oyuna başla. Yemeğin başında ve sonunda ellerimizi yıkamayı hiçbir zaman unutmamalıyız.” (BC, 83)

Sonuç olarak Can, babasının nasihatlerinden memnun kalmıştır: “Akşam yemeğimiz babamın öğütleri ve tatlı sohbetiyle sona erdi.” (BC, 83) Ayrıca Can, yemek sırasında öğretmenin öğütlerini de hatırlar ve bunların babasının öğütleri ile benzerlik gösterdiğini fark eder. Can’ın öğretmeni, öğrencilerine şu sözlerle öğüt vermiştir: “-Yemeğe önce babanın başlaması yerinde olur dedi. Onu anne ve çocuklar takip eder.



*Tabii evde babaanne ve anneanne gibi babadan daha yaşlı kimseler varsa önce onlar başlamalıdır.”*  
(BC, 83)

Hamdi Efe, düşmanın üzerine yürürken kızanlarına öğüt vermeyi ihmal etmez: *“Allah’a emanet olun kızanlarım! Ben gidiyorum. Hepiniz arkamdan gelene kadar vuruşun.”*  
(VÇ, 72)

Kurtuluş Savaşı’nı yaşayan Kasım Dede, torunlarına şöyle nasihat eder: *“Bu vatan çok pahalıya kazanıldı yavrularım! Çok şehit kanıyla sulandı. Çok emek harcandı. Kıymetini bilin, dedi.”* (Vİ, 79)

Karıncaların başı Reis Amca, kabileyi insanlar konusunda *“İnsanoğullarından kendinizi sakınınız. Bastıkları yerlere dikkat etmedikleri için hem başlarına türlü cezalar gelir, hem de bizi ezerler.”* (KS, 8) cümleleriyle uyarır.

Karınca Karael, barış ile ilgili çocuklara öğüt verir: *“Ayağınızı bastığınız yere dikkat ediniz! Orada bir sürü karınca olabilir. Hatta ben bile olabilirim. Size böyle bir hikâye anlatan bu küçük karıncayı ezmek istemezsiniz değil mi çocuklar? Hep kardeşçe yaşayalım...”* (KS, 111)

Kılıç, annesinin ona verdiği öğütten *“Ben ağzı kalabalık bir balığım. Konuşmayı çok severim. Annem de bu yüzden hep azarlar beni ‘Ağzını tut, her zaman konuşma Kılıç’ diye sık sık öğüt verir.”* (SABÜ, 8) cümleleriyle bahseder.

Balık Kılıç, liderlerinin verdiği öğütleri *“Bizimle aynı yaşlarda olan balıkları sık sık etrafına toplar. Hepimizi gözeriyle süzüp uzun uzun öğütler verir. İnsanların denize attığı ağılara dikkat etmemizi öğütler. Otların cinsi ve yalancı yemler hakkında bilgi verir.”* (SABÜ, 10) sözleriyle anlatır.

Sular Altında Bir Ülke adlı romanın sonunda Balık Kılıç çocuklara öğüt verir. Aşağıdaki örnekte, söz konusu öğütlere değinilmiştir:

“Sevgili çocuklar,

Özgürlük ihtiyaçların en büyüğüdür. Herkes özgür olmak ister. Bunun için kanunların izin verdiği her şeyi yapmak gerekir.

Özgürlük için gerekirse savaşlar yapılır, çileler çekilir. Hiçbir savaş, hürriyet savaşı kadar kutsal değildir. Çünkü inanç ve inancın gereğini yapmak hürriyet içinde mümkün olur.

Hürriyetler sınırsız değildir. Bizim hürriyetlerimiz ancak başkalarının hürriyetleriyle sınırlıdır.

‘Ben hürüm’ diye ağzına geleni söylemek, komşu hakkına tecavüz etmek, başkalarına zarar vermek olsa olsa terör olur.

Kendi hürriyetimizi koruduğumuz gibi başkalarının hürriyetine de saygı duymasını bilmeliyiz. Hürriyet engin bir duygudur. İnsanların kafasından bunu söküp atmak mümkün değildir.

Hepinize derin sevgiler; hür vatanın, hür çocukları!” (SABÜ, 94, 95)

Zirzop’un annesi, oğlunu “*Bak yavrum, biz ayıların düşmanları çoktur. Biz bu dağların en kuvvetli yaratığı değiliz. Bizden daha kuvvetli olanlara her zaman yem olmamız mümkündür. Ayrıca insanlar da her zaman bizim peşimizdedirler.*” (YAZ, 9) cümleleriyle uyarır.

Zirzop, baykuşun rızkına göz diker, onun gücünü küçümser. Baykuş da ona unutamayacağı bir ders verir, ardından da şu öğütleri sıralar:

“Baykuş o tecrübesiz ayıya hakiki bir ders verme lüzumunu hissetti. Ciddi ciddi konuştu:

-Bana bak dostum. Allah herkese ayrı ayrı kabiliyetler vermiştir. Mesela sen kuvvetlisin. Hatta kolaylıkla ağaçlara bile tırmanabiliyorsun. Ama benim gibi uçamazsın. Bunun için de üzülme gerek yok. Sana verilenle yetinmesini bil! Yerde bir sürü av dururken göklere göz dikme! Herkesin rızkı başka yerlerde.

Zirzop zaten oldum olası öğüt dinlemeye tahammül edemezdi. Annesi de bunun için terk etmişti. Şimdi tutup bir baykuştan mı ders alacaktı:

-Sen git de işine bak, diye bağırdı.

-Öğütlere kulak tıkarsan kısa zamanda hayatın son bulur, haberin olsun.” (YAZ, 23)

Annesinin öğütlerinden sıkılıp evden kaçan Zirzop, yavaş yavaş annesinin haklı olduğu gerçeğine ulaşır: “*Bu delikli demir gümledi mi yere yıkıyor, şakası yok. Geyiğin devrildiğini gözlerimle görmesem inanmazdım. Galiba bunlar annemin dediği kadar kurnazlar.*” (YAZ, 26)

Zirzop, yine gücüne güvenerek arıların balını çalmaya kalkışır; ama başına gelmeyen kalmaz. Arılar da onu şöyle öğütler: “*Verdiğin sözü hiçbir zaman unutma, dedi. Senden zayıfları, hoyratça ezmeye çalışırsan işte böyle başın belaya girer. Bunu aklına koy!*” (YAZ, 36)

Zirzop, artık annesinin sözlerini dinlemediği için pişmandır. Başına gelen felaketlerin sebebini buna bağlar: “*Annesi haklıydı. İnsanlardan uzak durmasını kaç kere öğütlemişti, ama o hiç aldırılmamıştı. Kuvvetine güvenmişti hep.*” (YAZ, 52)

### 3.1.2.21.Özgürlük

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) *özgürlük*, “1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine, kendi düşüncesine

*dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet.” anlamlarıyla açıklanmıştır. Türklerin esir hayatı yaşamayı sevmeyi, tarih boyunca bağımsızlıklarını korumak için mücadele ettikleri bilinmektedir. Bahadıroğlu da özellikle Türk milletinin -7’den 70’e- özgürlüğü için verdiği mücadeleyi çocuk romanlarında anlatır. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde yer alan örneklerin genellikle “Kimsenin kölesi olmayın, haklarınızı bilin, hürriyetiniz için gerekirse canınızı verin...” mesajlarını verecek şekilde yapılandırıldığı söylenebilir. Söz konusu değere ilişkin tespitler aşağıda örnekler eşliğinde verilmiştir.*

Adil’in annesi, ölümü göze alır; ama evladının özgürlüğünden asla taviz vermez. O, Adil’i satın almak isteyen doktora, “Hayır! Benim biricik oğlum bir esir gibi satılık olamaz.” (DO, 68) sözleriyle karşı çıkar.

Moğollar, Türklerin özgürlüğüne el uzatır. Tuhaf Çocuk da bu durumu şöyle sorgular: “Tuhaf Çocuk Moğol askerinden de korkmadı. Ama küçücük kafasını bir düşünce aldı. Bu askerler niçin şehirlerini ellerinden almak istiyorlardı? Bunu düşününce kızgınlıkla ayağını yere vurdu: -Defol, diye bağırdı.” (TÇ, 10)

Mahmut Dede, “Bu köye tekrar gelecekler Tuhaf Çocuk. Ben ihtiyarım; ölümünden bir şey çıkmaz. Bir an evvel ahiret âlemine ulaşırm. Ama sen kaç istersen. Moğolların eline geçmek kötüdür. Sana eziyet ederler. Allah’tan korkmayan kula, köle olmaktan korkunç bir şey yoktur. Sen git, canını kurtar ki vatanına daha çok hizmet edebilirsin.” (TÇ, 51) sözleriyle özgürlüğe dikkat çeker.

Moğollara esir düşen Tuhaf Çocuk’tan şöyle bahsedilir: “Tuhaf Çocuk için artık çok kötü günler başlamıştı. Annesinin acısından daha da acı günler görecekti. Özgürlüğü elinden sökülüp alınmış, kafese tıkmış aslan gibi oldu.” (TÇ, 58) Bu noktada söz konusu ifadelerin “Kölelik dünyadaki acıların en büyüğüdür.” mesajını verecek şekilde yapılandırıldığı görülür.

Tuhaf Çocuk, esaretin gerektirdiği şartlara alışamaz. Eserde, bu durumdan “Tuhaf Çocuk bütün bunlardan habersizdi. Esarete bir türlü alışamıyordu. Ayağına ve bileğine bağlı demir halkalardan rahatsız oluyordu.” (TÇ, 60) sözleriyle bahsedilir.

Tuhaf Çocuk, hiçbir şeyden korkmaz. Onun tek korkusu tekrar esir düşmektir: “Yollarda kurda kuşa yem olmaktan korktuğu yoktu. Açlıktan hiç korkmuyordu. Ama etraf Moğol askerleriyle doluydu. Tekrar onların eline geçmekten ürkiyordu.” (TÇ, 24)

Reis Amca, karıncalara hürriyet vurgusu yaparak şöyle seslenir: “-Biliyoruz, maksatları bizi korkutup yurdumuzu elimizden almaktır. Buna seyirci kalamayız. Ne isterlerse veririz belki, ama yurdumuzu kimseye vermeyiz. Biz hürüz, hür doğduk, hür öleceğiz...” (KS, 12)

Karael’in annesi, -özgürlük için- savaşmaya gitmek isteyen oğlunu “Yavrum, seni şimdi daha çok seviyorum. Bu cesaretle gurur duyuyorum. Git çocuğum, düşmanlarınla dövüş, gerekirse öl! Esir olmaksızın ölmek yüz kere iyidir.” (KS, 23) sözleriyle destekler.

Kerim’in “Başaramasak bile kaybedecek bir şeyimiz yok. Bu zalim Kral’ın elinde kalarak öleceğimize, hürriyetimiz için dövüşerek ölürüz.” (KS, 71) sözleri “Ölüm, esaretten hayırlıdır.” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Aşağıdaki diyalogda, özgürlüğü elinden alınan Kılıç’ın nasıl hiddetlendiği anlatılmaktadır:

“-Aslına bakarsanız yalnız köpek balığı istiyor bu durumu. Ama ahtapotları da alet ediyor. Önce bize karşı bunları kullanacak. Sonra hepimizi yutup kendi krallığını ilan edecek.

Bütün benliğimle isyan ettim:

-Köpek balığı bizi idare edemez.” (SABÜ, 24)

Başkan Amca ile hitap ettiği balıklar arasında geçen aşağıdaki diyalogda, Başkan Amca’nın hepsinin özgürlüklerini korumaya kararlı olduğu görülür:

“-Dinleyin arkadaşlar! Özellikle kılıç balıkları dinlesinler! Savaşın ağırlık noktası bizim üstümüzde olacaktır. “Onların var, bizim niçin yok!” gibi saçma bir savaş sebebi olamaz. Biz haklıyız. Deniz Altı Ülkesi yaratıklarının birbirlerine benzemesi mümkün değildir çünkü. Elbette herkesin ayrı özellikleri olacaktır. Hakkımızı koruyacağız. Köpek balığının esiri olmamak için savaşacağız. Hazır mısınız arkadaşlar?

Bütün balıklar bir ağızdan bağırdık:

-Hazırız, hepimiz hazırız!” (SABÜ, 27)

Balık Kılıç, romanın sonunda çocuklara özgürlük kavramını aşağıdaki ifadelerle özetler:

“Sevgili çocuklar,

Özgürlük ihtiyaçların en büyüğüdür. Herkes özgür olmak ister. Bunun için kanunların izin verdiği her şeyi yapmak gerekir.

Özgürlük için gerekirse savaşlar yapılır, çileler çekilir. Hiçbir savaş, hürriyet savaşı kadar kutsal değildir. Çünkü inanç ve inancın gereğini yapmak hürriyet içinde mümkün olur.

Hürriyetler sınırsız değildir. Bizim hürriyetlerimiz ancak başkalarının hürriyetleriyle sınırlıdır.

‘Ben hürüm’ diye ağzına geleni söylemek, komşu hakkına tecavüz etmek, başkalarına zarar vermek olsa olsa “terör olur.

Kendi hürriyetimizi koruduğumuz gibi başkalarının hürriyetine de saygı duymasını bilmeliyiz. Hürriyet engin bir duygudur. İnsanların kafasından bunu söküp atmak mümkün değildir.

Hepinize derin sevgiler; hür vatanın, hür çocukları!” (SABÜ, 94, 95)

Şeref ve ailesi, Zirzop’a en iyi şekilde bakar; ama onun için özgürlüğün tadı bambaşkadır: *“Zirzop halinden memnundu, ama ormandaki engin hürriyet tütmeye başlamıştı. Koşmak, zıplamak, ağaçların tepesine çıkıp arı balı yemek istiyordu.”* (YAZ, 53)

Esir düşen Zirzop, diğer hayvanların hâlini görünce çok korkar. Çünkü gördükleri onun tahammül edebileceği türden şeyler değildir. Eser, Zirzop’un iç dünyasına “ *‘Bana da öyle mi yapacaklar acaba’ diye geçirdi içinden... Burnuna zincir geçirilmesine tahammül edemezdi. Esir yaşamaktansa ölüm elbette iyiydi.* “ (YAZ, 56) cümleleriyle değinir. Yediği onca dayak Zirzop’un umurunda değildir. Onun için önemli olan, varsa yoksa özgürlüğüdür. Aşağıdaki örnekte, onun çektiği bu sıkıntılara yer verilmiştir:

*“Sırtı nasır bağladığı için eskisi kadar acı duymuyordu. Ona acı veren sopa ve tekme darbesi değil, içinde bulunduğu esaretti. Burnuna halka geçirilmişti. Bir ağaca bağlanıyor, bütün özgürlüğü elinden alınmış şekilde başına gelecekleri bekliyordu. Bazen ormana doğru bakıyor, iç geçiriyordu: “Ah, ah! Acaba bir daha ormanlara, dağlara kavuştuğum günleri göreceğim mi?”* (YAZ, 64)

Zirzop’u satmak isteyen sahipleri onun toparlanıp güzelleşmesini ister. Dolayısıyla ona bakım yapar; ancak Zirzop, hür olmaktan başka hiçbir şeyi önemsemmez: *“Hür olmaktan başka endişesi kalmamıştı artık. Oldukça toparlamıştı kendini. Rengi solan tüyleri yavaş yavaş eski parlaklığına dönüyordu.”* (YAZ, 69)

Zirzop özgürlüğünü hiçbir şeye tercih etmez. Eserde onun duygularından *“Zirzop bütün bunlara rağmen rahatsızdı. Ormanda olsaydı da keşke aç olsaydı. Hatırladıkça gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Başını kafesin tellerine vuruyordu.”* (YAZ, 74) sözleriyle bahsedilir.

Kölelikten kurtulan Zirzop’un sevinci *“Zirzop rahatlamıştı. Çünkü demir kafes etrafını çevirmiyordu. Burnunda ve boynunda zincirler şakırdamıyordu. Rahattı artık. İstedığı gibi oynayıp zıplayabiliyordu.”* (YAZ, 89) cümleleriyle anlatılır.

Vatan İçin’in başkahramanı genç kızan, kendini *“Hür yaşamak uğruna ölümü göze alanlardanım. Yaşım genç olabilir, ama vatan sevgim büyük...”* (Vİ, 20) cümleleriyle tanıtır.

Aşağıdaki örnekte Bodur Hamdi Efe, düşmanla niçin mücadele ettiklerini anlatır:

“-Arkadaşlar, vatan selameti için dağa çıktık! Hürriyetimiz için ayaklandık. Dinimizi, milletimizi çiğnetmemek için silaha sarıldık. Şehit olmamız her zaman mümkündür. Belki vurulacağız ve düşmanın bu yüce yutan çıkışını göremeyeceğiz. Ancak başlattığımız bu mücadeleyi evlatlarımız sürdürecektir. Sonunda mutlaka bu yolda zafere ulaşılacaktır. Buna bütün kalbimle inanıyorum arkadaşlar! İnanıyorum ki, hürriyeti için ölmesini bilenler, her zaman özgür yaşamayı hak eder.” (Vİ, 37)

Bu noktada, söz konusu ifadelerin “*Gerektiğinde özgürlük uğruna ölüm de göze alınır.*” mesajını verecek şekilde yapılandırıldığı söylenebilir.

Kahraman Memiş, düşman çizmeleri altında ezilen memleketinden kuşların dahi kaçtığını düşünür: “*Gözlerini yukarı kaldırdı. Sığırcık kuşu alabildiğine hürdü. Kanatlarını çırpa çırpa hızla uzaklaşıyordu. Belki de artık hür olmayan bu memlekette kaçıyor.*” (KK, 21)

Hamdi Ağa, özgür olmayan İzmir için çok üzülür: “*Bir hançer saplandı Hamdi Ağa'nın yüreğine. İzmir'i hatırlamak istemiyordu. Orada düşman çizmeleri dolaşıyordu şimdi. Sarı sarı adamlar vardı. Güneşi süngülerinin ucunda kurumlu kurumlu parlatarak, Kordon boyunca volta atıyorlardı.*” (KK, 24)

İzmirli Hasan Usta'nın “*Varsın olsun, hepimiz ölelim! Ölmek esir yaşamaktan, düşmana köle olmaktan iyidir!*” (KK, 38) cümleleri, özgürlük vurgusu yapacak şekilde yapılandırılmıştır.

Türkler, ölümü esarete tercih eder. Yunan kumandanı da bu gerçeğin farkına varır: “*Yunan kumandanı anlam veremiyordu bir türlü. Sirtını böyle seve seve kırbaça uzatan insanları ilk defa görüyordu hayatında. Bu ne dik başlılıktı? Bu ne umursamazlıktı? Bu ne cesaretti böyle? “Türk esir olmaz” sözünü neden söylediklerini şimdi daha iyi anlıyordu. Ölürdü de esir olmazdı bu Türkler.*” (KK, 41)

Kahraman Memiş, hürriyet ve tutsaklık arasındaki zıtlığa aşağıdaki örnekte dikkat çeker:

“Dağda kalmak güzel, diye söylendi. Efeler boşuna çıkmıyorlarmış dağlara. İnsan kendini bir kuş kadar hür hissediyor. Köye insem boğulacağım gibi geliyor. Köy topraklarına Yunan çömezlerinin pis ayakları basıyor artık. İzmir desen yürekler yakıcı bir manzara. İmkânı yok orada düşman askerlerinin dolaşmasına tahammül edemem. Bugün köyümde kurum satmalarına nasıl tahammül edemediysem.” (KK, 45)

Kahraman Memiş, niçin dağa çıktığını “*Çünkü Yunanlar var köyde. Onların ayak bastığı yerde yaşayamam ben artık. Burada bir kuş kadar hafifim.*” (KK, 51) sözleriyle açıklar. Memiş'e göre, acıların en büyüğü düşmana esir olmaktır. O, bundan duyduğu üzüntüyü, “*Unutamam tabii, o acıyı nasıl unutturum! Ama şimdi çektiğim acı, onun yüz misli belki*

de bin misli. O zaman kolum acıyordu, şimdi... Elini kalbine bastırđı ve devam etti: -Yüreğim yanıyor." (KK, 65) cümleleriyle anlatır.

Eserde, Memiş'in komutanı Musa Efe'nin hedefi, "Ne para istiyordu, ne rahatlık. İstediği tek şey hür yaşamak ve hür ölmektir. Allah'ına bunun için yalvarıyordu." (KK, 67) sözleriyle anlatılır.

Kahraman Memiş, özgürlüğün değerine şöyle dikkat çeker: "Anneciğim, dedi. Babam öldüğü için inan ki mutludur. Böyle esir olarak yaşayamazdı o, öldü kurtuldu. Biz kara haberler alarak her gün defalarca ölüyoruz. Böyle yaşamaktansa bir kere ölmeyi tercih ederim." (KK, 85)

Kendi okulunda özgürce dolaşamamak, Kahraman Memiş'in yüreğini yakar. Eserde onun iç dünyası şöyle tasvir edilir: "Sevgili okulu demek Yunan çizmeleri altında yatıyordu. Nazlı Türk bayrağının dalgalandığı direğin tepesinde şimdi bir Yunan bayrağı sallanıyordu. Memiş ağlamıyordu. Duyduğu his ağlamaktan da öte bir şeydi. İçi yanıyor, okulunun üstünde dalgalanan Yunan bayrağını indirmek için tutuşuyordu." (KK, 102)

Eserin sonunda özgürlüğünü geri alan İzmir, "Tatlı bir güneş İzmir'e gülüyor, serin bir rüzgâr camilerin, minarelerin yüzünü okşuyordu. Asıl sahibine kavuşmuştu İzmir. İzmir ve bütün Anadolu düşman çizmelerinden temizlenmişti." (KK, 142) cümleleriyle anlatılır.

Köylü tarafından dışlanan ihtiyar göçmen, esir olarak yaşamının zorluğuna şöyle değinir: "Birinci Dünya Savaş'ında İngilizlere esir düştüğüm zaman on sekiz yaşlarında bir delikanlıydım. İngiltere'ye götürüldüm. Esir kamplarında çok zor şartlar altında yaşadım..." (CHD, 41)

### 3.1.2.22. Sabır

Hökelekli, (2013: 117) sabrı şöyle tanımlar: "Sabır, karşımızdaki herhangi bir olumsuz durum veya olumsuzluk oluşturacak tüm olaylara karşı insanın dayanma gücüdür. Sabır, bir kimsenin alışageldiğı tabiatına uygun hallere aykırı, dengesini sarsan, acı ve sıkıntı veren durumlar karşısında direnç göstermesi, katlanması demektir." Çalışma kapsamında incelenen eserlerde, sabrın önemine dikkat çekilerek sabreden kişinin ödüllendirildiğine tanık olunur. Ayrıca yazar, romanlarında "İnsan sıkıntılarla karşılaşabilir; ancak bu zorluklar karşısında sabırlı olmalıdır." mesajı verir. Söz konusu değere ilişkin örnekler şöyle sıralanabilir:

Babası ölen Adil, annesiyle zor günler geçirir. Eserde onların yaşadıkları “*Ne kapularını çalan bir insan, ne ekmek getiren kimse vardı. Uzun kış geceleri ana-oğul, eski yorganının içine girer, açlıklarını uyku ile basturmaya çalışırlardı.*” (DO, 27) cümleleriyle anlatılır.

Tuhaf Çocuk’un annesi, ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Kadın, çektiği bütün acılara sabretmeye çalışır. Eserde hasta kadının metaneti, “*Annesi oğlunun üzülmemesi için acılarını içine gömüyordu. Her tarafı testere ile kesilirmiş gibi hissettiren acılara rağmen yüzünü bile buruşturmuyordu. Sadece sessiz sessiz haline şükrediyordu. Ağrılarında kurtarması için Allah’a her zaman dua ediyordu.*” (TÇ, 16) cümleleriyle ifade edilir.

Tuhaf Çocuk, ölüm döşeğindeki annesini “*Yüzü sapsarı olmuştu. Buna rağmen gülerek çalışmamı seyrediyordu. Bütün işler arasında bir kere bile inlediğini duymadım.*” (TÇ, 43) sözleriyle anlatır.

Tuhaf Çocuk, -özgürlüğü uğruna- bütün zorluklara göğüs gerer, sabreder: “*Sürünmekten dirsekleri kanamıştı. Ama aldırdığı bile yoktu. Bütün acılara dayanıyordu. Yalandığı takdirde daha büyük acılar çekeceğini düşünerek kendi kendini teselli ediyordu.*” (TÇ, 78)

Zirzop, kimsenin oyuncuğu olmak istemez, bunun için canı pahasına mücadele verir. Eserde, küçük ayının sabrına aşağıdaki örneklerde değinilmiştir:

“-Al sana, al sana! Oynamazsın ha sersem ayı, oynamazsın öyle mi! İnat ettin, et bakalım. Dayağa daha ne kadar dayanabileceksin? Canın çıkana kadar vurmazsam ne olayım! Hatta canın çıktıktan sonra yine vuracağım. Akıllanmaya kadar vuracağım.

Küçük ayı dişlerini sıktı. Tahammül etmek için bütün gücünü harcıyor, yere yıkılmamaya çalışıyordu. Bütün vücudu mantarlanmış, kafasının içi uyuşmuştu. Artık ağrı filan duymuyordu.” (YAZ, 65)

“Bütün vücudu ağrıyordu. Sanki kemikleri parça parça kırılmıştı. İnememek için dişlerini sıkıyordu. Dudaklarını kanatmaya kadar ısıırıyordu.” (YAZ, 68)

Metin, üvey annesini mutlu etmemek için babasından yediği dayaklara sabreder: “*Kulağında müthiş bir acı hissetti. Babasının eli kulağında idi. Kulağı kopacak gibi acıyordu. Dişlerini sıktı, bağırmadı. Sarı kadının önünde bağırarak istemiyordu. Bağırmayacaktı inadına. Zevklenmesin diye bağırmayacaktı.*” (YÇ, 48) Aşağıdaki diyalogda ise ölen annesi, Metin’in rüyasına girer ve oğlunu sabırlı olması konusunda öğütler.

“Metin rüyasında da olsa dertlerini anlatarak annesinin merhametine sığınuyordu:

-Ama anne, çok dövüyorlar, dayanamıyorum. Buradan gitmek istiyorum. İzin verir misin?

-Gitmek istediğini biliyorum Metin. Bu yüzden geldim. Baban yeniden evlendi diye kızmamalısın.

Metin annesini dikkatle dinliyordu:



-Ama çok dövüyor babam. O kadın da dövüyor anne. İzin verirsen gideceğim.

-Allah seni korusun yavrum. Bir yere gitme, evinde kal! Yakında her şey düzelecek.” (YÇ, 61)

Kahraman Memiş’in babası, düşmana minnet etmemek için her türlü acıya sabreder: “Kırbacın her inişinde sırtı biraz daha morarıyor, bağırmanın için dişlerini biraz daha sıkıyordu. Zayıf olmasına rağmen uzun süre bayılmadı.” (KK, 39)

### 3.1.2.23. Saygı

TDK Güncel Türkçe Sözlükte (TDK, 2015) saygı, “1.Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2.Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” anlamlarıyla açıklanmıştır. Janki (2005: 82) ise gerçek saygının ne olduğunu “Gerçek saygı ne yaptığımızdan değil, onun kadar nasıl ve ne kadar iyi yaptığımızdan kaynaklanır. Bu ise davranışlarımızda açığa çıkan erdemlerimiz ve özelliklerimize göre saygı görmemiz demektir.” cümleleriyle ifade etmiştir. Güngör (2010: 70) de saygının karşılıklı olması gerektiğine değinmiştir: “Başkalarına saygı duymak ve saygılı davranmak onlardan da saygılı davranış göstermenin başlıca şartıdır. İnsan ilişkilerinde her iki tarafın da memnun kalabilmesi için karşılıklı saygı duyulması gerekir. Saygıya dayanmayan ilişkiler insanları bir arada tutmaz, aksine onları birbirinden uzaklaştırır.” Bahadıroğlu, -çalışma kapsamında incelenen eserlerinde-saygı değerinin bu işlevine dikkat çekmiş, bu yönde örnekler vermiştir.

Söz gelimi Adil, çok merak ettiği hâlde annesi ve korucu arasındaki konuşmaları dinlemez. Çünkü ona göre çocukların büyükleri gizlice dinlemesi saygısızlıktır. Adil’in bu davranışından şöyle söz edilir: “Adil, Korucunun peşinden bakakalmıştı. Kötü bir haber gelmiş gibi bir his vardı içinde. Korucu evin kapısını tıkırdattı ve kapıya çıkan annesine alçak sesle bir şeyler söyledi. Adil söylenenleri duymak için yanlarına yanaşmayı saygısızlık saydı. Olduğu yerde kaldı. Dikkatle annesine bakıyor, bir şeyler anlamaya çalışıyordu.” (DO, 8)

Tuhaf Çocuk, dedesine saygı duyar. Bu konuda tespit edilen bölümler, şöyle sıralanabilir:

“Tuhaf Çocuk dedesinin sözlerini çok iyi anlıyordu. Her kelimesine önem veriyor, gözlerini kırpmaksızın dikkatle dinliyordu.” (TÇ, 28)

“Tuhaf Çocuk dedesiyle kaldığı süre içinde onun hareketlerinin etkisi altında çok kalmıştı. İlmin ne büyük bir irfan olduğunu çok iyi anlamıştı. Hiç itiraz etmedi:

-Nasıl istersen dedeciğim, dedi. Siz nasıl uygun görürseniz.” (TÇ, 29)

Çekirge, yavrularını “*Gelin bakalım buraya.*” (KS, 36) diyerek yanına çağırır. Yavrular, saygıyla annelerinin yanına gelirler ve ona “*Buyur anneciğim.*” (KS, 36) şeklinde saygı ile hitap ederler.

Can, babasının saygı ile ilgili görüşünü aşağıdaki örnekte açıklar:

“İki sene kadar önce yine babamın omzuna tırmanmış, babamın çıplak yerini öpmeye başlamıştım. Nadide bir vazodaki özenle tutup beni omzundan indirmiş, karşısındaki sandalyeye oturtmuştu:

-Bak Can, artık çocuk değilsin! Misafirler önünde bu hareketi yaparsan, sen de ben de gülünç duruma düşeriz. Çocukluğunda bu hareket hoştu, ama şimdi iyi olmuyor.

Doğrusu “Üzülmedim” desem yalan olur. Ne de olsa kaç yıldır bu hareketi yapmaya alışmıştım. Ama babamın isteklerine “hayır” demeyi aklımdan geçiremem.

Bilirim ki o, hep benim iyi yetişmem için çalışır. Tek arzusu önce sevilen bir çocuk, sonra da sayılan bir insan olmamdır.” (BC, 10)

Can’ın babası oturdukları evi satmak ister. Ancak babaannesi bu fikre sıcak bakmaz. Can, babasının annesine olan saygısını “*Annesini hiçbir zaman üzmemek isteyen babacığım da satmaktan vazgeçti. Bir daha bu konuya hiç dönmedi.*” (BC, 24) cümleleriyle anlatır.

Can, arkadaşının yaptığı saygısızlığa “*Bülent çirkin bir hareket yaptı. Omuzlarını kaldırdı. Oysa öğretmenimiz kaç kere bu hareketin ayıp olduğunu ona anlatmıştı.*” (BC, 31) sözleriyle dikkat çeker.

Bizim Can’da geçen aşağıdaki diyalog, “*Toplu taşıma araçlarında, sizden büyüklere yer veriniz.*” mesajı verecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Otobüs hayli kalabalıklaştı. Bu durumda kardeşimle benim oturmam doğru olmazdı. Çoğu kişi ayakta gidiyordu. Kardeşime:

-Kalkalım, büyüklere yer vermemiz lazım, dedim.

Hiç itiraz etmeden doğruldu. Önümüzden yaşlı bir teyze ile amca geçiyordu. Yerimizi onlara verdik.” (BC, 77, 78)

Can’ın anlattığı aşağıdaki hatırası ise “*Yolculuk esnasında diğer yolcuları rahatsız etmek saygısızlıktır.*” mesajını verecek şekilde kurgulanmıştır:

“Kalabalığın ortasında bir bay sigarasını yakmaya çalışıyordu. Hayretle bakıyordum. Otobüsün en görünen yerinde “Sigara İçilmez” levhası asılmıştı. Okuyamıyor muydu acaba? Çevredekiler dumandan rahatsız olmalıydı ki hemen uyardı:

-Sigarınızı lütfen söndürünüz!

Adam sanki bir başkasına söyleniyormuş gibi, aldırmadı. Biletçi tekrar:

-Sigaranızı söndürür müsünüz, dedi.

Adam bu sefer hışımla döndü, hiddetle bağırdı:

-Söndürmezsem ne olacak?

Bütün yolcular sigara içen adama bakıyordu. Doğrusu onun yerine ben utanmıştım, ama onun umurunda bile değildi.” (BC, 78, 79)

Can’ın babası, sofrada adabından çocuklarına şöyle bahseder: *“Yemeğe önce babanın başlaması yerinde olur, dedi. Onu anne ve çocuklar takip eder. Tabii evde babaanne ve anneanne gibi babandan daha yaşlı kimseler varsa, önce onlar başlamalıdır.”* (BC, 83)

Can, dua eden babaannesini rahatsız etmek istemez. Ona olan saygısını, *“Babaannem yine seccadesindeydi. Gözlerinde yaş damlaları parlıyor ve dua ediyordu. Dudakları durmadan kımlıyordu. Arada bir “Allah’ım” dediğini duyuyordum. Ayaklarımın ucuna basarak kitaplarımı bıraktım.”* (BC, 85) sözleriyle anlatır.

Can, babaannesini üzmemek istemez; onun isteğine saygı duyar: *“Olduğum yerde kalmıştım. Babaannemi kırmaktan çekiniyordum. Burada kalmamı istediğine göre, aşağı inerse kırılabilirdi.”* (BC, 86)

Aşağıdaki diyaloglarda, gemide yolculuk eden Ahmet ve Mehmet kardeşlerin gemidekilere karşı saygılı olmaya çalıştıkları görülür:

“Ahmet bir süre uzaklara bakıp düşündü:

-Nereye gidiyorlar sence, dedi.

-Ne bileyim, söylemediler ki, diye cevap verdi Mehmet.

Ahmet çok düşünceli görünüyordu:

-Sormadık da, dedi.

-Saygısızlık olurdu sormamız. Biz amcamıza gittiğimizi onlar sormadan söyledik. Onlar da biz sormadan söylemeliydiler.” (HY, 18)

“Mehmet:

-Uyuyorlar, diye fısıldadı kardeşine. Aman gürültü etme! Uyandırmak saygısızlık olur.

Sessizce yataklarına girdiler. Fısıltı halinde birbirlerine *“İyi geceler’ diledikten sonra uyudular.”* (HY, 25)

Mehmet, düşünceli tavırlarıyla dikkat çeker: *“Mehmet’in içine bir parça güven gelmişti. Oldukça rahatladığını hissediyordu. Kaptanı daha fazla meşgul etmemek için kalkmak istedi: -Her şey için çok teşekkür ederim, dedi. Artık gitsem iyi olacak.”* (HY, 42)

Yetim Metin, cami imamıyla konuşmasına *“Rahatsız etmiyorum ya Hocam.”* (YÇ, 104) diyerek saygıyla başlar.

Memiş, Gazi Dede'ye derin bir saygı duyar: “*Memiş, ihtiyarın eline sarılıp öpücüğe boğdu. Yıllarca cephelerde kurşun sıkan bu eli öpmekten derin bir haz duyuyordu.*” (KK, 126)

Canavar Robot adlı romanda, Mucit Davut'un saygısızlığına şöyle değinilir: “*Bana mağarada yaptığı basit bir şakaydı. Ben arkadaşımı ve şaka yaptı sanmışım. Oysa ciddi ciddi denemeler yapıyordu. Bu denemeler uğruna babası yaşındaki adamları korkuyla koşturuyordu. Üstelik sonrasında bu işe çok komikmiş gibi kahkahalarla gülüyordu. Sert bir ses tonuyla konuşmaya başladım.*” (CR, 50) Bu noktada, söz konusu ifadelerin “*Kendi mutluluğunuz uğruna başkalarına saygısızlık yapmayın.*” mesajını verecek şekilde yapılandırıldığı görülür.

Köylünün saygı duyduğu Muhtar Emmi'nin “*Muhtar Emmi öfkeli öfkeli adama baktı: -Dönelim dendi mi dönülür. Sana laf düşmez burada. Bu köyün muhtarı benim. En yaşlısı başlısı benim. Hepinizden büyüğüm ben. Benim sözümü dinlemeyecek misiniz? Eğer bu konuyu bana ikiletirseniz buraya bir araba jandarma çağırırım.*” (CR, 75) ifadeleri, “*Sizden yaşça büyüklere saygı gösterin.*” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Orhan'ın “*Bir kötü çocuk daha çıktı. Hepsi aynı mı bunların? Köye şehirden bir çocuk gelecek olsa böyle mi karşılaştık? Güzel güzel yanına gider “Hoş geldin” derdik.*” (KÇ, 114) sözleri, saygılı olmaya dikkat çekecek şekilde tasarlanmıştır.

Orhan, yeni okulunun müdürüne saygısızlık yapmaktan çekinir. O, yaşadıklarından “*Okul çok büyük, ama bu oda o kadar büyük değil. Köşedeki masada kel biri oturuyor. Ayşe, babamın arkasına saklanma çabasında. Benim de içimden saklanmak geliyor, ama ayıp olur.*” (KÇ, 114) cümleleriyle söz eder.

### **3.1.2.24. Sevgi (aile, arkadaş, doğa, vatan, memleket)**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) sevgi, “*İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.*” anlamıyla açıklanır. Comte Sponville (2004: 302) ise sevgiyi şöyle izah eder:

“Sevgi her erdemin başı ve sonudur. Önce anne ve evladı. Önce bedenlerin ve kalplerin sıcaklığı. Önce açlık ve süt. Önce arzu, önce haz. Önce yatıştırıcı ya da teskin eden okşama, önce koruma ya da besleme davranışı, önce sakinleştiren ses, önce bildik gerçek: Süt emziren bir anne ve sonra şu sürpriz: Uyuyan çocuğa göz kulak olan, şiddetten uzak bir erkek.”

Aşağıdaki örnekte ise Sönmez'in (1987: 67-69) sevgi değerini maddeler hâlinde özetlediği görülür:

1. Sevi duygu ve düşüncelerin paylaşılmasıdır.
2. Sevgi hoşgörüdür; fakat vurdumduymaz olmak, boş vermek değildir.
3. Sevgi kişinin kendini tanımasına ve yeteneklerini geliştirmesine yardım etmektir.
4. Sevgi saydam değildir.
5. Sevgi insanın en önemli gereksinimlerindedir.
6. Sevgi merkeze hiçbir varlığı koymama, bencil olmama, her varlığın birbirleriyle ilişkisini belirleyip, bu ilişkileri tutarlıya doğru geliştirme, sorunların çözümünde kubaşık çalışmadır.
7. Sevgi tutarlı bilgiye dayalı, çoğulcu demokratik bir ortamda boy verip gelişir.
8. Sevgi bilgi, beceri ve duygunun incelenmesi, tutarlı olması ve zenginleşmesidir.

Çalışma kapsamında incelenen eserlerde sevgi değerinin çok yönlülüğüne (aile, arkadaş, doğa, vatan, memleket) değinildiği görülmüştür. Söz konusu değere ilişkin örnekler aşağıda değerlendirilmiştir.

Doktor Olacağım'ın başkahramanı Adil'in *"Babasız geçen günler ona pek acı geliyordu. Bazen babalarıyla gezen çocuklara bakıyor, gözlerinin yaşını kuru topraklara akıtarak küçücük yumruklarını sıkıyor: -Baba, babacığım diye saatlerce ağlıyordu."* (DO, 24) cümleleri, babasına duyduğu derin sevgiyi ve onun ölümünün ardından yaşadıklarını kapsayacak şekilde oluşturulmuştur.

Adil'in annesi veremdir. Bu nedenle çocuğuna mikrop bulaştırmak istemez, oğlundan uzak durmaya çalışır. Adil ise *"Senin içindeki her şey benim de içimde olsun anneciğim ne çıkar? Ben seni o kadar çok seviyorum ki, diyordu."* (DO, 39) sözleriyle annesinin bu isteğine karşı çıkar.

Korucu, arkadaşının oğlu olan Adil'i çok sever, eserde bu sevgi şöyle işlenir: *"Merakı uzun sürmemişti. Biraz daha baktıktan sonra Adil'i tanıdı. Yüzü aydınlandı. Adil'i öz oğlu gibi severdi. -Vay vay vay! Meğer gelen bizim küçük kuşumuzmuş."* (DO, 53)

Adil, annesine çok bağlıdır. Onun için ölümü dahi göze alır. *"Adil için Almanya tamamen bir meçhuldü. Böyle bir ismi birkaç gün evvel Korucudan duymuştu. Ama annesi için canını bile verebilirdi."* (DO, 63)

Adil'in ailesine duyduğu sevgi, onun yüzüne de yansımıştır: *"Bir zamanlar babasını, bir zamanlar Şeref amcasını kurtarmaları için doktorlara yalvaran Adil, şimdi annesinin kurtulması için yalvarıyordu. Fakat doktorun elinden ne gelirdi. Küçük kalbinde nasıl bir anne sevgisi taşıdığını görüyordu. Bu masum yüz anne sevgisinin bütün noktalarını taşıyordu."* (DO, 66)

Adil, annesi için kendi özgürlüğünden vazgeçer. Onun doktordan isteği şudur: *“Siz yazın o ilacı. Ben ne yapar yapar para bulurum. Gerekirse satılırım. Bir zengine satarım kendimi. Ömür boyu ona esir olurum. Hizmetine bakarım. Her iş gelir elimden. Ağır işler yapmaya alışkınım. Elbette bana, anneme lazım olan ilaç parası kadar değer verecek bir zengin bulunur.”* (DO, 66) Adil’in annesi ise evladına olan sevgisini *“Beni biricik oğlumdan ayırmayın Doktor bey, dedi. Onsuz yaşayamam, ölürüm.”* (DO, 67) sözleriyle dile getirir.

Tuhaf Çocuk ve annesi arasında geçen aşağıdaki diyalog ise vatan sevgisine işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Anneciğim, dedi. Eğer vatan babamdan hizmet bekliyorsa, zaten onu yanımızda tutmaya hakkımız olmaz ki! Gitsin vatanını korusun.

Annesinin gözleri yaşardı:

-Tabii yavrum, zaten babanın da yaptığı bu işte.” (TÇ, 12)

Tuhaf Çocuk, hasta annesinin yanından ayrılmak istemez. Eserde yer alan *“Annesi ne kadar ısrar etmiş, yaşlılarıyla oynamasını istemiş olsa da, o hep reddetmişti. Tuhaf Çocuk için en büyük zevk, annesiyle birlikte oturmakta.”* (TÇ, 16) ifadeleri, onun bu sevgisine işaret edecek şekilde oluşturulmuştur.

Mahmut Dede ve köylü arasında geçen aşağıdaki diyalog, *“Vatanınızı çok sevin, gerektiğinde onun için ölmeyi göze alın.”* mesajını verecek şekilde kurulmuştur:

“Mahmut Dede elini kaldırarak kalabalığı susturduktan sonra söze başladı:

-Kısa konuşacağım. Topraklarımızı korumak için ölmeye hazır mısınız?

-Bu yolun ucu şehitliğe bile çıkar. Bu yolda yürümeye hazır mısınız?

-Hazırız...” (TÇ, 35)

Karınca Savaşı’nın başkahramanı Karael, vatan sevgisinden *“Demek yurdumuz annem ve babam için çok kıymetliydi. Artık hangi kıymet için dövüşeceğimi iyi biliyordum. Vatanı, uğruna ölmeye degecek bir emanet olarak görmeye o günden sonra başladım.”* (KS, 23) cümleleriyle bahseder.

Alev Karınca Reisi, vatan sevgisini *“Ey Alev Karınca Kabilesi, işte beklediğimiz gün geldi. Bildiğiniz gibi Kızıl Karıncaların baskınına uğradık. Aramızdan on arkadaşımız eksildi. Onlar artık yaşamıyorlar. Vatanları için dövüşerek canlarını verdiler.”* (KS, 24) sözleriyle anlatır.

Karael ile yaralı asker arasında geçen aşağıdaki diyalog, vatan sevgisine dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Kurtulursunuz inşallah, dedim.

Gülümsedi:

-Bacağımanın kurtulması önemli değil, vatan kurtulsun yeter...

Bu cesur karınca, acı içindeyken bile neler söylüyordu. Vatan sevgisinin bu türlü ilk olarak kalbime işlemeye başlamıştı.” (KS, 42, 43)

Alev Karınca Kabilesi için savaştan yaralı asker, sözlerini şöyle sürdürür:

“Üzüntüm yaralandığım için değil! Bu durumda artık savaşamayacağım. İşin en acı yanı da bu benim için.” (KS, 43) Karael, yaralı askerin söylediklerine çok şaşırır: “Çok şaşırılmışım. Bacağımanın kopmasına değil de savaşmadığına üzülüyordu. Yarasını güzelce sardım. Ama kan bir türlü durmak bilmiyordu. Sargıların arasından kırmızı damlalar halinde sızıyordu.” (SABÜ, 43)

Sular Altında Bir Ülke'nin başkahramanı Kılıç'ın “Gelsinler ya! Nasıl savaşacağımı ben bilirim. Kardeşimin halini gördükten sonra büsbütün canlanmışım. Ölüm artık korkunç bir kâbus değil gözümde. Vatan için ölmek bir şerefti üstelik.” (SABÜ, 61) cümleleri vatan sevgisine işaret edecek biçimde oluşturulmuştur.

Kılıç, kardeşini çok sever, onu tehlikeye atmak istemez. Aşağıdaki örnek, onun kardeş sevgisini açıkça gösterir:

“Ne olursa olsun Puma'yı kendi haline bırakmazdım. Köpek balığı büyük bir hırsıyla ağzını açmış, kardeşimi yutmaya hazırlanıyordu. Yanımda yüzen kardeşlerime:

-Siz devam edin, dedim.

Aceleyle yana sıçradım. Köpek balığına doğru yüzdüm.” (SABÜ, 70)

Can, babasının ona olan sevgisini aşağıdaki örnekte anlatmaktadır:

“Geçen gün babam benim için gece yarısı sokağa koştu. Eczane eczane dolaştı. Çünkü birden ateşim yükselmişti. Babacığım eve dödüğü zaman yüzü benimkinden daha çok kızarmıştı. Hiç şikâyet etmedi. Karyolanın başucuna çöktü. Buz gibi soğuk elini alnıma koydu.

-Nasılsın benim aslan yavrum, dedi.

Sesinin titremesi dikkatimi çekti. Çok halsiz olmama rağmen yine de gülümsemeye çalıştım. Biliyordum ki ben güldükçe babam kötü düşüncelerini içinden atıyor, teselli buluyordu.

-İyiyim babacığım, dedim.” (BC, 7)

Can, babasının her şeyini çok sever. O, babasından “Başının tepesi hafif çıplak görünüyor. Ne yalan söyleyeyim, ben o çıplaklığı da seviyorum. Canım sık sık öpmek istiyor.” (BC, 8) sözleriyle bahseder. Can, annesine olan sevgisini ise şöyle anlatır: “Tüy gibi hafif bir kadındır. Başımı göğsüne yaslayabildiğim saatler küçüklük hayatımın en tatlı saatleriydi. Onun yanında kendimi hâlâ huzur içinde hissedirim. Arkadaşlarımla bozuşsam o teselli eder, bir şeye kızsam o yatıştırır. Bütün can sıkıntılarımı onun kucağında eritirim. Kuş gibi hafiflerim onun yanında.” (BC, 13) Can, annesinin ona olan sevgisinden de “Beş yaşındayken kızamığa yakalanmışım. Annemin nasıl üzüldüğünü ve gözyaşı döktüğünü bu günmüş gibi hatırlarım.” (BC,

13) cümleleriyle bahseder. Can, kardeşini tanıtırken de ona karşı duyduğu sevgiyi şöyle anlatır: *“Kardeşim Cem benden tam yedi yaş küçük. Onu hepimiz sever, üstüne titreriz. Amcamın getirdiği çikolataları yemem, ona sakalarım. Çikolatayı görünce sevincinden havaya zıplar. Sevinci o kadar hoşuma gider ki, bu hareketini görmek için aç kalmaya bile razıyım.”* (BC, 18)

Ahmet ile Mehmet, ailesini çok sever. Onların, babalarına yaptıkları *“Babacığım, canım babacığım, hep birlikte gitsek ne iyi olur! Hem sen de bu iş yorgunluğu arasında tatil yapmış olursun. Anneciğim de çok yorgun; o da dinlenmiş olur.”* (HY, 8) teklifi, eserde bu sevgiyi göstermek amacıyla yer almıştır.

Yetim Metin, babası mutlu olacaksa her şeye katlanmaya razıdır. Eserde onun bu duyguları, *“Demek gülmeyi unutmamıştı. Oysa Metin unuttuğunu sanırdı. Babası böyle gülecekti ise, üvey anneye bile razıydı.”* (YÇ, 30) cümleleriyle anlatılır.

Metin, öz annesi ile üvey annesinin ona gösterdiği sevgiyi kıyaslar: *“Annesi olsa elbiselerini düşünür müydü hiç? Sımsıkı sarılırdı. İçine sokmak ister gibi sıkardı. Yüreğinin sıcak çarpıntısını duyardı o zaman. Kim bilir, bu kadının yüreği bile vurmuyordu belki de.”* (YÇ, 34) Metin, annesine çok düşkündür, onun mezarını sık sık ziyaret eder, sıkıntılarını onunla paylaşır. Metin’in anne sevgisi eserde şöyle işlenir: *“Mezarlıktaki uzun servilerin hışırtısını dinledi. Annesinden karşılık bekler gibiydi. Oğlum” diye çağırsa nasıl da mutlu şimdi! Hiç korkmazdı. Sesini duymak yeterdi ona, sarılmasa da olurdu. Onu öylesine özliyordu ki... Mezarının başucuna çöktü. Eğildi, bir avuç toprak alıp yüzüne, gözüne sürdü.”* (YÇ, 36)

Vatan İçin’in başkahramanı Kasım Dede’nin torunları, dedelerine olan sevgilerini, *“Kardeşimle ben, dedemi çok severiz. Bir yere gittiği zaman dönene kadar yemeden içmeden kesiliriz. O da bize çok bağlıdır. Sık sık küçük kardeşimi dizine oturtur, beni de karşısına alır. Bizi okşar sever. Eski hatıralarından uzun uzun bahseder.”* (VI, 7) cümleleriyle anlatırlar.

Genç kızan Kasım, vatanını çok sever. Memleketinde düşmanın gezmesi onun yüreğini sızlatır: *“-Düşman Bursa sokaklarında geziyordu. Bu dayanılacak gibi değildi. Çamurlu çizmeleri ile sanki kaldırım taşlarına değil de kalbimize basıyor gibiydiler...”* (VI, 10)

Memiş ile annesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, *“Vatan ana gibi sevilmelidir.”* mesajı verecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Hasta mısın yavrum?

Memiş başını kaldırdı. Sevgi dolu gözlerle kendisine bakıp gülümseyen annesini gördü:

-Anneciğim, diye inledi.



Sanki bu sözle “vatanım” demek istiyordu. Okuldayken öğretmenlerinin “Vatan annemizdir” dediğini hatırlıyordu.” (KK, 10)

Memiş, annesi ve babası arasında geçen aşağıdaki diyalog, yine vatan sevgisine işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Hamdi Ağa içeri girdi:

-Neyi var?

-Hepimizin derdi ile dertlenir o da... Sabahtan beri ağlaştığımız yetti.

Hamdi Ağa şaşkıncı:

-Niçin ağladınız peki?

Fadime Hanım tuhaf tuhaf baktı:

-Niçin mi? Tabii ki vatan için...

Hamdi Ağa boynunu büktü:

-Demek vatan için ağlaştınız ha!

-Ya vatan için ağladık tabii. Başka niçin ağlanır?” (KK, 23)

Memiş’in babası, oğlu için ölümü göze alır ve düşman tarafından yaralanır. Memiş de babasının bu hâle gelmesinden kendini sorumlu tutar. O, bu konuda duyduğu üzüntüyü, “*Elleri kırılınsın inşallah, ne yaptılar sana böyle? Seni bu hale kim koydu? Benim yüzümden yaptılar değil mi? Bütün bunlar hep benim yüzümden oldu.*” (KK, 76) sözleriyle anlatır. Ayrıca eserde Memiş’in babasına olan sevgisine, “*Daha sonra babasının yüzüne yaklaştırdı dudaklarını. Öptü doyuncaya kadar.*” (KK, 78) cümleleriyle de değinilir.

Kahraman Memiş’e vatan sevgisini annesi işlemiştir. Bu nedenle annesi, onu “*Ben senin beşiğini vatan ninnileri söyleyerek sallamıştım. Seni vatan sevgisini anlatan hikâyeler okuyarak uyutmuştum. Sana daha o zaman verdiğim vatan sevgisidir seni böyle harekete geçiren... Ben gitme desem de sen git oğlum! Git de güzel İzmir’imden bana da haberler getir.*” (KK, 86) ifadeleriyle destekler.

Eserde Memiş’in -ona yol gösteren- yaşlı bakkala olan sevgisi şöyle anlatılır: “*Memiş, yaşlı bakkalın ellerini bırakamıyordu. Bu ellerin damarları fırlamış durumdaydı ve mor renkliydi. Ancak bir kuş tüyü kadar yumuşaktı. Yüzüne, gözüne sürdü, sonra öptü: -Sağ ol Hasan Emmi, çok sağ ol! Seni o kadar seviyorum ki...*” (KK, 108)

Can’ın ailesi memleketlerine karşı derin bir sevgi beslemektedirler. Bu sevgi aşağıdaki örneklerde şöyle anlatılır:

“Babam onları yanımıza almak ister, ama bir türlü razı edemez. Dedem ak-pak sakalını sıvazlayarak güler: “Köy bizim canımız, hayatımız, ondan ayrılamayız” der. Ninem ak yazmasını düzelterek dedemi onaylar: “Evet oğul, köy etimiz kemiğimiz gibidir. Bunca yıldır biz ona, o bize alıştı, ayrılamayız.” (CHD, 7)

“Tatilimizi bazıları gibi Avrupa’da filan geçiremiyoruz. Bu benim için hiç de önemli değil. Memleketimin her tarafı Avrupa’dan bin kat daha güzel. Hele köyüm, hele köyüm; âdeta cennetten bir köşe... Kardeşim Cem de ben de İstanbul’da doğduk. Ama babam gibi kendimizi köylü sayıyoruz. Bu bize gurur veriyor. Nereli olduğumu sorduklarında, gurur dolu bir sesle “köylüyüm” diyorum. Gurur duyarak köyümün adını söylüyorum.” (CHD, 8)

Can’ın memleketini tanıttığı “*Kestane çiçekleri mis gibi kokar. Yakınından bir dere geçer. Taşlara sürtünürken çıkardığı ses şiiir kadar tatlıdır. Derede alabalık tutarız.*” (CHD, 12, 13) cümleleri de onun memleket sevgisine işaret etmektedir.

Can, arkadaşı Murat’ın babasına olan sevgisini “*Sonra birlikte evine kadar gittik. Babasını uzun süre yalnız bıraktığı için üzgündü. Onu görünce üstüne atıldı. Sarılıp öpüştüler. Uzun uzun hasret giderdiler. Birbirlerini ne kadar sevdiklerini düşündüm. Her baba oğul gibi...*” (CHD, 52) cümleleriyle anlatır.

Aşağıdaki örnekte Can’ın, aile sevgisi hakkında bilgi verdiği görülür:

“Başlangıçta böyle düşündüm. Ama eve gelince annemin babamın sıcak sevgileri beni kendime getirdi. Meğer onları ne kadar da özlemişim. Annemle birbirimize öyle sarıldık ki, anlatamam! O kulağıma durmadan aynı şeyleri fısıldıyordu:

-Can’ım benim, sevgili yavrum, tatlı çocuğum bir tanem...

Ben de ona hep aynı şeyleri söylüyordum:

-Canım anneciğim, canım anneciğim, canım anneciğim...

Bu sevgi ne kadar sıcak, tatlı ve huzur verici. İnsanın kendi evi gibi var mı? Merhaba sevgili evim, merhaba İstanbul...” (CHD, 58)

Köy Çocuğu Orhan, muhtarın çocuklara olan sevgisinden “*Muhtar Emmi babacandır. Aksakalı nasıl da yakışıyor yüzüne. Kısa boyludur. Çocukları öyle sever ki, cebinden şeker eksik olmaz.*” (KK, 8) cümleleriyle bahseder.

Orhan’ın “*Annemi anlatmadım size hiç. Annem bir melektir. Kızdırsak bile fazla bağırmas. Kızacak gibi olsa beline sarılırız kardeşimle ben, hemen gülüverir. Saçlarımızı karıştırır. Sonra yeniden tarar.*” (KÇ, 11) sözleri, annesiyle kurduğu sevgi bağına vurgulayacak şekilde oluşturulmuştur.

Orhan annesinin üzülmeye dayanamaz: “*Derdini anlatsaydı belki çaresini bulurdum. Anlatmıyor, niye anlatmıyor bilmiyorum! Çırpma niye sarılıp ağlıyor öyle? Az önce söylediklerim üzmüş olmalı annemi. Hiç ister miyim üzülmeyi? -Üzülme anneciğim! Nasılsa Çırpma’yı da götüreceğiz.*” (KÇ, 24)

Orhan, öğretmenlerine duyduğu sevgiden ise aşağıdaki örnekte şu ifadelerle bahseder:

“İkisini de severim. Niye sevmeyeyim ki, onlar da öğretmen sonuçta! İnsanın içinde sevgi olduktan sonra herkesi, her şeyi sevebilir. Bitmez ki sevgi denen şey! Dere suyu gibi bitmez, bir yerlere doğru akar, akar... ömür boyu akar hep, ama hiç bitmez. İnsan yüreğine çok kişiyi aynı anda sığdırabilir. Mesela ben herkesi ve her şeyi çok seviyorum. Annemi, babamı, arkadaşlarımı, Ayşe’yi, öğretmenlerimi, ağacımı, Çil Horoz’u, Çırpma’yı...” (KÇ, 26)

Orhan’ın aşağıdaki örnekte yer alan cümleleri, onun doğa sevgisine işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır:

“İçim rahat artık. Ne güzel, İstanbul’da da tarlalar var, bostanlar var, ağaçlar var. Elma ağacımı bile götürebileceğim. Yeni ahırımız geniş olsa bari! Burada koyunlar sıkışıyor. Geniş olsa yeni ahırımız, rahat ederler. Bir de yeni folluk yaparım tavuklara. Çil Horoz’un ötmesi için de yüksekçe bir kula dikerim. Sabah sabah öter istediği kadar. Sesi de düzelir böylece. İstanbul iyi gelir belki Çil Horoz’a. Boşuna üzülüşüm o kadar.” (KÇ, 28)

Köyünü çok seven Orhan, “*Düşeyim ne olur, düşeyim! Bin parçaya bölüneyim! Ama parçalarım köyümdede kalsın. Ruhum sıkıldıkça gelip okulumun bahçesinde oynayan arkadaşlarımı seyredirim.*” (KÇ, 47) düşüncesindedir. Bu nedenle şehre taşınmayı hiç istemez.

Orhan ve Ayşe arasında geçen aşağıdaki diyalog, yine onların köy sevgisine dikkat çekecek biçimde oluşturulmuştur:

-Buradayız baba! Haydi bizi arıyorlar koş Ayşe!

-Koşmak istemiyorum.

Ayşe’nin inadı tuttu yine. Ama bu farklı, İstanbul’a gitmek istemediğinden...

-Sana ne istediğini sormadım zaten, “Koş” dedim.

-Ben de “İstemiyorum” dedim. Çünkü ne kadar koşarsam köyümden o kadar çabuk uzaklaşacağım. Yavaşlamak istiyorum, çekmesene kolumu!” (KÇ, 50)

Orhan, doğup büyüdüğü köyünü çok sever, buradan ayrılmak istemez. O, bu konuda kendini şu ifadelerle haklı çıkarmaya çalışır: “*Aslında fazla bir şey istediğim yok. Doğduğum yerde kalmak istiyorum ben: Evimle, bahçemle, duvar halımla, öğretmenimle, arkadaşlarımla ve Muhtar Emmi ile...*” (KÇ, 56)

Orhan, “*Köy değilmiş de İstanbul’muş. Köye kurban İstanbul! Bin İstanbul’u köyüme değiştir miyim ben? Merası bile yok.*” (KÇ, 65) sözleriyle yine köye olan sevgisini anlatır.

Kardeşinden ayrı bir odaya sahip olmak Orhan’ı mutlu eder. Ne var ki onun için Ayşe’nin üzülmemesi daha önemlidir: “*Hoşuma gitmedi değil. Adam olmuşum ve bir odam olmalıymış. Ya Ayşe ne olacak? Kendimi değil onu düşünüyorum.*” (KÇ, 81)

Orhan’ın “*O kadar emin olma babacığım. Dünyadaki bütün oyuncakları avuçlarıma doldursan, yine köyümü isterim. Çil Horoz’u, Çırpma’yı, dedemin hatırası halıyı isterim.*” (KÇ, 84) cümlelerinde memleketine olan sevgisi ve özlemi açıkça görülür.

Orhan, sevgi değerini “Kimi seveceğime kendim karar veririm. Tek başına karar veririm. Buna da zorlayamaz ya babam. Zorlar mı acaba? şunu seveceksin, şunu sevmeyeceksin diye dayatır mı? Ona da mı katlanacağım? Hayır katlanamam! Kimi seveceğim kimi sevmeyeceğim benim bileceğim iş. Gönlim kimi çekerse, neyi isterse onu severim.” (KÇ, 85) cümleleriyle yorumlar.

Orhan, babasının aile sevgisini şöyle sorgular: “Yüzüme sert sert bakıyor. Herhâlde sevmek zorundayım. Çünkü babam seviyor. Düğmelerinde dolaşan parmakları televizyonu okşar gibi. Beni sevdiği kadar seviyor mu acaba? Ben oğluyum, Ayşe de kızı; televizyondan çok daha fazla seviyordur bizi.” (KÇ, 85)

Orhan’ın “Ay ne kadar güzel parlıyor! Açık kalsın şu perde. Ay ışığı oynaşsın yüzümde. Acaba köyde gördüğüm ay bu ay mı? Benziyor ama evet bu aydır. Başka ay yok ki! Yıldızlar da pek seyrekler, birbirlerinden çok uzak duruyorlar. Köyde başka türlüdür. Burada ışığı sönmüş yıldızların. Önce bir su içsem... Musluk neredeydi, ben neredeyim?” (KÇ, 91) cümleleri, onun doğa sevgisini vurgulayacak şekilde oluşturulmuştur.

Ayşe de en az Orhan kadar köyüne düşkündür. O, köyü ile ilgili kurduğu hayali abisiyle paylaşır: şimdi de benim yardımına gelsin ağabey. Alsın beni, güzel köyüme götürsün de bir güzel uyuyayım... Sabah erkenden de alıp buraya getirirsin... Annem, babam geceyi burada geçirdiğimi sansınlar. Böyle olsa ne iyi olurdu değil mi?” (KÇ, 103)

Orhan, hastalanan kedisi için endişelidir. Ona olan sevgisini “Kara Kedim, sensiz ne yaparım ben? Arkadaşlarım var ama Kara Kedimin yerini dolduramazlar. Sen bana köyümün canlı hatırasıydın. Sıcacık köy evimin sıcaklığını taşıyordun yeni eve. Beni de, kardeşimi de mutlu ediyordun.” (KÇ, 132) cümleleriyle dile getirir.

Orhan ve babası arasında geçen aşağıdaki diyalog, memleket ve aile sevgisine işaret edecek şekilde kurgulanmıştır:

“-Karne tatilinde sizleri köye götüreceğim. İşlerim iyi gidiyor.

Ne yapsam! Pencereleri açıp avazım çıktığı kadar bağırsam mı acaba?

-Ey millet, karne tatilinde köye gideceğim!

Sevincimi herkesle paylaşmak istiyorum. Annemin boynuna atılmalıyım. Sıkı sıkı kucaklamalıyım onu. Yok, önce babamın boynuna atılmalıyım...

-Hop hop, çocuklaşma dur!

Çocuğum zaten babacığım. Ben küçücük bir çocuğum. şapır-şupur öpmeden anlamıyor musun? İstersen kız, ama öpmek istiyorum yanaklarını.” (KÇ, 142)

### 3.1.2.25. Sır tutma

Bayram (2014: 329) sır tutmaya “Verilen bir sırta hürmet etmek, başkalarının sırlarına saygı göstermek ve onları öğrenmeye gayret etmemek, sır saklamayı bilmek, sırdaş olmak...” cümleleriyle açıklık getirir. Buradan da anlaşılacağı üzere sır tutmamak; sevgi, saygı, dürüstlük gibi başka değerlere de zarar verir. Zira insanlar, en çok güvendikleri kişilerle sırlarını paylaşır. Verilen sır, tutulmadığında dostluklar zarar görür. Bahadıroğlu da çocuk romanlarında bu gerçeğe dikkat çekmiştir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde sır tutmanın değerine yönelik örnekler aşağıda sıralanmıştır.

Yetim Metin, en yakın arkadaşı Arif’e sırrını tutmadığı için önce kızar; ama sonra şu ifadelerle ona hak verir: “Köylülerin arasında Arif’i de gördü. Kırıldı ona birden. Yerini söylemesi lazımdı. Arkadaşlık böyle günlerde belli olurdu. Belki de fazla sıkıştırmışlardı veya evden kaçtığını sanıp o da telaşlanmıştı.” (YÇ, 44) Bu noktada söz konusu ifadelerin “Sır tutmak önemlidir; ancak arkadaşınızın hayatı daha mühimdir.” mesajını verecek şekilde oluşturulduğu söylenebilir.

Metin ve arkadaşları arasında geçen aşağıdaki diyalog, sır tutmaya dikkat çekecek biçimde yapılandırılmıştır:

“Metin düşünceli gözlerle iki arkadaşına uzun uzun baktı:

-Bunu ben de biliyorum. Bazı şüphelerim var yalnızca. Size şüphelerimi açacağım. Konuşmamız aramızda kalmalı. Kimse bir şey bilmemeli, anlaştık mı arkadaşlar?

-Evet anlaştık, dedi ikisi bir ağızdan.” (YÇ, 73)

Arkadaşı, sır tutacağına dair Davut’a söz verir. Ancak o da “Ama söz ver bana, bu robotu köyün iyiliği için kullanacaksın. Kimseye zarar vermeyeceksin. Kimseye zarar vermeyeceksin. Ben robottan sen isteyene kadar kimseye bahsetmeyeceğim. Ama sen de kötü bir şey yapmayacaksın.” (CR, 39) şartıyla Davut’un söz vermesini ister. Sonuç olarak Davut sözünü tutmaz, arkadaşını zor durumda bırakır. Bu durumda arkadaş da Davut’un sırrını köylüye anlatmak zorunda kalır: “Ben ondan söz almıştım köylüye zarar vermemesi konusunda. Madem o çobanı korkutuyordu ben de ona verdiğim sözü bozabilirdim. O bana verdiği sözde durmamıştı çünkü.” (CR, 44)

### 3.1.2.26. Sorumluluk

Hökelekli (2013: 57), sorumluluk değerini “Sorumluluk, kişinin kendisine ve başkalarına özen ve bakım göstermesini, yükümlülüklerini yerine getirmesini, toplumsal sürece katılmasını, acılarını dindirmeye çalışmasını ve daha iyi bir dünya için çaba harcamasını içeren bir erdemdir.” anlamıyla açıklamaktadır. Bu bağlamda sorumluluk sahibi kişilerin kendine güvenen, çevresindekilere yardımcı, fikir üreten, görevlerini iyi bilen kimseler oldukları söylenebilir. Çalışma kapsamında yer alan örnekler de “Yaşı, cinsiyeti, makamı ne olursa olsun herkesin gücü ve bilgisi oranında sahiplenmesi gereken bir sorumluluğu vardır.” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır.

Adil, sorumluluklarının bilincindedir. Eserde onun bu özelliği, “Hatta kumbarasını bile açmışlar, babasının ölüm masraflarını karşılamak için kullanmışlardı. Hiç sesini çıkarmamıştı Adil. Babası için son vazifesini yaptığını anlamıştı.” (DO, 23) cümleleriyle anlatılır.

Adil, hasta annesini düşünmesi gerektiğini korucuya şöyle anlatır: “Ben düşünmemeyim de kim düşünsün Korucu amca, dedi. Babamı kaybettim, şimdi de annemi kaybetmek üzeriyim. İlaçlarını almak için bile param yok. Hâlbuki doktor iyi beslenmesini söyledi. Oysa biz yiyecek ekmek bulamıyoruz. Başka türlü nasıl iyi olur?” (DO, 30)

Adil, hastanede yatan annesine özenle bakmaya devam eder. Bir yandan da derslerine gereken ilgiyi gösterir: “Sonbaharın ilk günüydü. Adil, annesinin yatak çarşaflarını değiştirmiş, pencere önünde oturmuş elindeki kitaba dalmıştı.” (DO, 71)

Tuhaf Çocuk ve dedesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, vatan ile sorumluluk arasındaki ilişkiye dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Dinle Tuhaf Çocuk, dedi. Daha çıkmayacağımı biliyorum. Artık on iki yaşındasın. Elin herhâlde kılıç tutar.

Tuhaf Çocuk dedesine sarıldı. Aksakalını öptü:

-Sağ ol dede. Ben de bunu isteyecektim.” (TÇ, 32)

Karael ve Parlakgöz arasında geçen aşağıdaki diyalog ise “Herkes, aldığı görevi lâyıkiyle yerine getirmelidir.” mesajını verecek şekilde kurgulanmıştır:

“-Aralarına karışsak?

Parlakgöz itiraz etti:

-Olmaz, bize verilmiş bir görev vardır. Bunu yapmaya çalışalım. Başka şeylere kafamız takılırsa iyi bir iş göremeyiz.

Arkadaşım haklıydı. Onaylamaktan başka çare bulamadım:

-Doğru söylüyorsun, dedim.

-Herkes kendine verilen görevi en iyi şekilde yaparsa savaşın kazanılmaması için sebep kalmaz.” (KS, 27, 28)

Vatanı için çarpışan Karael’in “*Eyvah, dedim. Biz sohbe daldık dünyayı unuttuk. Vatan bizden vazife bekliyor. Şimdi bize izin verin. İnşallah yine görüşürüz.*” (KS, 39) cümleleri, üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirdiğini göstermektedir.

Balıklara liderlik yapan Kılıç, “*Bizim görevimiz dövüşmek değil, arkadaşlarımızın başına ne geldiğini anlamaktır. Başkan Amca’nın sözlerini en iyi şekilde yerine getirmek dışında bir şey düşünmüyorduk.*” (SABÜ, 35) diyerek balıkların aldığı sorumluluğa dikkat çeker.

Can, annesinin sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirdiğini şu cümlelerle ifade eder: “*Yemek yapar, bulaşık yıkar, elbiselerimizi ütüler, evimizi her zaman temiz tutar. Anlayacağımız, ev işi olarak aklınıza ne geliyorsa anneciğim yapar.*” (BC, 13)

Can, aşağıdaki örnekte kendi annesiyle başka anneleri kıyaslar. Örnekten de anlaşılacağı gibi yazar, bu diyalogla “*Anneler, sorumluluk sahibi olmalıdır.*” mesajı verir.

“Geçen yaz birlikte çocuk bahçesine gitmiştik. Bazı anneler de çocuklarını bahçeye getirmişlerdi. Getirmişlerdi ama çocuklarını kendi hallerine bırakmış, aralarında konuşmaya dalmışlardı.

Annemi de yanlarına çağırdılar, ama o istemedi. Teşekkür etti. Niçin daveti reddettiğini sorunca da şöyle dedi:

-Bugün seninle birlikte oynamak istiyorum. Dedikodu yapacak vaktim yok.” (BC, 14)

Can ve babası arasında geçen aşağıdaki diyalog ise sorumluluk değerine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur:

“-Mümkün olsa kardeşinle seni ayrı ayrı odalarda yatırırdım Can. Ama evimiz dar, der.

-Niçin babacığım, diye sorduğumda:

-Aile, çocuğu yetiştiren ilk ve son okuldur. Ayrı ayrı odalarda yatmak çocuktaki sorumluluk duygusunu kuvvetlendirir, şahsiyet kazandırır, cevabını verir.” (BC, 28)

Bilâl ile babası arasında geçen aşağıdaki diyalog, “*Aileniz sıkıntılı dönemlerden geçebilir. Bu süreçte üzerinize düşen görevi yapmalısınız.*” mesajını verecek biçimde kurgulanmıştır:

“Bilâl işi anlar gibi oldu:

-Bir derdin mi var babacığım, diye sordu.

Babası ümitsizlikle başını salladı:

-Çok fena Bilâl, dedi. Şeker çuvallarının üstünü örtmek gerek, ama yalnız yapılacak iş değil.

Bilâl hiç tereddüt etmeden çalışmakta olduğu ödevini kapadı, babasına döndü:

-Ben hazırım babacığım, birlikte o işi yapabiliriz.” (BC, 39)

Sınıfta her öğrencinin bir sorumluluğu vardır. Can, bu konudan şöyle bahseder: *“Bir süre sonra öğretmenimize haber verdik. Bilâl'i içeri götürdük. Kızılay kolu olan arkadaşımız yarasını iyice temizledi. Başını temiz bezle sardı.”* (BC, 91)

Heyecanlı Yolculuk'ta, Ahmet ile Mehmet'in sorumluluk bilincine aşağıdaki örnekte şöyle değinilir:

“Karar verildi ve hemen yol hazırlıklarına başlandı. İki kardeş özel eşyalarını kendi elleriyle valizlerine yerleştirdi. Ders ve hikâye kitaplarını yanlarına almayı da ihmal etmediler.” (HY, 12)

Ahmet ve Mehmet arasında geçen şu diyalog, devlete karşı olan sorumluluklarımıza dikkat çeker:

“Mehmet:

-Artık rahatladım, dedi. Şu altınlar sanki bizim yüzümüzden kaybolmuş gibi geliyordu bana.

-Bana da, dedi Ahmet. Devletin malını devlete teslim ettik. Böylece görevimizi yapmış olduk. Acaba hepsi tamam mıydı?” (HY, 78, 79)

Vatanı için çarpışan Kasım, vatan borcunun ne anlama geldiğini, *“Rahat değildim. Hiç kimse rahat değildi. Bu topraklar, bu vatan üstünde yaşayanlar tarafından öksüz bırakılamazdı.”* (VI, 11) cümleleriyle anlatır.

Genç kızan Kasım; vatani, milleti ve dini için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye kararlıdır: *“Anne, dedim. Haklısın, vatan kurtarılmaya muhtaç. Düşman çizmesi altında ezilen bir memleketin evladı rahatça oturmamalı! Kararımı verdim anne, izin verirsen arkadaşlarım gibi dağa çıkacağım. Vatanım için, dinim için, milletim için vuruşacağım. Belki öleceğim, ama hiçbir zaman esir olmayacağım. Sana söz veriyorum anne.”* (VI, 13)

Kahraman Memiş'in annesi, sorumluluklarını bilir, görevlerini aksatmaz. Eser, ondan *“Ağlayarak eve girdi. Akşam kocası dönecekti. Yemek yapması lazımdı. Kalbine taş bastı. Duvardaki çividen eleği indirdi. İçine bir miktar un doldurarak elemeye başladı.”* (KK, 16) cümleleriyle bahseder.

Küçük Kahraman'da yer alan *“Aklından neler geçmiyordu ki: “Oh oldu o askere! Taşı alnına bir güzel oturttum. İhtiyar adamları dövmenin ne demek olduğunu anlar şimdi... Çok iyi anlasınlar ki; bir Türk gerekirse yurdunu sapanyla da korur...”* (KK, 34, 35) cümleleri, Türk milletinin sorumluluk bilincine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur.



Memiş, kendisine verilen görevi en iyi şekilde yapmaya çalışır: “*Musa Efe ona güvenmişti. Eline silahını vermiş, nöbete dikmişti. Öyleyse gözünü dört açmalıydı. Yaklaşanı devirmeliydi.*” (KK, 66)

Memiş’in “*Yaş, memleket hizmetine engel olmamalıydı. Pekâlâ kafasını çalıştırabiliyor, büyüklerin ifadesi ile yetişkinler gibi konuşup hareket edebiliyordu. Öyleyse yaşının bir önemi yoktu.*” (KK, 100) sözleri, “*Memlekete hizmet etmenin belli bir yaşı yoktur. Herkes üzerine düşeni yapmalıdır.*” mesajını verecek şekilde yapılandırılmıştır. Aynı ileti, Memiş ve Hasan Emmi arasında geçen aşağıdaki diyalogda da söz konusudur:

“Memiş heyecanla devam etti:

-Dağa çıkacağım. Yunan askerlerine Türk’ü ezmenin kolay olmadığını göstereceğim. Dinimin, milletimin, memleketimin, babacığımın intikamını alacağım. Onlar için ölene kadar vuruşacağım.

Hasan Emmi diğerleri gibi Memiş’in daha küçük olduğunu söylemedi. Bunun tam aksini yaptı:

-Çık oğul, çık, dedi. Yediden yetmişine silaha sarılmayan ve milletinin savunmasına koşmayan bir millet bu vatanı oturmaya layık değildir. Sen de çık ben de çıkıyorum dağlara.” (KK, 106, 107)

Memiş, vatanını kurtarmak için üzerine düşeni yapmaya karardır: “*Cephaneliği uçuracaktı. Hiç değilse bunu yapmalıydı.*” (KK, 116) Eserde, ayrıca Memiş gibi birçok kişinin olduğuna da “*Anadolu’nun her bucağında ayaklanmalar vardı. Türk milleti yedisinden yetmişine silaha sarılmıştı. Memleketini düşmana vermemek için zulme karşı ayaklanmıştı Köyün eli silah tutan yiğitleri dağa çıkararak savaşan efelere katılmışlardı. Bütün köyler sanki boşalmış gibiydi. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlardan başka kimse kalmamıştı.*” (KK, 129) cümleleriyle dikkat çekilir.

Memiş ve arkadaşı Sait arasında geçen aşağıdaki diyalog, sorumluluk değerine işaret edecek şekilde yapılandırılmıştır:

“-Sen dediğimi yap! İkimiz de vatanımıza hizmet ettik. Ama ben bu hizmeti devam ettirmek istiyorum. Tâ ki memlekette bir tek Yunan kalmayana kadar.

Sait Memiş’i dinlemiyordu:

-Ben de geleceğim, dedi yeniden.

-İyi ama bir tek tüfeğimiz var.

Sait elini cebine attı. Sapanını çıkarıp gösterdi:

-İşte bu da benim silahım. Hiç değilse bununla birkaç Yunan’ın kafasını patlatırım. Bu da bana yeter.” (KK, 132)

Can, arkadaşı Murat’ın ailesi için aldığı sorumlulukları hatıra defterine yazar: “*Arkadaşım Murat’ın babası yatalak hasta. Onlar çok fakirler doktora ve ilaca verecek paraları yok.*

*Doktor ve ilaç parası bulmak için Murat tarlada çalışıyor. Bunu öğrenince yardımına koştum.”*  
(CHD, 29)

Şehzade Volkan, ülke yöneticisi olarak -her ne şartta olursa olsun- görevlerini yerine getirmeye kararlıdır. Annesi ile Volkan arasında geçen aşağıdaki diyalog, sorumluluk duygusuna dikkat çekecek biçimde oluşturulmuştur:

“-Gel benimle!

-Nereye gidiyoruz?

-Sığınağa tabii ki...

-Kusura bakmayın anneciğim, ben Singa 20'nin bulunduğu yere gidiyorum.” (UÇ, 92)

### **3.1.2.27. Tutumlu olma**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2015) *tutumlu* sözcüğü şöyle tanımlanır: *“Aşırı harcamalardan kaçınan, idareli, muktesit.”* Dolayısıyla tutumlu olmak, cimriliğe kaçmadan itinalı harcamalar yapmaktır. Bahadıroğlu'nun, çocuk romanlarında tutumlu olmanın faydalarına ve sonuçlarına değindiği görülmektedir. Ayrıca söz konusu eserlerde yer alan örneklerin *“Müsriflikten kaçın.”* mesajını temel alacak şekilde oluşturulduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında incelenen romanlarda yer alan tutumlu olmaya ilişkin tespitler şöyle sıralanabilir:

Adil, gereksiz harcamalar yapmayan, idareli bir çocuktur. Eserde onun bu özelliğine *“Adil her gün evin bahçesine çıkar, sanki babasının işten dönüp kendisini kucaklamasını beklerdi. Ama ne kadar beklese de babası dönmüyordu. Ölüm nihayet onu da almıştı. Artık ne çikolata getiren vardı, ne kumbarasına para atan. Hatta kumbarasını bile açmışlar, babasının ölüm masraflarını karşılamak için kullanmışlardı.”* (TÇ, 23) cümleleriyle değinilir. Görüldüğü üzere söz konusu ifadelerin *“İyi günlerde tutumlu olmak, kötü günlerin kolay atlatılmasına katkı sağlar.”* mesajını verecek şekilde oluşturulduğu söylenebilir.

Can, babasının tutumlu oluşuna şöyle dikkat çeker:

“-Bak Can, şimdi biraz masrafla şu kapıyı boyuyoruz! Ama boya tahtanın ömrünü iki kat uzatır. Olduğu gibi kalsa, iki-üç yıla kadar eskisinden beter hale gelir, çürüyüp gider. Şimdi ise rahat rahat beş sene dayanacak.

Babam haklı çıktı; hâlâ yeni gibi. Herhâlde daha uzun yıllar böylece gider.” (BC, 26)

Söğütlü Memiş Efe, “Şimdi boş yere mermi harcıyorsun kızan. Hemen hızlanmasın kanın dikkat et!” (VI, 54) diyerek Memiş’i tutumlu olması konusunda uyarır. Memiş de onun bu sözleriyle ilgili şunları düşünür: “Söğütlü Memiş Efe doğru söylüyordu. Düşünerek, hedef olarak doğru atışlar yapmalıydım. Kendimi toparladım. Hedefime odaklanıp mermiyi boşa harcamamaya çalıştım.” (VI, 54)

Orhan, annesini “Altı tane koyunumuz var. Annem onların yününden bize güzelce kazaklar örer. Çorap da örer. Annemin ördüğü çorap bütün köyde tanınır. Öyle göz alıcı nakışlar yapar ki!” (KÇ, 8) cümleleriyle tanıtır, onun tutumlu olduğunu vurgular.

Orhan da tutumlu olmaktan yanadır: “Neden geldik sanki buraya? Neyi vardı köydeki evimizin? Yağmurlu havalarda damı akardı sadece. Kiremitlerini değiştirseydik mis gibi olurdu. Bu kadar masrafa girmektense evin kiremitlerini değiştirmek daha ucuz gelmez miydi. Babam bütün bunları bilir. Herhâlde benim düşündüklerimi o da düşünmüştür.” (KÇ, 64) Orhan, evdeki eşyaların fazlalığını ve gereksiz yapılan masrafları eleştirmeye devam eder: “Bu kadar çok masa ne işe yarıyor acaba? Ortadaki kocaman, etrafına sandalyeler dizili. İşlemeli bir de örtüsü var. Annem bundan daha iyisini işler. Oyaları bütün köyde meşhurdur annemin. Kilim bile dokur.” (KÇ, 74)

Babası, “Işığı söndür Orhan!” (KK,105) diyerek Orhan’ı uyarır. O da “Yansa olmaz mı baba?” (KÇ, 105) şeklinde karşılık verir. Bu cevap üzerine, babası da “Para yanıyor para!” (KK, 105) diyerek oğlunu tutumlu olması konusunda, biraz da sert bir dille, uyarır.

Şehre yeni taşınan Orhan ve ailesi, tasarruflu hareket etmek zorundadır. Orhan, annesinin bu konudaki uyarısını şöyle aktarır: “Annem tembihledi. Yeni ayakkabılarımızı taşlara vurmuyacağız. Oraya buraya sürtmeyeceğiz. O zaman hep böyle yeni kalırlarmış.” (KK, 113)

### 3.1.2.28. Vefâ

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) vefâ, “Sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı.” anlamıyla açıklanır. Bu bağlamda Bayram’ın (2014: 291) vefâ değerine ilişkin yaptığı benzetme dikkat çekicidir: “Ashında vefâ, insanların değerini tespit etmek için bir turnusol kağıdı hükmündedir. Çünkü bir insan vefâsız ise ondan hiç kimseye bir hayır gelmez. Ne zaman ne yapacağı, hangi oyunu oynayacağı tahmin edilemez.” Bu noktada, çalışma

kapsamında incelenen eserlerde yer alan vefâ değerine yönelik tespitler, aşağıda ilgili örnekler eşliğinde verilmiştir.

Adil'in babasının en yakın arkadaşı Korucu Hamdi, dostunun ölümünden sonra onun ailesiyle ilgilenmeye devam eder: "*Korucu Hamdi sık sık ziyaretlerine geliyor, annesinin hatırını soruyordu.*" (DO, 38)

Eczacı Şeref Bey'in Adil'in üzerinde emeği vardır. Bu nedenle Adil, Şeref Bey öldükten sonra onun çocuğuna sahip çıkmak ister. Ne var ki bu süreçte birçok sıkıntı ile karşılaşır. Adil, bu konuda kendisini uyaran annesine, "*Anneciğim, biliyorum gitmemiz lazım. Ama Ümit'i kimlere bırakacağız. Zavalıcılık perişan olacak.*" (DO, 46) şeklinde karşılık verir.

Korucu ve Adil arasında geçen aşağıdaki diyalog, vefâ değerine işaret edecek şekilde oluşturulmuştur:

"-Elbette bana gelecektin oğlum. Rahmetli baban iyi arkadaşımды. Onunla neler neler yapmıştık birlikte. Sağ olsaydı köyün birinci zenginlerinden olacaktı. Ama ömrü yetmedi.

Yerinden kalktı. Derin bir nefes aldı.

-Neyse oğlum, dedi. Şimdi şu öküzleri arabaya koşup köye dönelim. Şimdilik bizim eve gelirsiniz. Sonra bir çaresine bakarız nasılsa." (DO, 54, 55)

Tuhaf Çocuk'u evlat edinen Temür Melik, ona "*Sana artık Tuhaf Çocuk demeyeceğiz. Bundan sonra ismin Aslan Bey olacak. Kabul ediyor musun?*" (TÇ, 93) sorusunu yöneltir. Tuhaf Çocuk, bu isteği kabul eder; fakat gözleri buğulanarak ondan şöyle bir istekte bulunur: "*Ben dünyaya geldiğim zaman saçlarım omuzlarımdaymış, dişlerimin hepsi tammış. Sonra her çocuk dünyaya geldiğinde ağlarmış, ama ben gülmüşüm. Onun için ebe kadın bana Tuhaf Çocuk ismini takmış. Annem anlatmıştı. İzin verirseniz arada sırada bana bu isimle de hitap edilsin.*" (TÇ, 94)

Temür Melik, Tuhaf Çocuk'u asker yapmak ister. Ancak Tuhaf Çocuk, bu kez de dedesinin onu âlim yapmak istediğini hatırlar. Temür Melik ile Tuhaf Çocuk arasında geçen aşağıdaki diyalog, vefâ değerine vurgu yapacak şekilde biçimlendirilmiştir:

"-Dedem beni bilgin yapmak isterdi, diye mırıldandı.

Temür Melik, Tuhaf Çocuk'un ne demek istediğini anlamıştı:

-Elbette, dedi. İlimsiz askerlik olmaz. Çok kitap okuyacaksın. Her şey ilme dayalıdır.

Tuhaf Çocuk minnetle baktı:

-Dedem de hep böyle söylerdi, dedi. (TÇ, 95)

Balıklara liderlik yapan Kılıç, savaşta ölen kardeşinin ardından “Ömrümüz oldukça onu hayırla anacak, hatırasını içimizde saklayacaktık.” (SABÜ, 62) diyerek vefâlı olacağına dair söz verir.

Can, babasının annesine olan vefâsından hatıra defterinde şöyle bahseder: “Babam her akşam geldiğinde mutlaka elini öper, hayır duasını alır. Herhâlde annesini çok seviyor babam. Doğrusu da bu olur zaten. İnsan bunca emek vererek kendisini büyüten, hayata hazırlayan bir varlığı sevmez olur mu hiç? Ben annemi nasıl seviyorsam, elbette o da annesini öyle seviyor.” (BC, 16)

Can’ın “Bir babaya gurur hissi vermek çok güzel bir şey, arkadaşlar. Bizim için çalışan babamızı sevindirmek görevimizdir.” (BC, 20) cümleleri, “Babalarımıza karşı vefâlı olmalıyız.” mesajını verecek şekilde oluşturulmuştur.

Can’ın babası, oturdukları evi satmak ister. Babaannesi ise “Babanın hatırası o, nasıl satarsın.” (BC, 24) diyerek oğluna serzenişte bulunur. Can, babasının bu konuda verdiği karardan, “Annesini hiçbir zaman üzmemek istemeyen babacığım da satmaktan vazgeçti. Bir daha bu konuya hiç dönmedi.” (BC, 24) cümleleriyle bahseder.

İkizlerin babası Ali Bey, çocuklarına “Amcamız birkaç gün sonra gelecek nasılsa! O zamana kadar bahçede oynayamayacağımız için üzgünüm.” (HY, 76, 77) diyerek durumu anlatır. Ahmet ile Mehmet de babalarını aldığı kararda destekler: “-Olsun babacığım, dedi Ahmet. Amcam bizim için nelere katlandı, şimdi sıra bizde...” (HY, 76, 77)

Zirzop’un dostu Şeref, “Küçük ayı, anneni ve kardeşini bize tanıştırmaya getirmişsin. Çok memnun oldum. Seni hiç unutmadım. Ömrüm oldukça da unutmayacağım, dedi.” (YAZ, 95) cümleleriyle hem Zirzop’un vefâsına değinir hem de kendisinin vefâlı olacağına dair söz verir.

Yaramaz Ayı Zirzop’un sonunda, Zirzop ve Şeref’in birbirlerine olan vefâları şöyle anlatılır: “O günden sonra Zirzop ayda bir Şeref’i ziyaret etti. Birlikte eğlendiler. Hatta koca bir ayı olunca da eski dostunu unutmadı. Hep geldi Şeref’le oynadı. Böylece minnet duygusunu gösterdi durdu.” (YAZ, 95)

Yetim Çocuk’un başkahramanı Metin, annesinin mezarını sık sık ziyaret eder. Aşağıdaki örneklerde, onun annesine olan vefâsı açıkça görülmektedir:

“Birden arkasını dönüp kaçamak istedi. Kaçıp her şeyden kurtulmak. Hiç kimsenin kendisini bulamayacağı yerlere gitmek ve bir daha asla geri dönmek...”

Bir türlü yapamadı. Önce ninesini, sonra annesinin mezarını düşündü. Her gün mezarını ziyaret eder, bir Fatiha okurdu.” (YÇ, 27)

“Gözyaşları yanaklarında yuvarlanıyor, mezara damlıyordu. Geçen sene açtığı güller gonca gonca açmıştı. Kırmızılı lacivertli gülümsüyorlardı. Annesinin en çok sevdiği gülleri dikmişti.” (YÇ, 38)

Düşmanla çarpışan Kasım’ın “Şehitlerimizin başlattığı bu mücadeleye sahip çıkmalıydık. Yoksa onların canlarını ortaya koyduğu bu davaya verdiği emek boşa giderdi.” (VI, 46) sözleri, “Şehitlerimize karşı vefâlı olmalıyız.” mesajını verecek şekilde kurulmuştur.

Kasım, “Memiş Efe vuruşmalarda beni korumak istermiş gibi hep yanımda yer alıyordu. Babam kollarında şehit düştüğü için bana babalık yapıyordu belki de.” (VI, 52) cümleleriyle şehit olan babasına gösterilen vefâya değinir.

Vatan İçin’in önemli kahramanlarından Hamdi Efe’nin “Ben Osman Gazi’nin torunuyum, dedi. Dedemin kabrini tekmelediler. Onun intikamını aldım.” (VI, 70) cümleleri, “Atalarımıza karşı vefâlı olmalıyız.” mesajını taşımaktadır.

Can, ihtiyar göçmene olan vefâsını şöyle dile getirir: “Odama çekildim. Kur’an-ı aldım ve okudum. Gece yatıncaya kadar aralıksız Kur’an okudum. Geç saatlerde yatağıma girdim.” (CHD, 55)

Davut’un arkadaşının “Seni seviyorum arkadaşım, dedi. Teneke adamından sana zarar gelmez. Bana iyilik edene, ben kesinlikle kötülük etmem bundan emin ol!” (CR, 59) cümleleri, vefâ vurgusu yapacak şekilde oluşturulmuştur. Ayrıca Davut’un arkadaşı, “Burası senin köyün, onlar da komşuların. Böyle bir şey yapmazsın! Onlara zarar verecek bir şey yapmamalısın.” (CR, 62) sözleriyle Davut’u vefâlı olmaya davet eder.

Aşağıdaki örnekte Orhan’ın, babasının olumsuz tavrına karşı, dedesinin hatırasına sahip çıkmaya çalıştığı görülmektedir:

“Şaşkın şaşkın bakıyorum etrafıma:

-Duvar halısını bile indirmedik daha.

-O kalıyor...

Yanlış duymuş olmalıydım. Dedemin hatırası kalır mı hiç? Kâbe resmi var onun üstünde. Burada tozlanır gider. Kalmamalı, bırakmaz babam! Babasının hatırasını asla bırakmaz!” (KÇ, 32)

Orhan’ın annesi, çeyiz sandığını köyde bırakmak zorundadır. Bu nedenle çok üzgündür. Orhan, annesine bu konuda “Annem sırtını dönmüş, omuzları inip kalkıyor. Bu

sandığı pek sever. Babasının evinden getirmiş. Boşuna ağlamıyor annem. En sevdiği eşyalarından birinden kopmak zorunda.” (KÇ, 40) cümleleriyle hak verir.

Orhan, köyden taşınmadan önce şu kararı alır: “En iyisi gidip okuldaki arkadaşlarımla vedalaşayım. Beni dört yıldır okutan öğretmenimin elini öpeyim.” (KÇ, 42) Söz konusu cümlelerin, vefâ değerine işaret edecek şekilde oluşturulduğu söylenebilir.

Orhan, -babasına rağmen- dedesinin hatırasına sahip çıkmaya kararlıdır: “Şu halıyı götürmeliyim İstanbul’a. Babam kendi odasına asmazsa ben odama asarım. Ayşe ile ikimizin odasına asarız. Ama nasıl götürmeli. Pek de küçük değil. Belime saramam, hemen anlaşılır.” (KÇ, 51)

Orhan, babasının dedesine vefâsızlık yaptığını düşünür. Bu sebeple ona olan kızgınlığını “Nasıl giderim? Bir duvar halısını bile almıyor yanına. Dedemin hatırasını çiğniyor göz göre göre. Ayşe bile kendi güzel bebeğini değiştirdi. Sırf arkadaşından bir hatıra kalsın, onu hatırlatsın diye...” (KÇ, 52) cümleleriyle dile getirilir.

Orhan, doğaya karşı da vefâlıdır. O, kendi yetiştirdiği elma ağacıyla sohbet eder: “Döndüğümde kocaman olmuş bulurum seni sevgili elma ağacım. Gölgede serinlerim. Esirgemezsın benden gölgeni değil mi? Ne de olsa ben diktim seni, suladım, büyüttüm! Çocuğum sayılırsın.” (KÇ, 57)

Ayşe’nin babası, ona “En iyisi at gitsin kızım! Ben sana lüle lüle saçlı ağlayan bebek alırım. O lastik şeyi at gitsin!” (KÇ, 78) der. Ayşe, bebeğini göğsüne bastırır, “İstemem, ağlayan bebek istemem!” (KÇ, 78) cümleleriyle babasına itiraz eder. Çünkü bu bebeği, ona en sevdiği arkadaşı hediye etmiştir. Ayrıca eserde Ayşe’nin bundan duyduğu mutluluk, “Ayşe nasıl da gülüyor. Gülünce yanaklarında güller açıyor sanki. Zeynep’in armağan ettiği bebek yanında duruyor. Eve gelir gelmez ona sarılıp dertleşiyor.” (KÇ, 128) cümleleriyle anlatılır.

### 3.1.2.29. Yardımseverlik

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2015) yardımseverlik, “hayırseverlik” şeklinde karşılık bulur. Yardımseverliği birçok değerın merkezine yerleştirmek mümkündür. Zira yardımın makbul olanı; cömertlikle, kalp kırmadan, sevgiyle,

saygıyla, vefâyla, tevazuyla, empatiyle yapılandır. Çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarında bu değerın ön plana çıktığı görülmektedir.

Söz gelimi aşağıdaki örneklerde, Korucu Hamdi'nin Adil ve annesi için elinden gelen yardımı yapmaya hazır olduğu görülür:

“Bir gün ne yapacağını acı acı düşünürken Korucu çıkıp geldi. Adil bu adamı babası gibi seviyordu. Pırlantadan bir yüreği vardı. Dertleri ile her zaman dertlenmiş, kendi yiyecek ekmeği yokken yardım elini uzatmıştı.” (DO, 29)

“-Tabii değil mi ya. Annen hasta yatıyor sen ise daha küçüksün. Gelin bizim eve yerleşin isterseniz.” (DO, 31)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi eserde, “*Zenginlik, yardım etmek için ön koşul değildir. Kişi, isterse her koşulda yardım edebilir.*” mesajı verilir.

Adil'in annesine yardım eden doktorun “*Satın alıyorum. Fakat annenin seni çok sevdiğini gördüm. Bunun için tekrar seni ona hediye ediyorum. İlacını Almanya'dan ben getireceğim.*” (DO, 69) cümleleri, yardımlaşmanın kalp kırmadan nasıl yapılacağına örnek oluşturacak biçimde oluşturulmuştur.

Doktorun annesi, oğlunun Adil'le annesine niçin yardım etmek istediğine şöyle açıklık getirir: “-... *Oğlum Adil'i evlat edinip okutmak istiyor. Hiç evlenmedi. Şimdi oldukça yaşlandı. Geriye bir hayrı kalsın istiyor. Müsaade edersen oğlunu okutup doktor yapacak.*” (DO, 75)

Tuhaf Çocuk adlı romanda, komşular arasındaki yardımlaşmaya, “*Komşuları arasında Saide Nine diye yaşlı bir teyze vardı. Çok iyi bir insandı. Kendi çocuklarını bir yana bırakıp Tuhaf Çocuk'un yemeklerini pişiriyordu.*” (TÇ, 15) cümleleriyle değinilir.

Vatanları için çarpışan Parlakgöz ve arkadaşları, çekirgelerden yardım ister. Çekirgeler de haklı gördükleri karıncalara savaşta şöyle yardım eder: “*Üç çekirge hemen işe koyulmuşlardı. İki genç, yaralıları büyük çekirgelerin sırtına veriyor, o da bir sıçrayışta hastane olarak kullandığımız yuvaya getiriyordu. Parlakgöz ile ben de yaralarını yıkayıp sarıyorduk.*” (KS, 41)

Can'ın sınıf arkadaşı Mürsel, “*Öğretmenim bütün elbiselerimi vermeye hazırım.*” (BC, 41) diyerek fakirlikle mücadele eden Bilâl'e destek olmak ister.

Can ve arkadaşları, uzun tartışmalar neticesinde dilenciler hakkında şu kararı verirler: “*Galiba bunu anlamak imkânsız. En iyisi, avuç açan herkesi muhtaç kabul etmek olacak. Dilenmek gibi insana zor gelen şeyi yapabiliyorlar. Herhâlde buna bakarak ihtiyacı olduğunu kabullenip yardım etmek en iyisi.*” (BC, 62)



Heyecanlı Yolculuk'ta, ikiz kardeşler Ahmet ve Mehmet'in bir çocuğa yardımı, *"Kendi yaşlarında bir çocuk ile selamlaştılar. Ayağı ipe takılan, altı yaşlarında bir çocuğu son anda yakalayıp düşmekten kurtardılar. Çocuk onlara teşekkür ederek annesinin yanına koştu."* (HY, 26) cümleleriyle anlatılır.

Şoför ve üç kaçak yolcu arasında geçen aşağıdaki diyalog, yardımlaşma ve şefkat ilişkisini gösterecek şekilde yapılandırılmıştır:

"Gözyaşlarını sildi. Şoför merhametli bir insandı. Çocukların bu haline acıdı:

-Peki, dedi. Eviniz nerede?

Adil tepelerin ardını işaret etti:

-Çok uzak...

-Ne yapacaksınız öyleyse?

-Müsaade ederseniz minibüse binsek, arkadaşımızı bir doktora götürsek.

Şoförün neredeyse gözleri yaşaracaktı:

-Arkadaşlık olunca böyle olacak işte, dedi sessizce.

Çocuklara döndü:

-Atlayın minibüse çocuklar!

Durakladıklarını görünce ilave etti:

-Korkmayın para istemem, atlayın haydi!" (ÜKY, 34)

Metin, kendisine onca kötülüğü dokunan çocukla empati kurar ve ona yardım etmeye karar verir. Aşağıdaki örnekte, Metin'in bu kararı nasıl aldığı anlatılmaktadır:

"Metin dövmek istediği çocuğu kurtarmak zorunda olduğunu biliyordu. Onu hiç sevmiyordu, ama kurtarması lazımdı:

-Dayan geliyorum, dedi.

Elbiseleriyle göle atladı. Bir kurbağa kadar iyi yüzerdi. Onu kurtarması fazla zor olmadı." (YÇ, 12)

Köyün ihtiyar kadınları, Kahraman Memiş'ten *"Memiş, haydi şu ağaçtan kiraz toplu da geliver oğlum! Ağzımız kuruyuverdi."* (KK, 8) cümleleriyle sık sık yardım isterler. Memiş de yaşlı insanların yardımına koşmaktan büyük mutluluk duyar. Onların duasını alır, gözlerinin içi gülererek eve döner.

İşgal altındaki köyün imamı Mustafa Hoca, bütün halkın -vatanın selameti için- her türlü yardıma hazır olduğunu ifade eder: *"Ne demek Musa Efe, varımız yoğumuz sizin olsun! Siz düşmanı bu vatandan atın yeter ki... Sen şimdi Hamdi Ağa'ya git! O zamana kadar bir şeyler hazırlar, hayvanlara yükleriz. Dilersen bu gece misafirimiz olur, yarın sabah yola çıkarısın."* (KK, 75)

Can, imecenin ne anlama geldiğini hatıra defterinde şöyle açıklar:

“Diyelim ki Mahmut Amca’nın bir işi var. Bu işi tek başına yapması mümkün değil. Gidip cami imamına durumu anlatıyor. İmam hoparlörle bütün köye ilan ediyor: “Köy halkının dikkatine! Cuma namazından sonra Mahmut Amca’nın şu işi yapılacaktır. Yardımsever halkımıza duyurulur.” Bunu duyan köylüler Cuma namazından sonra dağılıyor. Birlikte Mahmut Amca’nın işine gidiliyor ve iş çabucak yapılıyor. Buna köyde “imece” diyorlar.” (CHD, 10)

Can’ın hatıra defterinde yer verdiği aşağıdaki örnek, yardımlaşma değerine dikkat çekecek şekilde oluşturulmuştur:

“Olay şu: İki fare bir çöpü iki ucundan dişleyip öyle gezermiş. Bilginler bu konuyu ilginç bulmuş ve uzun süre incelemişler. Nihayet gerçeği öğrenmişler. Meğer farelerden biri körmüş. Diğer fare kör olan arkadaşına yardım edermiş.

Babam bunu anlattıktan sonra, farelerin bile yardımlaştığı bir dünyada, insanların yardımlaşmasının doğal olduğunu söyledi. Çok doğru bir yaklaşım, fakat şehirlerde neden böyle değil?” (CHD, 11)

Can’ın Hatıra Defteri’nin önemli kahramanlarından Murat, oyun esnasında yaralanan Can’a yardım etmek ister. Can, bu olaydan, “*Koluma girip beni ayağa kaldırdı. Güçlükle yürüdüğümü, her adımda yüzümü buruşturduğumu görünce sırtında taşımak istedi.*” (CHD, 16) cümleleriyle bahseder. Aşağıdaki örnekte ise Can’ın Murat’a yardım ettiği görülmektedir:

“Hiç cevap vermeden küfeye taş atmaya başladım. Bir süre beni seyrettikten sonra hızla koluma yapıştı:

-Bırak, bu benim işim!

-Hayır, dedim. Sen diye bir şey yok, biz varız. İki kişi çalışırsak daha kısa sürede gerekli parayı biriktirebiliriz. Babanın bekleyecek durumu yok. Hemen bir doktora götürmeliyiz.” (CHD, 26)

Can’ın “*Eve döndüğümde yıkılacak gibi yorgundum. Her tarafım ağrıyordu, ama mutluydum. Gerçi ellerimde kabarcıklar çıkmış, hep su toplamıştı. Ama en azından bir arkadaşına yardım etmişim. Köydeki ismiyle imeceye gitmişim.*” (CHD, 28) cümlelerinden onun yardımlaşmaktan keyif aldığı açıkça anlaşılmaktadır.

Can, dedesi ve ninesi arasında geçen aşağıdaki diyalog, yardımlaşma ve mutluluk arasındaki ilişkiye dikkat çekecek şekilde yapılandırılmıştır:

“Dedem ellerimin halini görünce telaşlandı:

-Ne yaptın sen be çocuk, bu ne hâl?

-Hiç dedeciğim, dedim. Arkadaşıma yardım ettim. Birlikte bütün gün taş çektik. Bir de sırtımın halini görsen...

Bana doğru geldi elimi penyeme uzattı:

-Aç bakalım, dedi.

Sırtımı açtım. Ninem görür görmez çılgılığı bastı.

-Aman Allah’ım!

Mutluluktan gülüyordum.

-Şuna bak, hâlâ gülüyor, diye çıkıştı dedem. Bunda gülecek ne var be çocuk! Sırtını acımsıyor mu?

-Küfe çekmekten oldu. Acımasına acıyor, elim de acıyor. Ama mutluyum nineciğim. Çünkü arkadaşşıma yardım ettim. İmeceye gittim bugün imeceye...” (CHD, 28)

Can, arkadaşşına niçin yardım ettiğini, “*Arkadaşım Murat’ın babası yatalak hasta. Onlar çok fakirler. Doktora ve ilaca verecek paraları yok. Doktor ve ilaç parasını bulmak için Murat tarlada çalışıyor. Bunu öğrenince yardımına koştum.*” (CHD, 29) sözleriyle açıklar.

Can, arkadaşşının başarılı olmasını ister. Bu sebeple ona ders çalıştırmaya niyet eder. Can ve arkadaşşı arasında geçen aşağıdaki diyalog, arkadaşlık ve yardımlaşma ilişkisine dikkat çekecek biçimde oluşturulmuştur:

“-Gel bize gidelim. Birlikte ders çalışırız.

Gözleri pırıl pırıl bir şekilde sordu:

-Gerçekten mi?

-Son fırsatı değerlendireceğiz. Bir aksilik olmazsa başaracağına inanıyorum.” (CHD, 68)

Herkesin kalbini kırmış olan Davut, hatalarını affettirmek ister. Bu nedenle bütün köylünün yardımına koşar. Yardımlaşmak, onu ve köylüyü kaynaştırır. Eserde, Davut’un bu konuda verdiği mücadele şöyle anlatılır: “*Her işe koşuyor, herkese elinden geldiği kadar yardım ediyor. Köye elektrik geldiğinden beri almamakta ısrar eden Hatice Nine’yi ne yaptı yaptı razı etti. Birkaç haftadan beri Hatice Nine’nin evinde de pırıl pırıl elektrik yanıyor. Artık Davut köylüyü seviyor, köylü de Davut’u seviyor.*” (CR, 79)

Köy Çocuğu Orhan, apartmana taşınırken yaşadığı şaşkınlığı, “*Ne meraklı şeyler, hep bize bakıyorlar! Yardıma gelseler daha iyi olur bakana kadar. Köyde olsak herkes koşardı. Bunlar bakmakla yetiniyor.*” (KÇ, 67) cümleleriyle dile getirir.

Orhan, hayvanlarını köyde yalnız bıraktığı için üzgündür. ne var ki Köy Çobanı Mustafa Emmi’yi hatırlayınca keyfi yerine gelir: “*Biraz rahatladım. Hiç değilse yalnız değiller kuzucuklarım. Köy çobanı Mustafa Emmi ondan da iyidir. El malı demez bakarlar.*” (KÇ, 130)

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Yavuz Bahadıroğlu'nun 15 çocuk romanında yer alan dinî ve sosyal değerler tespit edilmiş, söz konusu eserlerin değerler eğitimi bağlamında önemine dikkat çekilmiştir. İnceleme sonunda; *Allah inancı, din büyüklerini örnek alma, dua etme, dinî konularda duyarlı olma, iman etmek (kadere inanmak, kitaplara inanmak, ahiret gününe inanmak, meleklerle inanmak), ölüm gerçeğinin farkında olma, merhametli olmak, iyi insan ve iyi Müslüman olma, şehitlik, şükür sahibi olma, tevazu (alçak gönüllük) olmak üzere 11 dinî değer; adalet, aile birliği, affedicilik, arkadaşlık, barış ve huzurdan yana olma, cesaret, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, diğerkâmlık (özgecilik), dürüstlük, empati, görünüşe gösterişe önem vermeme, hüner sahibi olma, hoşgörü, ilim irfan sahibi olma, kanaatkârlık, minnet etmeme, misafirperverlik, öğüt verme, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sır tutma, sorumluluk, tutumlu olma, vefâ, yardımseverlik olmak üzere de 29 sosyal değere ait bulgu ve yorumlara ulaşılmıştır.*

Araştırma kapsamında incelenen çocuk romanlarının her birinde, farklı dinî ve sosyal değerler ön plana çıkmaktadır.

Dinî değerler bağlamında;

1. Bizim Can'da *iyi insan ve iyi Müslüman olma*
2. Can'n Hatıra Defteri'nde *Allah inancı ve din büyüklerini örnek alma*
3. Canavar Robot'ta *iyi insan ve iyi Müslüman olma*
4. Doktor Olacağım'da *Allah inancı ve dua etmek*
5. Heyecanlı Yolculuk'ta *iyi insan ve iyi Müslüman olma*
6. Karıncalar Savaşı'nda *Allah inancı, dua etmek, iyi insan ve iyi Müslüman olma*
7. Köy Çocuğu'nda *dua etmek ve dinî konularda duyarlı olmak*
8. Küçük Kahraman'da *Allah inancı ve dua etmek*
9. Sular Altında Bir Ülke'de *imanlı olmak*
10. Tuhaf Çocuk'ta *dua etmek, şükür sahibi olmak ve şehitlik*

11. Uzay Çocuğu'nda *Allah inancı ve dua etmek*
12. Üç Kaçak Yolcu'da *iyi Müslüman olma*
13. Vatan İçin'de *Allah inancı, dua etmek ve şehitlik*
14. Yaramaz Ayı Zizop'ta *şükür sahibi olma, iyi insan ve iyi Müslüman olma, tevazu*
15. Yetim Çocuk'ta *Allah inancı, ölüm gerçeğinin farkında olma, din büyüklerini örnek alma öne çıkmaktadır.*

Sosyal değerler bağlamında;

1. Bizim Can'da *aile birliğı*
2. Can'ın Hatıra Defteri'nde *arkadaşlık*
3. Canavar Robot'ta *barış ve huzurdan yana olma*
4. Doktor Olacağım'da *anne sevgisi ve yardımlaşma*
5. Heyecanlı Yolculuk'ta *dürüstlük*
6. Karıncalar Savaşı'nda *özgürlük, barış ve huzurdan yana olma*
7. Köy Çocuğu'nda *sevgi ve vefâ*
8. Küçük Kahraman'da *özgürlük ve cesaret*
9. Sular Altında Bir Ülke'de *adalet, özgürlük, barış ve huzurdan yana olma, öğüt*
10. Tuhaf Çocuk'ta *vatan sevgisi ve ilim irfan sahibi olma*
11. Uzay Çocuğu'nda *barış ve huzurdan yana olma, sorumluluk*
12. Üç Kaçak Yolcu'da *arkadaşlık ve dürüstlük*
13. Vatan İçin'de *vatan sevgisi ve özgürlük*
14. Yaramaz Ayı Zirzop'ta *özgürlük, minnet etmeme, öğüt*
15. Yetim Çocuk'ta *anne sevgisi, dürüstlük ve arkadaşlık*  
öne çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan inceleme neticesinde aşağıdaki önerilerde bulunulabileceği düşünülmektedir:

1. İncelenen eserlerin dil, anlatım, konu, tema vs. açısından 9-12 yaş aralığı için uygun olduğu söylenebilir. Söz konusu eserler bu yaş grubu için tavsiye edilebilir.
2. Çalışma kapsamında incelenen eserlerin bir kısmı gerçek hayatta yaşanabilecek olaylarken bir kısmı da fantastik unsurlar -konu, şahıs kadrosu, mekân vb. itibariyle- barındırmaktadır. Zira romanlarda geçen mekânlar bazen cami, orman, köy evi gibi sıradan; bazen de suların altı, uzay gemisi, mağara gibi sıra dışı olabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu romanların çocuğun farklı insanlar, mekânlar tanıma, değişik tecrübeler edinme taleplerine cevap verdiği söylenebilir.
3. İncelenen eserler, çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içermektedir. Bu sebeple söz konusu romanlardan değerler eğitiminde yararlanılması isabetli olacaktır.
4. Yazar, çocuk romanlarında her değerın kökenini dine dayandırmıştır. Bu nedenle incelenen eserler çocuklara dinî duyarlılık kazandırma noktasında faydalı olacaktır.
5. Yazar, çocuk romanlarında sıklıkla millî değerlere yönelik mesajlar vermektedir. Dolayısıyla bu eserler, vatan ve millet sevgisini aşılama için çocuklara önerilebilir.
6. Çocuklar, doğrudan kendilerine verilen öğütlerden hoşlanmazlar. İncelenen eserlerde her ne kadar nasihat veren bölümler bulunsa da genel anlamda iletiler, kahramanlar ve olaylar üzerinden aktarılmıştır. Söz gelimi nasihat veren kahramanlar, aynı zamanda yaşantılarıyla da örnektir.
7. Yazar, radyonun çocukların hayal gücünü geliştirdiği düşüncesindedir. İncelenen çocuk romanları radyoda canlandırılabilir. Böylece çocukların eserlere dikkat ve ilgisi çekilerek değer aktarımı sağlanabilir.
8. Yavuz Bahadıroğlu, günümüzde her ne kadar tarihçi-yazar kimliğiyle tanınsa da çocuk edebiyatı alanında da önemli eserler (masal, hikâye, roman) ortaya koymuştur. Buna rağmen onun bu yönüyle ilgili ciddi araştırmalar

yapılmamıştır. Bu nedenle çocuklar tarafından sevilerek okunan yazarın diğer eserlerine yönelik akademik çalışmaların yapılması isabetli olacaktır.

9. Küçük yaşlardan itibaren *değerlerin çocuğa emzrilmesi* gerektiğini savunan yazar, değerler eğitime yönelik çalışmalar yapmaktadır. Dolayısıyla Yavuz Bahadıroğlu'nun eserlerini ve fikirlerini çözümlmek, değerler eğitime de katkı sağlayacaktır. Bunun için yazarın adına çocuk edebiyatı ve değerler eğitimini konu alan bir sempozyum, çalıştay ve/ya panel düzenlenebilir.
10. İncelenen çocuk romanları değer çeşitliliğiyle de dikkat çekmektedir. Değerler eğitiminde önemli rol oynayan bu romanlar, anne baba ve öğretmenler tarafından çocuklara rahatlıkla önerilebilir.

## YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 2-9.

Aksan, D. (2004). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aktaş, Ş. (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelmesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Aktürk, F. G. (2012). *Çocukta Değerler Eğitimi Açısından Üzeyir Gündüz'ün Eserleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Alkan, A. T. (1991). Misafir, Misafirlik. *Türk Aile Ansiklopedisi* (C 2, 741-742). Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Altuntaş H. ve Şahin M. (2011). *Kur'an-ı Kerim meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Aslan, M. (2009). *Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Aydemir, C. (2010). *Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*. Ankara: Roza Yayınevi.



- Aydın, A. (2000). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Aydın, A. (2014). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ayva, A. (2014). Ahilik. *Ahilik Ansiklopedisi* (C 1, 212-215) Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Bacanlı, H. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2012). *Tuzak*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Barış, G. (2011). *Gülten Dayioğlu'nun Romanlarındaki Eğitsel İletiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Bayram, Y. (2014). *Divan Şiiriyle Değerler Eğitimi*. Samsun.
- Bayram Y. (2012, Kasım). Değerler Eğitiminde Unutulmuş Bir Değer: Divan Şiiri. *II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu*, İstanbul.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilhan, S. (1991). Eğitim ve Sevgi. *Türk Aile Ansiklopedisi* (C 3, 896-897). Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Büyükkavas, Kuran, Ş. (2011, Ekim). Çocuk Edebiyatı ve Kültür Eğitimi İlişkisi *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Cintaş, D. (2009). *İbrahim Zeki Burdurlu'nun Eserlerinde Çocuk Eğitimi ile İlgili Evrensel Değerler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Civaroğlu, Ö. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.

- Comte-Sponville, A. (2012). *Büyük Erdemler Risalesi*. Işık Ergüden (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk Pusulası Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsanî Değerler*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Janki, D. (2005). *İnsani Değerler*. Bülent Özsoy (çev.). İstanbul: Okyanus Yayıncılık ve Yapımcılık LTD Şti.
- Demirel, Ö. (2006). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Diaz, C. (2009). *Değerler Eğitiminde On Anahtar Sözcük*. Barış Yıldırım (çev.). İstanbul: Gün Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2003). *Çocuk Edebiyatı ve Eğitsel Özellikleri, Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2006). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dönmezler, İ. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Dursunoğlu, H. (2002). *Çocuk Edebiyatı Nedir?*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1) 9-79.
- Emirhan, T. (2015). Yavuz Bahadıroğlu ile Röportaj, Samsun.
- Enginün, İ. (1998). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Günay, U. (1992). Masal, *Türk Dünyası El Kitabı*. (C 3, 326). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Güneş, F. (2000, Ocak). Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gürel Z., vd. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Yayınevi.

Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerinin Türkçeye Katkısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Gökçe, O. (1994). Türk Gençliğinin Sosyal ve Ahlaki Değerleri. *Selçuk Üniversitesi Ata Dergisi*, S.6, 133.

İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2004). *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Basımevi.

Kant, I. (2013). *Eğitim Üzerine*. Ahmet Aydoğan (çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Karaca, G. (2010). *Edebi Çocuk Dergisi Kırmızı Fare'deki Metinlerin Değer Aktarımına Katkıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Karip, E. (2014, Mayıs). Milli Eğitim Müfredatımız ve Değerler, *I. Uluslararası Gençlik ve Kültürel Mirasımız Kongresi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.

Kaymakcan, R. (2008). Hoşgörü ve Eğitimi. *DEM Dergi*, 2 (6), 114-119.

Kaymakcan R. (2014, Mayıs). Gençlik ve Değer *I. Uluslararası Gençlik ve Kültürel Mirasımız Kongresi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Kaynak, L. (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikâyelerinin Analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kenan, S. (2007). Modern Eğitimde Değer Arayışları. *DEM Dergi*, 2 (1), 28-33.

Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınevi.

Kılıç, İnan, A. (2009). *Yüz Temel Eserde Dini ve Ahlâki Değerler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Kıncal, Y. R. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Mikro Yayınları.

Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Veli Mevlânâ ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 55, 193-208.

Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kuşdil Ersin ve Kağıtçıbaşı Ç. (2000) Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Scwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, S. 45, 59-76.

Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı.

Mocan, A. (2011). *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Tarihî Romanlarındaki Değerlerin Türkçe Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Neydim, N. (2000). *Çocuk ve Edebiyat*. İstanbul: Bu Yayınevi.

Oğuzkan, A. F. (2006). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Anı Yayınları.

- Oğuzkan, A. F. (2011). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. *Türk Dili*, S. 602, 112-120.
- Özbay, M. ve Tayşi, Karakuş, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (1), 21-31.
- Özcan, V. (2008). *Hikâyelerle Karakter Eğitimi*. İstanbul: Moralite Yayınları.
- Özkan, S. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel BasımYayın.
- Özön, M. N. (1985). *Türkçede Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztürk, H. E. (1991). *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler*. Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2006, Ekim). Çocuk edebiyatı öğretimi Nasıl Olmalıdır? *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Sempozyumu*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Seyyar, A. (2003). *Ahlâk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Sevinç, M. (2006). Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansımaları. Yurdağül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu (ed.), *Küreselleşme Ahlâk ve Değerler*, İstanbul: Littera Yayıncılık.
- Sınar, Çılgın, A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Morpa Yayınları.
- Sınar, Çılgın, A. (2006). Çocuğa Büyülü Bir Dünyanın Kapılarını Açmak. *Milli Eğitim*, S. 172, 175-182.
- Solak, F. (2009). *Ahlîlik; Kuruluşu, İlkeleri ve Fonksiyonları*. İstanbul: İTO Yayınları.

- Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Sönmez, V. (1987). Eğitim Ortamında Sevgi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 2, 67-69.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Şirin, M. R. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Taşpınar, M. (2009, Haziran). Eğitimde Örtük Program ve Değerler Eğitimi. *I. İyilik Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Fırat Üniversitesi, Elazığ,
- Tazebay, A. ve Çelenk, S. (2008). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Tekin, M. (2006). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tepe, H. (2002). Değer ve Değerler Bilgisi. Yalçın Ş. (ed.), *Bilgi ve Değer* Ankara: Vadi Yayınları.
- Tezcan, M. (1974). *Türkler ile İlgili Stereotipler ve Türk Değerleri Üzerine Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdad Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş G. (2012). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaman, H., vd. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 107-120.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 19, 499-522.

Yılmaz, O. (2013). *Fatih Erdoğan'ın Eserlerinin Eğitsel Değerler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Yörükoğlu, A. (2000). *Aile ve Çocuk* İstanbul: Özgür Yayınları.

### **Elektronik Kaynaklar**

DEM (2014). Erişim: 5 Aralık 2014, <http://www.degerleregitiimi.org/tr>

MEB (2014). Erişim: 15 Kasım 2014, [http://ttkb.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2014\\_10/02113646\\_18\\_sura.pdf](http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02113646_18_sura.pdf)

Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). Erişim: 11 Kasım, 2014, [http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun\\_0/temelkanun\\_0.html](http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html)

MEB (2014). Erişim: 02 Kasım, 2014, <http://www.meb.gov.tr/19-milli-egitim-surasi-antalyada-basladi/haber/7558>

TDK (2015). <http://www.tdk.gov.tr/>

### **İncelenen Çocuk Romanları**

Bahadıroğlu, Y. (2013). *Bizim Can*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

Bahadıroğlu, Y. (2013). *Can'ın Hatıra Defteri*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.

Bahadıroğlu, Y. (2012). *Canavar Robot*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

Bahadıroğlu, Y. (2013). *Doktor Olacağım*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

Bahadıroğlu, Y. (2013). *Heyecanlı Yolculuk*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Karıncalar Savaşı*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Köy Çocuğu*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Küçük Kahraman*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Sular Altında Bir Ülke*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2012). *Tuhaf Çocuk*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2012). *Uzay Çocuğu*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Üç Kaçak Yolcu*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Vatan İçin*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Yaramaz Ayı Zirzop*, İstanbul: Nesil Yayıncılık.
- Bahadıroğlu, Y. (2013). *Yetim Çocuk*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.



## EKLER

### Ek 1: YAVUZ BAHADIROĞLU İLE RÖPORTAJ (25.03.2015)\*

*Çok değerli hocamız Yavuz BAHADIROĞLU... Bizimle röportaj yapmayı kabul ettiği için hocamıza teşekkür ederiz.*

Rica ederim.

*Eserleriniz ile çocuklara geniş bir okuma yelpazesi sunarken değerleri ön plana çıkarıyor; çocukların millî, dinî, sosyal ve evrensel değerleri tanınmaları noktasında önemli imkânlar ortaya koyuyorsunuz. Dolayısıyla özellikle çocuk romanlarınızın değerler eğitimi açısından araştırılmasının isabetli olacağını düşünüyoruz. Şüphesiz çocuklar tarafından sevilerek okunan eserlerinizin incelenmesinin de değerler eğitimine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu düşüncelerle danışman hocamla birlikte yüksek lisans tezimizin konusunu “Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Romanları” şeklinde belirledik. Bu kapsamda birkaç soru vasıtasıyla sizin düşünce ve değerlendirmelerinizden de yararlanmak istiyoruz.*

*İlk sorum şöyle olacak:*

**Edebiyatın çocuklara dînî, tarihî, kültürel ve sosyal değerleri aktarmadaki rolü hakkında düşünceleriniz nelerdir?**

Edebiyatın kökeni edep biliyorsun. Evvela edepli insan yetiştirilmesine katkıda bulunmak, ondan sonra bilge insan yetişmesine katkıda bulunmak; çünkü bilgiye her şekilde ulaşabiliyor modern çağda; ama bilgeye ulaşmak zordur. Her muhayyilede bir bilge insan olsaydı, Osmanlı Selçuklu terkiğinde rastladığımız gibi herhâlde Türkiye bu durumda olmazdı. Okuyan insan sayısı fazla olurdu, düşünen insan sayısı fazla olurdu ve insana saygı duyan insan fazla olurdu. Binaenaleyh önce ailelerin dikkatini çekmek, öğretmenlerin dikkatini çekmek ve çocuklara masal içinde o değerleri emzirmek gerektiğine inandım. Ve yıllar önceydi bu. 1972’de bu tür kitaplar yazmaya başladım. Çünkü benim çocukluğum kitapsız bir dünyadır, sadece tercümeler vardı ve tercüme kitaplardaki resimlerde, bir yerde bir resim varsa,

---

\*Röportaj, Tuğba Emirhan tarafından Yavuz Bahadıroğlu ile 25.03.2015 tarihinde Samsun’da yapılmıştır.

köy ya da şehir görüntüsü varsa ön planda mutlaka kilise kulesi olurdu. Onlar kendilerine göre haklıydılar; çünkü çocuklarının dinden uzaklaşmasını istemiyorlardı. Bir yerde onlar da değerler eğitimi; ama kendi değerlerinin eğitimini veriyorlardı. Yani her değer kökeni dindir. Ondan sonra sosyal töreler vs. devreye girer. Ve bunlar bir bütünü oluşturur. O bütünün büyük bölümünü emebilen çocuklar da mükemmel yakın insan olur. Ve o bakımdan benim derdim, iddiam “Ön plana kilise çıkmasın, kendi yöremiz çıksın, kendi töremiz çıksın.” Etrafa baktığımız zaman önce minare görüyoruz. Şimdi yüksek kuleler çok fazlaştı; ama gene eski şehirlere baktığımızda kubbeler vardır. O bile farklı bir değerler eğitimidir. Avrupa’da kubbe yok sivri katedraller, kiliseler vardır. Kendi dünya görüşü çerçevesinde oluşturulmuştur. Mimarinin insanın ruh dünyasını dışa yansıtmada ve yetişmesine katkıda bulunmada çok önemli olduğunu düşünüyorum. Kubbe yumuşaktır, “vav”ı ters çevirirseniz Süleymaniye’ye kubbe yaparsınız. Bunlar da bir bütündür. Bu bütünden birini çektiğiniz zaman; yani bedii sanatlar derlerdi ya eskiler, güzel sanatlar. Bunlardan birini çektiğiniz zaman o saray yıkılır, çöker ve altında kalırsınız. Biz, pek çok şeyi bunun içinden çektik. Alfabeyi filan çektik mesela. O enkazın altındayız büyük ölçüde. Şimdi çocuklara anlatmaya çalıştığım bir hikâyeye içinde o kavramları anlatmaya çalışmak ve hayatın doğal süreci içinde anlatmaya çalışıyorum yani dışarıdan monte edilmiş yamanmış tarzda değil. Bu yaşanmış ve yaşanan hayattır, bunun için bunlarla birlikte bir hikâyeye anlatayım ben size. Bir pazar günü evde makalemi yazarken bir dergiye, benim 4-4,5 yaşlarında bir bıcırlığım var, Nazende; son torun, geldi. “Peygamber Efendimiz torunlarını çok severmiş değil mi dedeciğim?” Ben öğrettim. “Evet, çok sever.” “Onlarla oynamış değil mi? “Evet oynamış.” dedim “Heh...” dedi gitti. Ne dedi bana? Yani bana o çocuk diyor ki: “Yapmayacağın şeyleri bana neden anlatıyorsun? Sen bugün pazar günü madem buradasın, ben zaten seni çok görmüyorum, özlüyorum. Senin benimle ilgilenmen oynaman gerekmiyor mu?” Bu mesajı çıkardım. Bıraktım bilgisayarı filan “Ne yapmak istiyorsun?” dedim. “Bahçede oynamak istiyorum.” dedi. “Yağmur yağıyor.” dedim “Şeker değiliz.” dedi onu da ben öğretmişim. “Peki, ne yapalım?” dedim. Çıktık. Bayağı ıslanıyoruz yaz günü, “Mesela” dedi “Güreşelim, mesela koşturma oynayalım, mesela saklambaç oynayalım.” “Olur.” Dedim. Saklambaçtan başladık, güreşte bitirdik. Ama tepe çamur saçlarımıza kadar.

“Çocuk diyor ki:  
Yapmayacağın şeyleri  
bana neden  
anlatıyorsun?”

Ama ne kahkahalar atıyor biliyor musun? Sonra, annesi yukardan “Nazende kirlendin.” falan diye bağırınca “Kirlenmek güzeldir anneciğim.” bunu da televizyon öğretti. O zamanlar reklamlarda vardı. “Biz şimdi ne yapalım?” dedim. “Beni yıka.” dedi. “Kendin de yıkan.” dedi birlikte duşa girdik ve nasıl eğleniyor ki, hiç yapmadığımız bir şey. Şimdi çıkınca düşündüm. Kuruladım giydirdim falan. “Bunu sık yapsana.” dedi bana. Niye? Özlüyor. Ben de özlüyorum. Düşündüm ki bu çocuk benden ne hatırlayacak? İşte “Meşhurdu, bana ne efendim çok kitabı vardı, bana ne benim için bir şey yazmadı ki, yapmadı ki.” diyecekti. Şimdi hâlâ hatırlıyor “Onu yapalım mı bir daha?”

### ***Kaç yaşında şimdi?***

Biraz daha büyüdü. İlkokul 1. sınıfa gidiyor. 5,5-6 gibi. Çocuklarımıza bize ilişkin hatıra biriktirmelerine izin vermiyoruz. Çünkü onlarla zaman geçirmiyoruz. Ben, öbür torunum Yavuz Bahadır, bu ilk 5.000 içine girdi sınavda, ona hayatı tek masalla anlattım emin ol. Tek masal...

### ***Hangi masal?***

Bir masal, dümdüz bir masal. O, araba çok seviyordu. Belli bir markayı çok seviyordu. Çünkü bende o araba vardı. Öbür arabaya- onun biraz daha genç olanına- şımarık diyordu. O şımarık olanla benim araba arasındaki ilişkiyi bir masal yapmıştım. İşte, önce şöyle başlıyordum. “Bir gün dede gezmeye gidecekti. Kimi alsın yanına? “Yavuz Bahadır” diyor, masalın içine girmeye çalışıyor ve çocukları o masalın içine sokmazsanız ilgilenmiyor, “Bana ne başkasının başından geçmiş şeyler...” O bakımdan her çocuk şunu başında kavramalı. “Buradaki kız benim.” demeli kız, “Buradaki oğlan benim.” demeli oğlan. Ve isimler çok önemli değil, isimsiz masallar daha güzel olabilir bu anlamda. Ondan sonra beraber yola çıktılar “Ne ile gitsinler?” diyorum. İşte filan marka arabayla. Benim arabamı söylüyor. Ona biniyorlar, gidiyorlar işte. Öbür araba geliyor şımarıklık yapıyor. “Yarışalım mı?” falan diyor, sonra geliyor bir kuş konuyor. Efendim kuş “Cik cik cik Bahadır, cik cik Bahadır...” diyor. Ondan sonra bazen şeye gidiyoruz, bir ağaççığa rastlıyoruz. Tek, bir yerde; AVM’nin içine dikilmiş; o kendi yalnızlığından yakınıyor “Beni dostlarımdan kardeşlerimden ayırdılar, getirdiler buraya. Evet, etraf çok güzel; ama burası benim vatanım değil.” O, vatan sevgisidir, vermeye başlıyorsunuz ve bu

masalı değiştirerek anlatın; ama hep bu değil gene ana tema aynı. Vatan sevgisini bununla verdim, ağaç sevgisini bununla verdim, sokakları kirletmemek gerektiğini bununla verdim. Allah fikrini gene bu masalla verdim. Namazı bu masalla öğrettim. Kuş abdest alıyor. Tek tek sayıyorum, şunu yaptı şunu yaptı. Sabah namazından başlıyoruz. Öbür masalda öğle namazı falan böyle tek tek ben anlatırken müthiş bir şey var çocuklarda, hafıza tertemiz çünkü. Ne söylerseniz o ekiliyor. Bir de baktım “Ben bunların surelerini de öğrenim.” dedi belli bir yaştan sonra. Ondan sonra zorla yaptırdığınız zaman o tepki oluşturur. Bizim çocukluğumuzdan hatırlayalım. Benim babacığım bir gün bir Safahat ile önüme geldi. “Hadi balkım Mehmet Akif’in el yazısından İstiklâl Marşı’nı oku.” Ben Mehmet Akif’in o alfabeyi kullandığını hiç aklımın köşesinden geçirmemiştim ki o zamanlar. Hâlbuki alfabe devrimini filan da okuyorduk. “Ben onu okuyamam.” deyince de, “Akif üzölmüştür, hani seviyordun?” dedi. “Mektup yazmış, İstiklâl Marşı yazmış ve el yazısından okuyamıyorsun, baban da üzöldü.” dedi falan. Ben o heyecanla, sevdiğiniz iki insanı üzömsünüz. Kaptığım gibi doğruca kitabı Remzi Amca’ya bunu on beş günde öğret. Niye on beş? Çünkü babam kalpten gidecek. On beş gün sonra ben ona göstermem lazım filan, on iki günde öğrendim. Ondan sonra evde de bir sürü kitap vardı, bir hazine açıldı bir anda önüme. Sonra yazmaya heveslendim. O arada ihbar etmişler, evim basıldı. Atatürk devrimlerine aykırı davranmaktan 13 yaşında kelepçeyle tanıştım. Neyse o devirler geçti; ama bu değerler eğitimi dediğimiz hadise kendi değerlerin çocuklara emzirilmesidir. Bu ta anne karnında başlar, Peygamber Efendimiz de öyle buyuruyor zaten. Çocuk terbiyesinin anne karnında olduğunu. Önceleri alay ediyorlardı, “Olur mu öyle şey?” diye. şimdi Amerika deyince ancak bizimkiler “A öyleymiş.”. Çünkü anne babanın kavgasından bile çocuk bebek etkileniyor anne karnındayken. Çünkü iletişimi var annesiyle. Annesi üzöölünce o da büzüşüyor ve gelişmemişlik falan olayları zuhur ediyor. Peygamberimiz biliyormuş demek ki. Tabii ki bilecek canım; yani bilmeden söyler mi? şimdi biz artık çocuğun doğumundan itibaren ele alıp anlasın anlamasın. şimdi bir bıcıriğim daha var. Daha işte 4- 5 aylık filan. 4 aylık bu, torunumun oğlu Yusuf Aras. Yusuf, benim babamın adıydı. Aras neydi bilmiyorum işte. Modern ile gelenekseli birleştirmişler, ben karışmam çocukların ismine. O bakımdan ben şimdi onunla oynamaya çalışıyorum. Önce beni ezberlemesi lazım, içşellemesi lazım, bana gülmesi lazım, beni dost bellemesi lazım, “Bundan bana zarar gelmez.” Ondan sonra

“Bu değerler eğitimi dediğimiz hadise kendi değerlerin çocuklara emzirilmesidir.

verdiklerinizi almaya başlar, önce güven. Çocuklara biz güven vermeden bir de bir alışkanlığımız var: öğüt verme. Allah'ın peygamberinin öğüdünü tutmayan toplum, senin öğüdünü niye tutsun di mi? Brair diye bir Fransız gezgin var 1830 yıllarında İstanbul'a gelmiş, 9 sene kalmış. 1839'da yayımladığı bir kitap var Fransa'da Paris baskısı. Zaten kitap Fransızca. Çevrildi zannediyorum Türkçeye. Diyor ki "Osmanlılar çocuklarını öğüt vererek değil, örnek olarak ve örnek göstererek yetiştirirler." Evet, o zaman ilk gördüğü kim? Anne, evvela annenin davranışlarının ölçülü olması lâzım, örnek olması lâzım; artık yalnız değilsiniz. Tamam, melekler izliyor falan ama biri daha izliyor sizi o, sizden olan biri. O zaman onun nasıl davranmasını istiyorsanız ona öyle davranmak zorundasınız. Yoksa bu iş öğütle olacak bir iş değil. Benim kitaplarım da öğüt değil zaten, yaşantıyı anlatıyorum. Yani şimdi yeni yeni yazılan kitaplar var. Ekseriya da bizim dindarların kendisi değerler eğitimi almamış, insanın çocuğa değerler eğitimini emzirmesi mümkün değil. Binaenaleyh sadece direkt öğretmeye çalışıyorlar. Bizim derdimiz öğretmek değil, onu okullar yapıyor zaten. Bizim derdimiz eğitmek, davranış kalıpları oluşturmak ve özgürlüğü anlatmak. Bu özgürlüğü anlatmanın en iyi yolu da aile içinde özgürlüğü idame etmektir, inşa etmektir. "Nasıl olacak bu iş?" Eşinize davranışlarınızda ölçülü olacaksınız, anne babanız varsa onlara hürmette kusur etmeyeceksiniz. Çocuk müthiş bir gözlemcidir. Ve onların hepsini alıyor. Kötüyseniz kötü olacaktır. Çok nadirattandır hani derler ya "Bak olan çocuk olur, o öyle değil. O nadirattandır. Farklı mesela; kötü, iyi olmuşsa çocuk; o mutlaka hayatının belli döneminde iyi bir adamla tanıştığındandır. Gene bir örnekten hareket eder. Ve çocuk zaten bazı şeylerin doğal olmadığını fark ediyor. Yani kötü olduğunu fark ediyor. Belli bir yaştan sonra işte o kötü örnekleri göstermemek lâzım. Televizyon izlettirmek, şimdi çok moda. Çizgi film açıyorlar, Japon filmi izleyecek; Japon değerlerini alıyor çocuk, Amerikan yapımıysa Amerikan. Şimdi daha yeni yeni bizimkiler yapmaya başladılar. O da ne kadar oldu tartışılabilir. Mesela biz Nasrettin Hoca'yı çocuklarımıza hiç anlatmadık. Nasrettin Hoca müthiş bir insan. Nasrettin Hoca derin bir mutasavvıf. Yani her hikâyesinde müthiş bir ders var ve o kadar doğal ki. Bir sabah kalkıyor aklından göle maya çalacağım, tutmaz diyorlar; "Ya bi tutarsa?". Ehheee bu değil. Yani siz mutlaka olmayacak gibi gözükken şeyleri de deneyin belki tutar. Edison'unki tuttu. Çünkü Edison'a da akıl veriyor millet. Toplanıyor akıllılar, toplanıyor diyorlar ki "Yağ olmadan fitil olmadan ışık olmaz. Bunu çocuklar bile biliyor, sen bilmiyorsun. Bütün servetini tükettin, kendini mahvettin." Karısı bir

tarafıta mahallenin akıllıları diyorım sözde. Bu tabi deli kalıyor onların yanında çünkü onların yaşadığı hayatı yaşamıyor, onların inandıklarına inanmıyor, o hayallerine inanıyor. Tuğbacım, bazıları gördüklerine inanır, bazıları hayallerine inanırlar. Hayallerine inananları tarih kaydeder. Sultan İkinci Mehmed çocukluğunda kanatlı gemiler çizmiş, bunu çok kişi bilmez. Her hâlde annesi de ona demiş ki “Amma hayalperestsin.”. Bilmiyoruz, demiş olabilir. “Gemi kanatlı olmaz ya?”, “Denizde yüzer. Kürek olacak, yelken olacak.” O, yelkenleri geminin kenarlarına takmış. Direkte yelken yok. Siz çocukluğunuzda gemi uçurmayı hayal ederseniz, ihtiyacınız olduğunda Allah karadan yürütmeyi nasip eder. Çocuklara hayal kurmayı öğreteceksiniz. Şimdi bu da masallarla olur. Bu, çizgi filmle olmaz. Filmle olmaz, diziyle olmaz. Çünkü o bir çerçevedir. Dizi size her şeyi gösteriyor, film size her şeyi gösteriyor. Onun için radyoyu ben televizyona tercih ediyorum.”

Çocuklara hayal kurmayı öğreteceksiniz. Şimdi bu da masallarla olur. Bu, çizgi filmle olmaz. Filmle olmaz, diziyle olmaz. Çünkü o bir çerçevedir. Dizi size her şeyi gösteriyor, film size her şeyi gösteriyor. Onun için radyoyu ben televizyona tercih ediyorum. Radyoyu hayal ediyorsun, çocuklara hayal etmeyi öğreteceksiniz. Bir ses duyuracaksınız. Radyoyu dinlerken vs “Bu nasıl bir adam sence?” Bu, hayalinin gelişmesine yardımcı olur.

Öten kuş sence nasıl bir kuştur? Bir kuş sesi geliyor. Kuşu tasvir etsin. Kuşu tasvir edebilsin. Edebiyatçı da böyle yetişir zaten, şair böyle yetişir. Fark etme farkıdır bu. Evvela hayatı fark edeceksiniz, idrak edeceksiniz; sonra şükredersiniz. İdrak etmeden şükür olmaz. Binaenaleyh ben çocuklarıma zaman zaman bunları çok fazla zamanım olduğunu da söyleyemem zaten. Şimdi büyüyenler büyüdü, kırk yaşına gelenler diyor ki “Baba ya! Başkaları için bizi ihmâl ettin.” böyle bir kusurum ve suçum var. Tam ihmâl değil gene. Değerlerini kavramış çok şükür benim çocuklarım; ama bir de içten içe bir kıskançlık var o yaşa gelmelerine rağmen. “Babam hâlâ başkalarıyla uğraşıyor, hâlâ başkalarıyla konuşuyor.”

***Sizin bir misyonunuz var, dava adamısınız; ama çocuklar bunu anlayamıyor değil mi?***

Çocuk değil onlar; ama yetişkinler de bunu anlayamaz. Çünkü “Bizimle meşgul olsun, bizim babamız değil mi, bizimle oynasın ilgilensin.” filan diye

düşünürler ve onlar haklılar. Onun için ilişkilerimi sıcak tutmaya çalışıyorum. Gittiğim yerden arıyorum, iş icat ediyorum “Şunu da yaptınız mı, bunu da yaptınız mı?” Hiç olmadık sorular soruyorum falan. Maksat en azından sesle ulaşım. Çünkü ulaşmadığınızda ara açılır ve soğuma başlar. Hâlbuki iletişim sürekli devam etmesi gereken bir şeydir. Ve insanları unutursunuz sonradan. Ben çocuğunu hatırlamayan babaları tanıyorum. Bir patronla fabrikasına gitmiştik. Bir delikanlı kapıyı açtı: Güvenlik görevlisi. Bir baktı böyle “Sen yeni mi başladın?” dedi. “Yok, sayın patronum ben on sene oluyor kapınızı açıyorum.” Adam on senedir kapısını açan insanın yüzüne bakma gereği duymuyor. Onu da yoğunluğuna bağlıyor. Bir bakacaksın, “Merhaba, nasılsın?” diyeceksin bu kadar. Ben siteden çıkarken orda bekçiler var selam veriyorum, sonra durup bazen “Ne var ne yok? Nasılsınız? Çoluk çocuk nasıl? Bu zor bir iş değil, insanlarla iletişim ve onlar beni seviyorlar. Neticede bu değerler eğitimi dediğimiz olay, küçüklükten itibaren masallarla hikâyelerle verilmesi gereken olaydır. Biraz da tarih katılması lâzım masallara. Çünkü onunla yürek bağı ve gönül bağı kurması lazım. Yani ben onu şöyle anlatıyorum biraz biraz. Dedemiz ve ninemizden söz ediyoruz. Tarih dediğimiz zaman bu yabancı insanların tarihi değil. Onun için Yavuz Bahadıroğlu, tarihte taraftır falan filan diyorlar. Evet, ben Hans’la Muhammed’in arasında ortada duramam. Muhammed’in tarafındayım. Yani benimkinin, bu çok normal, Avrupalılar da böyle yapıyor; ama bizimkiler yadırgıyor, niye? Onlardan besleniyorlar, sürekli onların kaynaklarından besleniyorlar ve fark etmeden o da bir değerler eğitimidir. Öbür değerlere doğru kayıyor. Bizim aydınlardan çektiğimiz sıkıntı buna bağlı diye inanıyor ve düşünüyorum.

*“Bir dokun bin âh işit kâse-i fağfûrdan.” demiş şair.*

***Bir soru sordum nerdeyse bütün sorularımıza cevap verdiniz.***

Maalesef, öyle kötü bir alışkanlığım var.

**Size değerler eğitimi bağlamında edebî metinlerden nasıl yararlanılabilir? Masal noktasında başladınız devam etmek isterseniz hikâye, roman ile ilgili neler söylersiniz?**

Masal, tabi ilk zamanlarda hatta daha da ilk zamanlarda sadece resim, masal vermek lâzım. Ben, onu çok tasavvur ettim; fakat yapamadım. Sadece resimlerle

hayatı anlatmak. Anayı da devreye sokmak istiyorum; çünkü belki bir fırsatını bulursam yapacağım iyi bir de ressam bulursam, Türkiye’de çocuk kitabı ressamı yok. Şöyle düşünüyorum, mesela neyi anlatacaksınız? Ağacı anlatacaksınız. Ağacı, anne o resmi okuyacak. Annenin de eğitilmiş olması lâzım. Bir gün köklerini anlatacak. Bunun çamurdan meyveye dönüştürdüğünü anlatacak.

***Bunun örneği yok değil mi?***

Yaparlar şimdi konuştuk ya. Ben ketum değilim bu konularda. Birisi doğru bir şey yaptığı zaman o benim üzerimden sâkıt oldu artık, cenaze namazı gibidir bu. Birisi kılarısa öbürlerine sâkıt olur. O bakımdan, o yaptı bu yaptı, güzel mi, güzel. Tamam. Güzel değilse alternatifini yapan lâzım.

***Ama fikri sizden aldığını söylemesi gerekir.***

Onu söylemezler, hiç merak etme. O önemli değil, çok kişiye böyle konu anlattım, bunu yazmak istiyorum diye. Bir de baktım... Ya adam bir ayda bir kitap nasıl yazar ya? Tuhaf bir şey, Türkiye’de bunlar yaşanıyor.

Çamur emdiğini, su ve toprak bunları karıştırdığımız zaman çamur olur, demek ki ağaç çamur içiyor. Çamur içiyor da o meyveyi nasıl veriyor, o yaprakları nasıl veriyor, o çiçekleri nasıl veriyor? Bunu anlatacaksınız, bu bir mucize. Çocuğu mucizeye alıştıracaksınız ki Peygamber mucizelerini anlattığınız zaman yabansızdır. Her şey birbirine bağlı. Hayat zincirleme, o zincirlemeyi çocuğa anlatmanız lâzım böyle. Önce çocuğa dost olmanız lâzım tabi, sizi yadırgamaması lâzım. Mesela biz masalların buradaki masal kahramanının aynen sizin yaşınızda, aynen sizin gibi güzel, aynen sizin gibi şöyle böyle diye çocuğu masala çekmeye. “Aha, bu benmişim.” falan dedikten sonra iş kolay. Neticede bir gün ağacı al, sonra meyvesini al. Nasıl yaprak açtı, nasıl çiçeğin meyveye dönüştüğünü... Efendim, oradan belki belediye bahçelerine geçersiniz, o çiçeklerin canlı olduğunu ve her birinin topraktan beslendiğini, bizim hayatımızı güzelleştirmek için var olduğunu, onları ezmek koparmamak gerektiğini. Onun zaten değerini anlatacaksınız. Biz öğüt veriyoruz: “Çimlere basma, çiçek koparma!” Bir gün evden çıktım. O zaman bir apartmanda oturuyordum. Baktım, gül açmış; ama zar zor açmış. Kışa dönüyor mevsim. Böyle durdum, alt kat komşum balkondaydı, karısıyla birlikte. Eğildi eğildi görmek istiyor baktığım yeri, az daha düşecek; yani o kadar. Gördü de “Hoca durup



ona niye baksın?” diye düşünüyor. Çünkü gül işte. Bana gül değil ki... Bana bir güzelleme. Şöyle düşünmüşüm. Bugün Allah, benim hayatımı güzelleştirmek istiyor, çok iyi başlangıç yapmamı istiyor ve buna dikkatimi çekiyor. Gül çok önemlidir. Biz gülde Muhammed’i koklayan bir ecdadın torunlarıyız. Her gülde Muhammed’i koklamak. Böyle peygamber gelmiş gibi sevindim. Ve böyle bakakaldım. Çünkü son, bir daha açamayacak, öbür yaza kadar orda bekleyecek. “Neye bakıyorsunuz?” falan dedi. “Güle.” dedim “Nesi var, bitlendi mi?” dedi. İlle olumsuz “Yoo, açmış.” dedim “Ee, güldür açar.” dedi “Bu, bana açıyor.” dedim, gazez bir ifade de kullandım. Bu kadar kör sağır olmaya hakkınız yok sizin. İnsansınız ya ve balkona en çok sana yakın ve hiç dikkatini çekmemiş, hiç bakmamışsın, buna bakalım diye açtırdı açtıran. Dikkatini çekerim, buradan Muhammed’e Muhammed’den Allah’a ulaşalım. Bismillâh aklınıza gelecek. Elhamdülillâh ile bismillâh arasında gününü geçiren bir toplumsal yapıdan geliyoruz biz. Bu kadar duyarsız kalamayız. Böyle baktığınız zaman, o zaman şeyleri de kirlletmezsiniz.

Şey vardır. Seyit var, Çanakkale’de, o 276 kg’lık mermi diyorlar. O mermi, 215 kg, son ölçümlere tartımlara göre de o. Hürriyet Gazetesi’nin 1936’da tek röportajı var zaten o konuda “Nerden aklına geldi?” “Karınca hikâyesini hatırladım, annem anlatmıştı.” diyor. Bakın, o kıyamet içinde annesini hatırlıyor, annesinin hikâyesini hatırlıyor. Bu bildiğimiz Halil İbrahim kıssası Kur’an’da da yer alıyor; ama biraz değişik. İşte, Nemrut bir ateş yakmış, Hz İbrahim’i içine atacaktır. Bütün büyük başlar, işte develer, filler falan odun taşıırken Nemrut ateşine bir karınca da su taşıyor. Fil dalga geçmiş, “Ne yapıyorsun ufaklık?” “Su taşıyorum.” “Niye?” “O ateşe püskürteceğim.” “Senin püskürteceğin suyla ne olur?” “A, doğru tarafta duruyorum ve elimden geleni yapıyorum.” Doğru taraf, Hz. İbrahim’in tarafıydı, hayat felsefesi budur. Ben gençlere diyorum; iki ilkeye şunu yapın hayatınız renklensin, şenlensin: Her şart altında doğru tarafta duracaksınız, her zaman; elinizden geleni sizin için, aileniz için, şehriniz için, ülkeniz için, insanlık âlemi için. Bu, elinizden geleni kimse sizden çok fazla bir şey istemiyor ve bunu düşününce diyor “Kendime sordum, doğru tarafta mı duruyorum?” Bir karıncanın hikâyesi bu. Bir anne anlatıyor “Evet, doğru tarafta duruyorum.

“Kendime sordum, doğru tarafta mı duruyorum?”

Bu millet haklı, peki elimden geleni yaptım mı? dediğimde gözüm topa gitti, mermilere gitti. Ya o mermi, tamam; vinç bozulmuş, mermileri kaldırılamıyor; ben

bir denesem belki kalkar.” denedi ve kalktı. Ocean zırhlısını batırdı. Gazeteci soruyor “Ağır gelmedi mi?” “O merdivenleri nasıl çıktın?” “Hissetmedim.” diyor “Bilmiyorum.” diyor. İşte “Nasıl isabet ettirdin, sen nişancılık eğitimi almamıştın ki; düz topçuydun?” “Bilmiyorum.” diyor. “Ben besmele ile tetiği çektim, Allah da onu oraya getirdi vurdurdu.” E şimdi bu açıdan baktığımız zaman bakınız bir hikâye, bir zafere dönüştü. Hele anneler anlatınca. İşte bu, benim dediğim bu. Okul öncesi çocuklar için değerler eğitimi; ağaç koyacaksınız, elma koyacaksınız, efendim portakal koyacaksınız, nar koyacaksınız. İçinde ne kadar onunla ilişkili birtakım deyimleri tekerlemeleri koyacaksınız. Çocuk, meyve ile dost olacak. Ancak öyle meyve yer zaten. Çocuklar meyve yemeyi sevmiyor ki. Abur cuburla filan hayatlarını geçiriyorlar. Binaenaleyh bu çerçevede hayata yaklaştığınız zaman her şeyi resimle anlatabilirsiniz. İyi bir ressam, iyi bir çocuk eğiticisi olabilir. Bu bilgileri tabi yazar verecek. O da buna bir şeyler katacak. Çizgisiyle, fırçasıyla, kalemiyle ve anne onu izah edecek. Başta bir formül verirsiniz, bir sayfalık, anneye bir mektup yazarsınız. Şöyle şöyle anlatılır diye.

***Sizin değerler eğitimine yönelik hikâye setiniz var. Adalet, merhamet, hoşgörü... Orda da zaten arkasında neler yapılacağını gösteriyor. Bu gayet yapılabilir. İstedikten sonra her anne onu yapabilir.***

O buluşlar, bana ait; övünmek gibi olmasın. Çünkü ben çocuk üzerine çok düşünürüm. Yani bir nesli Çanakkale’ye gömdük, bir nesli devrimlere kaptırdık.

Yeni bir eğitim tarzı değerler eğitimi bağlamında ve anneyle mutlaka irtibat kurdurma, sadece süt emzirme değildir. Çocukla irtibat kurdurma, anneler çocukla konuşmuyorlar; emzirirken konuşabilirler. Uyuduğunu görecekler. Çünkü anne sesi, çocuğa ninni gibi gelir, musiki gibi gelir, anneyle iletişim kurmayı her çocuk kendisi varsın konuşmasın. O bakımdan çocukla konuşmayı ta o küçük yaşlarda öğrenmeleri lâzım. Anneler de aga uga diyecek devam etsin. Anne hikâye anlatsın. Emin olun, beyin ihtiyar dışında; yani algılar açık değilken bile, beyin bazı şeyleri kaydediyor. Bu doğru, bu ispatlanmış bir şey. O zaman çocuğu bu şekilde formatlayacaksınız. Ya size taze bir varlık verilmiş ona öğreteceksiniz insanlığı öğreteceksiniz, özgürlüğü öğreteceksiniz, yaşamayı öğreteceksiniz, sevmeyi öğreteceksiniz, âşık olmayı öğreteceksiniz.

*Hocam, sizin bu tarih sevginiz, tarihe yönelişiniz belki de ailenizden annenizin babanızın anlattığı hikâyelerden efsanelerden kaynaklanmıştır, olabilir mi?*

Benim annemin öyle şeylerle bir ilişkisi yoktur. Ben daha ilkokuldan beri düşünmeye başladım. Dediğim gibi kitap da yoktu. Ben sokakta bulduğum kâğıt parçalarını okuyarak büyüdüm. Öğretmenimin bir öğüdü vardı, enteresan bir öğretmendi. “Yazılı kâğıtları okuyun. Yolda bulduğunuz boş kâğıtları yazarak değerlendirin.” der, ben öyle yaptım. Belki de bir ben yaptım o sınıfta; fakat büyük bir kapı açıldığını gördüm. Bir gün böyle elime geçen bir beş altı sayfalık yarım forma filan diyorlar ya bir kitap parçası, orda hemen öğretmenim aklıma geldi; oturup onu okudum. O kadar hoşuma gitti ki ikinci sonrası eve gitmem lâzım. Bu kitabı çok merak ettim bir yerde kaldı, ben çarşıya. Çarşı da uzak 40 dakika falan, baya bir koşarak gidiyorsun tek kitapçı var, tam kapatıyor akşam olduğu zamana kadar. “Aa dur amca bunu bana ver, bu kitabı.” Adam ben kitapçıların sattığı bütün kitapları okuduğunu zannederdim. Bir baktı böyle Jean Valjean görünce “Gavur kitabı...” dedi. “Ya orda işte, o rafta filan...” O arada ben o çabayı gösterdim ya Allah, o organizasyonu yapmaya başladı herhâlde. İşte elinden geleni yapmak. Benim elimden oraya kadar koşup o kitabı edinmek geliyordu. Ona ulaştırmak benim işim değildi. Ona ulaşamayabilirdim. O, Allah’ın işiydi. O arada sarı yüzlü, biraz bodur, kısa boylu biri “Ne haber amca, ne var ne yok?” filan dedi. “Aha, bu Türkçe muallimidir ortaokulda; bu bilir.” dedi falan. Hemen onun elinden kaptım kâğıtları öğretmene verdim. “Victor Hugo’nun Sefiller’i, sen bunu anlayamazsın ki?” dedi “Bu felsefî bir roman.” dedi bana. “Ben, okuduğum kadarını anladım, bundan sonrasını da anlarım. Siz bana bunu buluyor musunuz, onu söyleyin?” Baktı baktı “Sen ne biçim çocuksun ya?” dedi. Sonra “O kitap yok.” dedi, bana. Orada işte Michel Zevaco’nın kitabıyla o Üç Silahşörler falan Alexandre Dumas’ın kitabını verdi. Ondan sonra “Ben de haftaya sana bu kitabı getirteceğim.” dedi “Buraya uğra al.” dedi. Utandım, uğrayamadım “Ya para almazsa; alırsa, a belki çok pahalıdır.” falan derken caminin önünden geçerken karşılaştık “Sen o çocuk değil misin?” dedi. Kafasında yer etmek önemliydi. Ben onun kafasında yer ettim. Bu türden bir çocukla herhâlde ilk karşılaşmasıydı; kitap arayan bir çocuk, ders kitabı dışında. “Evet.” dedim. “Oğlum, getirdim; niye amcama uğramadın?” dedi. “Dükkâna uğra al, kitabın orda.” dedi, “Uğra al.” “Efendim parası

“Öğretmenlerin böyle bir tarafı var. Az para alırlar; ama kitap hediye ederler.”

ne kadar?” dedim “Ne parası ya? Bu benim armağanım.” dedi. Öğretmenlerin böyle bir tarafı var. Az para alırlar; ama kitap hediye ederler. Gittim kitabı aldım, bir gecede bitirdim. Sefiller yahu sabah gözüm böyle annem misal veriyor “Filancının çocuğu çok okumuştur da aklını uçurmuştu, gözü bozulmuştu.” falan. Allah Allah nasıl olsa bozulacak, o göz varsın böyle bozulsun. Cemil Meriç kör oldu, okumaktan vazgeçmedi. Bu defa adam tuttu, kitap okutuyordu, parayla adam tutuyordu, ben de gidiyordum arada ona okuyordum.

**İnsan ömrünün önemli aşamalarından biri olan çocukluk, duygu ve düşüncelerin hızla değiştiği, yeni keşiflerin yapıldığı bir dönem. Dolayısıyla bu süreçte çocuğun farklı insanlar, mekânlar tanıma, değişik tecrübeler edinme talepleri olacaktır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla görüyoruz ki siz bir vandan çocukların bu taleplerine cevap verirken bir vandan da değerleri göz ardı etmemeye özen gösteriyorsunuz. Çocuk romanı yazarken özellikle dikkat ettiğiniz hususları bizimle paylaşır mısınız?**

Çocuğu hırpalamamak, çocuğu zora koymamak; ama beynini bir adım ileriye taşımaya çalışmak, yani bu böyle de düşünülebilir. Zıt düşünceleri belki bir araya getirmek; yani tek doğru senin doğrun değildir. Başkaları da doğru olabilir. Onları konuşarak ancak çözebilirsiniz. Anlatmaya çalışıyorum; yoksa tekdüze tek kanallı okuyan çocuklar yetişir. Tek kanallı okuyan çocuklar istemiyorum. Çok şey okuyan, sentezini yapabilen, muhakemesi gelişmiş insan yetiştirmek istiyorum. Öbüründe kullanılacak insan yetiştirirsiniz. Biri eline geçirir ve kullanır. Bugün ne demek istediğimi çok iyi anlıyorsun,

“Tek kanallı okuyan çocuklar istemiyorum. Çok şey okuyan, sentezini yapabilen, muhakemesi gelişmiş insan yetiştirmek istiyorum.”

Türkiye portresine bakarsan ben insanın kimseye teslim olmamasını, gerekecek kadar Allah’ın dışında başka kimseye teslim olmamasını, gerekecek kadar kutsal ve erdemli bir varlık olduğuna inanıyorum. Bu bütün insanlara kendi düşüncesini kendi üretecek, kendi yolunu kendi çizecek, inandığı istikamette de kendisi yürüyecek.

Burada başka kimsenin, tek peygamberin rehberliğine ihtiyacı var. Başka hiçbir kulun rehberliğine ihtiyacı yok. Kur’an ortada, hadis ortada, icma ortada. Yazılanlar yazılmış, ondan sonra onu size anlatacak bir başka adama ihtiyacınız yok. Bir de anne baba başından beri değerler eğitimiyle bezemişse yolunu, bulur gider

özgür beyinli insan olur. Biz kilitlemiş beyinli insanlar üretiyoruz. “Filan gibi ol, filan gibi ahlâklı ol.” diyebilirleri; ama “Onun güdümüne gir.” eğitimini verecek bir tarzdan şiddetle kaçınmamız lâzım. O zaman Türkiye’ye kıyamete kadar demokrasi gelemes. O bakımdan demokrat ruhlu, özgür düşünceli, vicdanını devre dışı bırakmayan, hamdı unutmayan, hamd edebilmek için algısı açık, fark edebilen ve içselleşebilen. İdrak derler ya eskiler, idraksız insan yetiştirmekten Allah’a sığınırım. Ne yapar idraksız insan? Zik zak yapar trafikte, efendim çöp atar trafikte, efendim arabasını durdurur durduramaz acaba arkamdan araba geliyor mu diye bakmadan kapıyı açar, kapısı uçar gider. Kendine de zarar verir başkalarına da zarar verir. İdraklı insan, kontrollü yaşayan insandır. Ama bu kontrolü başkası yapmamalı, kendi imanî kriterleriyle ya da düşünce kriterleriyle bu otokontrol dediğimiz şeyi kendisi gerçekleştirmeli; ama başlangıçta rehber ihtiyacı var, sonradan yok. Bilen insanların yazdığı kitaplarla. Ben şöyle söyleyeyim, amatör psikolog diyebilirim kendime. Herhâlde bir yüz tane okumuşumdur psikoloji kitabı. Sonra bir de baktım, Kur’an-ı Kerîm ve hadis-i şeriflerden daha iyi psikoloji eğitimi ve pedagoji eğitimi yoktur. Yeniden o Amerikanvari şeyleri unuttum, ondan sonra Kur’an-ı Kerîm’e yöneldim ve not ala ala onları kitaplara emzirdim ben. E o zamanda yani çok iyi demeyeyim; ama ortalama iyi şeyler ortaya çıktı.

**Cocuklara yönelik romanlarınızı incelediğimizde, eserlerinizin bir taraftan sosyal değerleri barındırırken diğer taraftan da dinî değerleri gündeme getirdiklerini görüyoruz. Böylece değerlerin birbirleriyle bütünleştiğini ve sağlamaştığını söyleyebiliriz. Bunu nasıl sağlıyorsunuz? Yazarken bu amaçla özel bir gayret gösteriyor musunuz yoksa bu yazarken kendiliğinden gelişen bir süreç olarak mı gerçekleşiyor?**

Valla benim yetişme tarzımın çok yansıdığını biliyorum kitaplara.

***Rize çok fazla var.***

Yani aslında her yazar kendini yazar. Farkında olarak ya da olmayarak. Elbette pek çok kişiden besleniyoruz; ama sonuçta siz oluyorsunuz, sizin karakteristiklerinizle oluyor bütün bunlar. Özel bir gayret mi? Hayır, ben ilk kitabımı çocuğuma yazmıştım zaten, kızıma. Bir balık hikâyesiydi,

“Aslında her yazar kendini yazar.”

Yaramaz Piti. Çünkü ona okutacak kitap bulamadım. Okuma yaşına gelmişti ve çok okuyordu. Benim kitaplarımı okuyor, onlar büyük. “Ne yapayım, buna çocuk kitabı yapayım.” dedim. Çünkü yerli olanlar son derece melankolik, ben kızımın ağlamasını istemiyordum. Okurken biraz gülümsemeli, arada mizah da var benim kitaplarımda az çok.

Efendim, ondan sonra ben onu ciltlettim, resimlettim cebime koydum. Eve giderken bir toplantıya katıldım. Yanımdaki arkadaş matbaacıydı, fark etmedim onu; cebimden çekmiş bir solukta okumuş. Dürttü beni “Bu ne?” dedi “Bu” dedim, “balık hikâyesi” “Ya ne zaman yayımlanacak?” dedi bu. “Yayımlamak için değil ben kızıma yazdım.” “Ötekiler kimin kızı?” dedi. Benden bilinçlileri de var yani. “Öteki kim?” dedim. “Öteki, Türkiye Cumhuriyeti’nin kızları, kadınları, erkekleri, oğlanları falan kimin?” “Haklısın; ama benim matbaam yok, yayınevim yok, ben ancak kızıma ulaştırıyorum.” dedim. “Ben matbaacıyım, kimse basmazsa ben basacağım.” dedi.

***Öyle başladı.***

Yok, o bir yayınevine götürdü ve ilk kitap öyle çıktı.

***Şu an basımda yok ve o kitabı bulabilmek için o kadar çok çaba sarf ettim ki ve buldum sonunda.***

Bulamadıysan bende olabilir bir tane.

***Yok, şu an var. İkinci elini buldum.***

Balık hikâyesini kızıma yazmıştım. Karadenizli başka ne yazar? Yazarlığımızın ilk çabalarıydı. Sunguroğlu filan...

***Üç Kaçak Yolcu var çocuklar için....(Tezde incelenen bir kitap)***

O biraz kendi hayatım. Çok yaramaz bir çocuktum. Ben Samsun’a ilk kaçak geldim odunların arasına saklandım, babamın motoruyla.

***Kaptan da çok fazla yer buluyor romanlarınızda?***

Tabi, denizciler geçiyor. Eee Karadeniz tabi. Evet, yani hayatımın mutlaka izleri vardır, yaşantımın izleri vardır, okuduklarımın izleri vardır mutlaka. Farkında

olarak veya olmayarak mutlaka damıtılmış hali oraya yansır, yansımıştır ve ben hâlâ çok güzel çocuk kitabı bulursam kaçırmam, eski çizgi roman bulduğumda kaçırmam. Tommiks, Teksas vardı bir zamanlar. Amerikan menşeliydi; ama haklının kazanacağını öğretiyordu en azından. Şimdi sadece çocuk kitaplarına bakıyorum, bazen böyle sadece bir olayı anlatıyor ve çocuğun da algısının da üzerine çıkıyor çoğu zaman. Bu değildir ya da düz öğüt veriyor. Âyet, hadis zikreden çocuk kitapları var; almaz çocuk ya!..

***Hoşlanmıyor çünkü kendisine emir, öğüt verilmesinden...***

Çok doğru. Buna tepki bile gösteriyor. Ben şimdi Nazende'ye kitap götürüyorum ben; ama en kaliteliğini bulmaya çalışıyorum. Okuyorum önce, sonra bir gün dedi, "Niye hep kitap getiriyorsun?" dedi. "İşim kitapla olduğu içindir herhâlde." yani seni eğitmeye çalışıyorum filan da demedim. "Ben bir anlamda kitapçıyım, kitap yazıyorum." dedim, "Onun için olabilir." "Ne getireyim mesela?" dedim. Düşündü düşündü düşündü "Oyuncak diyeceğim, oyuncuğım da var." dedi. "Zaten onu da alırsın ben istesem." dedi. "En iyisi sen yine kitap getir." dedi. Şimdi, çocuk kitapla haşır neşir olursa okul öncesi dediğimiz, 1 yaşında veyahut 6 ay 3 aylıkken başlayacaksınız. Bu plastik kitaplar var Avrupa'da, şimdi Türkiye'de de olmaya başladı galiba. Onu yırtamıyor da onunla oynasın, çiğnesin, ağzına alsın, üstüne işesin yani onunla uğraşsın, kitapla uğraşsın ve o giderek kitap gördüğü yerde "A ben bunu bir yerden hatırlıyorum." diyecek, "A ben bununla oynayarak büyüdüm." diyecek. Evvela bir yürek bağı kurması lâzım. Bizim ailede kitap yok. Anne kitap okumuyor, baba okumuyor, nine okumuyor, dede okumuyor, öğretmen okumuyor. "Benim çocuğum kitap okumuyor."

diye bana şikâyete geliyorlar. "Sen okuyor musun?" diye soruyorum. Yani elinde kitapla kimseyi görmeyen çocuk niye kitapla bağ kursun? Anne okuyor da evlat okumuyor, bu çok

**"Katılmamak  
bir fikir değildir. Senin  
fikrin ne?"**

nadirdir. Genelde anne bulaşır çocuğa baba bulaşır. E baba maç seyrediyor, anne dizi seyrediyor. Genellikle iki televizyon oluyor evlerde. E çocukla kim ilgilensin? Artık çocuk belli bir yaşa gelince internette boğuşuyor. Ve al sana, aymaz bir çocuk çıkıyor ortaya. Yani 147 karakterle meramını ifade etmek mümkün mü? Cümle kurmayı öğretmedik biz çocuklarımıza; A şıkkı, B şıkkı, C şıkkı, D şıkkı. Onlar şiir değildir, edebiyat değildir, söz değildir, vecize değildir, hiçbir şey değildir; sadece

harf yığındır. Onun için işte bana yazıyorlar bazen “Bu düşüncenize katılmıyorum.” Birisi de cevap verdi, öbürleri de alsın diye “Katılmamak bir fikir değildir.” dedi. “Senin fikrin ne?”

*Öğrencilerimiz de yapıyor bazen katılmıyoruz, katılıyoruz; bırakıyor.*

O iş değil. Katılıyoruz, katılmıyoruz. Bu iş değil, bu tekerleme. He fikrini söyleyeceksin. “Ben, bu konuda böyle düşünüyorum.” diyebiliyorsan ellerini, alnını, öpeyim. Diyemiyorsan susacaksın, o da bir edeptir.

**Son bir soru hocam, “Değerler eğitimi kapsamında referans noktamız ne olmalıdır? Yani ‘Hangi değerler?’, ‘Kime göre değerler?’ sorularına karşı sizin değerlendirmeniz ne olur?”**

İster inkâr etsinler, ister ispat etsinler; her değerın kaynağı dindir. Bizim değerlerimizin kaynağı Kur’an-ı Kerîm’dir. Ahlâk normları da ona göre şekilleniyor çünkü. Günah diyorsunuz, günahın kaynağı nedir? Din. Efendim, ayıp diyorsunuz ayıbın kaynağı da dindir. O zaman çocuklar buna göre eğitiliyor demektir. İstesenez de öyle istemesenez de. Seküler düşündüğünüzü varsaysanız bile yaşadığınız toplumun değerleri buna göre oluşur. O zaman çocuğu ona göre eğiteceksiniz; ama özgür düşünmeyi öğreterek eğiteceksiniz. Allah’a itiraz edilmemeli diyeceksiniz; ama adama itiraz edilir.

*Hocam, değerli vaktinizi çalışmamıza ayırdığınız için teşekkür ederiz.*



**EK:2 RÖPORTAJA DAİR FOTOĞRAFLAR**





### **EK 3: İNCELENEN ROMANLARIN ÖZETLERİ**

#### **Bizim Can (BC)**

Can; annesi, babası, babaannesi ve kardeşi Cem’le birlikte mutlu bir ailede yaşayan akıllı bir çocuktur. O; evini, okulunu, ailesini, arkadaşlarını, öğretmenini kısacası hayatı çok sever. Arkadaşlarına yardım etmek, onlarla paylaşımlarda bulunmak ona neşe verir. Ayrıca babasıyla çok iyi anlaşır, onunla dertleşir. Annesini üzmemeye özen gösterir, babaannesine karşı vefâlıdır, kardeşi Cem’i koruyup kollar. Özellikle babasının öğütlerinin ona yol gösterdiğine inanır. Can, arkadaşlarının hayatı ile kendi hayatı arasında farklılıklar olduğunu düşünür. Dostlarının sıkıntılarına, hüznlerine, kederlerine tanık olur. O, elinden geldiği kadar arkadaşlarına yardım etmeye çalışır.

#### **Can’ın Hatıra Defteri (CHD)**

Can, iki çocuklu bir ailenin büyük oğludur. Kardeşi Cem ile birlikte mutlu ve huzurlu bir yuvada yaşar. Can, o yıl yaz tatilini köyde dedesi ve babaannesi ile geçirir. Bu tatil ona çok şey katar. Bu nedenle yaşadıklarını ölümsüzleştirmek için günlük tutar. Can; köyde Murat’la dostluk kurar, onunla birlikte tarlada taş taşır, sabah ezanıyla uyanır, hasta arkadaşının başında sabahlar. Ayrıca Can, köylünün dışladığı ihtiyar göçmen ile köylüyü kaynaştırır. Köyden ayrılırken çok üzgün olan Can, evine geldiğinde ailesini çok özlediğini fark eder, onlara doyasıya sarılır. Bu arada köydeki arkadaşlarıyla mektuplaşmayı ihmal etmez.

#### **Canavar Robot (CR)**

Davut, çok zeki bir çocuktur. Köy dışındaki bir mağarada kendine laboratuvar oluşturur ve kimseye duyurmadan bir robot yapar. Yürüyen, kollarını oynatan, gözlerinde ışığı yanıp sönen teneke adamı gören köylüler şaşkına döner. İnsanlar, bu robotun uzaydan gelmiş bir canlı veya şeytan olduğunu düşünür. Davut ise buluşu ile övünür, köylü korktukça kendisiyle gurur duyar. Zamanla bütün herkes ona düşman olur. Birlik olup ona ceza vermek isterler. Köylü ve Davut’un arası iyice gerilmişken iyi niyetli bir çocuk, devreye girer ve her şeyi yoluna sokar.

### **Doktor Olacağım (DO)**

Babasını bir kazada kaybeden Adil, hasta annesiyle kimseye minnet etmeden yaşamaya çalışır. Ne var ki kadıncağız amansız bir hastalığa yakalanır. Bu duruma çok üzülen Adil, annesini hastaneye götürebilmek için ağır koşullarda çalışmaya başlar; ama bu yeterli olmaz. Annesinin iyileşmesi için gereken ilaç, Almanya’da vardır. Adil, çalıştığı paranın ilacı almak için yeterli olmadığını anlar. Bu nedenle kendisini satılığa çıkarır. Doktor, Adil’in bu durumuna acır ve onu satın almak ister. Hasta kadın ise oğlunun doktora köle olmasını istemez. Bu durum karşısında doktor, çocuğu satın alır ve annesine hediye eder. Böylece Adil’in annesi de tedaviyi kabul eder ve iyileşir. Doktor, bu zeki çocuğu okutmak ister. Adil ve annesi, bu haberi sevinçle karşılar. Artık onun hayali doktor olup fakir hastaların duasını almaktır.

### **Heyecanlı Yolculuk (HY)**

İkiz kardeşler Ahmet ile Mehmet o sene güzel bir karne getirdikleri için babaları tarafından ödüllendirilirler. Bu hediye, amcalarının çiftliğinde güzel bir yaz tatilidir. Buraya gitmek için gemi yolculuğu yapmak zorundadırlar. Bu, sıradan bir seyahat değil; heyecanlı bir yolculuktur. İkiz kardeşlerin oda arkadaşları Yako ile Marko gemide akıl almaz şeylerin yaşanmasına sebep olurlar. Bu haydutlar, tüm yolcuların huzurunu kaçıır, gemiden altınları çalarlar. İkizlerin ise onların kötülüğünü ortaya çıkarmak için farklı planları vardır. Sonunda, Ahmet ile Mehmet sayesinde haydutlar yakalanır ve altınlar gerçek sahiplerine iade edilir.

### **Karıncalar Savaşı (KS)**

Alev Karınca Kabilesi ile Kızıl Karınca Kabilesi yıllarca barış içinde yaşamıştır. Ne var ki üstün olma hırsı bu kabilelerin arasını açar. Kızıl Karıncalar’ın Kralı, çok zalimdir. Önüne gelen canlılara acımaz. Özellikle de Alev Karınca Kabilesi’nde yaşayanları, hiç sebep yokken öldürür. Artık bu haksızlıklara dayanamayan

karıncalar, savaşa hazırlanır. Herkes, bu acımasız krala karşı birleşir. Böylece onun iktidarına son verilir. Karıncalar ülkesine huzur ve barış hâkim olmaya başlar.

### **Köy Çocuğu (KC)**

Orhan'ın babası, köyden İstanbul'a taşınmaya karar verir. Orhan ise alıştığı köy hayatını, okulunu, arkadaşlarını bir türlü bırakmak istemez. Ne var ki ailesinden ayrı yaşayamayacağı için de İstanbul'a gitmek zorunda kalır. Orhan, köyündeki doğal ve samimi hayatı büyük şehirde bulamaz. Şehirde karşılaştığı her şeyi eski hayatı ile karşılaştırır. Bu nedenle akıp geçen zamana rağmen yeni hayatına bir türlü alışamaz. Orhan, şehir hayatının olumsuzluklarına rağmen değerlerinden kopmaz. Davranışları ve konuşmalarıyla herkese örnek olur.

### **Küçük Kahraman (KK)**

Kurtuluş Savaşı, Türk milletinin özgürlük mücadelesidir. Bu uğurda çok kan dökülmüş, binlerce can verilmiştir. On iki yaşındaki aslan yürekli Memiş, böylesine kutsal bir davada görev alır. Yüreği vatan sevgisiyle dolu bu çocuk, yaptığı bir planla düşmanın mühimmat deposunu patlatır. Yaşından beklenmeyen mücadele gösteren bu çocuk, İzmir halkının da takdirini toplar. İzmir, Türk askerinin üstün başarısı ile 9 Eylül 1922'de düşman işgalinden kurtulur. Bu zaferin bir parçası olan Aslan Yürekli Memiş, değerlerine olan bağlılığı ile de herkese örnek olur.

### **Sular Altında Bir Ülke (SABÜ)**

Sular Altında Bir Ülke; içinde balıkların, ahtapotların, denizyıldızlarının yaşadığı bir yerdir. Bu denizaltı canlıları, aralarında barış antlaşması yaparlar. Ancak köpek balığı, ahtapotlarla ittifak kurarak ülkenin huzurunu kaçırmaya konusunda kararlıdır. Bu durumda diğer balıklar vatanlarını kurtarmak için yemin ederler. Savaş, tüm soğukluğuyla devam ederken fedakârlık, yardımlaşma, cesaret örnekleriyle kalpler ısınır. En sonunda köpek balığı etkisiz hâle getirilir, ahtapotlarla barış ilan edilir.

Ülkede sevgi, barış ve kardeşlik dolu günler başlar. Bir müddet sonra bazı hain ahtapotlar ülkenin huzurunu bozmak için plan yaparlar. Ancak diğer balıklar arasında sağlanan birlik ve beraberlik, bu kötü niyetin başarısızlıkla sonuçlanmasını sağlar.

### **Tuhaf Çocuk (TÇ)**

Tuhaf Çocuk, annesi öldükten sonra dedesinin yanına taşınır. Bir gün, köylerine Moğollar baskın yapar. Tuhaf Çocuk'un da katkılarıyla düşman bozguna uğrattır. Mahmut Dede'nin tüm uyarılarına rağmen kibirlenen köylü, ikinci baskında ağır kayıplar verir. Moğollar, bu esnada dikkatlerinden kaçmayan Tuhaf Çocuk'u da esir alırlar. Tuhaf Çocuk, tutsaklığı sırasında türlü işkencelerle karşılaşır. Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın aslanlarını eliyle öldürür. Daha sonra türlü hileye başvuran düşmanı bir şekilde atlatarak onların elinden kaçır. Harzem askerleri tarafından yarı ölü bir şekilde bulunur. Harzem Hükümdarı Sultan Celaleddin ve Kumandan Temur Melik tarafından himaye altına alınır. Bu kahraman çocuğa Aslan Bey ismi verilir. Aslan Bey, başarımın yolunun ilimden geçtiğinin farkındadır. Sonraki hayatı kahramanlıklarla dolu olarak geçer.

### **Uzay Çocuğu (UÇ)**

Serdar, bir gece babasıyla birlikte uzay filmi izler. Bu film, onu çok etkiler. Öyle ki uyumak için odasına çekildiğinde uzaylılar, onu bir gemiye bindirerek Zerden ülkesine kaçıır. Böylece macera dolu günler başlar. Kraliçe, kendi çocuğu sandığı Serdar'ı Zerden Ülkesi'nin sultanı ilan eder. Serdar, bu görevin sorumluluğunu yerine getirmeye çalışır. Düşmanlarla yapılan savaşları yönetir, casus başvekilini etkisiz hâle getirir. Böylece tüm halkın gönlünü kazanır. Serdar, buraya ait olmadığını bilmektedir. Dünya'ya anne ve babasının yanına dönmek arzusundadır. Babası, Serdar'ı yatağında terli ve ateşler içinde inler bulur. Serdar, izlediği uzay filmini rüyasına taşımıştır. Babası, bir doktor getirir ve oğlunun sakinleşmesini sağlar.

### **Üç Kaçak Yolcu (ÜKY)**

Adil, Fazıl ve Zeki, Rize'nin Pazar ilçesine bağlı bir köyde yaşar. Bu üç arkadaşın hayali, İstanbul'u görmektir. Çünkü gemi yolculuğu yapmak, büyük sokaklarda dolaşmak, ışıklı alışveriş merkezlerini gezmek isterler. Macerayı çok seven Adil, arkadaşlarını -ailelerinden habersiz- İstanbul'a gitmeye ikna eder. Yolculuk planı yapılır ve sabah namazında kimsenin haberi olmadan köyden ayrılırlar. Atıldıkları bu macerada türlü zorluklarla karşılaşır. Ailelerinden habersiz evden kaçtıkları için vicdan azabı çekerler. Neyse ki kaçak olarak bindikleri geminin iyi yürekli kaptanına rast gelirler ve evlerine sağ salim dönerler.

### **Vatan İçin (VI)**

Orhan Gazi'nin Türk milletine armağanı olan Bursa işgal altındadır. Yunan kuvvetleri kumandanı, Osman Gazi'nin türbesini tekmeler ve şöyle bağırır: *"Kalk bakalım Osman! Senin kurduğun devleti ben yıkıyorum. Kalk da milletini kurtar, ben de göreyim!"* Genç kızan Kasım, memleketinin kan ağladığını görür, onu kurtarmak için yanar tutuşur. Vatan uğruna savaşmak için annesinden *"Anne, vatan kurtarılmaya muhtaç. Düşman çizmesi altında ezilen bir memleketin evladı rahatça oturmamalı! Kararımı verdim anne, izin verirsen arkadaşlarım gibi dağa çıkacağım. Vatanım için, dinim için, milletim için vuruşacağım. Belki öleceğim; ama hiçbir zaman esir olmayacağım."* diyerek izin ister. Annesi de onu destekleyince evden ayrılır. Bu süreçte Kasım, canını ortaya koyan kahraman askerlerle ve bedenlerinin bir kısmını vatan için feda eden gazilerle tanışır. Bu güzel insanlar, tek yürek olup Bursa'yı düşman işgalinden kurtarır.

### **Yaramaz Ayı Zirzop (YAZ)**

Zirzop, şirin olduğu kadar yaramaz ve huysuz bir ayı yavrusudur. Bir gün annesinin öğütlerine isyan edip evi terk eder. Ne var ki onu kötü günler beklemektedir. Çingenelerin kurduğu tuzaklar, kulağına küpe takılıp oynatıldığı günler, panayırda kafesin içinde geçirdiği günler... Zirzop'un akli başına gelmeye başlar; çünkü annesinin öğütlerinde ne kadar da haklı olduğunun farkına varır. O, tutsak bir ömür

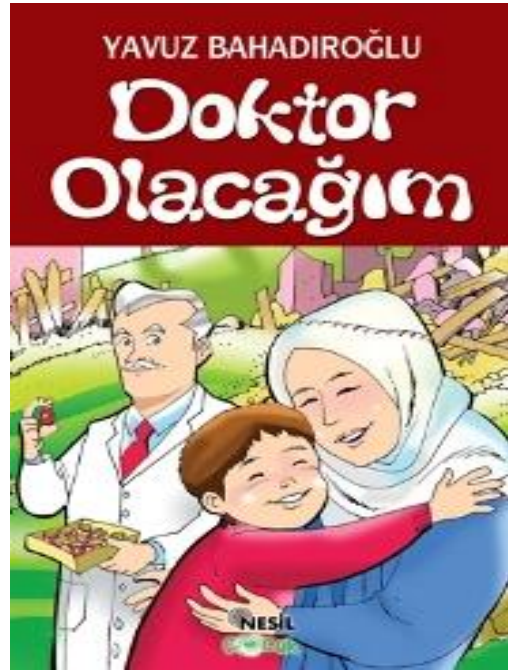
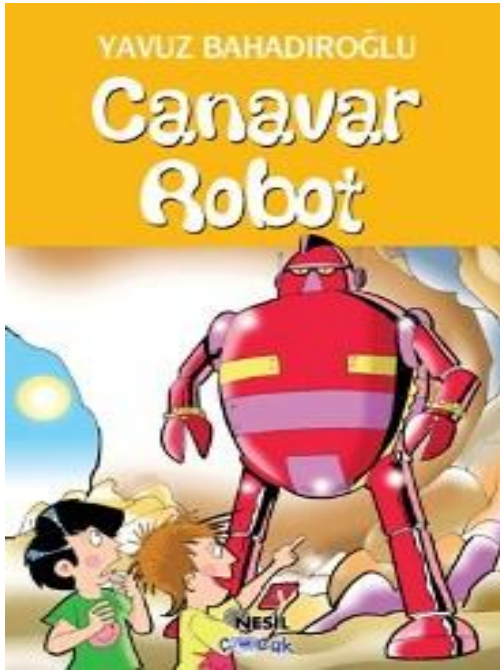
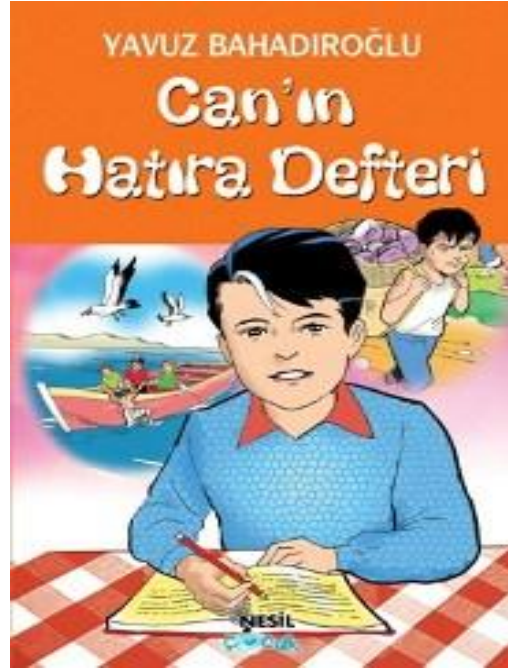
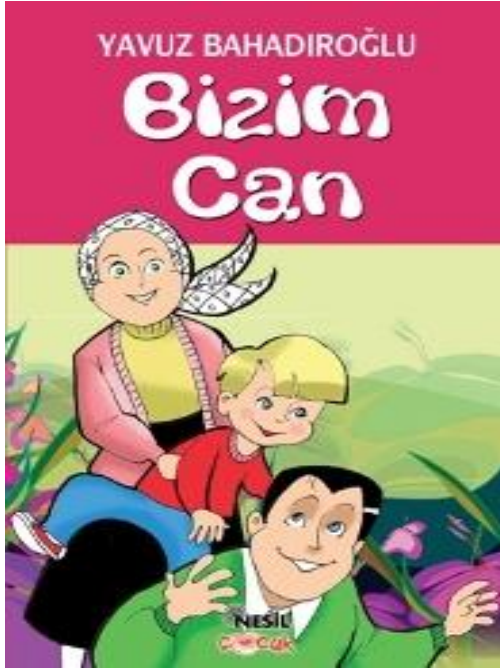
geçirmek istemez. Gerçek sevgiyi tattığı Şeref ve annesini çok özler. Onlara kavuşmak hayattaki tek amacı olur. Şeref, gezmek için gittiği panayırda küçük ayısını görür ve onu kurtarır. Onun bakımını yaptıktan sonra özgürce yaşaması için ormana salar. Zirzop, küçük arkadaşını hiçbir zaman unutmaz. Annesiyle birlikte Şeref ve ailesini düzenli olarak ziyarete gelir.

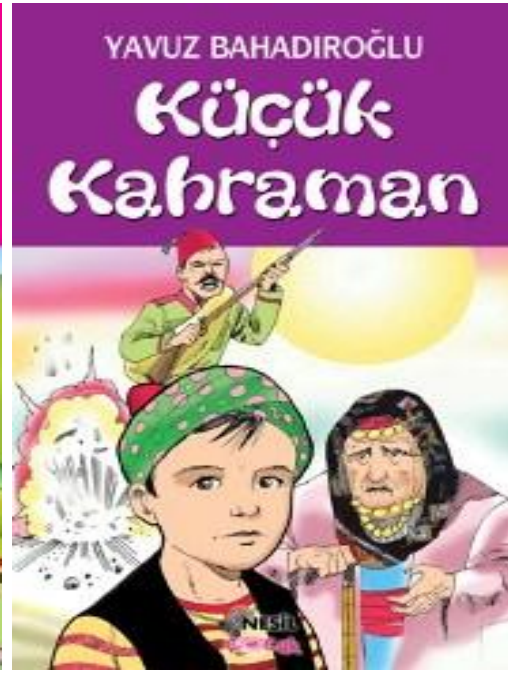
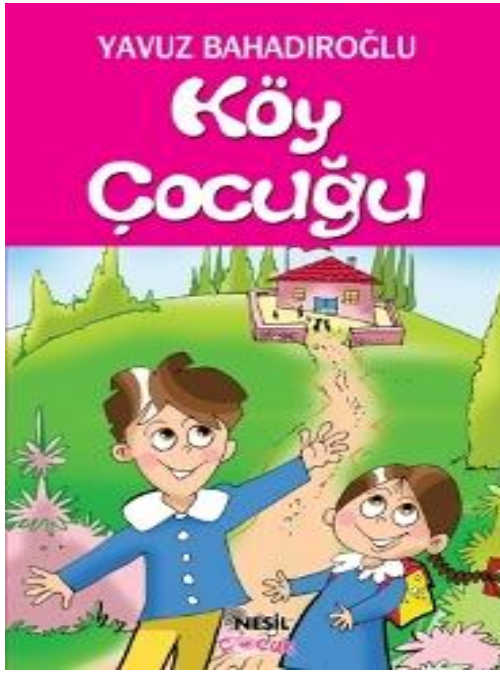
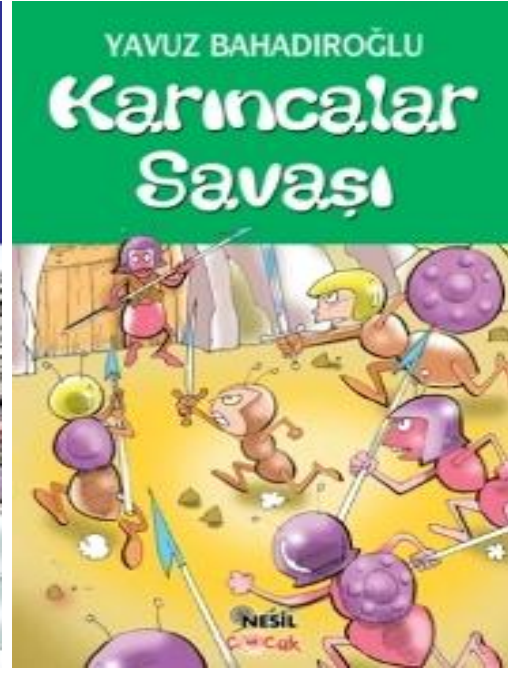
### **Yetim Çocuk (YÇ)**

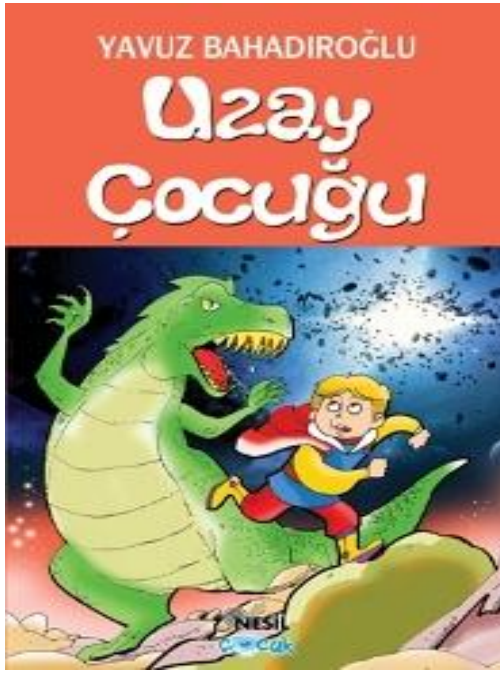
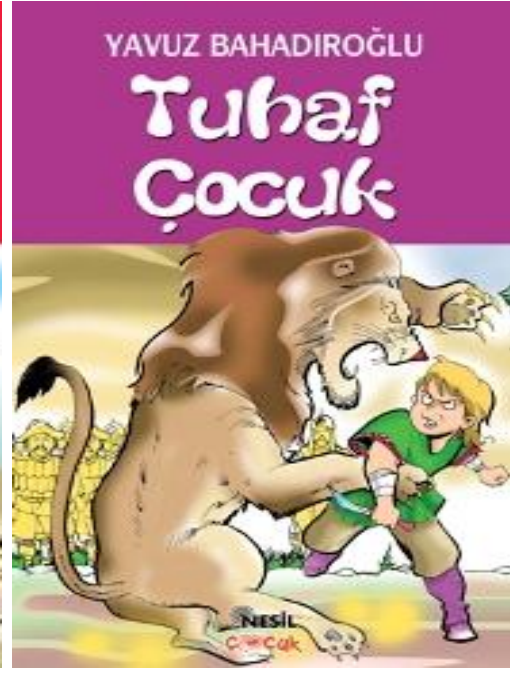
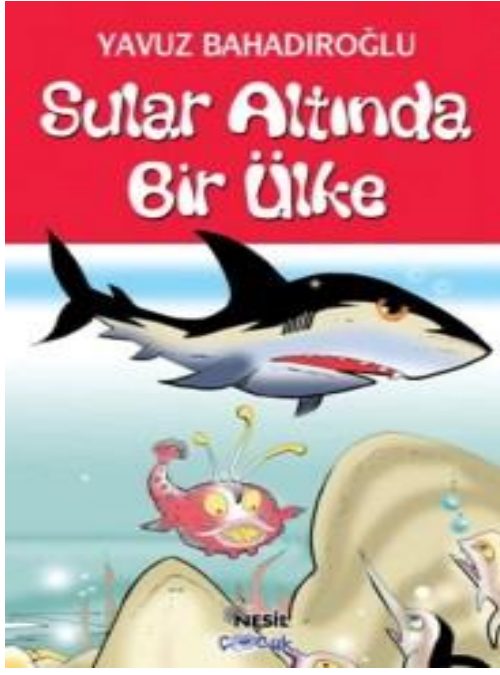
Metin'in annesi vefat eder. Bu nedenle köyde herkes onu "Yetim Metin" diye çağırır. O, annesinin yokluğuna daha alışmamışken babası eve üvey anne getirir. Bu kadın, küçük çocuğa çok kötü davranır. Neredeyse her gün olur olmaz sebeplerle çocuğa dayak atar. Bir gün bu zalim kadının altınları kaybolur ve Metin'in çaldığını söyleyerek ona iftira atar. Babasından dayak da yiyen Metin, artık köyde hırsız olarak bilinir. Her şeye göğüs gerebilen bu çocuk, böyle bir damgayı asla kabullenmez. Bir gece yarısı üvey annesinin, yabancı bir adama para verdiğini görür. İşin iç yüzünü anlar; kadın, altınları da bu adama vermiştir. Metin, kendisine atılan bu iftirayı temizlemeye kararlıdır. Çok güvendiği arkadaşlarından yardım ister. Onların desteğiyle üvey annesinin, babasına kurduğu hain tuzağı ortaya çıkarır.

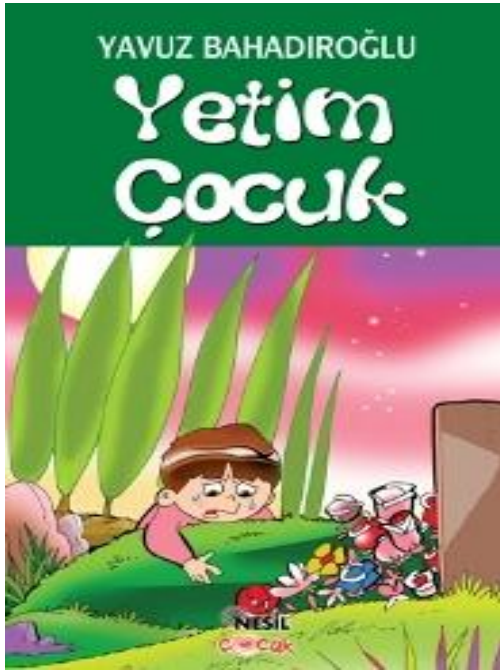
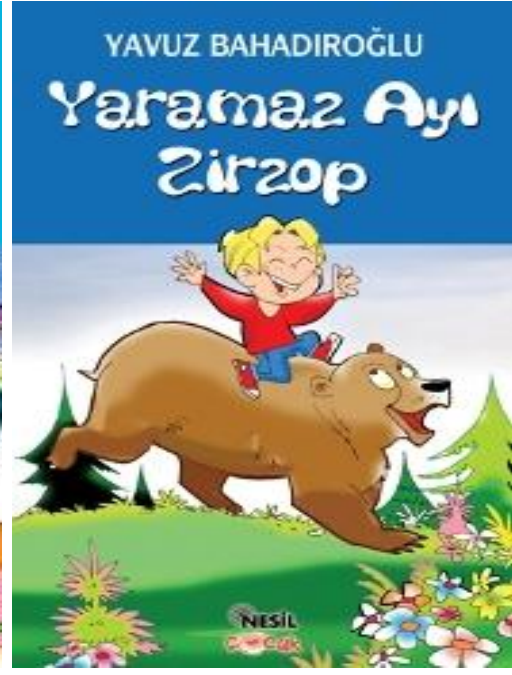
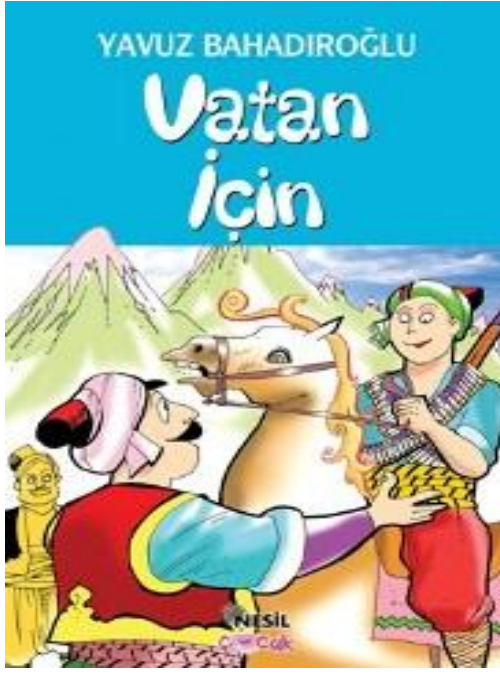


EK 4: İNCELENEN ESERLERE AİT GÖRSELER









## ÖZ GEÇMİŞ

### Eğitim Bilgileri:

Lise: Çarşamba Anadolu Lisesi/ 2006

Lisans: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü/2010

Yabancı Diller: İngilizce

### İş Deneyimi:

2012- ... Milli Eğitim Bakanlığı

### Ödüller:

Onur Belgesi: (2009/2010 Akademik Ders Yılı Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Başarı Belgesi: (2013/2014 Eğitim-Öğretim Yılı Samsun Salıpazarı Kaymakamlığı)

Başarı Belgesi: (2014/2015 Eğitim-Öğretim Yılı Samsun Salıpazarı Kaymakamlığı)

### Bildiriler:

Emirhan T. (2014, Mayıs). Peyami Safa'nın Cingöz Recai Serisinin Gençlik Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre*, Samsun, 2014.

### İletişim Bilgileri:

E- Posta: tubaemirhan@hotmail.com

